لە چاپکراوەکانی کۆڕی زانیاری عێراق
"دەستەی کورد"

کچانی کورد

گەشتێك لەناو ئافرەتانی موسوڵمان لە کوردستان

نووسینی :

هێنی هەرۆڵد هەنسن

Henny Harold Hansen

دوکتۆر

ناجی عەبباس ئەحمەد

لە ئینگلیزی‌یەوە وەری‌گێڕاوەتە سەر کوردی

چاپخانەی کۆڕی زانیاری عێراق

بەغدا ـ ١٩٨٠

لە چاپکراوەکانی کۆڕی زانیاری عێراق
"دەستەی کورد"

کچانی کورد

گەشتێك لەناو ئافرەتانی موسوڵمان لە کوردستان

نووسینی :
هێنی هەرۆڵد هەنسن
Henny Harold Hansen

دوکتۆر
ناجی عەبباس ئەحمەد
لە ئینگلیزی یەوە وەری گێڕاوەتە سەر کوردی

چاپخانەی کۆڕی زانیاری عێراق
بەغدا - ۱۹۸۰

پێشەکی

ئەم کتێبەم لە ئینگلیزییەوە ــ بە دەقی خۆی وەرگێڕایە سەر کوردی • نووسەر بە دۆستانە باسی ئافرەتانی کوردی کردوە • لە هەندێ جێگا هەڵەی کردبێ و من فەرقم پێ کردبێ لە پەراوێزدا چاکم کردوە • لەوانەشە لەبابەت ئافرەتانەوە هەڵەی‌تری کردبێ و من پێم نەزانیبێ • لەبەرئەوە لە ئافرەتە خوێنەرەکان تکا دەکەم چیان بە هەڵە و چەوت زانی بۆم بنووسن تاکو لە چاپی دووەم لەپەراوێزدا چاکی بکەم •

من کە ماوەیێك لە سولەیمانی ژیام و لەگەڵ هەندێ ئافرەت قسەم کرد و لە بابەت ژیان و ماڵ و منداڵیانەوە شتم زانی و بەراوردی ئافرەتی کوردم کرد لەگەڵ ئافرەتانی ولاتانی‌تر ، ئەم پێشنیارانەی خوارەوە دەکەم :

١ــ مووچەخۆری شتێکی تازەیە لەناو ئافرەتانی کورد ، لەبەرئەوە زۆر حەزی لێ دەکەن • بەڵام ئەم حەزلێ‌کردنە نابێ لەسەر حیسابی کۆرپە شیرینەکانیان بێ • بەخێوکردنی منداڵ ــ دەبێ بزانن ــ بەرزترین و نایابترین پیشەیە • بواردن (واتا اهمال)ی منداڵ لەبەر هەرچی بۆنەیێك بێ ، تاوانێکی گەورەیە • ئەو منداڵە کە گەورە بوو رقن ، ترسنۆك ، تووڕە ، نەخۆش یان لە کار و کردەوەی تەوەزەل و کەمتەرخەم دەبێ •

٢ــ نابێ منداڵ نازدار بکرێ و هەرچی ویست بیکا ، تەنانەت جنێو بە باوك یان دایکی بدا • ئەم بابەتە رەوشتە خراپە تەنیا لە سولەیمانی و

دەوروپشتی هەیە • لە لادێیەکانی‌تری کوردستاندا وەکوو بزانم نیە • منداڵ دەبێ باش و هەندێ جار بە توندی بەخێو بکرێ تاکو کە گەورە بوو بێتە ئەندامێکی باشی کۆمەڵ و لەگەڵ خەلکا رێك‌کەوێ • هیوام وایە خوێنەرەکان منداڵی نازداریان نەبێ ، ئەو منداڵانە کە گەورەبوون لەگەڵ خەلکا رێك‌ناکەون و تووشی زۆر ناخۆشی دەبن •

٣ــ دەبێ ئافرەت ماڵەکەی پاك و خاوێن رابگرێ • کە لەگەڵ چەند ئافرەتێکا یەکیان گرت و چوونە مێوانی ، نابێ ماڵی خانەخوێکە بە قرتاندنی تۆو بکەنە زبڵخانە • نازانم کەی ئافرەتان واز لە رەوشتی ناشیرینی تۆو قرتاندن دێنن کە هیچ سوودی نیە و زیانی هەیە •

ئەمە چەند پێشنیارێکی بچووکە بۆ ئافرەتەکان دەیکەم ، ئەو ئافرەتانە کە ــ خانمە نووسەرە دێنمارکیەکە دانی پیا دەنێ ــ بە قیمەت ، باش و بۆ ماڵ و کەس‌وکاریان دڵسۆزن و ، هەموو دەمێ رەنج دەدەن بۆ بۆ حەسانەوەی مێرد و منداڵیان •

وەرگێر

نووسەری ئـەم کتێبە
بە بەرگی کوردی‌یەوە

سەرەتای نووسەر

لە پاش تەواوکردنی دەسنووسی ئەم گەشتنامەیە پێیان گوتم دەبێ لەپێش هەموو شتێکا خوێنەر تێبگەیێنم کێ رۆیشتوە بۆ کوێ و بۆچی ؟

لە سەرەتای سالی ١٩٥٧ حکومەتی عێراق بریاری دا لەپێش تەواوبوونی بەستێنی (واتا سەددەی) دووکان لەسەر زێیبچووك کە دەبێتە هۆی ژێرئاوکەوتنی هەرێمێك ، دەبێ ئەو هەرێمە لە لایەن لیژنەیێك لە پسپۆرانی کۆنەناس بکۆلرێتەوە بۆئەوە کە هەرچی کۆنینە (واتا آثار قدیمە) هەیە لە فەوتان و لەناوچوون لە ژێر بنەوانەکە بپارێزرێ • ئەم کارەش بە لیژنەیێکی دێنمارکی سپێردرا • ئەم لیژنەیە قسەی کرد لەگەل بەشی خەلك ناسی Ethnographical Department ی مۆزەخانەی میللی دێنمارك بۆ ئەوە کە خەلك ناسێك Ethnologist بدۆزرێتەوەو بخرێتە پال لیژنەکە بۆئەوە کە لە گوندەکانی هەرێمی بناوانەکە نەختێ تۆژینەوەی (لێکۆلینەوەی) خەلك ناسی بکرێ • مۆزەخانە منی دۆزیەوە بۆئەوە کە لەو هەرێمە ــ بێجگە لە لێکۆلینەوەی خەلك ناسی ــ بتوانم ــ من کە ئافرەتم ــ بە ئاسانی بچمە ناو ئافرەتانی کورد • ئەم توانایەی من هەموو پیاوێك ناتوانێ بیکا ، چونکە پیاو بۆ ئەوە کە لەبابەت ئافرەتی موسولمانەوە شت کۆکاتەوە زۆر بە ناخۆشی دەتوانێ بچێتە ناویان •

کۆمەلی Carlberg بۆ لێکۆلینەوەی زانستی لەم بابەتەوە پارەیێکی باشی دامێ • لە ٤ی مایسی ١٩٥٧ دێنمارکم بەجێهێشت و بە

ڕێگای بەغداو کەرکووکدا گەیشتمە ناو لیژنەکە لە سەر بەستێنی (واتــا سەددەی) دووکان • ئەم بەستێنە کە لە کوردستانە لە باکووری عیراق و دەکەوێتە خالیك لە سەر نەخشە کە هێڵە درێژی ٤٥° دەگاتە هێڵەپانی ٣٦°ی بــاکوور •

لەپێشدا وام بڕیار دابو لەگەڵ ئەندامەکانی‌تری لیژنەکە نزیك گردی شەمشارە دابەزم و بۆ دێیەکانی دەور و پشت بچم و لە هــەر دێیێــك ماوەییێك رابوێرم • بەڵام لەپاشدا وام بە باش زانی بچمە دێی تۆپزاوە ــ کە نزیك بەستێنەکەیە و لەوێوە کرێکار دەهاتن بۆ ئیش‌کردن • لەسەر پرۆژەکە (واتا مەشرووعەکە) ــ و لەوێ بە مێوانی شێخی دێیەکە بمێنمەوە و بــە رەحەتی و ئاسانی خەریکی تۆژینەوەکەم بم •

بۆ کارەکەم پیویستم بە وەرگێرێکی (واتا تەرجوماتێکی) ئــافرەت بوو • بە هۆی مامۆستا توفیق وەهبی و پارێزگەری سولەیمانی لە پــاش دوو حەفتە توانیم مامۆستاییێکی کوردی گەنج بدۆزمەوە و رازی بــوو ببێتە تەرجومانم • لە پاشان ماوەییێکی درێژ لەگەڵ بنەماڵەکەی لە سولەیمانی مامەوە و لەگەڵی توانیم بچمە چەند دێیێك و سەر لە زۆر ماڵ بدەم کــە پەیوەندی‌یان لەگەڵ بنەماڵەکەی هەبوو • بەم چەشنە لە باتی ئەوە لــەگەڵ هاووڵاتیەکانم بژیم و رۆژی چەند سەعاتێ بچمە ناو خەڵــکی وڵاتــەکە ، هەموو ماوەکەم لە ناو کوردەکان ڕابوارد و بەم جۆرە توانیم باشتر شارەزای باری ژیار (واتا حضارە)یان بم •

هەر دوو حەفتە جارێ کە ئۆتۆمۆبیلی لیژنە لە گردی شەمشــارەوە دەچوە شوێنی بەستێنی دووکان بۆ هێنانی شتی پێویست منیش لــەگەڵی دەچووم • بەمە پەیوەندیم لەگەڵ لیژنەکە و ئەندامەکانی نەبڕا • وە بــۆ ناردنی ئەو شتانە کە کۆم کردبوەوە بۆ مۆزەخانەی میللی لە Copenhagen

جار جار دەچوومە بەغدا • بێجگە لەم سەفەرە کورتانە من هەموو دەمێ بە کۆمەکی تەرجومانەکەم خەریکی کاری خۆم بووم •

بێجگە لە تۆپزاوە و رەفاوەی تەنشتی و سولەیمانی هەندێ جار دەچووینە میرزا رۆستەم لە سەر زێی بچووك لە بەینی دووکان و شەمشارە• بە ئۆتۆمۆبیل سەرمان لە شەدەڵە دا و لەوێوە بە سواری بەسەر شاخی چەرمەبانا گەیشتینە سەرگەڵوو • جارێکیان چووینە هەڵەبجە ، بەڵخە و تەوێڵە لە ناو شاخەکان لەسەر سنووری ئێران و چووینە دێی (سەرکان)ی نزیك پینجوین و لەوێ ماینەوە • لە پاشا بۆئەوە کە ئاگام لە جێگاکانیتری کوردستانی عیراق بێ بەسەر کەرکووك و هەولێرا گەیشتینە مووسڵ ، وە لە هەولێرەوە بەرەو رۆژهەڵات پێشکەوتین هەتا ڕەواندز • لە دوارۆژەکانی مانم لە بەغدا پێش گەڕانەوەم توانیم سەر لە حیللە و بابل لە خواری بەغدا بدەم •

با چەند قسەیێك بکەم لە بابەت جوغرافیە و مێژووی هەرێمی کوردستانی عیراق • کوردەکان مێژووی باوانی خۆیان دەگەیێننە کاتێکی زۆر کۆن و دەڵێن لە سەدەکانی کۆنەوە لە نیشتمانی ئێستایان ژیاون • لە سالی ٤٠٠ پێش زایین Xnophon لەگەڵ ١٠٫٠٠٠ یۆنانی کە لە ئێران گەڕایەوە لە شاخەکانی لای زاخۆ ، ئەو شاخە کە ئێستاش کوردی لێ دەژی ، شەڕی لەگەڵ نەتەوەی کەردۆخی کرد •

لە پاشا کوردەکان کەوتنە ژێر حوکمی عەجەم ، عەرەب و تورکی عوسمانی • ئێستا کوردەکان لە عیراق و تورکیە و ئێران و سووریە و یەکیەتی سۆڤیەت دەژین • کوردەکان موسوڵمانن و زمانەکەیان هیندو ئەورووپاییە و لە فارسیەوە نزیکە • هەندێ لە کوردەکان رەوەندن (کۆچەرن) و گەرمیان و کوێستان دەکەن • وە بۆ سێ مانگ هاوینان

دەچنە کوێستانەکانی نزیك سنووری ئێران بۆ لەوەڕاندنی مەڕ و ماڵاتیان بەلام زۆربەی کورد دامەزراون و نیشتــەجێن و خەریکی وەرزێری (واتا کشتوکاڵ)ن • برنج ، لۆکە ، تووتن ، کونجی و داری بەردار دەچێنن • کوردەکانی ناو شارەکان کە لە ماڵیان مامەوە خەریکی ئیــش ، کاسبی و بازرگانین •

بەرهەمی زانستی تۆژینەوەکەم لەپاشان دەنووسرێ و بلاودەکرێتەوە• ئەمە گەشتنامەیە • لێرە وەکوو ئافرەتێك لە ناو ئافرەتانی موسوڵمان تەنیــا باسی رابواردنی خۆم دەکەم •

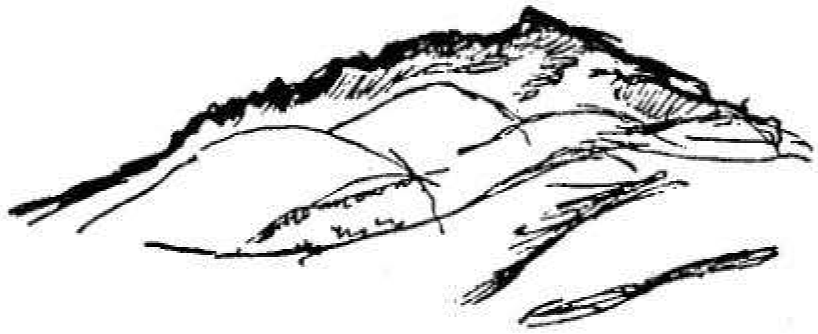

- ١ -

ساڵێکی بێ هـاوین

سەرەتای مانگی مایس ، کە دێنمارکم بەجێهێشت ، بەهارێکی کورت بوو و دارەکان گەڵای سەوزیان لێ روابوو • بـەڵام کە لە ناوەڕاسـتی ئەیلوول لە عیراق گەرامەوە بۆنی پایز دەهات و هەنـدێ کەس جەژنـە پیرۆزەی ساڵانەی کرسمس Christmas یـان دەکرد کـە بـۆ گرینلەندی (١) بنێرن •

واتا ئەمساڵ هاوینم نەبوو • هاوینە خۆشەکانی جارانی دێنمـارکم دەهاتەوە بیر و زۆر بیریم دەکرد • ئەو مانگە گەرمانە کە لە عـیراق ـ ٢٠ پایەی هێلی پان لە باشوور ـ ڕامبوارد شتێکیتر بو لە هاوینی ئێمـەی نەدەکرد • هاوین لە ئاوو هەوای ئێمە وەرزێکی (واتا مەوسمێـکی) زۆر خۆشە • هەموو ساڵێ زستانان هیوای هـاتنی دەکەین ، خـەوی پێـوە دەبینین و کامەرانی و خۆشترین رۆژانی ژیان دەهێنێ •

---

(١) ئەم جەژنەیە ، جەژنی لەدایكبوونی حەزرەتی عیسایە لە ٢٤ی کانوونی یەکەم . گرینلەند دورگەیێکی زۆر گەورەیە لە رۆژهـەڵاتی بـاکووری ئەمەریکا کە ...٥٠,٠٠٠ کەسی تێدایە و لە ژێردەستی وڵاتی دێنمارکە .

وەرگـێر

یەکەم جار کە زانیم لە (دووکان) نیوەڕۆ لەبەر گڕەی گەرما دەبێ ئیش ڕاوەستێ چونکە ڕەنجبەرەکان ناتوانن دەس لە پارچە ئاسنەکان بدەن کە داغ دەبن نەك دەسیان بسووتێ ، سەرم سوڕما و بڕوام نەکرد ، چونکە تۆ دەبێ خۆت زۆر گەرمی و گڕە و هەڵاوی باش بچێژی هەتا بڕوای پێ بکەی •

لەپاشا ڕۆژێك پاش نیوەڕۆ بە ئۆتۆمۆبیل لە دەشتی قرفە تێپەڕ دەبووین کە دەکەوێتە بەینی خالص و چیای حیمرین • ئەم دەشتە سەحرا نیە بەڵکو دەشتێکی ستێپی Steppe ی کەم رووەکە کە تەنیا بەهاران هەندێ گیا و بنچکی لێ دەڕوێ • پەستۆی نزم (واتا ضغطی نزم) ستوونێك تەپوتۆزی لە زەویەوە بۆ عاسمان بەرزکردبووەوە و ئەم ستوونە تۆزە گەرمە ناخۆشە بەناو دەشتەکەیا خولی دەخوارد و دەگەڕا • بێتو بکەویە ناو ئەم جۆرە ستوونە ، تۆزەکە دەچێتە ناو چاوت ، گوێت و دەم و لووتت• ئێمە هەر ئەوەندەمان پێ‌کرا پەنجەرەکان داخەین و ڕاست بە ناو ستوونی تۆزەکەدا و لەشوێنی ئۆتۆمۆبیلەکانی تری پێش‌کەوین •

زۆر بێ ئەقڵی بوو لەم دەشتە بیابانە گەرمە بە ڕۆژ تێپەڕین • چەند جارێکی تری کە لە کەرکووکەوە بۆ بەغدا دەچووین تەنیا شەوان بە فێنکی دەکەوتینە رێ و تێپەڕ دەبووین • لە رێگا چەند چایخانەیێك هەبوون لە قوڕ و خشتی کاڵ دروست کرابوون کە لە دەرەوە لە دەشتەکە باش فەرق نەدەکران • لەو چایخانانە سێبەر و ئاو هەبوو • ئاوەکە شیرتێن بوو ، وە لەپاش کوڵاندن ـ کە پاکتر دەبوو ـ چایی پێ دەکرا • لە ئۆتۆمۆبیلەکە بێجگە لە مەلیحە و براکەی پیرێژنێك هەبوو • ئەویش کرێی خۆی دابو و سەفەری دەکرد • لە چایخانەکە ژنەکە چوە لای مەرکانەی ئاوەکە کە هەندی سەهۆڵی تێدا بوو و بە دەستی پارچە سەهۆڵێکی دەرکرد و پێچایەوە و خستیە بەرسنگی • کە گەیشتینە چایخانەیێکی‌تری ژنەکە پارچە سەهۆڵەکەی

دەردەهێنا و دەیخستە ناو کاسەیێك ئاو و بۆ ساردکردنی بە پەنجەی — کە زۆر پاك نەبوو — تێکی دەدا • لە پاشا ئەم کاسە ئاوە ساردەی بە خۆشیەوە پێشکەش دەکرد •

من بڕوام بەوە نەدەکرد لەکاتی گەرما وا ئەوەندە زۆر ئاو و شلەمەنی بخۆمەوە • تۆ هەر خەریکی خواردنەوە بووی : ئاو ، چای ، ماستاو و هەرچی شتێکی‌تری کە بخورێتەوە • لەش لە سەر ئارەقـەکردن دەوامی دەکرد و لاواز و بێ تاقەت دەبوو •

سەرتوێژی (واتا قەیماغی) حیللە :

جارێکیان لەگەڵ دۆستە کوردەکانم لە حیللەوە دەگەڕاینـەوە بـۆ بەغدا • ویستمان پێش رۆژهەڵات بکەوینە ڕێ ، لەبەرئەوە لـە شـاری حیللە نـان و چای و شووتی‌مـان خوارد • زۆر بـە نـاو شارەکەدا بـە ئۆتۆمۆبیلەکەمان گەڕاین بۆ ئەوەکە ژنێکی لادێیی وا بدۆزینەوە سـەر توێژەکەی پاکتر بێ • سەرتوێژەکان هەموو سـپی بوون لـە مەڵهەمیـان دەکرد و لـە شیری مانگا و بزن دروسـتکرابوون [1] • لـە دواییـدا سەرتوێژمان لای ژنێـك دۆزیەوە کە لـە سـەر زەوی دانیشتبـوو و سەرتوێژەکەی کردبوە ناو چەند قاپێکی بچووك • قاپێ سەرتوێژمان کڕی• من نەمتوانی مەڵهەمەکە تام کەم چونکە زۆر مێشی لەسەر نیشتبوو ، بەڵام قاپەکەم هەڵگرت و ئێستاش لامە • بڕوا ناکەی پێت بڵێم هێشتا بـۆنی بزنی لێ دێ •

لە حیللە لە چایخانەیێك دانیشتین لە سەر مەیدانێکی گەورە و تەماشای دەور و پشتمان دەکرد • هێشتا بەیانی زوو بوو • دەمـانویست لـەگەڵ

---

(١) سەرتوێژ لەو ناوە لە شیری مانگا و گامێش دروست دەکرێ .
وەرگێر

تەرجومانەکەم و براکەی بچین بۆ بابل • تەرجومانەکەم کە ئافرەتێکی موسوڵمان بوو نەیدەتوانی بە تەنیا بگەڕێ • لەبەر ئەوە هەمیشە براکەی لەگەڵ بوو • من ئیشەکەم لەناو ئافرەتانی کورد تەواو بووبوو ، تەنیا بۆ دیتنی کۆنینە (آثار)ی بابل بۆ ئەوێ هاتبووم • لە بابل چاومان بە دەرگای عیشتار ، شێرە بەردینە و مۆزەخانە کەوت • کوڕێکی بچووکی ١٢ ساڵە ـ کە کراسێکی درێژی لە بەر بوو ـ رابەرمان بوو • بە ئینگلیزی‌یێکی باش باسی کۆنینەکانی بۆ دەکردین • لە مۆزەخانەکە وێنەی دروستکراوی قەڵا و ئەهرام هەبوون • ئێمە کەوتینە ڕێ بۆ گەڕانەوە بۆ بەغدا •

گەڕانەوە بۆ بەغدا :

بەڵام کات درەنگ بوو و دنیا گەرم بووبوو • دیمەنی ئەم ناوانە لەو دیمەنە جوانانەی ناو شاخەکانی کوردستانی هاوڕێکانم جیاواز بوو کە ماوەیێکی درێژ تێدا ژیام •

لە ناوەڕاستی ڕێگا لە بەینی بەغدا و وێرانەکانی بابل بەنزینمان لێبڕا و راوەستاین • بەڵام ئێمە خواوراستان لە سەر ڕێگای دەشتی قرفە نەبووین کە پەکمان کەوێ ، بەڵکو لە سەر ڕێگای حیللە و بەغدا بووین کە زۆر ئۆتۆمۆبیلی پیا دەڕوا ، یەکێ لە ئۆتۆمۆبیلەکان کە لەوێوە تێدەپەڕی هەر رادەوەستێ و بەنزینمان پێدەدا •

لە کاتی راوەستان بوە نیوەڕۆ و گەرماکە ئەوەندە تیژ بوو مرۆڤ زۆر بە ناخۆشی بەرگەی دەگرت • لە کاتی ڕۆیشتنی ئۆتۆمۆبیل بایە گەرمەکە دەسووڕێتەوە و لە پەنجەرەکانەوە تێپەڕ دەبێ • بەڵام کە لە سەر ڕێگا رادەوەستام هەستم بە گەرمایی‌یێکی تیژ دەکرد •

ئەوەندەی نەخایاند پاسێکی پڕ لە ڕێبوار کە لە کەربەلاوە هاتبوو راوەستا و بەنزینی پێداین • کەربەلا شارێکی پیرۆزە لە ناوچەی فورات ، گۆڕی حەزرەتی حوسەینی لێیە و موسوڵمانەکان زیارەتی دەکەن •

گەرمای هاوین :

ناخۆشی گەرما و گڕ و هەڵاوی هاوینی عیراق شتێکە دەبێ لە بیرمان بێ و خۆمانی لێ بپارێزین ، چۆن لای خۆمان لە دێنمارك لە سەرما و سۆڵەی زستانی سەخت دەبێ خۆمان بپارێزین نەك لە سەرمانا بچین و بمرین ٠

هەندێ جار پایەی گەرمی دەگاتە ١٢٠°ف [١] ٠ مرۆڤ کە تووشی دەبێ وا گومان دەکا دەتوانێ بە دەس بیگرێ ٠ کە بەناویدا دەڕوا وا دەزانێ بەناو گڕی ئاگردا تێپەڕ دەبێ ٠ بەڵام لەم گڕی ئاگرە تۆ کەمتر بەترسی ٠

ئەو ئینگلیزە کە لەسەر شوێنی بەستێنی دووکان ناسیم پێی گوتم هاوینی یەکەم هەستی ئەوەی دەکرد خەریکی شەڕە لەگەڵ نارەحەتی ، بەڵام هاوینی دووەم بە زۆر پێی دەکرا بەرگەی گەرما بگرێ ٠

ئەو خۆراکی کوردەوارییە کە پێی دەژیام وابزانم کۆمەکی کردم بە باشی بەرگەی گەرما بگرم ٠ کەرەستە گرنگەکان برنج و نان بوو ٠ گۆشت کەم بوو ، سەوزە زۆر بوو ، میوە زۆرتر ٠ من هەموو ئەو شتانەم کرد کە تەمێ کرابووم نەیکەم ٠ نیوەڕووان دەچوومە دەرەوە ، بەڵام یان سەرکڵاوێکی ئەستوورم دەخستە سەر ، یان سەرم باش دەپێچا ٠ لە باتی لۆکە نایلۆنم لەبەر دەکرد و زۆر باش بووم ٠

خانوە ئینگلیزیەکانی لای بەستێنی دووکان زۆر قایم بوون ، لە بەرد باش دروست کرابوون ٠ دیواری ئەستووریان هەبوو ٠ هەموو پەنجەرەکان دەرگای داریان پێوە بوو دژی هەڵاو و گڕی گەرما ٠ لە ناو ژوورەکان پانکە و مەکینەی هەوا ساردکەرەوە هەبوو کە پلەی گەرمی

---

(١) ١٢٠°ف = ٤٩°س . لە بەغدا بە دەگمەن پلەی گەرمی دەگاتە ٤٩°س ئەویش لە مانگی ئاب و تەمووز روودەدا .

وەرگێڕ

دەهێنایە خوارەوە و وەك هی ئەورووپای لێ دەهــات • کە لــەم ژوورە خۆش و فێنکانەوە دەهاتیە دەرەوە هەستی ئەوەت دەکرد گەرماکە بە تینترە• تو ئەوەندەت نەدەما لە گەرمانا لە هــۆش خــۆت بچی • بــەڵام ژووری کوردەکان لە دێیەکە وا نەبوو لایێکی کرابوەوە ، لەبەر ئەوە بە سیبەر بوو و نەختێ فێنك بوو • کە لە ژوور دەچوویتە دەرەوە هەستی گەرما و گــڕی زۆر خراپ نەبوو •

ئەوەی شایانی باسە من حەزم دەکرد ئارەق بکەم ، ئەوەندەی پــێ نەدەچوو وشك دەبوومەوە • ئارەق کردن بەڕاستی خوش بۆ •

گەرمترین ڕۆژم لە کوردستان رۆژێکی یەکشەمسە بوو پاش نیوەڕۆ لە لای بەستێنی دووکان • گردەکەی بەرامبەرم زۆر سپی دیار بوو • لەسەر ڕێگاکە بووم کە هەتا خانووی مێوانان Resthouse بە بەرد تەخت کرابوو • لە تەنشت لۆرییێك چەند دەقیقەیێك قسەم کرد • گەرما کە ئەوەندە بە تین بوو هەستی ئەوەم دەکرد دەتوێمەوە و دەبمە هەڵم • شەوەکان باش بوون ، هەتاو نەدەما ، گەرما دەما ، بەڵام بە تینێکی کەمتر •

لە یەکێ لەم شەوانە لەسەر بانی پێش ئەو خانوە کە مانگێ پتر تێیدا ژیام لە دێی تۆپزاوە هەڵپەڕکێ بەسترا • تەنیا پیاوەکان هەڵدەپەڕین [1] • ئێمە ئافرەتان لەسەر بانە قوڕەکە پێکەوە بۆ خۆمان دانیشتبووین قسەمــان دەکرد و چایمان دەخواردەوە•هەموو قاپ و شتومەکی چای کردن هێنرابوونە سەربان : سەماوەر هەبوو بۆ کوڵاندنی ئاو بە هۆی ئاگری خــەڵووز کــە لەناویەتی ، قۆری چای ، قاپی شەکر ، پیاڵە و ئیستیکان ، تاسێك ئــاوی سارد بۆ شۆرینی پیاڵە و ئیستیکانەکان بۆ ئەوە کە دوبارە پڕ بکرێن • ئەم

(١) لە زۆر دیهاتی کوردستان رەشبەڵەك هەیە واتــا پیــاو و ژن پێــکەوە هەڵدەپەڕن •

وەرگــێڕ

هەموو شتومەکە لە سەربان لە تەنشت سینی‌یێکی گەورە دانرابوون و لــە پشتیەوە کچێکی حەودە ســالانی ماڵەکە لەسەر پــارچە فەرشێك بە چوار مەشقی جوان و قنج دانیشتبوو • لەم شەوە گەرمە ئیستیکانەکان پڕدەکران و دەخورانەوە • تەپڵ و بلوور بە ئاوازێکی یەك دەنگ و یەك نەسەق دەوامی دەکرد • هەرچی چرای نەوت لە دێیەکە هەبوو هەموویان هێنابوە سەربانی هەڵپەرکێ • چاومان لە جولانەوە و هەڵپەڕینی پیاوەکان بوو شان بە شان وەك شەپۆلی ئاو بەرزدەبوو و نزم دەبوەوە • دێیەکە لە تاریکی نوقــوم بووبوو • لە عاسمان حەوتەوانە دەدرەوشایەوە • حەوتەوانــە وەکو لــە ناوەکەی دیارە حەوت هەستێرەیە • ئەمە یەکێ لە وشە کوردییەکانە کە لــە سەرەتادا فێری بووم •

بەڵی ئیمساڵ هاوینم نەبوو • ئەوەی کە بینیم و تێدا ژیام ئەو هاوینە نیە کە ئێمە لە دێنمارك تێی دەگەین • لە پاشان لەگەڵ ئەم جۆرە هاوینــە دەبێ تۆ ئاگات لە خۆت بێ • چونکە ئەمە هاوینێکی سەیر و خراپە • نابێ تۆ لەگەڵ ئاگر یاری بکەی •

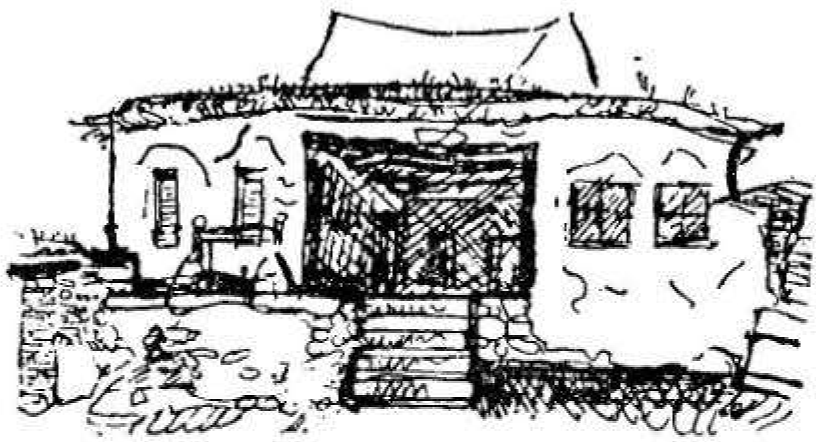

وێنەی خـانووی شێخ لە تۆپزاوە

- ٢ -

ئەوا بووکەکە هـات

لەکاتی مانەوەم لە کوردستان توانیم سێ شایی ببینم • بەڕاستی تەنیا بە نیوەچڵی چوومە شایی یەکەم ، چونـکە ئەو دەمـە هێشتـا لـە نـاو ئەندازیارەکانی ئینگلیز دەژیام لە دووکان • کۆمەڵـەی ئەندازیـارەکانی ئینگلیز و فرانسز لە ناوەڕاستی کوردستان لە دووکان پێکەوە وەکوو لـە دێیێکی ئەورووپا بن دەژیان • شاخ لە هەموو لایێ دیار بوو • لەسـەر سەکۆ پانەکانی ئەم شاخانە دیهاتی بچووك بچووك هەبوون کە دانیشتوەکانی لە خانووی قوڕا دەژیان کە سەربانەکانی تەخت بوو • دێهـاتی کورد وەك چاوێك وان نیوەی کرابێتەوە • تەماشای دەکرد و نیوەی قووچابێ • ئەم دێهاتە تەنیا لە لاییکەوە دەبینرا • لە لایەکانی‌تریەوە تێکەڵی ئەو رووزەمینە Landsepe دەبوو کە خانوەکان لە گڵەکەی دروست کرابوون•

کە بە پاس تێدەپەڕیم لەپڕێکا دێیێك خۆی پیشاندەدا و دەردەکەوت لــە جێگایێك کە پێش دەقیقەیێك تەنیا گرد و زوورك و هەڵەت هەبوون •

لە دووکان من سەرسام دەبووم چۆن ئینگلیزەکان توانیویانە دەورەی خۆیان تەواو وەك نیشتمانەکەیان لێ بکەن : باغاتی گوڵ ، زەوی تــەنس ، خۆراکی ئینگلیز ، رابواردنی نــاو نــادی ، بەرگی پاکی ئوتــوودراو و ویسکی تەزیو ••• هتد • ئەمانە هەموو وەك شوورەیێکی بەرز جیــای دەکردنەوە لە کوردستانی دەور و پشتیان • لە دووکان شەو هەتا بەیانی ئەلەتریك دەسووتا • شەو هەتا بەیانی دەنگی حەسحەسی چەکدار دەهات کە بەناو ڕێگا زیخاوییەکاندا هاتوچۆیان دەکرد • کە ئیش دەســتی پــێکرد سێ ساڵ لەمەوپێش گوایا هەندێ کەس لە گوندەکانــەوە تەقەیــان لــە ئەندازیارەکان کردبوو •

کرێــکارە کوردەکان :

لە دێهاتی دەور و پشتی دووکان کرێکار دەدۆزرایەوە بۆئەوە کە لــە پرۆژەی دروستکردنی بەستێنەکە ئیش بکەن • ئەمــە پرۆژەیێــکی زۆر زەلام و گەورەیە بۆئەوە کە بناوانێك لە پشت بەستێنەکە بێتە کایە کە خوا دەبوایێ بیکردایێ • بۆ باغچەی گوڵ و کاری ناوماڵیش رەنجبەری نێرینە بە کرێ دەگیران •

لەبەر ئەوە کە ئافرەتانی کورد ــوەکوو هەموو ئافرەتێکی موسوڵمانــ حەز ناکەن بۆ ئەوروپایی ئیش بکەن ، ئەمــان دەربەســت بــوون بــۆ سەرپەرشتی باغچەکە و ئیشی ناوماڵ نێرینە بە کرێ بگرن • ئەو پیاوانــە کە لە دروستکردنی بەستێنەکە کاریان دەکرد بەرگی رەنجبەری ئەوروپایان دەپۆشی • لەپاشان کە لە دووکان دوورکەوتمەوە و چوومــە تۆپــزاوە ، هەندێ جار بۆ سەردان کە دەهاتمە دووکان گەنجێکی لادێیی جوانکەلــە

کە لە تۆپزاوە بە بەرگی کوردەواری دیبووم ، لەوێ بە بەرگی چاکەت و پانتۆڵی چڵکنی فیتەرچی‌یێك بە زۆر دەمناسییەوە • ئەو فیتەرچیە کە کوڕی شێخ بوو لە ماڵەوە بە مرۆڤێکی پیرۆز تەماشا دەکرا و بە ئەندامی بنەماڵەیێك دەژمێررا کە پشتاو پشت حوکمی دەکرد • بەلام لە دووکان ڕەنجبەرێك بوو ڕۆژاوڕۆژ وەستایی خۆی دەفرۆشت • ئەوی بایەخی دەدایێ لە ناو کوردان شەرواڵ و مرادخانیەکەی نەبوو ، بەلکو بنەماڵەکەی بو • یەکێ لە بنەماڵەیێکی ناسراو و نەوەی چەند کەسێکی ناسراو و دایکی لە بنەماڵەیێکی بەناوبانگ بێ ئیتر عالەم ڕێز و حورمەتی لێ دەگرێ • کە یەکێك لە بنەماڵەیێکی بەناوبانگ بێ لە میوانداری ، باش ژیانی ناوماڵ ••• ئەو کەسە لە ناو کوردەکان بە باش و بەرز ناو دەردەکا • ناوبانگی باش و پەیوەندییەکانی بنەماڵە واتا خزمایەتی ، ئەمانە شتی بە نرخ بوون لەو دێیە کە تێدا دەژیام ، ئەمانە پارەیێکن لەوێ دەچێ •

شایی و هێنانی بووك

چەند ڕۆژێ پێش ئەوە لە گوندەکە بژیم چوومە شایی‌یێك • من چەند جارێ سەرمدابو لەو ماڵە کوردە کە بڕیارمدا لەگەڵ ئافرەتەکانی بژیم و چەند جارێ لەوێ نانم خواردبوو • لەبەر زانینی کەمم کە بە کوردی قسە بکەم داخەکەم نەمتوانی بە خۆشی و باشی سوپاسیان بکەم • کوڕی ماڵەکە ـ کە تۆزێ ئینگلیزی دەزانی ـ پێی گوتم شایی‌یێك دەبێ و بووکەکە لە گوندێکی‌ترەوە ـ کە نەختێ دوورە ـ دەهێنرێ • کۆمەڵێك ئۆتۆمۆبیل خزم و کەسوکار دەبەن بۆ هێنانی بووکەکە و بەڵێنی دامێ لە یەکێ لە ئۆتۆمۆبیلەکان جێگام بۆ دانێ •

لەگەڵ ئەوەشدا لە عیراق ڕێگای ئۆتۆمۆبیل کەمە ، ئۆتۆمۆبیل زۆرە• هەرچاوم بە ئۆتۆمۆبیل دەکەوت پڕ بوو لە پیاوی سەر بە مشکی و ئافرەتی

عەبادار • بۆ هێنانی بووکەکە چەند ئۆتۆمۆبیلێکیان تاقیکردەوە کە بتوانێ بە هەورازەکەی دێیەکەدا سەرکەوێ، بەڵام بێجگە لە لەندرۆڤەر هیچیان نەیتوانی بە باشی و رەحەتی سەرکەوێ •

داخەکەم من نەمتوانی لەگەڵ خەڵك بۆهێنانی بووکەکە بچم • چونکە من لە خوارەوە لە دووکان چاوەڕیم دەکرد • بەڵام کە ئۆتۆمۆبیلەکان سەعات شەشی بەیانی لەوێوە تێپەڕین هەموو پڕ بوون ، تەنانەت هەندێ کەس لە سەربانی ئۆتۆمۆبیلەکان دانیشتبوون • لەپاشا زانیم کوڕی ماڵەکە نەدەبوایێ بەڵێنیوای بە من بدایێ ، چونکە من ئافرەت بووم و دەستووری ئێرە ئەوەیە تەنیا پیاوان بۆ هانینی بووك بۆ ماڵی باوکی دەچن •

لەناو ئەو خەڵکە کە بۆ هێنانی بووکەکە چوون لە هەمووی سەیرتر کوڕە شێتەکەی ئاوایی بوو کە هەرزەکارێکی بەسەزمانی بێوەی بوو • جارێکیان کە شێتی دەیگرێ هەموو دانەکانی خۆی هەڵدەکێشێ • لەبەرئەوە ئێسکێکی سەیری هەبوو لەبەینی پیرێژن و منداڵی ساوا •

کە پیاوەکان بووکەکەیان هێنا ، منیش لە دووکانەوە بە پێ هاتمە خوارەوە ، پێڵاوەکانم داکەند و دامە ناو ئاوە تەنکەکەی خوار ئاوایی و سەرکەوتم بۆ دێیەکە • من لە ماڵی خانەخویکەم چاوەڕیم دەکرد • بەڵام پیاوەکان بە ئۆتۆمۆبیل بووکەکەیان بە رێگاییێکی دوورەوە هێنا و سواری ئەسپێکی سپیان کرد • لە دوورەوە چاوم لێ بوو پەچەیێکی سوور و زەردی دابوە سەریا •

بەڵام من بەختم هەبوو لەگەڵ ئەورووپاییەکانی سەر پرۆژەی دووکان و دکتۆرەکەی نەخۆشخانەی دووکان بۆ نانی شایی بانگ کرام •

لەسەر سەربانە قوڕەکەی ماڵی زاوا فەرش و بەڕە ڕاخرابوو •

خواردنەکە بریتی بوو لە پڵاو و گۆشتی مەڕ و ماستاو و چـای • قاپەکان هەموو خرابوونە سەر سینی گەورە گەورە و پیاو خزمەتی دەکرد • لـەو ناوە هیچ ئافرەتێ دیار نەبوو • بۆ ئێمە ئەورووپـاییەکان و دکتۆر مێز و کورسی لەسەر سەربانێکی نزیك دانرابوو • لەپێشا دەبوایـێ دەسمـان بشۆین • ئێمە چینجکمان دادەدا و یەکێك بە مەسینـە ئـاوی دەکرد بـە دەسمانا و ئاوەکە لەناو لەگەنێکی مس کۆدەبوەوە • لەپێشـا ویستمان وەك خەڵك بە دەس نان بخۆین ، بەڵام پاش تاقیکردنەوەیێکی کورت زوو وازمان لێ هێنا • چێشتەکە وەکوو هەموو شیوێکی کوردەواری خۆش و بەتـام بوو • ئەو دەمە سەرەتای هاوین بوو ، لەبەرئەوە پێمان دەکرا نیوەڕۆ لـە دەرەوە لەژێر هەتاو دانیشین •

هەڵپــەڕکێ :

ئێمە هێشتـا لـە خواردن نەبووینەوە پیـاوەکان هەڵپەڕکێیـان دابەست و لە جێگایێکی بەتـاڵ دەسیانکردە هەڵپەڕین • دەس لەناو دەس شان بە شان نیوە جغزێکیان دروستکردبوو ، بە هەڵپەڕین لە ناوەڕاستی جغزەکە نزیك دەبوونەوە و دووردەکەوتنەوە • هەندێ کەس بۆ گۆرانیبێژ و شمشاڵ و دەهۆڵ لێدەر پارەی فڕێدەدا و هەتـا پـارە فڕێدان بمـایێ هەڵپەڕکێ دەوامی دەکرد •

چووین بۆ بینینی بووك

لەپاش خواردن ئافرەتە ئەورووپاییەکان ئیزن دران بچـن بووکەکە ببینن • ئێمە لەسەربانە بەرزەکەوە زۆر بـە ناخۆشی هاتینـە خوارەوە • چونکە لە باتی پێپلکە تەنەکەیێکی بەتاڵ دانرابوو کە دەجووڵایـەوە • بووکەکەیان بردبوە ژوورێکی بچووکی تاریکەوە لەو خانوە کە پیاوەکان نانیان لێ خوارد • لە زەوی لەسەر دۆشەگێك دانیشتبوو و پشتی لە کوتێك

بوو لە دیوارە ئەستوورەکە کە لە خشتی کاڵ دروستکرابوو و پەنجەرەکەی شووشەی تێنەخرابوو • منداڵان بە سەرە خرەکانیانەوە بە سەیرو خۆشیەوە تەماشایان دەکرد • بووکەکە لە بەردەممان هەڵسا و هێشتا پەچە ئـاڵەکەی لەسەر بوو • کەواییەکی درێژی سـورمەی سـوور و زەرد و زیورەنـگی لەبەربوو • وا دیار بوو دەستووری دەس گوشینی نەدەزانی و تێنەدەگەیشت چۆن بیکا• لە ژوورەکە دوو ئافرەتی‌تریش هەبوون• یەکێکیان خەریك بوو چای ئامادە دەکرد• ئەوەندە بە خشڵ خۆی رازاندبوو، لەدەمی چای تێ کردن، چای هێنان یان پیاڵە شۆرین خرەی بازنگەکانی دەهات • ئێمە ـ ژنـە ئەوروپاییەکان ـ لاقە ناشیرینەکانمان خستە ژێرمان و لەسەر دۆشەگ بۆی دانیشتین • چـای و جغارەیان بۆ هێناین • لە تاقێك رادیۆییەکی ترانستەر کرابوەوە و خرابوە سەر بڵاوکردنەوەی کوردی بەغدا و بە بێ ئەوە کەس ئاگای لێ بێ و گوێی لێ بگرێ هەر بۆ خۆی هاوار و قرەی دەکرد • من ناچار بووم رادیۆکە داخەم •

سەنووقی بووکێنی لە قوژبنێك دانرابوو ، وا دیاربوو لە بـازاڕی سولەیمانی لە دار تەختەی سـەنووقی چـای و سـابوون و شـتی‌تری دروستکرابوو • چونکە وشە و وێنەکانی بە پیتی ڕەش هێشتا لەسەر بوو• سەنووقەکە پێی بەرزی هەبو و پێشەوەی شووشە بوو کە بە وێنەی گوڵ، مێوەو گیانلەبەری باڵداری پیرۆزی ئیسلام (بوراق) ڕازابوەوە • وێنەکان رەنگی منداڵانەی ئاڵ ، لیمۆیی و شینی هەبوو • منداڵێك یان پیکاسۆ Picasso لەوە باشتری نەدەکرد •

بۆیان گێراینەوە بووکەکە جارێکی‌تریش شووی کردوە • بەڵام زاوا بۆ هێنانی مارەیی‌یێکی زۆری دا • گوتیان بووکەکە تەمـەنی ٢٦ سـاڵە و ئەمەش نەختێ زۆرە بۆ بووکێك •

لەپاشان پاش نیوەڕۆ ئەسپە سپیەکەی بووکم دی کە زینـەکەی و

لبادەکەی ژێری ڕازابووەوە • لاوێك سواری بووبوو دەیبردەوە ئەگەر سەرو مشکیەکەی و پشتوێنە ئەستوورەکەی نەبوایێ من وام خەیال دەکرد ئــەوا سەدەکانی ناوەندە بەسەر ئەسپەوە بە چوارناڵە تێدەپەڕی •

لەپێشدا دوو حەفتە بێتەرجومان بووم

ئەمە ئەو گوندەیە کە لەوێ لە ماڵی شێخ نزیکەی مانگێك مامەوە • نزیکەی دوو حەفتە لەوێ بەتەنیا بێ تەرجومان (واتا وەرگێڕ) ژیام • چۆن ئەو ماوەیە توانیم لەگەڵ ژنەکان بدوێم و ڕابوێرم ئێستاش ســەرم لــێ سووڕ دەمێنێ و خەڵکیش کە بەمەیان زانی واقیان وڕما • بەڵام من دەتوانم بڵێم نەزانینی زمانی یەکتری هیچ جارێ نەبوە کۆسپ و تەگەرە لەبەینمان و بە هیچ جۆرێك نەبوە هۆی ئەوە لەگەڵ یەکتریا بە خۆشی نەژین و پێکەوە ڕانەبوێرین • من چەند وشەیێکی کوردی فێر بووم • بەهۆی ئەو وشانە و نیشانەوە (واتا ئیشارەتەوە) توانیمان لە یەك بگەین • ئێستــاش قســەی دێنمارکی (سۆ سۆ   So So   ) واتا (وەهایــە ، وایــە) لــە گــوێ دەزرنگێتەوە کە دایك و کچ فێری بووبوون و دەیانگوتەوە •

دێتە بیرم جارێکیان لەگەڵ دایك و کچ چووینە ناو ڕەزەکان کە لــە سەرەوەی دێیەکەن • ئەمە گەڕانێك بوو بەدەگمەن دەمانکرد • لــەوێ لەسەر شاخ پێم هەڵخلیسکاو بەسەر دەمما کەوتمە ناو بەردو دەمم خوێناوی بوو • دایك و کچ هەردوکیان زوو پێم گەیشتن ، هەڵیانگرتم و دەمیــان پاك کردمەوە و دانەکانیان ژماردم • لەپاش ژماردن گوتیان «خێر بوو ، خێر بوو • شوکری خوا دانەکانت هەموو ساغ و تەواون و تێك نەچوون » لەگەڵ ئەوەشدا کە زۆری قسەکانیان تێنەدەگەیشتم ، هەستی گەرمی دڵچاکی و خۆشەویستیانم کرد • بەڵی بە دوو زمان قسەکردن ناخۆش و گران بوو ، بەڵام ئێمە دەمانتوانی تەنیا باسی شتی ماددی بکەین ، شتیوا کە بە دەس بگیرێ و بە چاو ببینرێ • قسەکردن لەبابەت شتی قوولەوە وەك بیر (فکر)،

ڕەوشت و دەستوور دواخرا بۆ ئەو ڕۆژە باشترانە کە ئافرەتە تەرجومانەکەم پەیدا کرد و هاتە ناو ژیانمەوە .

هـاتنی تەرجومان

ناردم بەدوای تەرجومانەکەما لە سولەیمانی و ئەویش لەگەڵ براییك و شووبرای هات . براکەی بۆ ئەوە هاتبوو لەگەڵ خوشـکەکەی بمـێنێ . شووبراکەیشی بۆ ئەوە هاتبوو تەماشای بـارو شوێنی ژیانی ژنەکە بـکا . خانەخوێ لە سەرەتاوە دوو ژووری بۆ من تەرخانکرد ، ئەو ژوورانە کـە لەپێشدا بۆ میوانی پیاوان دروستکرابوون . لەبەینی هەردوو ژوورەکە دالآنێك هەبوو کە کولەکەی داری سپیدار بنمیچەکەی راگرتبوو . ئـەم دالآنە هاوینان بۆ نووستنی مێوان تەرخانکرابو . ئەم بەشەی خانوەکەی شێخ جیاواز بوو لە ڕێگاوە ڕاستەوخۆ مرۆڤ دەیتوانی پێی بـگا . کـە ئێواران دەرگا دارینەکەی حەوشە دادەخرا ، ئیتر ئەم دو ژوورە بەجارێ لە خانوەکە دادەبڕا و بارێکی تایبەتی وەردەگرت . خانەخوی یەکێك لـە چارپایە ئاسنینەکانی هێنا بۆ نووستنی من ، چونکە هێشتا فێری ئـەوە نەبووبووم لە سەر بان بخەوم . تەرجومانەکەم و براکەی چوونـە ژووری دووەم . ئەمان نوێنی خۆیان پێ بوو . دۆشەگەکانیـان لەسـەر زەویـە چیمەنتۆکە ڕاخست و بە لێفە دەنووستن . شەوان شووبراکە لە هەمان ژوور لەسەر تەخت دەنووست . ئەمەش لەناو موسوڵمانەکان ڕەوایە و دەشـێ ژنێك لەگەڵ شووبرای لە هەمان ژووردا بنون ، چونکە مەحرەمی یەکترین و لە یەك مارە ناکرین .

شـایی دووەم

لەپاش ماوەیێك شاییێکی تری لە ئاوایی ڕێکخرا بەڵام ئەمجارە باری من (واتا وەزعی من) لە کاتی شاییەکەی پێشوو تەواو گۆڕڕابو . ئەمجـارە

پێویست نەبوو من لەگەڵ ژنە ئەوروپاییەکان لە سەربان دانیشم و بە دانیشتن لەسەر کورسی نانەکەم بخۆم و تەماشای هەڵپەرکێی پیاوەکان بکەم • ئەمجارە من بووبوومە ئەندامێك لەماڵێکی کورد ، ماڵی هەرەبەرزی ئاوایی • ئەمجارە لەگەڵ ئافرەتانی ئەم خێزانە دایك و کچ و تەرجومانەکەم توانیم لە بەرچاو هەموو ژنانی‌تری بچمە لای بووکەکە • ئێمە وەك بەرزترین ئافرەتانی ئاوایی بەخێرهاتنمان لێ کراو تەرجومانەکەو من لە خۆشیا بست بست باڵمان دەگرت • لە ماڵی شێخەوە بە پێ چووینە ماڵی بووك • رێگاییەکی تایبەتی نەبوو • ئێمە کە باشترین و جوانترین بەرگمان پۆشیبوو دەربەست بووین بەناو بەردو خوڵی گەلی‌یەکا برۆین کە لە دەمی زستاندا ئاوی پێدا دەڕۆیی • پێپیلکەکان کە ئێمەی دەگەیاندە ماڵی بووك هەر ناوی پێپیلکە بوو ، بە تۆپەڵە قورو بەرد ، خوارو خێچ ، بەرزو نزم دروستکرابوون • بەسەریا چووین ، بەتایبەتی بە تاریکی ، زۆر ناخۆش و بەتاڵووکە بوو •

هەرچۆنێ بێ ئێمە بە سەلامەتی گەیشتینە نهۆمی دووەمی خانوویێك کە بووکەکەی لێ دادەبەزێ • ژوورەکە وەکو زۆر ژووری‌تری دیهاتی کورد دیواریکی نەبوو واتا پێش خان بوو نە کونی لێ بوو نە پەنجەرە • بەڵام ژوورێکی فێنك و بەسێبەر بوو لە تەنیشت سەربانی ژوورەکانی نهۆمی یەکەم بوو • دەرگای خانوەکە لە خوار ئەو سەربانە بوو کە دەگەیشتە ئەو نهۆمە • لێرە گوندەکە لەسەر زەوی‌یەکی لێژ دروستکرابوو • خانوەکانیش — بە بێ پلان — یەك لەسەر یەك بوون ، سەربانی خانووی خوارەوە دەبێتە پێشی خانووی سەرەوە •

کەرەستەی خانوو لە کوردستان وەك باکووری ئەورووپا لە ڕووی زەمین وەردەگیرێ • خانوەکان هەموو بە خشتی کاڵ دروست دەکرێن و بە قوڕ ماڵە دەدرێن • لەبەرئەوە خانوەکان ، گۆزە و شەربە قوڕینەکان کە بە دەس بە بێ چەرخ دروست دەکرێن لەگەڵ دیمەنی رووی زەمینی ئەو

ناوه فەرق ناكرێن • دیوارو سەربانەكان هەندێ جار خوارن • لە بەینی ڕیزە خانوەكان ڕێگای تەسك و خوارو خێچ هەن كە بەردەلاَنین و مرۆڤ زۆر بە ناخۆشی دەتوانێ پێدا هەڵكشێ و لە دەمی زستانا ئاوی پێدا دەڕوا •

ژووری كۆبوونەوەی ژنـــان

یەكێك لە ژوورەكان ــ وەكو لەپێشەوە گوتم ــ دیوارێكی نەبـــوو واتا پێش‌خان بوو • زەویەكەی بە فەرش داپۆشرابو و بە قەراغ دیوارەكانیا دۆشەگ راخرابوو • ژوورەكە لە ژن و منداڵ جمەی دەهات • ژنــەكان بە چوارمەشقی یان لەسەر لاقیان دانیشتبوون و هەریەكە جێگاییكی زۆر كەمی گرتبوو • ژمارەیان وابزانم لە پەنجای تێپەڕ كردبوو ، بەلاَم هێشتا بۆ كۆرپەكانیان جێگا مابوو ، ئەو كۆرپانە كە هاوڕێی نەبڕاوی هەمـــوو كۆمەڵە ژنێكن • لەپاشا منداڵ و ساوا لێرە جێگا ناگرن : لە كۆشی دایكیان دادەنیشن یان لەبەر مەمكیانــن • هەندێكیانیش لەناو ئافرەتەكان جێگایان بۆ خۆیان دۆزیبوەوە و سەرەتاتكێیان بوو •

كە چوومە ژوورەوە زانیم دوو ئافرەتەكەی ماڵەكەم بێ‌گومـــان لــە چینی بەرزی دێیەكەن • ئەمە لە بەرگەكەیان دیار بوو • بۆ ئەم شاییــە خۆیان باش پۆشتە كردبوو • لای من بەرگی هەموو رۆژەی ئاوایی لــە پۆشەكی پەرداخی سولەیمانی باشترە • كراسەكان وەك هی تەرجومانەكەم لە تووڵی سورمە كرابوون كە لە سولەیمانی كڕرابوون و بەپێی تازەترین مۆدە بوو ، بەلاَم لە تووڵە تەنكە رووناكەكەوە كە تەواو دیودەر (واتا شفاف) بوو شەرواڵەكانیان دیار بوو و هەستی ئەوەم دەكرد تەنیـــا نیـــوەی لەشیان داپۆشراوە • ئەم مۆدە شارستانیە هەموو جۆری پۆشەكی كوردی گۆڕی• بەلاَم ئەمە لە شاری سولەیمانی بە جوانترین و لایقترین بەرگ دادەندرا •• تەرجومانەكەم بەپێی تازەترین مۆدەی سولەیمانی خۆی پوشیبو و هەردو ئافرەتەكەی ماڵەكەم چاویان لێ كردبوو •

ئــافرەتەکانی هاوڕێم :

ئەم سێ ئافرەتە کە لەگەڵما بوون بە بەرگە جوانەکانیان کارێـــکی زۆریان کردە ژنانی دێیەکە. لەپاشا ئەمان لە خەڵکی دێ سپیتر بوون. دایك و کچ هەردوکیان سپی بوون چونکە لە دەرەوەی ماڵ کاریان نەدەکرد کە تینی هەتاو بۆریان کا . بەڵام پرچ و چاویان ــ وەکوو ژنانی‌تری ــ تەواو ڕەش بوو .

ئەم دوو ئافرەتە لە ماڵەوە لە حەوشە نانیان دەکرد و چێشتیان لێ‌دەنا و بەهاران کە ڕان دەهاتەوە حەیوانیان دەدۆشی . بەڵام هاوینان کە ڕانەکە دووردەخرایەوە و شوان دەیبرد بۆ ناوشاخ ، ئیتر ئەم دوو ئافرەتــە وەك ژنانی‌تری بۆ دۆشینی مەرو بزن نەدەچوون . ئــەم کارە سپێررابوو بــە کچێکی بەردەست . لەپاشان ئەم دوو ئافرەتە وەك ژنانی‌تری ناو دێ لەگەڵ کەرو پاچ بۆ سووتەمەنی کۆکردن بۆ شاخ نەدەچوون . ئەمەش ئــەرك و فرمانی (واتا وەزیفەی) کچە بەردەستەکە بوو. ئەمە ئیشێکی زۆر قورس بوو، لەژێر تینی رۆژا ٥ ــ ٦ سەعاتی دەخایاند . لەپاشا ئەم دوو ئافرەتــە وەك ژنانی دیکەی ناو دێ دەسیان نەدەدایە جووت و درەو ، گەنمی درەوکراویان کۆنەدەکردەوە و بۆ خەرمان نەیاندەبرد . زەویەکانی شێخ ئایا دێم بێ گەنم و جۆی تیا بوەشینرێ ، یان بەراو بێ تووتنی تیا بکرێ ، لەلایەن مسکێنەکان و ژنەکانیانەوە جووت دەکران و لەپاشا بەرهەمەکە کۆدەکرایەوە . شـێخ خاوەنی ئەو دێیە و چەند دێیێکی‌تری بوو . ژن و کچەکانی لــە خەڵکی‌تــر باشتر دەژیان ، خەریکی ئیشی بەر هەتاو نەدەبوون ، لەبەرئەوە رەنگیــان سپیتر و دەسیان نەرمتر بوو .

ئەم دوو ئافرەتە بەدەگمەن ماڵیان بەجێ‌دەهێشت . بەڵێ هەندێ‌جــار بۆ کۆکردنی پیازو سەوزەی‌تری دەچوونە نزیکترین باغ . جارێکیانیش ــ کە لەپێشدا باسم‌کرد ــ چووین بۆ ناو رەزەکان لە قــەدی شــاخ بــۆ

کۆکردنی گەڵا مێوی ناسك بۆ لێنانی یاپراخ • بێجگە لەم ئیشانە هەموو دەمێ لەماڵەوە دەمان •

ئافرەتەکانی هاوڕێم لەناو ژنەکان ئاشکرا دیار بوون : کچی شێخ لەبەر جوانی ، دایکی نەك لەبەر زەلامی لەش لەپاش پێنج منداڵ ، بەڵکو زیاتر لەبەر خشڵە زۆرەکەی کە خۆی پێ رازاندبوەوە • پارچە پارچەی زێڕ نرخیان لە سەد دینار زیاتر لە فێسە سورمەدارەکەی شۆڕبووبوە خوارەوەو زنجیری زێری ژێر چەناگە کە فێسەکەی رادەگرت • بێجگە لەوە ملوانکە و بازنگ و شتی نایابی‌تری لە خۆی دابوو •

ژورەکە لە ژنان جمەی دەهات

ژورەکە پڕ بوو لە ژنان ، بەڵکو لە ژنان جمەی دەهات • زاوا کە کوڕێکی لایقی ٢٥ ساڵان بوو رانك و مرادخانی لەبەر بوو و کڵاوێکی ڕەنگاوڕەنگی لەسەر نابوو ، هات و بەخێرهاتنی لە هەموان کرد • دایکی ئافرەتێکی پەلكەوتووی کۆنی بێدان بوو • تەمەنی لەوانەبوو لە ٤٥ ساڵ تێنەپەڕێ و ڕەنگی وەڵدار بەڕوو رەشتاڵە بو • لەگەڵ ئەوەشدا هاتبوە شایی کوڕەکەی و بەرگی سادەی پۆشیبوو • مێردەکەیشی کە ڕەنجو زەحمەت‌کێشان زوو پیری کردبوو ، زۆر بە سادەیی خۆی پۆشیبوو • ئەمیش دانی نەمابو و لە تەمەنی خۆی پیرتر دیار بو • لەسەر یەکێ لە دۆشەگەکانی قەراغ دیوار باشترین جێگا بە ئێمە درابو و لە تەنیشتمانەوە جێگا بۆ بووکەکە دیاری‌کرابو • تەپلەکێکی بچووکی جغارە لە پێشمان بو و بە ئیستکانی زێڕین ــ کەوا دیار بوو لە بۆهمیە Bohemia دروست‌کرابو ــ پەیتا پەیتا چاییان بۆ دەهێناین • ئافرەتێکی بچووکی پانزە ساڵانی شووکردووی سووك‌و شیرین خەریك بوو ، بە بێدەنگی و لەسەرخۆ دەجوولایەوە ، چای دەهێناو ئیستیکان و ژێر پیاڵە بەتاڵەکانی دەبردەوە •

سەروپێچێکی زلی لە سەر نابوو و سەرپۆشێکی سپی دادابووەوە بەسەریا • وەك ئافرەتێکی بەویقار دەجوولایەوە و لەوە وردەبووەوە کێ هێشتا چای شیرینی قورسی تەواو نەخواردوەتەوە • کەوایێکی درێژ و شەرواڵێکی زلی پۆشیبو و بەخۆشیەوە ، بە بێئەوە لە کەس بکەوێ لەناو حەشاماتەکە ، ئیشەکەی جێبەجێ دەکرد • کۆمەڵێك لە کچی هەرزەکار دەورەی کچی شێخیان دابوو • هەموو بەرگی جوانیان پۆشیبوو ، بەڵام لە بەرگەکەی ئەو جوانتر نەبوو • هەموو لە چاو کچی شێخ ڕەشتاڵە بوون ، ئەو کچە کە بەدەگمەن لە دەرەوەی ماڵەکەی دەبینرا • ئەمانە بەهۆی ئەم شاییەوە یەکیان گرتبو ، پسە پسیان دەکرد و پێکەوە پێدەکەنین •

جێگایێك بە من درابوو لەسەر دۆشەگەکە لەتەنیشت ئەو جێگایە کە بۆ بووکەکە دانرابوو • جارێکیتری من حەزم دەکرد لاقم نەبوایێ یان ئەوەندەی ژنە کوردەکان نەرم بوایێم و بمتوانیایێ وەك ئەوان لەسەر لاقم باش دانیشم • من جێگای دوو کەسم گرتبوو پەیتا پەیتا بەملا و ئەولادا خۆم دەچەماندەوە بۆئەوە کە کەمتر جێگا بگرمو نەختێ بە ڕەحەتی دانیشم •

ژنان لە دێهاتیتریشەوە هاتبوون • ئەمانە لووتەوانەیان لە لووت کردبوو و روویان بە خاڵ یان هێڵ (واتا خەت) کوتابوو •

هەموو ژنەکان بەرگی زۆریان پۆشیبوو • لەسەر کراس و کەواوە سوخمە یان چاکەتیان لەبەرکردبوو • شەرواڵە زلە فراوانەکانیان کە لە خوارەوە گورمیلە دەبوو پارچە جلێکی زۆر گەرم بوو •

ژنە مارەکراوەکان فێسیان لەسەر بوو کە بەهۆی چەند سەرپۆشێکەوە دەورە درابو • پەچەی سەر کە لە سەرەوەی هەموو بوو گەرمی زیاتر دەکرد •

من کە لێیان ورد دەبوومەوە و ئارەقە دڵۆپ دڵۆپ بەسەر ڕوومەتما

دەهاتە خوارەوە لە دڵی خۆما دەمگوت «نازانم چۆن لە گەرما نامرن ! » لەگەڵ ئەوەشدا من نە شەرواڵی درێژم لەبەر و نە سەرو پێچی زلم بەسەرەوە بــوو •

دواکەوتنی بووك

هاتنی بووك دواکەوت • دەبوایێ ئەو لە سولەیمانیەوە بــۆ تۆپژاوە ڕێگاییێکی دوور ببڕێ • هێشتا ئەو مێردەکەی دوارۆژی نەدیبو ، ئەمیش هێشتا بووکەکەی نەدیبوو • تەماشامکرد شتێکی بچووکیان خستە ژێــر ئەو دۆشەگە کە بووکەکە هات ، لەسەری دائەنیشت • شتەکە بریتی بــو لە نەختێ هەنگوین کە بە نانی تیری پێچرابوو • مەبەست لەمــەش ئەوەبــوو بووکەکە وەك هەنگوین شیرین بێ • ئەمە دەرمانێکی کۆنی کوردەواری بوو ، تاقیکرابوەوە و هەموو جارێ ڕاست دەردەچوو •

کات ڕابوورد و ڕۆژ کەوتە درەنگی • لەگەڵ ئەوەشــدا پەیتــا پەیتا چایمان دەخواردەوە و تەواو برسیمان بوو • سەعات دوو نیو بو و ئێمــە لە سەعات حەوتو نیوەوە لەوێ بووین •

ناتوانم بڵێم من وەرس بووم • بەخۆشیەوە تەماشای ڕاست و چــەپم دەکرد • بەرگی جوانی ڕەنگاوڕەنگی منداڵانی بەرمەمکەم زۆر پێ سەیر بوو • کوڕە بچووکەکان جلی شەوی خەت خەت ، کچە بچووکەکانیــش جلی بچووکی ژنانەیان لەبەر بوو • لەبەرئەوە بۆ مــن زۆر شــت هەبوو تەماشای کەم •

گەیشتنی بــووك

لەدواییدا وا دیار بوو شتێك ڕوودەدا • دەنگە دەنگ پەیدا بوو و ریزێك خەڵك لە سەربانەکەی سەر دەرگا خۆیان دەرخست • قەمەرەکان کە بووك و ئەو پیاوانەیان تێدا بوون کە لە سولەیمانیەوە لەگەڵی هــاتبوون

دەرکەوتن • ڕێگاکە خراپ و تەسك بوو • ڕێبوار و حەیوان بەئاسانی پێیدا دەڕۆیشتن ، بەڵام قەمەرە بە زەحمەت و تەنیا لەندرۆڤەر Land-Rover و پاسی بچووك دەیانتوانی بەئاسانی تێپەڕن •

بەڵام لێرە دەستوورێکی شایی هاتە مەیدان ، ئەویش تێپەڕبوونی ریزێ قەمەرە بوو کە بووك و پیاوانی تێدابوو • ئەمانە بەناو چەمە وشکەکەدا تێپەڕین و هەڵکشان بۆ سەر ئاوایی •

زاوا لە قەراغ سەربانەکە لەگەڵ دوو هاوڕێی ڕاوەستابوو دار گزگێکی پێ بوو خەریکی ڕێك و لووس کردنی بوو • چەند ژنێکیش کەڵەشێرێکیان پێ بوو • دەستووریکی کۆنی کوردەوارییە ، کە بووك لە بەردەمماڵەکەی دوارۆژی دەرکەوت کەڵەشێرێك سەردەبڕێ • بەڵام ئێستا کەڵەشێرەکە سەرنابڕن ، بەڵکو لە سەربانەوە بەسەر سەری بووکەکەدا بەرەڵلای دەکەن • کە ئەمە کرا هەموو ژنەکان هەڵدەستن و دەچنە سەربانەکەی بەردەم ژووری بووك •

هاوار پەیدابوو «ئەوە بووك هات» • هەمان دەنگی پڕئەفسوون لەگوێما زرنگایەوە کە لەلای ئێمە بووك لە کەنیسە دەردەکەوێ و خەڵك بە یەکتری دەڵێن « ئەمە بووکەکەیە » •

زاوا بە دار گزگەکەیەوە لەگەڵ هاوڕێکانی لە قەراغ سەربانەکە ڕاوەستابوو • بۆئەوە باش چاوم بە ڕووداوەکە بکەوێ منیان پێش‌خست و گەیشتمە لایان • ئەو ژنانە کە لەپشتمەوە بوون ئەوەندە پاڵیان پێوە نام زۆری نەمابوو لە سەربانەکە بکەومە خوارەوە • ناچار باڵم کرد بەناو قەد ئەو ئافرەتەدا کە لە تەنیشتمەوە بوو کە ناوی (نەعیمە) بوو • نەعیمە ئافرەتی ماڵەکە بوو ، دایك بوو و خۆی باش ڕازاندبووەوە •

ئێمە دوو کۆنە دایك یەکتریمان قایم گرت نەك بکەوینە خوارەوە •

بەڵێ زمانی یەکتریمان نەدەزانی • بەڵام لەکاتیوادا زمان پێویست نەبــووە هەردوکمان کاتی هەرزەکاری ، عــازەبی ، بــووکینی و منداڵبوونمــان بەسەرچووبوو • لەوێ راوەستابووین بۆئەوە کە چاومان بە ئافرەتێــکی جاهێل بکەوێ کە نەك تەنیا لە پێشخانی ماڵەکەی دوارۆژی تێدەپــەرێ ، بەڵکو دەچێ بۆ گرنگترین بەشی ژیانی •

بووکەکە لە قەمەرە دابەزی • دوو ژن ژێر باڵیان گرتبوو ، وا دیار بوو لەبەر زۆری بەرگەکەی بە گرانی دەڕۆیی • من لەژێر پەچە ئاڵەکەوە چاوم لێ بوو ، لێوی سوور کرابو • کەڵەشــێرەکە بەرەڵــلا کرا و لــە سەربانەوە فڕیدرایە خوارەوەەزاوا دار گزگەکەی بە هەردوو دەستی گرت و هاوڕێکانی دوورخستەوە بۆئەوە کە ماوەی هەڵسووڕاندنی هەبێ و ئینجا بە هەموو هێزی دارەکەی هەڵسووڕاند و بــۆلای بووکەکەی فڕێیدا • لەوکاتە کە بووکەکە گەیشتە بەر خانەکە دارەکە لە سەری کەوت •

بهاتایە ئەو دوو ژنەی لەگەڵا نەبوایێ کە ژێرباڵیان گرتبوو ، بووکەکە دەکەوت • تەماشام کرد فیسێکی رەشی لەسەرە کە بە سەرپێچ پێچرابووە لەپاش چەند رۆژێ پێیان گوتم لێدانەکە توند بوو و بوە هــۆی پەنمــانی لاییکی سەری • مەبەست لەم لێدانە گوایا دوورخستنی خراپە بوو •

بووکەکە لە ماڵەوە لەناو ژنان :

هاوڕێکانی بووك بەسەر پێپیلکە قوڕینە چەوتەکانا رایانکێشــــاو سەریانخست • کە گەیشتە بەردەم ماڵەکەی هەموو ژنەکان لە سەربانەوە بۆ پێشوازی هاتن • هاوڕێکانی گەیاندیانە ژوورەکە و لەسەر دۆشەگەکە دایاننا • دایکی زاوا هات بەسەریا شۆڕ بوەوە ، دەستەکانی خستە ســەر شانەکانی و تەوقی سەری ماچکرد • ئینجا پەچەکە لابرا •

ژنان هاژەیان کردە سەری تاکو بزانن ئەم ئەندامە بچووکە تــازەیەی

دنیەکەیان چۆنە ! ئەمە بەجارێ نەبهێشت هەوای پاك بگاتــە ئــەم کچــە بەسەزمانە کە ئەوەندەی نەمابوو لە هۆشی خۆی بچێ • خواو ڕاستــان یەکی لە ژنەکان باوەشێنێکی پەیداکرد و بۆئەوە کە بێتە هۆش خۆی باوەشێنی کرد • من بە هەموو دڵمەوە لەمبارە ناخۆشە دڵگیر بووم و دڵم پێ سووتا• یەکەم زۆر زۆر لە سنوور بەدەر بەرگی لە خۆی پۆشیبوو ، دووەم ســێ سەعات لە سولەیمانیەوە بۆ ئەوێ بەڕێوە بوو ، لەپاشا دار گزگەکە سەری پەنماندبوو • ئەمانە نەبوایێ بە رووخۆشیەوە دەهــاتە ژووری ماڵــەکەی دوارۆژی • لەپاشا کۆبوونەوەی ژنان لەسەری بوە هۆی کەمبوونی هەوای پاك و ئەوەندەی نەمابوو بخنکێ • لەسەر دۆشەگەکە خۆی چەماندبوەوە و بە جۆرێکی ناشیرین دانیشتبوو • ئەوەندە هێزی تیا نەمــابوو تەنــانەت ئەژنۆکانی لە یەك دوورخات و بە چوار مەشقی دانیشێت • هەندێ ئاویــان دایێ بیخواتەوە ، بەڵام بەسەزمانە تەواو ماندوو بووبوو • ســەیر بــوو دەموچاوی کریمی زەردو سپیان لێ دابوو ، لێوەکانیشی ڕەنگی سووری تێر ، سووری ڕەشتاڵە • ئێسکی لە هەستێرەیێکی هونەرمەندی دەکرد کە یاریەکەی شەوی لە شانۆ تەواوکردبێ • لەپاش چەند ڕۆژێ دیم ، بەسەزمانە هێشتا ١٦ ساڵی تەواو نەکردبوو • دەمو چاوی جوان و ڕەنگی زێڕین بوو•

بەرگەکەی کە لەم گەرمای هاوینە پۆشیبووی بروا نــاکرێ چەنــد گەرم و قورس بوو • شەرواڵە زلە درێژەکەی لە سورمەی زەرد دروســت کرابوو کە نرخی گران بوو ، بەڵام کەرەستەکەی زۆر قورس بوو • لەپاشا گۆرەوی لە پێ کردبوو کە هاوینان لێرە لە پێی ناکەن • کەواکەی لــە توولێکی زەردی قورس دروست کرابوو • سوخمەکەی سورمەی سەوز بوو • لەسەرئەوەش لبادێکی سورمەی سوور هەبوو • لە سەرەوەی هەموو ئەمانەش لبادێکی درێژی سورمەی شینی لەبەر بوو • ئــەم هەموو شتەی لەم هاوینە لەبەر بوو کە پلەی گەرما لە ١٠٥ پایەی تێپەڕ کردبوو •

جار جار لە گەرمانا پارچە جلەکانی ژێرەوەی خۆی بەرز دەکردەوە ، بەلکو نەختێ هەوای فێنك بگاتە ناو لەشی •

لەپاش خواردنەوەی ئاوێکی زۆر لە جامێــکی مس کچــەکە نەختێ هاتەوە هۆشی خۆی ، دانیشت و لبادە درێژەکەی داکەند • لبادە سورەکەی ناوەوە رەنگی دابوە دیوی ناوەوەی لبادە درێژەکە • وا دیار بوو هاتنەکەی لە سولەیمانیەوە بۆئەوێ لەناو قەمەرەیێکی داخراو بوو کە وەك گەرماوێك وابوو • ئەم هاتنە چەند سەعات درێژەی کێشا بوو • کە تەماشای لبــادە درێژەکەم کرد کە خرابوە سەر تەنافێك لە تەنشتیەوە چاوم بە سووزئەچ و شتیتری ناومال کەوت • وادیاربوو بۆ ئەم رۆژە گرنگەی بووکەکەیــان ژوورەکەیان پاك نەکردبوەوە •

پاش ماوەیێك بو ئێمەی ئافرەتان چێشت هێنرا : قاپی چێشتەکــان لەسەر سینی گەورەی مس دانرابوو • چەند قاپێك قبوولی ، قاپێك شلەی تەماتە و سەوزە ، قاپێك گۆشتی مەڕی پارچە پارچە کراوو نانی تــیری • سینیەکان خرانە سەر زەوی و مندالان زوو دەرکرانە دەرەوە • پیاوەکان ـــ هەروەکو لەم ولاتانە دەستوورە ـــ چێشتی خۆیان زووتر خواردبوو • ئەو دەمە کاتی ژنان بوو • لەپاش ئەوان نۆرەی منــدالان دێ • چەنــد کەسێکمان لەسەر سینییێك بەشدار بووین و هەرکەسە قــاپی تایبەتی خۆی نەبوو • لەناو چێشتە شلەکان تەنیا یەك کەوچك هەبوو ، دەبوایێ بە نۆرە بەکاری‌بینین • لەناو قاپی ماستاوەکەش تەنیا یەك کەوچکی دارینەی گەورە هەبوو ، دەبوایێ هەموو لەو کەوچکە بەشدار بین و بەنۆرە ماستاوی پــێ بخۆینــەوە •

نانخواردن بە کەوچك یان بە پەنجەی دەس شتێــکی رەوشــت و راهاتنە • مرۆڤ دەتوانێ زۆر بە پوختەیی و باشی بە پەنجەی دەس نــان

بخوا • کەوچك و چەقۆ و چەتاڵەکانمان چەندی پاکن ! خوا دەزانێ • لەپاش شۆرین بە پارچە خاولی‌یێکی تەنك وشکی دەکەینەوە • ئایا ئەم خاولیانە چەندێ پاکن ؟ تۆ دەتوانی دەستەکانت باش بشۆیت و ئاگات لە تەمیزییان بێ •

دەستەکانی بووکەکە بەهۆی کل و شیر کوترابوون • کل (ئەنتمۆنی Antimony) شتێکی کوتراوی رەشە ژنان چاویانی پێ دەرێژن ، بەمە چاوەکانیان جوانتر دەبێ • لەپاشا سەرپەنجەکانی بووکەکە بە خەنە سوور کرابوو • بە خەنەش وێنەی مانگ و هەستێرە لەناو لەپی دەستی کرابوو • لەوانەیە پەنجەکان و ژێر پێیشی بە خەنە رەنگ کرابووبن ، وەکو پێیەکانی کچی ماڵمان کە چەند جارێ بە خەنەکراوی دیومە • بەڵام ئەم ـ وەکو لەپێشدا گوتم ـ گورەوی لە پێ بوو • خەنە رەنگێکی زەردی قاوەیی وەك رەنگی گێزەر دەدا • بە راستی خەنە رەنگێك دەداتە پێست زۆر لە رەنگی کارەبا دەچێ •

بووکەکە کەمی خوارد و لەگەڵ کەس نەدوا • کە مرۆڤ لێی وردەبوەوە وای بۆ دەردەکەوت کە کچێکی زۆر نازدار بێ • زۆر پارچە زێری خستبوە سەر فێسەکەی و هەندێ پارچەی بچووك شۆر بووبوونە خوارەوە ، ئەمە بێجگە لە ملوانکە و بازنگ • بووکەکە بەئاستەم کامەران دیار بوو • لەپاشان ژنان تێیان گەیاندم بووك نابێ بەخۆیەوە شانازی بکا و کامەران و کەیف‌خۆش دیار بێ • بەڵکو دەبێ گران بێ و لە دوارۆژی ژیانی تازەی وردبێتەوە ، غەمی ئەوە بخوا چۆن ببێتە ژنێکی چاك و بەرێز و دایکێکی باشتر و بەرێزتر •

یەکێ لە ئافرەتەکان کە یەك چاوی هەبو و پووری بووکەکە بوو زۆر چالاك بوو • کە تەماشام دەکرد لە دڵی خوما دەمگوت وادیارە ئافرەتی یەکچاویش هەندێ جار جوان دەبێ • ئەم ئافرەتە خزمی دایکەکەی خانەخوێم

بوو و له هەردولام دانیشتبوون • لەبەرئەوە بەسەر لاقەکانما دەسیان کردە گفتوگۆیێکی زۆر بەگوڕ • ئەم لاقانەم ــ داخەکەم ــ هەمیشە تـەگەرە بوو لە ڕێگای باش دانیشتنم ، نان خواردن ، چای خواردنەوە و هەمــوو ئیشیکی‌تری کە لەسەر زەوی دەکرێ •

من لە پوورە یەکچاوەکە زیاتر سەرنجم دەدا لە ئافرەتی دووەم کـە لەگەڵ بووکەکە هاتبوو • ئەمە ئافرەتێکی پیرتر بوو و ــ وەکوو زانیــم ــ بۆ بەجێ‌هێنانی فرمانێکی (واتا ئەرکێــکی) گرنــگ هــاتبوو • پــوورە یەکچاوەکە دەیتوانی بۆ هەفتەییێك لە مــاڵی بووك و زاوا بمێنێ • بــەڵام ئافرەتە پیرەکە دەبوایێ بەیانی بگەڕێتەوە بۆ سولەیمانی و دەبوو پــارچە پەڕۆی بووکێنی لەگەڵ خۆی بۆ باوك و دایکی بووك ببا • ئەم پارچــە پەرۆیە دەبێ نیشانەی کچێنی بووکەکەی پێوە بێ • بێتو ئەم نیشانەیــە ــ خوانەکەران ــ نەبێ ، لەوانەیە کچەکە لەلایەن بــاوکی ، بــرای یــان خزمێکی‌تری نێرینەیەوە بکوژرێ • پیرێژنەکە دەبێ لەبەر دەرگای ژووری بووك بنوێ• چاوم لێ بوو نوێنی بووکێنی لەگەڵ دۆشەگ، سەردۆشەگ و سەنووقی بووك کە پێشەکەی شووشەی ڕەنگاو ڕەنگە ، ئەمانە هەمــوو خرانە ژووری بووك • بەرگەکانی بووك لەو سەنووقەدایە • ئەو بەرگانە و خشلەکانی کە خۆی پێ رازاندوەتەوە ••• ئەمانە هەموو بە پارەی مارەیی خۆی کڕاون • گوتیان ١٦ دەستەی تەواوی جلو بەرگی هەیە • بــەرگی ژنان لێرە بەپێی مۆدە نیە ، بەڵکو ــ وەکو بەرگی نەتەوەیی ئەورووپا ــ بەپێی دەستوورە • لەبەر ئەوە بووکێك لە کاتی شایی دەتوانێ ئەوەنــدە دەستە بەرگ بکرێ و کۆبکاتەوە کە هیچ نەبێ بەشی دە ساڵی بکا • ئــەم جلانە ، خشلەکانی و تفاقی ناو ماڵی کە بە پارەی مارەییەکەی کڕاون هەموو هیی خۆیەتی و لەکاتی جیابوونەوە ــ خوا نەکەران ــ هەموو ئەم شتانــە بۆ خۆی دەمێنێ و دەتوانێ لەگەڵ خۆی ببا •

هەروەکوو لەپێشدا گوتم پیاوەکان لە زوەکەوە (لە مێژەوە) نانیان خواردبوو • ئەوانیش وەك ئێمە هەمان چێشتیان خوارد • لەپاشا دەسیان کردە هەڵپەڕکێ • لەدورەوە گوێم لە دەنگی دەهۆڵ و زوڕنا بوو• لەم شایی‌یە من لەناو ژنان بووم لەبەرئەوە لەبابەت شایی پیاوانە هیچم نەدی•

ئەو دەمە ئیتر پاش نیوەڕۆیەکی درەنگ بوو و کاتی ڕۆیشتنەوە هاتبوو• بابەتە سەرەکیەکانی شایی تەواو بووبوو • ئیتر بەسەر پێپیلکە قوڕینە ناشیرینەکانا وردە وردە چووینە خوارەوە • بووکەکەمان بۆ دوارۆژی خۆی بەجێ‌هێشت •

لەپاشا لە هاوین هەموو پیاوەکانی ئاوایی جارێکی‌تری بە ئۆتۆمۆبیل چوونە سولەیمانی بۆ هێنانی دوو بووکی زۆر گەنج • وادیارە لێرە هاوین وەرزی ژن‌هێنانی ئاوایی‌یە • من ئەو دەمە لەوێ نەمابووم ، چووبوومە ماڵی تەرجومانەکەم لە سولەیمانی • وا ڕێك‌کەوت یەکێ لە حەوت کچی ئەو ماڵە شووی دەکرد • لەبەرئەوە ئەمجارە نەك تەنیا لە شایی بەشداربووم ، بەڵکو لە کارو کردەوەی ئامادەکردنی تفاقێکی زورو زەبەندەش هاوبەش بووم •

ماڵێکی فراوانی کورد

لە هەندێ ماڵی کورد زۆر کەس دەژین • ژوورەکان گەورەن ، بێجگە لەوە حەوشە و سەربانیش بۆ خەوتن و نان‌خواردن بەکاردەهێنرێن • لە تۆپزاوە لە یەکێك لە ژوورەکانی بەشێك لە خانوەکە بووم ، ئەو بەشە کە لە ژوورەکانی‌تری جیاکرابووەوە • بەڵام لە سولەیمانی لەناو ماڵەکە لەگەڵ ژن و کچەکان دەژیام • لەم ماڵە هیچ ژوورێکی‌وا نەبوو تەنیا بۆ مەبەستێکی تایبەتی بەکاربهێنرێ • ئەندامی ماڵەکە وەکو ڕەوەند و کۆچەر لە ژوورێکەوە دەچوون بۆ ژوورێکی‌تری و هەر ڕۆژە لە ژوورێك بوون •

نه شتی ناوماڵ و نەش ئەندامەکان جێگای زانراویان هەبوو • هەرکەسە رۆژێ لە ژووریك نانی دەخوارد و لە ژووریك دەنووست • چێشت بۆ نیوەرۆ و ئێوارە لە ئاگردان لێ‌دەنرا و دەخرایە سەر سینی گەورە و لەکوێ بە باش دەزانرا دادەنرا و دەخورا • هەندێ‌جار تەنیا بۆ من و یەکێ تری لە ئەندامی ماڵ وەك تەرجومانەکەم بەتایبەتی نان دەهێنرا و لەسەر مێزێك ــ کە تەنیا مێزێك بوو لە ماڵەکە ــ نانەکەمان دەخوارد • لەبەرئەوە من ژوور نەبوو نانم تیا نەخواردبێ • نووستنیش هەروەها • لە سەربان دوو چوارپایە هەبوو لەسەر یەکێکیان دەنووستم • بەڵام هەندێ‌جار لە حەوشە یان ژووری مێوان دۆشەگێکم ڕادەخست و لەسەری دەنووستم • بەڵام هەندێ جار کە ڕەشەبا هەڵی دەکرد دەربەست دەبووین لە سەربان بێینە خوارەوە • جارێکیان لەگەڵ ئەوەشدا ڕەشەبا هەڵی‌کردبوو من هەر وازم لە سەربان نەهێنا • بایەکە ئەوەندە توند بوو ئەوەندەی نەمابوو من و لێفەکەم فڕێ‌داتە خوارەوە •

لە یەکێ لە ژوورەکان مێخێك لە دیوار بۆ شت هەڵواسین چەقێنرابوو و بۆ من تەرخان‌کرابو • بەڵام هەندێ‌جار یەکێ لە کچەکان ئەمەی لەبیردەچوو و شتەکانی خۆی پێوە دەکرد • لەپاشا من جانتایێکی گەورەم هەبوو شتەکانم دەخستە ناو نەمدەزانی لەکوێ داینێم و هەرجارێ لە جێگایێك قایم دەکرا چونکە هەموو رۆژێ ژوورەکان بۆ فێنك‌کردن ئاوەرشێن دەکران ، هەرجارێك ئەم جانتایەم لە جێگایێك ، لە قوژبنێك یان لەسەر یەکێ لە سەنووقە گەورەکان دەدۆزیەوە • ئەم سەنووقانە کلیل درابوون و کلیلیان دەکرا بە پشت سوخمەوە • لەو ماڵە گەورەیە کە ١٤ ــ ١٥ کەسی تێدابوو ئەوشتانە کە زۆر غەمم بۆ خوارد بیپاریزم کامێرەکەم و ئەو دەفتەرانە بوو کە شتم تیا دەنووسین • بەڵێ لە دیوارەکان تاق زۆر بوون ، بەڵام ئەم تاقانە بۆ شت قایم‌کردن دەستیان نەدەدا ، چونکە

لەم تاقانە هەمووشتێ هەبوو لە شووشەی دەرمانەوە هەتا بادەی ئـاو و تاسی سابوون • سەرەڕای ئەمە ماڵەکە لە منداڵ جمەی دەهات : منداڵانی ماڵەکە و دراوسێکان • لەبەرئـەوە وردە وردە جانتـاکەم سـووك کرد ، هەرچۆنێ بوو کامێرا و دەفتەرەکانم کە گرنگ بوون پاراست •

لەم مـاڵە کچێك بە شوو دەدرێ :

هەروەکوو لەپێشدا گوتم لەم ماڵە کچێك بە شوو دەدرا • لەبەرئەوە من نەك تەنیا وەك مێوان لە شـایی بەشـدار بووم ، بەڵـکو لە ئیـش و ئامادەکردنی جیازی (واتا شتومەکی) بووکیشی دەمتوانی هاوبەشی بکەم • ماڵی زاوا لە دێیەکی دوور بوو وا بڕیاردرا لەپێشدا بووك و زاوا لـە خانوویێکی بەکرێ گیراو لە سولەیمانی بژین • لەپاشان بچنە لادێ ، لەوێ هەردوکیان مامۆستایی بکەن •

تەرجومانەکەم کە خوشکی گەورەی بووکەکە بوو ، لەگەڵ بووك و خوشکێکی تری و زاوا پێکەوە بۆ کرینی جیازی چووتە بەغدا • خوشکە بچووکەکە دەیویست بەغدا ببینێ • من لەگەڵیان نەچووم • هەندێ شـتی خەڵك نـاسی Ethnography م کڕیبوو ، ئەم شتانەم برد بۆ دووکان کە لەپاشان بۆ دێنمارك بینێرن •

لە بەغدا بە پارەی مارەیی کە نزیکەی ٥٠٠ دینار بوو دەبوایێ جیازی بووکێنی بکڕرێ • دەیـاتتوانی خشـڵ لە سولەیمـانی بکڕن یـان بـە دروستکردنی بدەن • بەڵام بووکەکە حـەزیدەکرد هەنـدێ کورسی و قەنەپەی مۆدە ، تەختی سیسەم بۆ نووستنی هەردوك ، مێـزی توالێـت و کەنتۆر بکڕێ • ئەمانە هەموو بە دروست کردن دران • کەنتـۆرەکە بـۆ بەرگی کوردی و مۆدە بوو • چونکە بووکەکە هەردوو جۆری پێویست بوو • هەندێ کورسی ئاسنیش بۆ ژووری مێوان بە کردن دران ، حەوزی

دەس‌شۆرین و دۆلکەیێك بۆ ژووری مێوان کڕران • لەپاشان تفاقی چای و سەنووقی خۆجوان‌کردنیش Beauty-Box پەیـداکرا • ئەمـە سەنووقێکی پانی گەورە بوو بە قەدیفەی سوور داپۆشرابوو ، لە نـاوەوە ئاوێنەیێك و چەند قوتوو و شووشەی جوان‌کردنی ئافرەتی تێدابوو • زۆر لە بووکە مۆدەکان ئێستا داوای سەنووقی جوانکردن دەکەن ، بەلآم پێشی شوو کردن نابێ بەکاری‌بێنن •

لەپاش گەڕانەوەیان لە بەغدا زۆرکەس لە بازاڕ و ماڵەوە خەریـکی دروست‌کردن و ئامادەکردنی جیازی بوون • لێفەیێکی گەورەی‌وا لـەگەڵ سیسەمی بووك ڕێك‌کەوێ بە دروست کردن درا • ئەم لێفەیە لێفەدوورێك لە بازاڕ دەیدووری و ڕووەکەی بە ئەتلەسی سووری نەخشدار دەڕازاندەوە • زۆر کەس لە بازاڕ ڕاوەستابوون بۆ تەماشاکردنی ئەم ئەتلەسە و ئەو نەخشە جوانانە کە لێفە دوورەکە بە دوورین لەسەری دەیـکرد • یـەکێ‌تری لـە بەرگ‌دوورەکانی بازاڕ بە بڕین و دروست کردنی چاکەت و لبادی ڕەنگا و ڕەنگەوە خەریك بوو • بەرگ‌دوورێکی ئافرەت هێنرایە ماڵەوە بۆ بڕیـنی هەندێ پارچەی بەرگ • ئافرەتەکە بە چوار مەشقی لەسەر زەوی دانیشت، دەستی کردە بڕینی چەند سوخمە و کەوا • کە هەموو بڕینەکە لەسەر زەوی تەواو بوو ، دایکی بووك و بـاوەژنەکەی کەللە شـەکرێکیان هێنـا و لەسەر قوماشە بڕاوەکان دەسیان کردە شکاندنی • من لە سەرەتادا وام‌زانی لەبەر تووڕەیی ئەمە دەکەن‌و ئەوەندەی نەمابوو دەسیان بگرم و نەهێـلم قوماشە جوانەکان بدڕێنن • بەلآم دەسیان‌گرتم و تێیان‌گەیاندم مەبەست لەم کردەوەیە هێنانی بەختی چاکە بۆ بووك • ئەمەش بەشێك بوو لە دەستووری شـایی سولەیمانی • لەپاشا ژنە بەرگ‌دوورەکە هەڵسا و پارچە قوماشەکانی لە کلۆ شەکرەکان پاك کردەوە و بۆ دوورین بردنیە ماڵەوە • مەبەست لـە بڕینی قوماشەکە لە ماڵەوە ئەوەبوو هیچی لێ کەم نەبێ • هەندێ بلووری و

خامیشیان دایێ بو بڕینی کراس و دەرپێی فراوانی پیاوان • لەپاشا زانیم ماڵی بووك خەریکی ئامادەکردنی حەوت تاخم بەرگ بوون وەك کراس و گۆرەوی و بوینباغ بۆ حەوت نێرینەی خزمیان •

بەتانیەیێکی ئەتڵەسی سووری جوانی پەراوێزدار لەگەڵ دو ڕووسەرینی ڕەنگاو ڕەنگیش لە هەمان ڕەنگ لە بەغدا کڕان •

چاکەتێکی ناوماڵیش بو بووك لە هەمان کەرەستە واتا ئەتڵەسی سوور بە دروستکردن درا • پیشەی دوارۆژی بووکەکە مامۆستای لادێ و ژنی مامۆستایێکی لادێ بوو • هەردوکیان دەبوایێ لە دێیێکی بچووك و لەوێ لە خانوویێکی قوڕی سادە بژین •

لەدڵما لێکمدەدایەوە و دەمگوت ئەم جۆرە ژیانە چۆن دەلوێ و ڕێكدەکەوێ لەگەڵ ئەم هەموو جیازیە گرانە کە لە کردەوەی پێشانگای بەناوبانگی La Dame aux Caméliàs ی ئەورووپا دەچێ • سەرەڕای ئەم هەموو جیازیە لە ئەتلەسی سووری ئەستوور بۆ ژووری بووك پەردە دروستکرا •

لە ماڵی بووك سەنووقیکی ئاسنی بە سوور ڕەنگکراوم دی کە دەستێك بەرگی هاوینەی ئەورووپایی تێدابو کە بۆ زاوا کرابو • لەگەڵ ئەم بەرگە ، کراس و دەرپی ، گۆرەوی ، تاخمی تەراش ، خاولی و شتیتری هەبو • قوتوییێك چوکلێتیش دەبوایێ بخرێتە سەر جلەکان • ئەم سەنووقە سوورە ڕۆژێ پێش شایی دەبوایێ بدرێتە دەس پیرێژنیك بۆ ئەوە کە بیبا بۆ زاوا • پیرێژن هیوای دەکرد بەرامبەر ئەم دیاریە پاداشتێکی باشی پێ ببەخشرێ •

بەڵام هێشتا هەفتەیێك مابوو بۆ ڕۆژی گوێزانەوە و دەبوایێ زۆر شتیتری پێکبێ • هەموو خوشکە عازەبەکانی بووك دەبوایێ بەرگی

کورتی هاوینی مۆدە ، گەورەکان کە هەردوو ژنەکانی باوك بوون دەبوایێ کەواو کراسی تازەیان بۆ بکرێ • مەکینەی دورمان لەژێر دەستی خوشکی گەورە هەروا کاری دەکردو دەنگی دەهات •

ئەو تەنیا کەسە کە لە ئامادەکردن بەشدار نەبوو و وەکو گوێی بە هیچ نەدابێ وابوو ، بووکەکە بوو• کراسێکی شەوی سووری کالی درێژی لەبەرکردبوو کە زۆر پاك نەبوو و تەنیا لە ماڵەوە لەبەری دەکرد و لە حەوشە رادەوەستا • پاش نیوەرۆوان دەنووست • کە بە هێواشی و دەنگ‌نزمی لەم بابەتەوە پرسیارم کرد ، لە وەڵامدا گوتیان : «بووك لە ماوەی پێش شایی نابێ هیچ بکا یان خۆی بگۆڕێ و شتی تازە لەبەرکا • بێتو خەریکی شتێك بێ خەزوورانی دەڵێن وادیارە کەسوکاری سوودی لێ وەردەگرن • بێتو خۆی برازێنێتەوە یان هەوڵێکی زۆر کەم بدا خۆی جوانتر بنوێنێ ، ئەودەمە ناوبانگی دەردەچێ کە حەزدەکا شوو بکا و گاڵتەی پێ دەکەن •»

بەیانییەکی زوو رەنجبەرێکی نیوە کوێر ، کە دوو گونیەی زەلام لۆکەی شی‌نەکراوە و هەموو کەرەستەی هەلاجی پێ بو ، هات و حەوشەکەی داگیرکرد و دەستی کردە هەلاجی کردنی (واتا شی‌کردنی) لۆکەکە بۆ دروست‌کردنی دۆشەگێکی گەورەی بووکێنی ، سەرینەکانی و دوو دۆشەگی‌تری • لەم ماڵە دەوڵەمەندە هەموو شتێ دەبوایێ تازە و باشترین بێ • حەزیان لە دۆشەگی حازری نەدەکرد و بە خراپی باسیان دەکرد و دەیان‌گوت کەس نازانێ چی تێدایە • لەم ماڵە مرۆڤ دەبێ دڵنیا بێ باشترین لۆکە بەکاربێنێ • لەبەرئەوە لۆکەی تازە کڕرا و هەلاجێك بانگ‌کرا بۆ شی‌کردنی لۆکەکە و خستنی بەناو بەرگە جوانەکان • کابرا بە چوارمەشقی دانیشت و دار هەلاجیەکەی دامەزراند و بە مێکوتەکەی دەسی‌کرد بە لێدانی ژێیە توندکراوەکە • بەمە لۆکەکە دەکرایەوە و شی‌دەبوەوە •

ئەم کارە هەموو رۆژی خایاند • وردە لۆکەی وەك پەڕ هەموو دنیای

گرت و دەچوە ناو گوێ و لووت و چاوەوە • بۆ ئێـــوارە دۆشـــەگەکان پڕکران و باش دووڕران • کابرا بەپێی دەچوە سەر دۆشەگەکان بۆئـــەوە کە لۆکەکە بە باشی بڵاوبێتەوە و بنیشێ و بتوانێ بە بـــاشی بیـــدوورێ • لەپاش ئەمە ژنان بەرگی ڕەنگاوڕەنگی سەرەوەیان تێ گرت و بەمە ئیشەکە تەواو بوو •

بۆ گەنجەکان خانوویێك لە ناوشار بەکرێ گیرا • مـــن لەگەڵ زاوا و خوشکی گەورە بۆ تەواوکردنی کرێکە چووم • بەڵام بووکەکە لەگەڵمـــان نەهات • چونکە بووك نابێ خانووی دوارۆژی خۆی پێشی گوێزانـــەوە ببینێ • لە لایێکی‌ترەوە زاوا بۆ بووکەکە غەریب نەبوو ، هەردوکیان لـــە کاتی فێرکردن یەکتریـــان دیبـــوو • کـــە کوڕەکە حـــەزی لـــە کچـــەکە کرد ژنێکی ماڵی خۆی نارد بۆ ماڵی کچەکە بۆئەوە کە داوای بکەن و مارەی بکا • هێچ پیاوێك لەناو موسوڵمانان ناتوانێ بۆ مـــارەکردن راستـــەوخۆ لەگەڵ کچێك قسە بکا • بۆ دەربڕینی هەستی خۆی بەرامبەر کچەکە بـــە خوشکە گەورەکەی گوتبوو : « دەیەوێ لە ماڵی کچەکە قەبووڵ بکرێ » •

خوشکێکی بچووکتری بووك بە جۆریکی جیاواز شوو دەکا • ئەمـــە کچێکی زل و بەهێزی ١٢ساڵە دەبێ و لە ماڵێکی‌ترەوە بو کوڕەکەیان داوا دەکرێ • دایك و باوکی کچەکە لەپێشدا پێی‌دەڵێن ئایا دەیەوێ شوو بکا و جیازی و خشڵی هەبێ • لێی نەپرسرا ئایا دەیەوێ شوو بە فلاَن کـــوڕ بکا کە ببڕای ببڕای نەیدیبوو • کچەکە باری ئافرەتی مارەکراوی لا باشتر بوو لە هی کچێنی لە ماڵی باوکی • ئەوەندەی پێ نەچوو مارەکردنەکە رێكخرا• تەنیا جارێك ئەم کچە مێردی دوارۆژی لەژێر پەچەی ڕەشـــەوە دیبـــوو • لەپاشان هەموو چوونە لای قازی بۆ تەواوکردن و تۆماری مارەیی • لەوێ لەلای قازی کچەکە ــ بێتو حەزی لێ نـــەکردایێ ــ دەیتوانـــی کوڕەکە قەبووڵ نەکا • چونکە هیچ کچێ بە زۆر بە شوو نادرێ • بەڵام مێردەکەی

دوارۆژی تەنیا جارێك لە سەربانەوە چاوی پێ کەوتبوو • ئەم دوو گەنجە ئەمە ٥ ــ ٦ ساڵە وەکو ژن و مێرد پێکەوەن و دوو منداڵی جوانکەلەیـان هەیە کە هەردوك لە کچ دەکەن و جلی کچیان پۆشیوە • لەپاشـان زانیـم یەکێکیان کوڕە • بەڵام لەبەر هەرچی هۆیێك بێ وەك چاوەزار کوڕەکەش جلی کچی لەبەر دەکەن ، چونکە لێرە دایکەکان حەز لە منداڵی کوڕ زیاتر دەکەن و لە دڵی خۆیان دەڵێن کچ کەمتر تووشی چاوەزار (چاوێنی) دەبێ • هەردوو گەنجەکان ــ لەگەڵ ئەوەشدا مارەییەکەیان نەوەستابوە سەر هەستی دڵداری و جوانی لەش ــ باش پێکەوە دەژیان و بە بەشی خۆیـان رازی بوون • هەردوکیان ژن و مێرد لە ماڵی خەزوور دەژیـان و کچەکە بـۆ سەردانی ماڵی باوکی ــ کە دوور نەبوو ــ دەبوایێ ئیزن لە خەسوو یـان خەزوور وەرگرێ • زۆر جار ئەم کچە دەهاتە لای ئێمە • بەمە بۆمـان دەردەکەوت بەئاسانی ئیزن دەدرا •

بەکرێگرتنی خانوویێك بۆ بووك و زاوا

ئەو خانوە کە دەمانویست بۆ بووك و زاوا بـە کرێی بگرین لـە ماڵەکەی ئێمەوە نزیك بوو • ئەو خانوەش وەك هی ئێمە بوو بەڵام تازەتر بوو • هەموو خانوەکە لە خشـتی سوورکراوە دروسـت و زەویـەکەی چمەنتۆرێژ کرابوو • بەڵام ئەو دوای دیوارەکانی و زەویەکەی بە قوڕ ماڵە درابوو • لە هەردوو خانوەکان سەربانەکان قوڕ بوو و وەستابوە سـەر کۆڵەکەی سپیدار •

خانوە بەکرێگیراوەکەی بووك و زاوا حەوشێك ، دوو ژوور ، پشت هەیوانێك ، ژوورێکی بچووکی بێپەنجەرەی پشتەوەی تێدابوو کە بۆ دانانی شتی زیادە وەك گەنجینە بەکاردەهات • قوژبنێك لە حەوشەکە بۆ چێشـت لێنان لەسەر ئاگردان رێکخرابو • لە حەوشە حەوزێك هەبوو کـە بـۆڕی ئاوی لەسەر بوو • دوور لەناو حەوشەکە نزیك دیواری دراوسێ ژووری

توالێت هەبوو کە بۆڕی ئاوی تێدابو • لە ناوەڕاستی حەوشەکە دارێــکی سەوز و خانوەکە چرای ئەلەتریکی هەبوو • خانوێکی سادە و هەرزان بیرای بیرای لەوە باشتر نەدەبو •

ئامادەکردنی خانووی بووك و زاوا

ڕۆژێ پێش گواستنەوە خزم و هاوڕێــکانی بووك بۆ پــاككردن و ڕێکخستنی خانوەکە چوون • بووك لەوێ نەبوو ، خەریك بوو لە گەرماوی ماڵەوە خۆی دەشۆری •

لە ماڵی بووك گەورەترین ژوور بۆ نووستن تەرخان کرا • هەمــوو تاخمەکەی بەغدا خرایە ئەم ژوورە ، ئەمــانەش شــتی گەورە بــوون ، لەبەرئەوە لە ژوورەکە جێگای بەتاڵ نەمــا • دەسمــانکردە ڕێــکخستنی چەرپایەی بووك • دۆشەکە تازەکەمان لەسەر دۆشەکە سپرنگدارەکە دانا • بەمە نوێنەکە بەرز و کورت بوو • لەبەرئەوە دەربەست بووین (واتا مەجبوور بووین) لێفەکە لەلای خوارەوە داتێــین تاکو کورتیەکە پڕکاتەوە • ئینجــا سەردۆشەکمان خستە سەر بەجۆرێکیوا شۆڕ بێتە خوارەوە تاکو پەراوێزە جوانەکانی باش دەرکەوێ • ئینجا لێفەکەمان خستە سەر ، کە بەرێکی سپی وەك زەرفی قاقەزی پێوە دوورابوو • لە سەرەوە هەردو سەرینەکانمــان دانا و هەموو نوینەکەمان بە سەرپۆشێکیتری جوان داپۆشی • ئینجــا دەسمانکردە دامەزرانــدنی پەردەکان • لەپــاش دامەزرانــدن کــورت دەرچوون • بە پەلەپەل ناردمانە بازاڕ بۆ کڕینی چەنــد گەزێ ئەتــلەس و دیسان بە پەلەپەل دووریمان • کە من تەقەلم لێ دەدا عارەقە بە ناوچەوانم دەهاتە خوارەوە و ئەوەندە ماندوو بووم دەرزیەکە لە دەسم کاری نەدەکرد • سەنووقی جوانیمان دانا لەسەر مێزی توالێت • لەپاشان ژوورەکەیتریمان ڕێکخست و پڕمانکرد بە قەنەپە ، کورسی ، مێزی بچووکی جغارە و چای • گوڵی قاقەزی ژاپۆنمان لەبیرنەچوو • ئەمانە کە لە گوڵی ڕاستەقینە جوانتر و

بەگیانترن خرانە ناو گوڵدانی چینیەوە و لە ژووری نووستن و ژووری میوان دامانان .

لەوکاتە شتێکی تازە و سەیر ڕوویدا . باوك و دایکی زاوا هاتن و لە حەوشە دابەزین و لەوێش ئاگریان دەکردەوە و چێشتیان لێدەنا و شەوان لە سەربان دەنووستن . خانوەکە پڕ بوو لە منداڵان . بەڵی هەندێکیان لەگەڵیان هاتبوون ، بەڵام هەندێکیتریش منداڵانی دراوسێ بوون . ئەمانە تەنیا لە حەوشە نەدەمان ، بەڵکو دەچوونە ناو هەموو ژوورەکانەوە . خوشکە گەورەی بەهێز و توانا وەکو وەکیلی بووکیش و هی زاوایش بێ چارەی ئەمەی دۆزیەوە . ئەو ژوورانە کە باش ڕێکخرابون کلیلیدان . کەسوکاری زاوا ئەمەیان پێ ناخۆش بو و نەختێ دڵگیر بوون . بەڵام چارەیان نەبوو . دەربەست بوون لە حەوشە و سەربان بژین و منداڵەکانیش لەوێ ڕاگرن .

کە هەموو شتێ تەواو بوو ئێمە لەبەر گەرما و پەستۆی ئیش و کار تەواو ماندوو و بێتاقەت بووین . خاوەنی خانوەکە دراوسێمان بوو . چووینە ماڵی و لەوێ بە خواردنی شووتی سارد بووژاینەوە و بە خواردنەوەی چای حەسساینەوە .

ئێوارە حەوشەی ماڵەوە پڕ بوو لە ژنان . بووکەکە وەکو ترسابێ لە قوژبنێ خۆی ماتکردبوو . هێشتا جلە پەمەییەکەی شەوی لەبەربوو . ژنێکی نەختێ پیریش پەیدا بوو . ئەمە لەو ماڵە زۆر جار مامانی کردبوو . ئێستا هاتبوو بۆ ئەوە کە سبەی ئێوارە لەگەڵ بووکا بچێت و پەرۆی کچێنی لەگەڵ خۆیا بۆ ماڵەوە بهێنێ . گوتیان پاش دەمێك دەڕواتەوە بۆ جێگایێکی نزیك و بەیانی سەعات دە دێتەوە .

بەیانی ڕۆژی شایی دەسکرا بە ڕازاندنەوەی بووك . بەرگێکی

کوردیان کردە بەری کە لە قوماشێکی جوان لە سولەیمانی دروستکرابوو• خوشکەکەشی دەموچاو و پرچی جوان کرد • کە جوان دەکرا بە شەرمەوە لەسەر دۆشەگێك دانیشتبو و بە باوەشێنێك دەموچاوی لە خوشکەکانی تری دەشاردەوە ، ئەو خوشکانە کە بۆ جل گۆرین بۆئـەوێ هـاتبوون • کە ئامادەکردن تەواو بو بووکەکەیان بردە حەوشە تاکو لەوێ لەسەر کورسییێك دانیشێ و بەخێرهاتنی ژنە مێوانەکان بکا • ئینجا خوشکە گەورە رووی کردە من و بە مەعناوە تەماشاییێکی کردم •

نووسەر خاتوو هێنی بەرگی کوردەواری دەپۆشێ

من لە زووەکەوە بەڵێنم دابوو لەو ڕۆژە بەرگی کوردی لەبـەرکەم • ئەمەش یەکەم و دوا جار بوو کە ئەمەم کرد • شەرواڵە درێژەکە زۆر گەرم بوو بۆ یەکێك کە فێری لاق رووتی بێ • سوخمەکە کە لەسـەر کراسـە درێژەکە لەبەرم‌کرد هەر لە سەرەتاوە بە عارەقە تەڕ بوو • سەرپێچی سـەر هەر باسی مەکە • من دەبوو ــ وەك ژنێکی بە شـوو دراو ــ فێـس و پووشینی قورس بنێمە سەرم • من بەڵێنم بە سەرۆکی شارەوانی دابوو ــ ئەو سەرۆکە کە زۆر کۆمەکی کردم ــ بە بەرگی کوردیەوە بچمە سەردانی• ژنانی ماڵەکەم وایان بە باش نەزانی بۆ ئەم سەردانـە کراسی سوورمـەی سووری لادێییانە لەبەرکەم• لەبەرئەوە وەك خاتووێکی قۆزی سولەیمانی کراسێکی تووڵی پەمەیی سورمەدارم لەبەرکرد • ئەمە ئەوەنـدە سـفت نەبوو و ژێرەوەی لێوە دیار بوو • من شەرمم پێوە دەکرد و هەستم دەکرد تەنیا نیوەی لەشمی داپۆشیوە • بەڵام ئەم جۆرە کراسە دەستووری ناوماڵی ئەودەمە بوو • من دەبوو لەسەر ئەم بەرگە زۆر جوانە عەبا بدەمە سەرما ، عەباییێکی ئاوریشمی ڕەشی ئەستوور • من هەستم دەکرد قاپووتێکی درێژی بێ‌قۆڵم لەبەرکردوە کە دەگاتە قاچم • لەپاشان بە پەچەیێکی رەشی سـفت رووم داپۆشی • جووتێ سۆلی سورمەداریان بۆ هێنام کە لە پێی کـەم ٠

بەڵام من قەبوولم نەکرد چونکە تۆ ناتوانی لە کۆلانی خوارو خێچی قیرتاو نەکراودا لە پێی کەی • ئەو دەردە بەس بوو بە بەرگێکی شۆڕی درێژەوە بە ڕێگادا بڕۆم و لەژێر پەچەکەوە بتوانم هەر جارێ بە چاوێك بەرپێی خۆم بە ناخۆشی ببینم • یەکێ لە کچەکانی ماڵەکە ــ کە زۆر بــوون ــ ڕێگای پیشاندام تاکو لەناو ژمارەیێکی زۆر ئۆتۆمۆبیل ــ کە جێگاییێکی فراوانیان لە شەقامەکان گرتبوو ــ بتوانم بڕۆم • هەرچۆنێك بێ گەیشتمە ئەوێ و بە زیندوی گەڕامەوە •

کە گەڕامەوە ، ماڵەکە پڕ بوو لە ئافرەت کە وەك من بەرگی جوانیان پۆشیبوو کە دەدرەوشایەوە • ئەمانە شەربەتی مێوژیان پێدرا ، چونــکە شەراب لە ماڵە موسوڵمانەکان ناخورێتەوە • بێجگە لەوە چای و کولیچەشیان خرایــە بــەردەم •

بووکەکە بەرگی سپی ئەورووپایی پۆشی

من ئیتر لەوە زیاتر بەرگەی ئەو جلە قورسەم نەگرت و زوو گۆڕیم و بەرگێکی سووکی هاوینی ئەورووپاییم لەبەرکرد • بووکەکەش جلەکــەی گۆڕی • لە ژووری مێوان پەنجەرەکان پێوە دران و بەرگی سپی لەبەرکرا وەکو لە ئەورووپا بوە «بووکێکی سپی» : بەرگێکی بووکێنی سپیــان لەبەرکرد ، تاجێکی سپیان خستە سەری ، گوڵی قاقەز و خشڵی ناڕاستیان کردە ملی و بە پەچەییێکی سپی کە سفت نەبوو دەمو چاوی لێوە دەبیــنرا روویان داپۆشی • پێڵاوو گۆرەوی سپیان لە پێ کردو لە ژێرەوە شــتی سپی لەبەرکردبو • دەسکە گوڵی شاییش لە قاقەزی سپی دروستکرابوو •

پێیان گۆتم لە بەغدا و لە هەندێ ماڵان لە سولەیمانی بوە بە دەستوور بووك بە بەرگی ئەورووپایی دەبێ بچێت بۆ ماڵی زاوا • ئەم دەستــووره هەتا بچووکترین خاڵی لە ئەورووپا وەرگیرابو کە بووك بۆ کەنیسە دەبەن•

بەلاّم لیرە لە بووك گواستنەوەی موسولّمانان هیچ دەستووریکی دینی نەبوو • ئەمەی ئیرە دەستووریکی شارستانی تەواو بوو • بەلاّم من لە دلّی خۆما دەمگوت چی دەکەن لەم بووکە کە لە سپیاییا دەدرەوشایەوە • لە سولەیمانی و بەغدا فیری رەوشتیکی تازە بوون ئەویش گەراندنی بووکە بە ریزێ قەمەرە کە هەتا دەمی بە ژن و مندالّ پری دەکەن و لە مالّی بووکەوە هەتا مالّی زاوا چەپلّەریزان دەکەن • چۆن ئیمە قوتووی چوکلیتی دیاری بە شریتی رەنگاورەنگ دەبەستین ، هەروا قەمەرەی بووك بە شریتی رەنگاورەنگ دەرازینرێ •

ئەو ژنانە هەموو میوانی بووکن و باش خۆیان داپۆشیوە •

بەمجۆرە ئافرەتی کورد یەکەم جار و دوا جار لە ژیانی کە بەرگی سپی بووکینی پۆشی دەتوانێ رووی خۆی لەژیر پەچەییك پیشاندا کە سفت نیە و دیوەودەرە (واتا شەفافە) و چاوی غەریب دەتوانێ فەرقی پێ بکا و ببینیت • ئەمە نیشانەی گۆرانە و وادیارە رۆژیك دێ لە عیراق پەچە هەلّدەگیرێ ، وەك لە زۆری ولاّتە موسولمانەکانی دنیا هەلّگیراوە [1] •

پیریژنەکە لەپیش سەعات دە هاتەوە • بووك و زاوا بۆ شەوی یەکەم چوونە ژووره بچووکەکەی پشتەوە • کەسوکاری زاوا لە حەوشە و سەربان بوون و بووبوونە تەگەرە بۆئەوە کە لە ژووری بووك بە رەحەتی و دوور لە چاوی خەلّك بتوانن لەگەلّ یەکتری بن •

پیریژنەکە لە دەرەوە دانیشتبوو و چاوەرێی تەواو بوونی کاری زاوای

---

(١) هەروەکو لە پەراویزیکی تردا گوتم ئیستا لە شاری سولەیمانی ژنان بەدەگمەن روویان بە پەچە دادەپۆشن . ئیستا تەنیا ژنە سوالکەرەکان بۆئەوە کە نەناسرین و بە رەحەتی و بیشەرمانە دەرۆزە بکەن دەموچاویان باش بە پەچەییکی زۆر سفت دادەپۆشن .

وەرگیر

دەکرد • ئەو بەخۆرایی چاوەڕێی نەدەکرد • من پرسیم بێتو بووکەکە کچ دەرنەچێ ئایا دەکوژرێ ؟ لەم کارە من سەرم سووڕمابوو : چـۆن ئـەم دەستوورە کۆنە ڕێکدەکەوێ لەگەڵ تاخمی قەنەپە و کورسی ئەورووپایی و بەرگی بووکێنی سپی کە ڕاستەوخۆ لە ئەورووپا وەرگیراوە • لە وەڵامـدا گوتیان : نەخێر ناکوژرێ ، لەپێشدا بۆ لای دکتۆر دەنێررێ ، چونکە خوا هەموو کچانی وەك یەك دروست نەکردوە •

من بیرم کردەوە لەو کچانە کە بێگوناح هەتا ساڵانی کۆن کوژران و دلم پێیان سووتا • بەڵام کە زاوا کەوتە گومانەوە و پیاوێکی چاك بـوو لەوانەیە مریشکێك سەربڕێ و خوێنـەکەی بخاتە سـەر پەڕۆکە و بەمـە ئابڕووی کچێك بپارێزێ و شوورەییەکەی داپۆشێ •

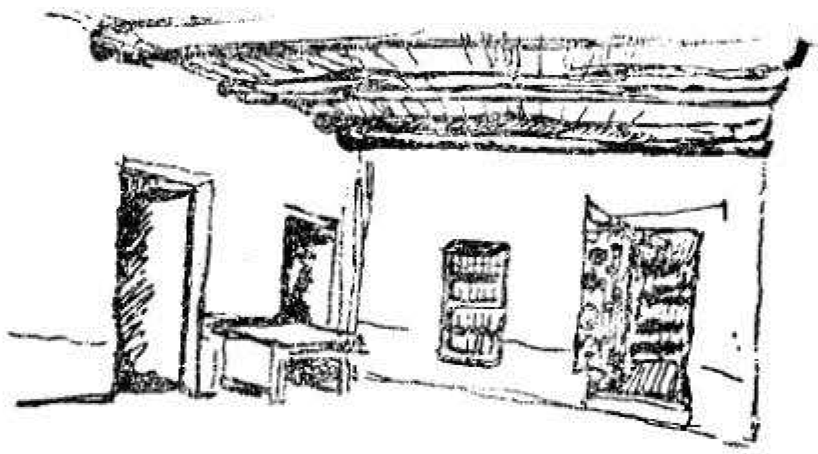

وێنەیێکی دەسکردی پێشخانێك لە تۆپزاوە

ـ ٣ ـ

بەرگ و پۆشەکی کورد

لە عێراق بەرگێکی تەواوی ئافرەتی کوردم هەبوو کە بۆ من کرابوو. ئێستا لە رۆژێکی تشرینی دووەمی دێنمارك کەوا لە بەردەمم کەوتوە لە جێی خۆی نیە . وەك بیبی مەتوێك وایە کە کەشتیەوانەکان بۆیان دەهێنایەن هەموو ژیانی خۆی لەناو قەفەسێکی بەرز لە ژووری دانیشتن رادەبوارد .

وا ئێستا تەماشای رەنگەکان دەکەم : پیرۆزەیی (واتا شینێکی سەوزکار) ، سووری کاڵ ، سووری تێر ، مۆر و ئاڵ . ئەم رەنگانە پێکەوە ناگونجێن و لە بەرگێك لەگەڵ یەك رێك ناکەون . تەماشایێکی وێنە رەنگاو رەنگەکەشم کرد کە لەوێ وەرگیرابوو ئەمەی پێشاندا . ئێستا کە تەماشای پارچە بەرگەکان دەکەم دەبینم لەو بارەی لە سولەیمانی چاوم پێ کەوتبوو درشتتر و نەگونجاوتر دیارن .

لێرە دەمەوێ بڵێم ڕۆشنایی لەسەر ڕەنگ زۆر کار دەکا • چـۆن هەوای وشك لە عێراق هەموو نمو تەڕی لە لەش لادەبرد و مرۆڤ لەگەڵ ئەو هەموو خۆراکە لاواز دەبوو ، هەر بەمجۆرە ڕۆشنایی بەتین تیـژی ڕەنگەکان دەسووتێنێ و باشتر پێشانیان دەدا •

ڕۆشنایی تیژ و شەوقی ڕۆژ کە هەموو دیمەنی سەر زەمین لە عێراق سپی دەکات ، مرۆڤ دەربەست دەکا ئەم چەشنە ڕەنگانە هەلبژێرێ • بیبی مەتۆیش لە جێگای خۆی ئێسکێکی (واتا شکلێکی) ڕەنگاوڕەنگی جوانی هەیە • بەڵام دەبێ بزانین ڕەنگ نابێ لەلای ئێمە لە باشووری ئەورووپـا زۆر بێ • چونکە لەژێر ڕۆشنایی نەرمی لای ئێمە هەموو ڕەنگێکی کاڵ بە جوانی دەردەکەوێ و لەگەڵ یەك دەگونجێ •

من خۆم لە خۆمەوە ئەم چەشنە ڕەنگانەم هەڵنەدەبژارد • من جارێکیان بە تەنیا چوومە ناو کۆڵانە تەسکەکانی قەیسەریە نزمەکەی سولەیمـانی کە ئەمبەرو ئەوبەر لەبەر چرای تیژ قوماشەکانیان هەڵواسیبو و پێشاندابوو• یەکێ لە دووکانەکان تەنیا دوو پێ لە زەویـەوە بەرز بوو • لـەوێ لـە ناوەڕاست کووتاڵ و قوماشەکان خـاوەن دووکان دانیشتبوو • چراکانی دووکانەکە ئەوەندە تیژ بوو چاوی دەکوالاندەوە • تۆ لەوێ دادەنیشتی و دەستتدەکرد بە کڕین • لە بەرامبەرت دووکانی بەرگدوورێك هەبوو کـە خەریکی دوورینی جلی ڕەنگاوڕەنگ بوو • لەملا و ئەولای ئەم دووکانـە دووکانی بەرگی حازر هەبوو ، کە جلە حازریە جوانەکانیان هەڵواسیبوو • کە تەماشای ئەم بازارەم دەکرد و لێی ورد دەبوومەوە ، هەرچی ئـافرەت حەزی لێ بکا لەوێ بوو • بەڵێ شت کڕین لێرە بە بێگومان خۆشە • کە لە دووکانێك ــ وەك ئافرەتێـکی غـەریبی بیـانی ــ دادەنیشتی خەڵـکی تەماشاکەری فزوولی ــ کە هیچ پەیوەندییان بە تۆوە نیە ــ هەر تەنیا بـۆ تەماشاکردن لەسەرت کۆدەبونەوە • منداڵانی ٨ هەتا ١٠ ساڵان ــ کە لـەو

تەمەنە منداڵیەوە دەسیان کردوەتە ئیش کردن و نان پەیدا کردن ــ دەورەی تۆیان دەدا و دەسیان درێژ دەکرد و شەڕیان دەکرد تاکو بە زۆر شتەکانــت بــۆ هەڵگرن •

بە ڕاستی من نەمتوانی کوتاڵەکان بکڕم و وازم لەوە هێنا خۆم بــە تەنیا شتیوا بکەم •هەتا ئەو دەمە من لە دنیەکەم مانگێکم پێچووبــوو و ژنانی ماڵەوەم لەوێ بە بەرگی تازەی ڕەنگاو ڕەنگەوە دەبینی • ئەودەمــە زانیم ڕەنگە سەرەکەکانی قوماشی ژنان سوور ، ئاڵ و پیرۆزەیی‌یە • لــە دووکانەکە چاوم بەو رەنگانە و ئەو چەشنە قوماشــانە کەوت • ئەودەمــە فێربووبووم کە ئافرەتان دەیانکڕن و لەبەریاندەکرد • لە دووکانەکە کــە خەریك بووم قوماش بکڕم هەموو شتێکی ئافرەتان هەبوو تەنانەت فێس و سەرپــۆشی ســەر •

من بیرم کردەوە و زانیم من کە لە ئەورووپا گەورە بووم و فــێری رەنگ و نەخشەکانی ئەورووپام بیرای بیڕای ناتوانم لێرە قوماش بکڕم• من ترسابووم لەوە کە قوماشێکیوا بکڕم بە دلم بێ ، بەڵام بە دڵی ژنانی ئێرە نەبێ • لەبەرئەوە بڕیارمدا لەگەڵ تەرجومانەکەم بۆ قوماش‌کڕین بچینــە بازاڕ • بۆ ناو بازاڕ چوون و شت‌کڕین لەگەڵ تەرجومانەکەم زۆر خــۆش بوو • بەڵام لە ڕێگا کە پێکەوە قسەمان دەکرد ، ئەوەندەی نەمابوو لەگەڵ یەکتری ڕێك نەکەوین • ئەو دەیویست قوماشی وابکڕین کە بۆ بــەرگی ئافرەتانی سولەیمانی دەس‌بدا • بەڵام من قوماشی‌وام دەویست کە ژنــە لادێییەکان دەیکڕن و بە بەرگ لەبەریدەکەن • تەرجومانەکەم سەرێــکی هێنا و سەرێکی برد ، لەسەر کەللەڕەقی من هەناسەیێکی هەڵکێشا و هاتە سەر قسەی من • ئینجا منی بردە دووکانێك لە قەیسەری کە ژنە لادێییەکان قوماشی لێ دەکڕن ، نەك دووکانە تازەکان کە قوماشی مۆدەی نایلــۆنی ژاپۆنی لێ بەدەست‌دەکەوێ •

ئێمە پێکەوە چووینە قەیسەری و لەوێ هاورێکەم بە ئازایی و بە بێ دوودلی دەسی کردە هەڵبژاردنی قوماشەکان. بە خوا بهاتایە من هەڵم‌بژاردایێ بەپێچەوانەی ئەو رەنگەکانم هەڵدەبژارد • چونکە من فـێری رەنگەکانـی ئەورووپام • بەڵێ ئەو عەبای لەبەرکردبو و پەچـەی پێـوە بوو بـەڵام قوماشەکانی باش دەناسی و باش هەڵدەبژارد • لەو دەمە کە ئێمە شتمـان دەکڕی دوو ئافرەتی دێیەکەمانیش بۆ شت‌کڕین هاتبوون و سەلامیان لـێ کردین • بەڕاستی من نەمناسین چونکە لە دوو خێوی ڕەشیان دەکرد • بەڵێ ئەمانە لە لادێ بە بێ‌عەبا و پەچە دەگەڕێن • بەڵام کە دێنە سولەیمانی دەبێ لەسەر دەستووری ئێرە بڕۆن ، خۆیان بە پەچـە و عەبا داپـۆشن ، واتـا خۆیان دەگۆڕن و وەك خێوێکی ڕەش خۆیان پیشاندەدەن •

من ئێستاش تێ‌نەگەیشتم چۆن ژنێك لەژێر عەبا و پەچە ئەوانی‌تری دەناسێ کە لە سولەیمانی بە هەڵکەوت پێ‌یان دەگا • هەندێ‌جار ئێواران لەگەڵ چەند ژن دەچووینە سینەما • کە دەردەچووینە دەرەوە لە ناوەڕاستی قرەقرِ و هاژەی خەڵك من هاورێکانی خۆم کە خۆیان کردبوە خێوی ڕەش لە تاریکایی بزر دەکرد •

ژنێك بەم ڕەشپۆشیەوە چەندی خۆی دەشارێتەوە ، چەندی بزر بوو و نەناسراو دەبێ !! بەڵێ ئەو لەژێر پەچەکەیەوە خەڵـکی دەبینێ ، بـەڵام کەس ئەو نابینێ • ئەو ژنە نەناسراوە ، پێت‌ناکرێ بیناسی و نابینرێ • تـۆ کە لێ‌یان ورد دەبیتەوە وادەزانی لەوە نەناسراوترن کە دەم بەستراو بـن • من هێشتا تێ‌ناگەم چۆن پیاوەکان رازین لەگەڵ یەکێك قسە بکەن کە خۆی لە خەڵك گۆڕیبێ • من لەگەڵ تەرجومانەکەم چووینە چەند دایەرەیێك کە پیاوان بە ڕوو دانەپۆشراوی ــ وەك من ــ دانیشتبوون و دەمتوانی لەباری قسەکردنیان لەگەڵ تەرجومانەکەم وردبمەوە ، ئەو ئافرەتە کە لە ژێر جـلە رەشەکەوە خۆی شاردبوەوە • زۆر پێ‌کەنینم دەهات بەوە کە چۆن شووشەی

کولاکەی لەژێر پەچەکەوە دەخواردەوە • لەم ولاتە گەرمانە هەموو دەمێ خواردنەوەیێك بە مێوان دەدرێ : چای گەرم یان پیپسی‌کولای سارد کە جێگای خواردنەوەی ئێمەی گرتوە لە ولاتی موسولمانان • خواردنەوەی سەرخۆشکەر تەنانەت بیرەش لەم ولاتانە حەرامە • ئێمە چەند جارێ چووینە دایەرەیێك و کاربەدەستەکە بە دەنگ کچەکەی ناسی ، بەلام ببڕای ببڕای چاوی بە ڕووی نەکەوت و لەبەرئەوە کە خزمی نەبوو نەیدەتوانی چاوی بە ڕووی بکەوێ • لای من وایە ژنێك کە بتوانێ هەموو شتێ ببینێ ، بەلام خۆی نەبینراو بێ باشتر دەتوانێ بگاتە مەبەستی خۆی و ئەمە هەندێ‌جار پیاوان دەخاتە ناخۆشیەوە ، ئەو پیاوانە کە مێشکیان کول‌دەکەن بەوە تاکو بزانن ئەمە کێیە ؟ لێرە وایان تێ‌گەیاندم پیاوان ، بۆئەوە کە پیاوانی‌تر چاویان بە ژنەکانیان نەکەوێ ، پەچەیان داهێناوە• بەلام من بڕوام وایە لەم دەستوورە پیاوان لە ژنان زیاتر تووشی ناخۆشی ، دەردەسەری و نەخۆشیی دەمار بوون •

جارێکیان تەرجومانەکەم کە تەواو بە پەچە و عەبا خۆی داپۆشیبوو توانی بەسەر کۆمەلێك لە پیاوانی زەلام زەلام زال بێ کە لە دەوروپشتی پاسێك راوەستابوون • ئێوارەیێکی زوو بوو و من دەمویست بۆ سەر کاری بەستێنی دووکان بچم • بەلام پاسەکە پڕ بوو و نەیدەویست هەتا سەر بەستێنەکە بڕوا • کێشەی (واتا مشکلەی) یەکەم ئەوەبوو لە پێشەوەی پاسەکە جێگایێك بدۆزمەوە ، دووەم ئەوەبوو من بگەیێنێتە جێ • تەرجومانەکەم وەك پلنگ چوە گیان بڕانەکە [1] (واتا سائقەکە) ، لەپاشان خاوەن پاسەکە و رێبوارەکان • ئینجا کەوتە گیان ئەو تەماشاکەرە فزوولیانە کە لێرە هەندێ‌جار بە بێ‌مەبەست ، هەر بۆ تەماشاکردن و فزوولی

(۱) بڕان Biran لێرە (ی)یەکە زۆر کورتە وەك بزان ، بلێ ، بکوژ ، ببڕ •

کۆدەبنەوە • من حەزمدەکرد لە قسەکانی هاوبەش بم ، چونکە هەراکە لەبابەت گەڕانی منەوە بوو • بەڵام داخەکەم من کوردیەکەم ئەوەندە باش نەبوو وشەکانم تەواو نەبوو بۆ ئەم بابەتە قسانە • تەرجومانەکەم بە بڕانەکەی گوت لەپێشەوە کەسیتری سوار نەکا و هەردوو جێگاکەی پێشەوەی بۆ من دابنێ بۆئەوە کە من بە ڕەحەتی بگەمە جێ • ئەو کابرایە کە دەیویست لەپێشەوە سوار بێ دابەزی و لەتەنیشت بڕانەکە خۆی بە پاسەکەدا هەڵواسی • من بە بەشی خۆم ڕازی بووم و حەزم نەدەکرد کابرایێکی ڕێبوار لەبەر من خۆی بخاتە تالووکەوە • بەڵام ئەو بە قسەی منی نەکرد و بە بڕانەکەی گوت بە قسەی من نەکا ، لەپاشا نومرەی پاسەکە وەردەگرێ و ئەیدا بە کاربەدەستی هاتوچۆ و لەوانەیە تووشی سزا ببێ •
کاکی بڕان منی بەتەنیا گەیاندە جێگاکەم • بەڵێ من تێدەگەم ژنێکی جوان بەهۆی چاوە جوانەکانی بتوانێ بەسەر چەند پیاوێکا زاڵ بێ ، بەڵام ئافرەتێك لەژێر پەچەوە هەر بەهۆی گرەی دەنگ و قسە و چاوەڕاو (واتا هەڕەشە)وە بەسەر پیاوانا زاڵ بێ ئەمە شتێکە کەم کەس دەتوانێ بیکا •
لێرە دەستوور نەك تەنیا بەهۆی پەچە و عەباوە ، بەڵکو بەهۆی زۆر شتیترەوە سنووری ژیانی ئافرەتانی تەسك کردوە • بەڵام ژنان هەموودەمێ لەم ماوە تەسکەی خۆیان سوودیان وەرگرتوە • بەڵێ هەندێ جار ژنێکی ئەورووپایی وادەزانێ ژیان لەژێر ئەم جۆرە دەستوورە و لەناو ئەم ماوە تەسکە زۆر ناخۆشە و لە دڵی خۆیا دەڵێ نازانم ئەم ژنانە چۆن بەرگەی دەگرن ! بەڵام کە چووینە ناویان و لەگەڵیان ژیای ئەوکاتە تێدەگەی ژنی ئەورووپایی ، کە بە ئازادیەکەی خۆی دەنازێ ، لەوان باشتر ناژی • لە رۆژئاوا ئەمە پەنجا ساڵە ئێمە خەریکی ئازادکردنی ئافرەتانین کە وەك پیاوان هەمان مافیان بدەینێ • لەپاش چەند مانگ ژیان لەناو ژنانی موسوڵمانان ـ کە لای ئێمە بە چەوساوە و بەندیکراو دەژمێررێن ـ گەیشتمە ئەو بیرە کە بڵێم : « بێتو من پیاو بم رقم هەڵدەسێ

لەناو ئەم جۆرە کۆمەڵەدا لە شاران بژیم • چونکە ژنان باش سوودیان لـە دەستوورەکە وەرگرتوە و پیاوان تووشی زیان بوون » • لە دێهاتی ئـێرە ـ خواو ڕاستان ـ ئافرەتان سەربەستترن •

دانیشتنێکی ژنـانی سولەیمـانی

لە ماڵی خۆمان لە سولەیمانی ئێوارەیێك دانیشتنی ژنان کرا • لەبـەر گەرمای ئێوارە قەنەپە و کورسیە ناخۆش و ناشیرینەکان لـەگەڵ تەپـڵەکی جغارە و چای بۆ حەوشە گوێزرانەوە • دۆشەگیش لە تەنیشت دیوارێـك بۆ ئەوکەسانە ڕیزکرا کە دەیانەوێ لەسەر زەوی دانیشن • بڕیـاریواش درا من لەسەر یەکێ لەو قەنەپە بەرزە ناڕەحەتانە بەدرێژی ئەو ئێوارەیـە دانیشم •

چوار کۆمەڵی ژنان بۆ ئەم دانیشتنە هاتن • کۆمـەڵی یـەکەم کـە تەرجومانەکەم و منی تێدابوو بەرگی ئەورووپاییمان پۆشیبوو • لەم کۆمەڵە کچەکانیتری ماڵەکەش هەبوون کە بـەرگی فـێرگە (واتـا مەکتەبیـان) پۆشیبوو • کۆمەڵێکی بچووکی ژنان کراسی درێژی سووری شەویـان پۆشیبوو • ئەمانە خشڵیان لە خۆ نەدابوو ، پەچەیان نەبوو و کە چوونەوە بۆ دوعاخوازی بە ئینگلیزی دەیانگوت « بای بای » • ئەمانە هەسـتی ئەوەیان دەکرد زۆر لەسەر مۆدەی ئەورووپان • ئافرەتە کۆنەپەرستەکان کۆمەڵی سێیەم بوون کە بەرگی ڕەنگاو ڕەنگیـان لەبـەرکردبوو و وەك ئافرەتەکانی لادێیەکەی خۆم خشڵێکی زۆریان لە خۆیان دابوو • زۆربەی ئەم ژنانە منداڵی زۆریان لەگەڵ خۆیان هێنابوو • کەواکانیـان شـین و سەوز بوون ، سوخمەکانیان لە سورمەی ڕەنگی تێر ، فێسەکانیان خشڵدار و سوور و ڕەش بوو • لەپشتەوە شاڵی سوور و سەوزیان خستبوە سەر شانیان هەردو دایکی ماڵەکە لەم کۆمەڵە بوون • ئەم ژنانە لەسەر دۆشـەگەکەی

سەرزەوی دانیشتبوون و جغارەی درێژی کوردییان دەکێشا • جۆری دانیشتنیان زۆر پلاستیك بوو ، دەیانتوانی هەم بە چوارمەشقی ، هەمیش بە ئەژنۆ بەرزی دانیشن • من هەندێ جار دەمویست لاساییان بکەم و وەك ئەوان دانیشم • بەڵام داخەکەم پێم نەدەکرا • ئێمە ئەورووپاییەکان لە هەموو شوێنێ جێگای دانیشتنی باشمان هەیە • ئایا دانیشین یان بڕۆین لاقەکانمان تەنیا بۆ پاشەوە یان بۆپێشەوە دەجوڵێنین • بەڵام خەڵکی رۆژهەڵات کە دانیشتن دەتوانن جمگەی رانیان و ئەژنۆیان بۆ هەموولایێ بجووڵێنن و رابکێشن • کە بە چوارمەشقی دادەنیشن لاقەکانیان دەخەنە ژێریان و بەشی سەرەوەی لەشیان راست دەخەنە سەری • ئەمە دانیشتنێکی زۆر جوانە • ئافرەتی رۆژهەڵات بەمجۆرە دەتوانێ بەتەواوەتی بحەسێتەوە، بۆ چەند لا خۆی بگۆرێ و دانیشێ •

ئێمە ئەورووپاییەکان جۆرە جوانیێکی بزێومان هەیە • ئێمە دەبێ لە بزووتن ببینرێین • لەبەرئەوە کە دانیشتین و راکشاین ناحەسێینەوە • ئێمە وەك تراکتۆرێك واین کە بە راوەستاویش دەلەرێتەوە • لەبەرئەوە من بە خۆشیەوە تەماشای ئافرەتەکانی رۆژهەڵاتم دەکرد کە چۆن خۆیان بە باشی دەحەساندەوە •

بێجگە لەم سێ کۆمەڵە ژنانەی سەرەوە کۆمەڵێکی چوارەم هەبوو بریتی بوو لە ئافرەتەکانی سولەیمانی کە بەرگی مۆدەیان لەبەربوو • پۆشەکی (واتا بەرگی) ئەم ئافرەتانە لە هی لادێییەکانی دەکرد ، بەڵام نەختێ گۆرِرابوو • کراسە دیوەودەر (واتە شەفاف)ەکانیان لە قوماشی نایلۆنی گوڵداری ژاپۆنی یان تووڵی سورمەدار دروست کرابوو • رەنگەکان درشت و زەق نەبوون ، بەڵکو نەرم بوون • ئەم کراسانە دەگەیشتە سەر ئەژنۆ و بەشی سەرەوەی لەشی دادەپۆشی • پشتوێنێکی تەسك ناوقەدیانی باش دەبەست • ئەم پشتوێنە لەلای هەندێ ئافرەت بە پارچە لیرە رازابووەوە•

ژنە لادێییەکان پشتوێنیان نیە • کەواکانیان و کراسەکانیان راست هەتا خوارەوە درێژ دەبێتەوە و هەندێ جار لەباتی پشتوێن بە پارچە قوماشێك ناوەڕاستی خۆیان دەبەستن • کچێك کە هێشتا شووی نەکردبێ پەچەی سەری نیە • ژنانی ماڵ کە شوویان کردوە فێس لەسەریان نائێن و پێچەی زل ناپێچن بە سەریانەوە • لەپاشان ئافرەتانی ئەم کۆمەڵە سەر ڕووتبوون و قژیان کورت بڕیبوو و وەکو هەندێ کچە بیست ساڵەکانی ئەورووپا پرچی خۆیان کوڵ کردبوو •

ئەرێ ئەم هەموو زێڕەیان لەکوێ بوو ؟ هەندێکی بەشێك لە مارەیی بوو کە بە لیرەی زەرد خرابوە سەر فیس و سەرپێچ کە ئافرەتە کۆنەپەرستەکان لەسەریان نابوو • ئافرەتەکانی سولەیمانی زێڕەکانیان بە ملوانکە ، پشتوێن یان بازنگ لە خۆیان دابوو • ژنێك بایی ۸۰۰ دینار زێڕی لە خۆی دابوو ، یەکێ لە ئافرەتەکانی سولەیمانی پەراوێزی سوخمەکەی بە لیرە و پارچە زێڕیتری رازاندبوو •

ئافرەتەکانی ناوشار لەسەر زەوی دانەنیشتن ، بەڵکو لەسەر قەنەپە و کورسی • ئەوەی سەرنجی منی راکێشا ئەوەبوو ئەو ئافرەتانە کە بەرگی نایلۆن ، ئەوانە کە کراسی درێژ و ئەوانیتری کە جلی ئەورووپاییان لەبەرکردبوو ، ئەمانە هەموو لەسەر قەنەپەکانیش زۆر جار بە چوارمەشقی دادەنیشتن • وادیاربوو جمگەی ڕانیان وا نەرم بوو و وا فێربووبوون لەسەر زەوی زۆرتر بەو چەشنە دانیشن •

کەس لەم ئافرەتانە خووی نەگرتبوو بەوە کە پێڵاوەکانی دانەکەنێ • لەم وڵاتانە کە مرۆڤ هەمیشە لەپێش ئەوە لەسەر دۆشەگ یان فەرش دانیشێ پێڵاوەکانی دادەکەنێ ، پێڵاو بە پارچەیێك بەرگ دانادرێ • لە هەموو ماڵەکان کە دەچووم تەماشام دەکرد لایێك پڕە لە پێڵاو کە بێخاوەن و بە تێکەڵاوی فڕێدراون • لە ماڵەکەی سولەیمانیم هەر ئافرەتێ

دەیتوانی پێڵاوی یەکێتری لە پێ کا • زۆر جار ژنانی کورد بە پێیی پەتی لە ماڵەوە دەگەڕێن ، ئەمەش شتێکی سەیر و سەمەرە نیە و جوانە [1] • بەڵام ئەوەی پێم لا سەیر و چەوت بوو کچێکم دەدی بەرگی ئەورووپایی کورتی لەبەرە و پێپەتیە •

دانیشتنی ژنەکان لە حەوشەکە درێژەی کێشا هەتا ئێوارەیێکی درەنگ و گەیشتە شەو ، لەژێر هەستێرەکان پێکەوە رایاندەبوارد و دەمەتەقێیان دەکرد • لەبەر گەرمی ئاو و هەوا پەیتا پەیتا ساردەمەنییان دەخوارد و بەفراویان دەخواردەوە • بەفر لە چاڵە بەفر پایزان دەپارێزرا و هاوینان بە بار بۆ شار دەهێنرا و لە بازاڕ دەفرۆشرا • ئەم بەفرە نەختێك لە پووشەکەی پاك دەکرا و دەخرایە ناو ئاوی خواردنەوە ، ماستاو یان شەربەتەوە • هەموویان لە هەمان کاسە ئاویان دەخواردەوە و بۆ هەر یەکێ ئاوی تازە تێدەکرا • لەپاش ئەمە چای هات و جارجاریش خەریکی قرتاندنی ناوکی وشکی سوێر بوون وەك ناوکە کوولەکە ، ناوکەشووتی و ، تۆوی گوڵەبەڕۆژە • لەپاشان مێوەیان بۆ هێنان • لە سەرەتای هاوین ترۆزی و ئارو (واتا هێروێ ، خەیار) بە پارچەی درێژ درێژ کە خوێی بەسەرا دەکرا ، لەپاشان کاڵەك و شووتی •

یەکێ لە ئافرەتەکان پاش ماوەیێك هەڵسا و چوە سەر حەوزی ئاو ، لەوێ دەسنوێژی سەند و چوە لای عەباکان و لەژێرەوە بەرماڵێکی خوری دۆزیەوە و دایخست و لەسەری نوێژی کرد • وا دیار بوو لە ماڵەوە نوێژی ئێوارەی نەکردبوو • لە دواییدا منداڵانی مێوانەکان و ماڵەوە کەوتنە

---

(1) لە ئەمەریکا زۆر جار ژنی خانەخوێم دەدی لە ماڵەوە بە پێپەتی ئیش دەکا . ئەو ژنە پێیگوتم لە وڵاتی نەرویجیش ـ کە لە باکووری ئەورووپایە ـ ژنان لە ماڵەوە پێپەتین و بەمجۆرە پێیان دەحەسێتەوە .

وەرگێڕ

وەنەوزدان و لە جێگای خۆیان خەویان لێ کەوت. نەخۆشێکی هەڵامەتدار کە لە ژوورەوە دەحەسایەوە هاتە حەوشە . ئەمە کچێکی هەراشی یەکێ لە مێوانەکان بوو . لێرە منداڵە نەخۆشەکە ـ لەگەڵ ئەوەشدا وا دیار بـوو تای لێ هاتبوو ـ لە ماڵەوە بەتەنیا بەجێنەهێڵرابوو ، چونکە ئەمە لێرە عەیبە. ناوچەوانی باش پێچرابوو . ئەمە لەبەرئـەوە بوو ـ وەکو گوتیـان ـ سەرئێشەکەی کەم بێتەوە . لە زۆر جێگا ئەم چەشنە پێچانی ناوچەوانـەم بۆ گەورە و بچووك دەدی . ئەم کچە لەسەر قەنەپـەکە لە تەنیشتمـەوە دانیشت . لەوکاتە شووتی بە مێوانەکان دەدرا . من ـ لە ترسی ئەوە نـەك نەخۆشیەکە وەرگرم ـ لە یەکەم ماوە کە بەدەستم کەوت جێگاکەم گۆڕی . من لە سەرەتای مانەوەم لە شار تووشی نەخۆشییێـکی ورگ بـووم و پزیشکێکی (واتا دختۆرێکی) عێراقی دەرمانی بۆ نووسیم . گەرمی لەشم بەرز بوو و لە ژووری مێوانانی ماڵەکەم چەنـد رۆژێ کەوتـم و هەمـوو ژوورەکەم بۆ خۆم داگیر کرد . لەبەرئەوە حـەزم نەدەکرد جارێـکی‌تری نەخۆش‌کەوم . لەو رۆژانە ئنفلوانزە Influenza بڵاو بووبوو و لە ماڵەکەم ٤ ـ ٥ کەس تووشی بووبوون و لەوانەبوو پزیشك بانگ‌کرێ. بەڵام سەرۆکی خێزان فەرمانی‌دا نابێ پزیشك بۆماڵەوە بانگ‌کرێ و کەس لە نەخۆشەکان بە سواری عارەبانە نابێ ببرێتە سەر دختۆر ، چونکە لـەو رۆژانە یەکێ لە منداڵە بچووکەکان لەگەڵ ئەوەشدا دختۆر دەرزی لێ‌دابوو مرد ، لەبەرئەوە کاکی ئاغای ماڵ بڕوای بە دختۆر هاتبوە خوارەوە .

ژنێکی جوانکەلەی دەنگ‌خۆش

لەناو ژنەکان یەکێك تەواو سەرنجمی راکێشا . ئەم ئافرەتـە زل و جوانکەلە بوو ، وەك هەستێرەی Opera « واتا گۆرانـی و شانۆگەری» دەنگێکی بەرز و خۆشی هەبوو . کە پرسیم پێیان گوتـم گۆرانی‌بێژێکی باشە . زۆر قسەی پێ‌ناوێ بڵێم لێـرە کە زۆرتر غـەمی

پەروەردە کردنی کوڕان دەکرێ ، فێرگەی « واتا مەکتەبی » وا نیە بۆ مەشقی گۆرانی [1] • ئەمە بووك بوو تازە شووی کردبوو و منداڵێکی بووبوو ، بەڵام شووەکەی باش نەدەڕۆیی و خەڵکیش رەخنەیان لێ دەگرت• من بیرم لەوە دەکردەوە بێتو ئەم کچە لە ئەورووپا بوایێ بەم دەنگ و جوانیە وەك هەستێرەیێکی گۆرانی دەگەشایەوە • لێرە تەنیا ژنان بە بەرزی و خۆشی و شانازی باسی جوانیان دەکرد • بەڵام منداڵبوونی یەك لەدوای یەك ، ئەم کۆمەڵە بچووکە کە دەورەیانداوە و تەنگیان پێ هەڵچنیوە ، دەبنە هۆی ئەوە ئەم گوڵە جوانە سیس بێ و هەڵوەرێ • ئێمە با زۆر رەخنەش لەم ناوە نەگرین • لە رۆژئاوای بۆسفۆڕ لە ئەورووپاش زۆر کۆمار و کۆمەڵیوا هەن کە ئافرەتی زۆر جوانی تیا هەڵدەکەوێ ، کە ــ بە بێ ئەوە کە خەڵکیکی زۆر سوودیان لێ وەرگرن ــ دەژین و دەمرن •

دانیشتنەکە هەر درێژەی کێشا و ژنانیش هەر خەریکی دەمەتەقێ بوون و ماوەی ئەوەیان هەبوو باسی زۆر شت بکەن • قسەی پێ ناوێ بڵێم ئەم ژنانە هەموو شتێکیان دەزانی کە شایانی زانین بێ • ئەوەی شایانی باس و روونکردنەوەیە ئەم ژنانە کە لەماڵەوە دەمێنن و تەنیا خەریکی ئیشوکاری ماڵ و منداڵی خۆیانن و کاتی خۆیان بە فیڕۆ نادەن لە ژنە سەربەخۆکانی وەك ئێمە تەواو زۆرزانترن ، ئەو ژنانەی ئەورووپا کە هەموو کاتی خۆیان تەرخانی ئیشە تەسکەکەیان دەکەن و لەوە زیاتر هیچ نازانن •

بە هەمان بیر دەتوانین قسەی داپیرە گەورەکانمان قەبووڵ کەین کە جاران دەیانگوت : «ئەوەی بێشکە رادەژەنێ دەتوانێ دنیاش بجووڵێنێ» •

---

(1) ئێستا حوکوومەتی عیراق خەریکی پەروەردەکردنی کچانیشە لەگەڵ کوڕان و فێرگەی گۆرانی و مۆزیقەیوا هەیە کە کوڕو کچی تێدا دەخوێنن .

وەرگێڕ

ئێمە ژنانی ئەورووپا ئێستا بەدەگمەن بێشکی منداڵ ڕادەژێنین و ئەوەنــدە خۆمان لە ئیش و کاری تایبەتی خۆمان نوقمکردوە کە ئاگامان لە دنیـــا نیە و نازانین تەختەی وشك لە داری سەوز هاتوە •

هاتنەوەی پیـــاوان بۆ مـــاڵەوە

نزیك سەعات یانزەی ئێوارە ـــ سەعاتێ پێش نیوەشەو ـــ پیاوان ، باوك و کوڕ هاتنەوە • هاتنەوەی مێرد و کوڕ لەلای ئێمە لە ساڵەکانی دوای ۱۹۲۰ دەبوە هۆی بووژانەوەی کۆمەڵی ژنان : ئافرەتەکان پرچی خۆیان ڕێكدەخست و لە بەردەم پیاوان گفتوگۆ خۆشتر و نەرمتر و جوانـــتر دەبوو • دەمەتەقێ کەم دەبوو ، لۆمە ، رەخنەگرتن ، سکاڵا و قســـە بـــە خەڵك گوتن نەدەما •

ئەم پیاوانە بۆ زۆری ژنەکان غەریب بوون • بهاتایە ئەورووپایی بواین دەبوە کارەسات • ژنان هەموو رایاندەکردە ژوورەوە و حەوشەکەیـــان بۆ پیاوەکان بەجێدەهێشت • ئەمەیان بکردایێ ، واتـــا هەموویـــان بـــۆ عاباکانیان رایانبکردایێ ، هەموو دەشلەژان و دەکەوتنە سەر یەك • بـــەڵام پیاوەکان کورد بوون و خەڵکی شارەکە بوون ، لەبەرئەوە ئافرەتەکان تەنیـــا سەر و ملی خۆیان پێچا و وەکو کەس بۆ ئەوێ نەهاتبێ لەسەر دەمەتەقێی خۆیان دەوامیان کرد • پیاوەکانیش بە هێواشی و بە بێدەنگی لەپشـــت ژنەکانەوە ڕێگای خۆیان دۆزیەوە و چوونـــە ژوورەوە • بـــاوك کراســـە درێژەکەی شـــەوی لەبەرکرد و بە بێدەنـــگی بە پەیژەکەیـــا بۆ سەربـــان سەرکەوت تاکو لەوێ لەسەر چوارپایەکەی بنوێ • کوڕەکەش بێجامەکەی لەبەرکرد و بەدزیەوە چوە سەر دەسشۆر و دانەکانی پاكکردەوە و دەس و دەم و چاو ، پێی شۆری • ئەمیش بە بێدەنگی بەسەر پەیژەکەیا هەڵکشا و چوە سەربان تاکو لەسەر چوارپایەکەی بنوێ •

چایی لێنان لەسەر سەکۆی قوڕینی بەرماڵ
ئاو لە تەنەکە نەوتا هێنراوە بۆ چایەکە . تۆپزاوا

کچی ماڵ چێشت لێ ئەنێ‌و بە چیچکانەوە بەدیار
ئاگردانەکەوە دانیشتووە . تۆپزاوا

بزن دۆشین لە شاخەکانی سەروو تۆپزاوا

خانوە دێهاتی‌یانەکەم لە کێلگەکەی شێخدا لە تۆپزاوا

من له دەمەتەقێی ژنان وەڕس بووم و تەماشای پیاوەکانم دەکرد • بەڵێ ئەو دەمە نەختێ کوردی تێدەگەیشتم ، بەڵام کە هەموو پێکەوە قسەیان دەکرد هیچ حاڵی نەدەبووم •

چوارپایەکەی منیش لە سەربان بوو • من حەزم دەکرد و دڵخۆش بووم کە لەسەر سەربانە قوڕینەکە لەژێر عاسمان بخەوم • دیتنی باری دنیا لەپاش مەلابانگدان زۆر خۆش بوو • هەستێرەکان لەپێشدا وردە وردە کاڵدەبوون ، بەڵام عاسمان هێشتا نیوە تاریك بوو • لەپاشا وردە وردە ڕۆژ هەڵدەهات • لە سەربانەکان چاوم بە خەڵك دەکەوت لێفەکان هەڵدەدەنەوە• دایکەکان لەسەر لانکەکان پەردە لادەدەن•لە پاشا نوێنیشەو کۆدەکرێتەوە و دادەپۆشرێ و تەنیا چوارپایە ڕەقەکان دەمێنن • هەموو شارەکە لەگەڵ یان پێش هەڵاتنی ڕۆژ لە خەو هەڵدەستن •

دەستە بەرگە کوردییەکەم

ئەو دەستە بەرگە کە بۆ من کرابوو زۆر جوان بوو • شەرواڵەکە لە سورمەی سوور ، سوخمەکە سووری کاڵ و کەواکە سورمەی سپی بوو • کەواکە لەسەر دەستووری کوردان درێژ بوو و دەگەیشتە سەرزەوی • بەرگی ژنە کوردەکان لە بەرگی ژنانی ئەورووپای سەدەکانی ناوەندی ڕەنگاورەنگ دەچێ • کراسەکەم دوو فەقیانەی درێژی هەبوو کە لە زەوی دەخشان • بەڵام تۆ لە دەمی کارکردن دەبێ سەری فەقیانەکان بەیەکەوە ببەستێ و بیخەیە پشت ملت ، ئەودەمە قۆڵ هەتا ئانیشك ڕووت دەبێ و دەتوانی بەئاسانی چێشت لێنێی ، ئامان بشۆی یان دەزنوێژەکەت تازە کەیتەوە • بەڵام لە دەمی نوێژکردن دەبێ فەقیانەکان بکرێنەوە و شۆڕ بنە خوارەوە • کەواییکی درێژیش هەیە بە لۆکە پرکراوە و لە سورمەی سوور دروستکراوە • بۆ سەرم فێسێکی ڕەش هەیە کە پارچە زێڕێکی پێوە دووراوە لەگەڵ سەرپێچێك • شەرواڵە درێژەکەم تەرجومانەکەم قوماشەکەی

بۆ کرِیم و خۆی بە مەکینە دووری • جووتێ سۆلیشی بۆ من بە دروستکردن دا کە نەخشی زێڕی پێوەیە • تەرجومانەکەم خۆی قوماشی بەرگەکەمی کڕی ، خۆی بڕی و خۆی بە دەس و بە مەکینە دووری • بڕینەکەی ئەوەندە وەستایانە بوو هیچی لێ بە فیرۆ نەچوو • ئەو لەباتی ئینچ و پێی ئێستامان بە بست و پەنجە پێوانەکانی ئەگرت و لەپاشان دەیبڕی •

بۆئەوە بزانم پارچە بەرگەکانم چۆن لەبەر دەکرێن چوومە لای خانەخوێکەی دێیەکەم و پارچەکانم پێشانی کچی ماڵەکە دا کە باش تێم بگەیێنێ چۆن بە باشی لەبەریان کەم • ئێمە لە رۆژئاوا وا فێری لەبەرکردنی جلی خۆمان بووین ، لێرە ترسام نەزانم ئەم جلە کوردیانە بە باشی لەبەرکەم • لەوێ کچەکە جلەکانی خۆی داکەند و پارچە بەرگەکانی منی لەبەرکرد • کچەکە لە جلگۆڕینەکەی هیچ لایێکی بچووکی گیانی رووتی خۆی دەرنەخست • ئەمە ئەم رووداوەی خوارەوە دەخاتەوە بیرم •

جارێکیان کچەکە ویستی لەبەرکردنی بەرگی هاوینی دێنمارکی تاقی کاتەوە • بەرگەکەم پێ دا و لەبەری کرد • لە دوورەوە راوەستام تاکو بە کامێرەکەم وێنەی بگرم • لەو کاتە دوو ئافرەتی دێیەکە لەوێوە تێپەڕین • لەپڕێکا کچەکە لە بەرچاوم بزر بوو • لەپاش گەڕان لەلای ئاگردان بە کزی و ماتی دۆزیمەوە • لەوێ لەسەر پێی هەڵتووتابو و بە دەسەکانی ئەژنۆ و قۆڵە رووتەکانی داپۆشیبوو ، چونکە کراسەکە هەتا ئەژنۆی دەگەیشت و قۆڵیشی زۆر کورت بوو • کچەکە بە ترسە ترسەوە تێی گەیاندم کە شتێکی خراپی کرد و جلێکیوا بێ ئابڕوانەی کردە بەری کە ئەژنۆ و لاق و قۆڵەکانی بە رووتی دەرخست • لەپاشا گوتی : « خوا و ڕاستان کەس بەم حاڵە خراپە نەیدیم • لەبەرئەوە بۆ دەقیقەیێکیش بێ ئابرووم نەچوو » • گریمان (واتا بابڵێین) یەکێ لە دێیەکە بڵاوی کردەوە کە بەرزترین کچی ئاوایی ئەو چەشنە بەرگەی ــ با بۆ دەقیقەیێکیش بێ ــ

لەبەرکردوە ، با لە ماڵی خۆیشی بێ ، ئایا بەمکردەوەیە ناوی خراپ نەدەبوو ؟

ئەو لە بەرگە کوردیەکەم زۆر رازی بوو • بە خۆشیەوە تەماشـــای رەنگەکان و پێکەوە رێكکەوتنی ئەم رەنگانەی دەکرد • بەمە زانیم هیـــچ دەستوورێکی یان بیرێکی ئەورووپایی لە رەنگەکان و پێکەوە گونجانیان کاری نەکردوە • تەنیا لە یەك شت حەزی نەدەکرد ئەویش رەنگی سووری کەوا درێژەکە لە هەمان رەنگی سوخمە و سەرپۆشەکە بوو • لەبەرئـــەوە لەپاشان کەوا سوورەکەم بە یەکێکیتری سورمەی پیرۆزەیی گۆریەوە • ئەگەر ئەمەم پێشان کچە هەرزەکارەکە بدایێ زۆر دڵنیام کە حەزی لێ دەکرد• کچەکە ئەو جلە کوردیەی لەبەرکرد کە لەگەڵ خۆما بۆ دێنمارك دەمبرد و زۆر پێی خۆش بوو • لەگەڵ ئەوەشدا من نەختێ کوردی فێربووبووم ، بەڵام نەمدەتوانی تێیبگەیێنم ئەم بەرگە وەك لێرە دیارە لە دێنمارك وا زۆر جوان دیار نابێ با کچێکی لە تەمەن ئەویش لەوێ لەبـــەری کا • جـــارێ کچەکان لەوێ بە پێیەتی لە ناوماڵ ناگەڕێن • لەبەرئـــەوە نـــاتوانن وەك کچانی ئێرە جوان و قیت و قۆز و رێك بەرێوەبڕۆن •

چوونە سەر کانی و هێنانی ئـــاو

کچ و ژنانی ئێرە کە دەچنە سەرکانی و تەنەکە ئاوەکانیان دەخەنە سەر شانیان وا راست و قیت دەڕۆن تۆ حەزدەکەی هەر تەماشایان کەی •

پێش ئەوەی بێمە کوردستان بیرای بیرای بیرای نایەتە بیرم جارێك چەنـــد بەرداغ ئاوم خواردبێتەوە • ئێمە لەوێ شتی دەخۆینەوە وەك شەربەت و شەراب • کە گەڕامە ماڵەوە زۆر حەزمدەکرد تەماشای بەرداغێکی ئـــاو بکەم کە پارچەی بچووکی بەفری تێدابێ • لە تەماشاکردنی ئەو بەرداغـــە ئاوە بیرای بیرای تێر نەدەبووم • لێرە لە دێیەکەم کانییێکی بـــاش هەبـــوو نزیك ماڵەکەمان • ئاوەکە هەڵدەقوڵیە ناو حەوزێکی چوار قوڕنە و لەوێوە بەهۆی پلووسکێکەوە دەرژایە ژێر دیوارێك و بزر دەبوو • کچ و ژنەکان

بەهۆی تەنەکەی نەوتی بەتاڵ ، دۆلکە و کوندە لەم کانیە ئاویان دەهێنـا • تەنەکەکەیان دەخستە سەرشانێك و بە دەستێك دەیانگرت و قیت بەڕێـوە دەڕۆیشتن • بە دەس هەلگرتنی دۆلکە لەبەر دەسکەکەی ئاسـاتر بوو • کوندەکە لە پێستی پاكکراوی مەڕ و مـالآت دروسـتکراوە • هەلگرتنی ناخۆش و گرانە • ئافرەت دەربەست دەبێ لەسەر پشتی هەلیگرێ و لـە هەردوو لاوە بە هەردوو دەس بیگرێ و بە شۆڕە شۆڕ بڕوا • کونـدەی وا هەیە ئەوەندە گەورەیە دەمەکەی لەلایێکەوە و بنەکەی لە لایەکەیتریەوە شۆڕ دەبێتە خوارەوە و ئاو بە پشتی ئافرەتەکەدا دەچۆڕێ • کچی هەرزەکار کە ئاوی هەلگرت قیت دەڕوا ، پیاو حەزی لێ دەکا و حەزدەکا تەماشای بکا وەکـــو Elieses حـەزی لـە Rebekh کرد کە لەسەر بیرێ ئاوی هەلدەگرت •

بۆ ژنە لادێیی چوونە سەر کانی ماوەیێکی باشە بۆ دەمەتـەقێ و بەجێهێنانی زۆر شتیتری • لەسەر کانی ئافرەت دەس و دەم و چاوی خۆی دەشوا ، دەسنوێژ هەلدەگرێ و لەسەر تاتەبەردە لووسە پاکەکان نوێـژ دەکا • جارێکیان پیرێژنێکم لەسەر کانی دی • هاتە سەر کانی ، دەم و چاوی شۆری و دانەکانی بە پەنجەی پاك کردەوە • لەپاشان لەسـەر حـەوزی کانیەکە دانیشت و دەسنوێژی هەلگرت و لەسەر تاتـە بەردەکان نوێـژی کرد • لەودەمە زۆر ژن هاتبوونە سەر کانیەکە و خەریکی خۆیان بوون • ئێوارەیێك لە سەربانەوە چاوم بە ئافرەتێکی چالاك کەوت کە تەنەکەیێکی زلی بەدەستەوە بوو و دەهاتە سەر کانی • لەپێشا دەسنوێژی هەلـگرت و سەرپۆشەکەی سەری لە خوار چەناگەی قایم کرد و نوێژی کرد • لەپاشان سەرپۆشەکەی کردەوە و باش لە ملی قایمی کرد • ئینجا تەنەکە ئـاوەکەی لەسەر شانی راستی دانا و بە دەستی چەپی رانی چەپی خۆی توند گـرت و بە دەستی راستی لەسەرەوە تەنەکەکەی گرت و بە قنج و قیتی کەوتە رێ و لەناو تارمایی ئاوایی بزر بوو •

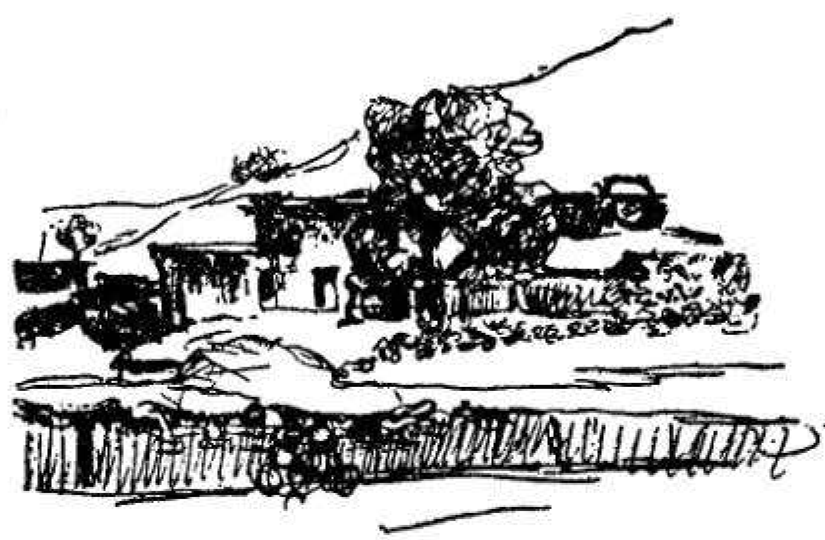

وینەییکی دەسکری لاییك لە تۆپزاوە

— ٤ —

منداڵێك و کارەکەرێك

خـانوەکەی تۆپزاوە

ئەو دێیە (واتا تۆپزاوەی لای دووکان) کە نزیکەی مانگێك تێـدا ژیام لەلای کێلگەییکی گەورەیە کە دەکەوێتـە سەر لاپاڵی شاخێکی بەرز • ئەو بەشەی خانوەکە بۆ من تەرخان کرابوو بریتی بوو لە ژووریکی گەورەی بێ‌پەنجەرە کە دەیڕوانیە حەوشەکە و دوو ژووری‌تری • دیوارەکانی بـە خشتی کاڵ دروست و بە گەچ سپی کرابوون • سەری بە دار و چیلکە و حەسیر و لەپاشان بە قوڕ داپۆشرابوو • زەویەکەی قوڕ بوو کە بە چینێکی تەنکی چمەنتۆ داپۆشرابوو و ڕۆژی چەند جارێ بۆ فێنـکی ئاوڕشـێن دەکرا • پەرەسێلکە لەناو دارەکانی بن‌میچ هێلانەیـان دروسـت و لەوێ

بێچووشیان کردبوو و بە جووکەجووك بۆ هێنـــانی قوڕ و پـــووش بـــۆ دامەزراندنی هێلانە و خواردەمەنی بۆ بێچوەکانیان هاتوچۆیـــان دەکرد • مریشك و جووجەڵەی ناوماڵ پەیتا پەیتا دەهاتنە ژوورەوە و پیسیان دەکرد و بۆ حەوشەکە رایاندەکردەوە • لە تەنشت دیوارەکان دوو قەنەپـــە و دوو کورسی داری رووت و رەق و ناشیرین راوەستـــابوون : دۆشـــەگەکانیان رەق و قۆلەکانیان بۆ دانانی چای ، پان دروستکرابوون • ئەم قەنەپـــە و کورسیانە بەرامبـــەر یەکتری بـــوون و دانیشتـــوەکان وەك رێبـــواری شەمەندەفەر دەبوایێ بەرامبەر یەك دانیشن • کە گەرمی هەوا بەرز دەبوو ، کورسی و قەنەپەکان بۆ ناوەوەی ژوورەکە دەبران کە تاریکتر و فێنکتر بوو • دوو ژوورەکەیتری تەسکتر بوون و پەنجەرەکانیان نزمتـــر بوون • لـــە یەکێ لەم ژوورانە چەند سەنووقێکی ئاسنی رەنگکراوی ماڵ و مێزێـــك و کاتنۆر هەبوون • لە سەرەتای دانیشتنم چوارپایەیێکی ئاسنیش هەبوو ، بەڵام ئەمە لەپاشان بۆ حەوشە گوێزرایەوە • ژوورەکەیتری بە چیمەتتـــۆ داپۆشرابوو کە لەسەری بەڕە و فەرش بۆ دانیشتن داخرابوون • لەمژووره گەرماوێکی بچووك هەبوو کە بریتی بوو لە ژووریکی بچووکی بێپەنجەرە و حەوزێکی تێدا دروست کرابو • تانکییێکی گەورە لە دەرەوە دامەزرابوو، بە ئاو پڕ و بە ئاگر گەرمدەکرا • ئەو ئاوە دەڕژایە ناو حەوزەکەی ناو ژووری گەرماو • تۆ دەتتوانی لەمژووره لەسەر تەختەیێکی نزم دانیشی و بـــە کاسەیێکی بچووك ئاو بکەیتە خۆتا و خۆت بشۆی •

لەپشت ئەم ژووره ژووری گەنجینە (واتا مەخزەن) هەبوو کە دوو سێ کەنووی بەرزی تێدابوو کە بە پەنجە نەخشکرابـــوون و بۆ پاراســـتنی دانەوێڵە بەکاردەهێنران • بێجگە لەمانە لەم ژووره ئـــامێری کشتوکاڵـــی وەك داس و گاسن هەبوون • ڕەنجبەرەکانی شـــێخ بۆ وەرگرتنـــی ئـــەو ئامێرانە کە پێویستیان بوو بۆ ئەو ژووره دەهاتن و ئێوارە دەیانهێنایەوە •

لەوێ قولێنەی (واتا سەبەتەی) نانی تیری هەبوو و بە قولاپەکانەوە گۆشت هەڵواسرابوو • بەڵام لە هاوینا دەیانتوانی تەنیا بۆ رۆژێ لەوێ گۆشت هەڵواسن • لێرە هەندێجار چاوم بە لانـکەی هەڵـواسراو دەکەوت کە کارەکەرەکە منداڵە کۆرپەکەی تێدا دەخەواند • پێپیلکەیێکی ناشـیرینی تاریك بۆ چوونە سەربان لەم ژوورە لە قوڕ دروستکرابوو • لە بەردەم ئەم ژوورانە پێشخانێك تەختکرابوو و لەوێوە پێپێلکەیێـکی بەرز تـۆی دەگەیاندە حەوشەکە کە لە قوڕ و بە خوار و خێچی دروستکرابوو • ئەم حەوشە ــ لە لایەکەیترەوە ــ بەرامبەر پێشخان ــ جێگای چێشت لێنان ، تەنوور و جێگای نانکردن ، تەویلە و جێـگای دەرگای دارینی حەوشـە هەبوو کە ئێواران دادەخرا • خـانووی ژیـان لە خشـتی کاڵ و بـەرد دروستکرابوو و پلانی خانوەکە ، واتا بناغەی دیوارەکانی هەموو لە یەك بەرزی نەبوو • سەربانەکانیش هەموو لە یەك بەرزی نەبوون : لە پشتەوە بەرز و لەپێشەوە نزمتر بوو • ئەم خانوانە بەپێی بەرزی رووی زەمین لـە دامێن شاخەکە دروستکرابوون • خانوەکان نەك تەنیـا کەرەستەکانیـان رەنگی رووی زەمینی پێدەدان ، بەڵکو لەگەڵ لێژبوونی رووی ئەم زەمینە خانوەکانیش بەو لایە خوار دەبوون • لەم خانوانـە هێڵ (واتـا خەت) و قوڕنەی راست نەبوون • کونی دەرگا و پەنجەرەکانیش لە دیوارە قوڕینە ئەستوورەکە راست نەبڕابوون ، بەڵکو خوار و خێـچ و قوڕنـەکانیش راست نەبوون • تۆ سەرت سووڕدەما لەو جۆرە دەرگا و پەنجەرانە کـە دەخرانە ئەو کونانەوە ، دەبێ چەندی راست بن ؟

کەپـری ناوبـاغەکان

جارێکیان لەتەنیشت کەپرێکەوە تێپەڕیم کە پیرێژنێکی تیا دەژیـا و دەرگاییێکیوا خوار و خیچی هەبوو تۆ لەلای دەرگاکەوە دەتتوانی نـاو کەپرەکە ببینی • ئەم جۆرە کەپرانە بەهاران و هاوینان لەناو کێلگەکان بـۆ

خۆپاراستن لە تینی گەرمای هاوین دروست دەکرین • ئەم کەپرانە لە چیلکە و لقەدار دروست‌کرابوون و سەرەکانیان بە چەند دارێکی خواری سپیدار و چیلکە و چلو و گەڵا دار گیرابوو • گەڵاکان لە سەرەتادا سەوزن، لەپاشان وردە وردە زەرد و بۆر دەبن • کێڵگەکانی دەوروپشتی دێیەکە لە دەمی دوورینەوە و بەرهەم کۆکردن ئەم جۆرە کەپرانەیان تیا دروست دەکرێ •

مەبەستی لادێیی‌یەکان لەم کەپرانە خۆپاراستن بوو لە تینی رۆژ • دیوارەکانی هەندێ‌جار بە حەسیریش دادەپۆشران • خێزانی رەنجبەرەکان لەژێر ئەو کەپرانە دەژیان و لەوێش ناومالی پێویستی خۆیان وەك کاسە و مەنجەڵیان دەپاراست •

پیرێژنەکە کلیلێکی زلی خستبوە دەرگای کەپرەکە ، بەڵام تۆ دەتتوانی لەتەنیشت کلیلەکەوە باش دەست درێژ کەی و یەکێکی دەسدرێژ دەیتوانی شتی لێ دەرکا •

کە رەشەبا هەڵی‌دەکرد ، دنیا پڕ دەبوو لە تۆز و خۆڵ ، دنیا بۆر دادەهات و دەرگا و پەنجەرەکان دەکەوتنە جوولەجووڵ و تەقەتەق • شەوێکیان وا بەهێز پەنجەرەی ژوورەکەم دەجووڵایەوە ، نەمدەزانی کەی بەجارێ دەشکێ ؟

دروست‌کردنی خانووی قوڕ

دروست‌کردنی خانووی قوڕ زۆر ئاسانە و زوو دەکرێ • لەپێشدا لە جێگایێك قوڕ دەشێلرا و ئەم قوڕە دەکرایە ئاو چوار چێوەیێکی دارینەوە بۆ دروست‌کردنی خشتی کاڵ و بۆ وشك‌کردنەوە دادەنرا • لەپاش وشك‌بوونەوە بەهۆی ئەم خشتە کاڵانە دەس‌دەکرا بە دروست‌کردنی دیوار • ڕاستی ستوونی (واتا عەموودی) دیوارەکان بەهۆی پەتێك نەك شاقوول

ئەندازە دەکرا • ئەم دیوارانە کە لە دەورەی جێگاکە بەرز دەبوون سەریان بە دار و چیلکە و چڵو دەگیرا • لەپاش تەواوبوونی ژوورەکە بەرماوەی گل و قوڕ لادەبرا و زەویەکەی نەختێ تەخت دەکرا ، بەڵام نەك تەواو تەخت • لەپاشان دیوارەکان بە قوڕی کادار سواغ دەدرا • بەڵێ ئەم خانوانە زۆر زوو تەواو دەبوون ، بەڵام زۆر پتەو (واتا قایم) نەبوون و زوو دەڕووخان •

ئیش‌وکاری ناومالێکی گەورەی لادێ

لە ماڵێکی گەورەی وەك ماڵەکەی لادێم ئیش‌وکاری ناوماڵ زۆر بوو• من لە سەرەتادا ئەقڵم بەمە نەدەشکا • بەڵام وردە وردە زانیم هەڵسووڕاندنی ماڵێکی گەورەی وەك ئەم ماڵەی شێخ پێویستی بە زۆر ماندوویەتی و ئیش هەیە • لە سەرەتادا من نەمدەزانی چۆن ئەم ئیشانە دابەش دەکران و چەند کەس خەریکیان دەبن •

ئافرەتەکانی ماڵ بریتی بوون لە دایکێك ، کچەکەی و کارەکەرێك • بێجگە لەمانە دوو کچی بچووکیش هەبوون • ئەندامە مێینەکانی خێزانەکە بە بێ‌جیاوازی دەبوایە لەپێشدا نان بۆ ئەندامە نێرینەکان دانێن کە بریتی بوون لە باوك و سێ کوڕەکەی کە بچووکترینیان حەوت ساڵان بوو • ژنانی دێهات لێرە ــ وەك ناوشار ــ پەچە و عەبا ناپۆشن و ژیانی خێزان لەم دێهاتە نەختێ لە هی ناو رۆژئاوا دەکا و جیاکردنی پیاو و کوڕەکان لە ژن و کچەکان لێرە باش دیار نەکراوە • لەناو خێزانێکی لادێ پیاو و ژن پێکەوە دەژین و هاوکاری دەکەن ، نەك وەك شارستانیەکان کە جیاوازی تێدایە • خزم و هاوسێ و برادەری نێرینەی ماڵەکەمان بۆ دیدەنیمان دەهاتن و دەیانتوانی لەگەڵ ژنەکان بە سەربەستی قسە بکەن • بەڵام هیچ ئەورووپاییێك نەیدەتوانی پێ بخاتە ناو ماڵەوە • ئەوان تەنیا هەتا ژووری میوان دەیانتوانی بێن •

جارێکیان ئەورووپاییەێك بۆ لای من هات • کە لە پێشخانەوە بـۆ ژووری مێوان هات نەیزانی لە ژووری ژنـان چی دەکرێ • لـەوێ دوو ئافرەت ، کە کچە گەنجەکە و کارەکەرەکە بوون ، خۆیـان نووسـاندبوە دەرگا داخراوەکەوە و هەریـەکە لە کونێکەوە تەماشای دەکرد بۆئەوە کـە پیاوێکی ئەورووپایی ـ کە ببڕای ببڕای لە نزیکەوە نەیاندیبوو ـ بـاش ببینن و بەمە حەزلێکردنی خۆیان لە زانینی شتی سەیر و ناسینی کەسی بیانی (واتا بێگانە) تێر بکەن •

چـالاکی ئـەجێ

زۆربەی ئیش‌وکاری رۆژانەی ماڵ کەوتبوە شان کارەکەرەکە و کچە گەنجەکە • ئەم کچە بەپێی تەمەنی خۆی تۆ سەرت سووڕ دەما چەنـد چوست و بەکار و چالاك بوو • بەڵام کچە بچووکە هەشت ساڵانـەکەی شێخ نەختێ کۆمەکی دەکرد • ئەم کچە جوان و زەلام بوو و قژە درێژەکەی دەهاتە خوارەوە و گوێ گوارەدارەکەی دادەپۆشی •

کچە گەنجەکە لەبەر ئیشی زۆر و ماندوویەتی بە سستی دەبزووت • ئەم کچە هەر لە بەیانی زووەوە ـ لە مەلا بانگدانەوە ـ ئیشی دەکرد هەتا نیوەشەو • رۆژێك کە پێکەوە لە حەوشە تێدەپـەڕین دەسـتیم گرت • تەماشامکرد وەك دەستی پیرێژن رەق و وشکە • من لەپێشدا بڕوام نەکرد ، کە دەستەکەیم هەڵبڕی و باش تەماشام کرد ئینجا بڕوام کرد • ئەمە زۆر کچ بوو • لێرە منداڵانی ژنی تەڵاقدراو ـ کە بچووك نەبن ـ لەگەڵ باوکیان دەمێنن و نادرێنە دایك • بەڵێ بەڕاستی لەگەڵی خراپ نەبوون ، بەڵام لـە دوو کچە بچووکەکان گەورەتر بوو و لەبەرئەوە بـاوکی ئیشی مـاڵی پێ دەکرد • لێرە لە دێهات تەنیا کوڕ دەچنە فێرگە (واتا مەکتەب) ، کچـان

ناچن [۱] • لەبەرئەوە کە لێرە ئامرازی (واتا ئالەت و ئەدەواتی) ناوماڵ کەمە ، هەموو ئیشێ بە دەست دەکرێ و ئەم کچە گەنجە دەربەست بوو ئیشێکی زۆر لە ماڵەوە جێبەجێ بکا •

کە یەکێ لە ئەندامی ماڵەکە لە سەربانی تەنشت پێشخانەکە پێویستایێ دەستی بشوا دەبوایێ ئەم کچە ئازا دەسشۆر و مەسینە و سابوون و ئاو بێنێ و ئاو بکاتە دەسیا • کە پیاوەکان دەهاتنەوە دەبوایێ ئەو بچێ جلی شەویان بو دانێ • کە من لەگەڵ ژنێکیتری نانمان دەخوارد دەبوایێ ئەو خزمەتمان بکا و لەسەرمان راوەستێ و بە باوەشێن مێشەکان دەرکا• لەگەڵ هەموو دەربڕینی نارەزاییم و قەبوولّ نەکردنم ئەو کچە بەستەزمانە بە لەشی لاوازیەوە لە حەوزەکەی نزیك ئاوی بۆ ژوورەکەم دەهێنا • من دەربەست بووم بەدزیەوە بۆ خۆم بە دۆلکە و سەتڵ ئاو بێنم • بەلاّم کە ئافرەتە گەورەکان پێیانزانیم پێیانگوتم ئەمە عەیبە و شوورەییە • لێرە مێوان نابێ ئیش بکا و ئیش کردنی مێوان شوورەییە بۆ ماڵەکەیان • خوانەکەران خەڵك بەوە بزانن ، رەخنەیان لێ دەگرن • داخەکەم تۆ لەپاش ماوەیێ تەمەڵ و تەوەزەل دەبی و فێری ئەوە دەبی یەکێك خزمەتت بکا و لە خزمەتتدا راوەستی •

یەکێتری لە ئیشەکانی ئەم کچە گەنجە ــ کە ناوی ئەجێ (واتا خەجێ)یە ــ هەلگرتنی قاپ و ئامان و مەنجەلە مسە قورسەکان بوو بۆ شۆرینیان لە سەرکانی • کە چای دەکرا ئەجێ سەماوەرەکەی لە ئاو پڕ دەکرد ، ئاگری دەکردەوە و بە ماشەیێکی درێژ زۆر بەپوختەیی خەڵووزە داگیرساوەکانی دەخستە ناو سەماوەرەکە •

---

(۱) ئێستا لە هەندێ دێ گەورەکان فێرگەی کچان کراوەتەوە و کچانیش دەتوانن بخوێنن . فێرگەی تایبەتی خۆیان نەبێ دەتوانن لەگەڵ کوڕەکان بخوێنن .

وەرگێر

که سەعات شەشی بەیانی هەڵدەستام ئەجێ خەریکی ئیش بوو • کە کچە گەورەکەی شێخ یان کارەکەرەکە بۆ کۆکردنەوەی کەرە خەریکی ژەندنی مەشکەی ماست بوون ئەجێ خەریکی ماڵینی حەوشەکە بوو • بەڵام چۆن ماڵینێ ؟ بە دانیشتن و بە هۆی گزگێکی کورتەوە حەوشەکەی دەماڵی • بەڵێ حەوشەکەی باش دەماڵی ، بەڵام خۆیشی باش تۆزاوی و پیس دەکرد • لەپاشان شت و خۆڵە ماڵراوەکەی بە دەستی دەخستە ناو تەنەکەیێکی نەوتی بەتاڵ ، بەمەش دەستەکانی پاکتر نەدەبوو •

رۆژێك سەرەکی ماڵ حەزی لە قەرە خەرمان کرد • هەندێ گوڵە گەنمی هێنا تاکو لەپشت خانوەکە لەسەر زەوییێکی بەتاڵ ببرژێنرێ • ئەم گەنمە برژاوە لەپاشان بە دەستار دەهاڕرا و دەکرا بە چێشتێکی خۆش کە تامی برنج و کاکڵە گوێز دەدا • ژنەکەی کە بە هەڵکەوت هاتە دەرێ و سەیری گوڵە گەنمەکانی کرد رەخنەی لە مێردەکەی گرت و گوتی ئەم گوڵانە تەواو کامڵن و زەردن ، تۆ دەبوایێ گوڵی نیوە کامڵ و سەوزت بهێنایێ • بەمە مێردەکەی دڵتەنگ بوو و دەموچاوی بە چەشنێك گوڕڕا وەك گۆڕڕانی دەموچاوی هەر مێردێك لە دنیا کە ژنەکەی رەخنەی لێ بگرێ و خۆی بە داناتر و ئاقلتر دانێ • بەڵام مێردەکە لەسەر سەرپەرشتی برژاندنی گوڵە گەنمەکان دەوامی کرد • گوڵەکان تەنك بڵاوکران بۆئەوە کە باش ببرژێن • بەڵام دەبوایێ گەنمە برژاوەکان لابرێن پێش ئەوە کە چینێکی گەنمی تازە رابخرێ • ئەم کارە کەوتە سەرشانی ئەجێی بەسەزمان • ئەجێ گەنمە برژاوەکانی کۆدەکردەوە و دەیخستە ناو تەشتێکی مس و پووشە سووتاوەکانی لادەبرد • ئەجێ هەموو ئەم ئیشەی بە دەستە رووتەکەی دەکرد • ئەو رۆژە با هەبوو و دوکەڵ بەرزدەبوو و دەموچاوی کچەکەی رەش دەکرد • لەگەڵ ئەوەشدا باوکی بە ئیشەکەی رازی نەبوو و پەلەی لێ دەکرد • چۆن یەکێك لە کەرێك بدا و کەرەکە بە تیژی بکەوێتە

رێ ، هەروا کچەکە بە پەلەپەل دەستی دەخستە نـاو ئاگرەکە و گەنمـە برژاوەکانی کۆدەکردەوە • دەستەکانی زۆر رەق نەبوایێن تەواو دەسووتان• باوکە دڵرەقەکە باکی بەوە نەبوو کچەکەی وا لێ بکا و دەستی بسووتێ • کچەکەش لای سەیر نەبوو باوکی بەمچەشنە ئیشی پێ دەکا و ئەمەی بـە هەڵە (واتا غەڵەت) دانەدەنا • وادیارە تەنیا من بە هەڵە چووبووم و خراپ بیرم دەکردەوە • کە لەپاش نانخواردن چای‌دەکرا ، ئەجێ دادەنیشت بـۆ شۆرینی ئیستیکانە بەتاڵەکان و پرکردنیان : بەڵام لەم ئیشە تەنیا نەبوو ، خوشکە هەشت ساڵانـەکەی و برا حـەوت ساڵانەکەشـی هەندێجـار کۆمەکییان دەکرد • خوشکە بچووکەکەی وەك ئـەجێ نەبوو ، بەڵـکو جێگایێکی تایبەتی هەبوو • ئەمەش لەبەرئەوە بوو لەپێشدا ئەو بچووکتر بوو ، لەپاشان جوان بوو • ئەم کچە بچکۆلەیە لەو تەمەنە هەستی بە جوانی خۆی دەکرد• خڕیلە بوو و هەمیشە دڵشادی و پێکەنین بە دەموچاویەوە بوو• لە دڵی خۆی هەستی بەوە دەکرد کە گەورە بوو دەبێتە کچێکی جوان و زوو شوو دەکا و دەبێتە دایکی چەند منداڵێ • بەڵام چاوم لێ بوو کە یەکێ لە براکانی ویستی دانیشێ پاڵی بەم خوشکە جوانەی دەنا بۆئەوە کە لەسەر لبادەکە لایبا و بۆ خۆی جێ‌بکاتەوە • ئەجێ‌ش جوان بوو ، بەڵام هەمیشە ماندوو بوو و لەبەر کەمخەوی شەو لەدوای شەو هێڵی رەش لەژێر چاوەکانی پەیدادەبوو • لەمبابەتەشەوە خوشکە بچووکەکەی لەو باشتر بوو • ئـەو دەیتوانی کەی بیەوێ و چەندێ بیەوێ بنوێ •

نووسـتنی منـداڵان

لە کوردستان هیچ منداڵێك بۆ نووستن ناخرێتە ناوجێ • لەبەرئەوە ئەو هەموو هەوڵدانە کە ئێمە دەیدەین و ئەو ناخۆشیە و کوششە کە ئێمـە لە ئەورووپا دەیکەین بۆ نواندنی منداڵ لێرە نایبینین • منداڵان لێرە لەگەڵ دایك و باوکیان ئێواران هەتا ماندوو دەبن دەمێنن • کە ماندووش بـوون

له جێگای خۆیان دەخەون • لەپاشا دەگوێزرێنەوە بۆ ناو نوێنی خۆیان • له ماڵەکەی شاری سوالەیمانیم کە ماوەیێك ژیام مندالّ زۆر بوون و تەمەنیان له چوار مانگانەوە دەستی پێ دەکرد هەتا دوانزە ساڵ • ئەمانە هەموو لەگەڵ یەك پێکەوە له جێگای خۆیان دەنووستن و بەسەریەکا دەکەوتن • من چەند جارێ کۆمەکی کەسوکاریانم دەکرد و لەش و قاچ و قۆڵیانم له یەك جیا دەکردەوە و بۆ نوێنە تایبەتیەکانیانم دەبردن تاکو بە رەحەتی بنوون •

که مندالّ بە رۆژ هیلاك بێ و بیەوێ بنوێ له جێگای خۆی دەکەوێ و خەوی لێ دەکەوێ • کە یەکێکی دڵنەرم لەوێوە تێپەڕی زوو بە هۆی پۆپەشمین ، سەرپۆشی یان بەرماڵێك دایدەپۆشێ • من کە له شار دەژیام زۆر جار مندالێکی نوستوو دەکەوتە سەررێم • منیش دەستوبرد سەرپۆشێکم دەدۆزیەوە و دامدەپۆشی • کە دایکەکان لێرە ئێواران بۆ دیدەنی یەکتری دەچن مندالە ساواکانیانیش لەگەڵ خۆیان دەبەن • له ماڵی خانەخوێ هەندێ جار ئەو مندالانە خەویان لێ دەکەوێ • کە دایك دەچێتەوە مندالەکەی دەخاتە سەر سنگ و شانی و لەژێر عەبا رەشەکەی هەڵیدەگرێ و له ماڵەوە دەیخاتە ناو نوێنی خۆی • لێرە ڕەوشتی زۆر توندی لای ئێمە لەبابەت دەس و دان شۆرین و جل گۆڕینی مندالەوە لەپێشی نووستنا نیە • مندالەکە کوڕ بێ جلەکەی دەگۆڕێ کراسێکی درێژ یان پێجامە لەبەردەکا ، کچ بێ هەر بە جلەکەیەوە دەنوێ •

که کچە هەشت ساڵانەکەی ماڵی لادێم دەکەوتە وەنەوزدان لەسەر نزیکترین دۆشەك لەگەڵ برا حەوت ساڵانەکەی دەکەوتن و دەنووستن • خێرا بەهۆی بەرماڵە مووە مەرمەزە سوورەکەی یان شتێکی تری هەتا ئێوارە دادەپۆشران • لەپاشان دەگوێزرانەوە بۆ ژوورێکی تری • کە هاوین داهات و خەڵك له سەربان دەنووستن ، ئەم مندالانە ــ کە خەویان دەهات ــ

دەچوونــە ســەر تەختی نووســتنی چوارقورنــە ــ کە بــۆ هەمــوان دروستکراوە ــ و لەوێ دەنووستن • ماڵەکانیتری ناودێ ئەم چەشنــە تەختە باشە چوار قورنەیان نیە• ئەمان یان لەسەر دۆشەگێ دەخەوتن لەسەر زەوی یان دۆشەگەکە دەخرێتە سەر حەسیر و پارچە تەختەیێکی ئــاسۆیی (واتا افقی) • ئەم تەختەیەش لەسەر چوار تەنەکەی نەوتی بەتاڵ بەرز دەکرا تاکو خۆیان لە خۆڵی زەوی و دووپشك بپارێزن • کچە هەشت ساڵانــەکە باش دەنووست • ڕوومەتی گوپن و سوور بوو و لە ژێر چاوی ڕەشــایی نــەبوو •

ئەی کچە دوانزە ساڵەکە ؟! ئەم کچە لەپاش نانی ئێواران دەبوایــێ ئامانەکان بشوا • لە تاریکی فانۆسێکی دادەگیرساند و لەناو تەشتێك ئامانە پیسەکانی هەڵدەگرت و دەچوە سەر حەوز بۆ شۆرینیان ، یان هــەر بــە تاریکی ئامانەکانی هەڵدەگرت و بەناو تاریکیا ڕێی خــۆی دەدۆزیەوە و دەڕۆیشت • هەندێ جار بە تاریکی دەچوە ژووری چێشت لێنان تــاکو خەڵووز و پشکۆی ئاگر بۆ لێنانی چــای بێنێ • لەو مــاوەیە خوشــکە گەورەکەی چایەکەی ئامادە دەکرد و لەپشت سەماوەرەکە وەك شــاژن دادەنیشت • ئەو دەمە ئەجێ دەهــاتە لای و دەســتی دەکرد بــە بردنــی ئیستیکانەکانی چای و هێنانەوەی ئیستیکانی بەتاڵ • ئیشە زۆرەکانی ئەجێ ماوەیان پێنەدەدا لە ڕۆژانی گەرم پاش نیوەڕۆوان بنــوێ • لــە مانــگە شەوەکان کە لە سەربان چای دەکرا ئەجێ دەبوایێ وەك سێبەریکی بەئارامی بچووك هەتا نیوەشەو چاوەڕێ بکا • کە چای خواردنەوە تەواو دەبوو ئەو دەبوایێ لەتەنیشت خوشکە گەورەکەی وەك پتێــکی بچــووکی هــەژار بێنقەکردن دانیشێ • زۆر جار ئێواران تەماشام دەکرد خەواڵوە و ســەری دەبزوێنێ و زۆر ماندوە • من ناڵێم کەسوکاری لەبەر دڵرەقی گوێیــان پێنەدەدا ، بەڵکو لەبەر نەزانین • ئــەم کەسوکارە نەیاندەزانی منــداڵی

هەراش لە گەورە زیاتر پێویستی بە خەو هەیە • ئەم کەس‌وکارە نەیاندەهێشت ببڕای ببڕای ئەجێ بحەسێتەوە • کە خوشکەکەی تەماشای دەکرد ئەجێ وەنەوز دەداو شانی رادەوەشاند چاییێکی قورسی بۆ تێدەکرد تاکو بیخواتەوە و هۆشیار بێتەوە • من زۆر دڵم دەسووتا بەم کچە بەسەزمانە کە ماندوویەتی و کەمخەوی رەنگێکی بزرکاوی دابوە دەم‌وچاوە بچووکەکەی • من لە سەرەتادا حەزم‌دەکرد لە دێیەکە ماوەییێکی درێژتر بمێنمەوە ، بەڵام ئیتر بەرگەی ئەوەم نەگرت لەوە زیاتر چاوم بەو کچە بەسەزمانە بکەوێ • هەندێ جار خۆم بە خۆم دەگوت : «کچێ هێنی !! تۆ هەقت چیە بە چەشنی پەروەردەکردنی منداڵی خەڵکەوە ؟ دڵم ئەو وەڵامەی دەدا : بەڵێ باشە مافی (واتا هەقی) ئەوەم نیە • ئەی هەقی ئەوەشم نیە بەزەییم پیا بێ و بۆی بسووتێم !

دواجار کە دەنگ‌وباسی ئەجێم بیست ئەوەبو سەرەڕای هەموو ئیشەکانی دەبوایێ بۆ دۆشینی مەڕ و بزن بۆ زەوی بێرە بچێ • ئەمە جاران فرمانی (واتا وەزیفەی) گوڵەی کارەکەر بوو • شوان مەڕ و بزنی دەهێنایە زەوی بێرە و گوڵەش بۆ دۆشینیان دەچوو • بەڵام بیستم گوڵەماڵەکەی شێخی بەجێ‌هێشت • لەبەرئەوە ئەم فرمانەش وەك سەربار خرایە سەر شانە بێ‌هێزەکانی ئەجێ •

چالاکی گوڵەی کارەکەر

گوڵەی کارەکەر کە بێوەژن بوو بەرامبەر نان و جل بۆ خۆی و دوو منداڵی هەموو دەمێ ئیشی دەکرد • من نەمتوانی بزانم گوڵە چۆن و لەکوێ دەنوێ • ئێوارەی درەنگ کچە سێ ساڵانەکەی دەخستە سەرشانی و کوڕە ساڵ و نیوەکەی دەخستە ژێر قۆڵی و لە یەکێ لە ژوورەکان بزردەبوو • لە ماڵەکە زۆر ژوور هەبوو • هەندێکی دەرگای لەناو حەوشەکە بوو ،

هەندێکی تری دەرگای لە دەرەوە بوو • وادیارە گوڵە لەگەڵ دوو منداڵەکەی ــ بێتو ماوەی ئەوەی هەبوایێ بنوێ ــ لە یەکێ لەو ژوورانە دەنووست • ئیشی ڕۆژانەی درێژ و سەخت و گران بوو • هەندێ جار پێش ڕۆژهەڵات کەرێك و گوریسێك و بیورێکی هەڵدەگرت و بۆ سووتەنی کۆکردنەوە دەچوە شاخ • لەوێ داری دەبڕی و کۆی دەکردەوە• دارە درێژەکانی هەر بەدرێژی دەهێنایەوە ، بەڵام لقە کورتەکانی لە دارەکە دەبڕیەوە • پاش نیوەڕۆیێکی درەنگ بە بارێکی قورسی سووتەمەنیەوە بەپشت کەرەکەیەوە دەهاتەوە • ئەم دارانە دەخرانە ژێر سێ پایەی کوانوو بۆ چێشت لێنان ، یان بە ستوونی (واتا عەموودی) لە سەرەوە ڕاست بۆ نانکردن دەخرانە ناو تەنوور • مەنجەڵە مسە سپیکراوەکە دەخرایە سەر ئەو سێپایەیەی بنڕدیوار بۆ لێنانی پڵاو یان قبوولی •

قبوولی پیازی تێدەکرێ و برنجەکە ناپاڵێورێ ، بەڵام پڵاو دەپاڵێورێ• لە لێنانی هەردوو چێشتەکەدا برنجەکە لەسەر ئاگر دەمدەکێشێ و چێشتلێنەر دەبێ لە دیاری بە چیچکان دانیشێ •

تەنوورەکە لەناو ژوورێکی گەورە بوو بە ئاگری دار دادەگیرسا ، کە بەکارنەدەهێنرا بە ساجێك دەمەکەی دەگیرا • هەندێ جار کە سووتەنی بەشی نەدەکرد ، کەیبانوو بەدزیەوە هەندێ داری لە گوێسوانە دەردەکێشا ، بەڵام ئەمە بەدەگمەن دەکرا و ئاگایان لەوە بوو زیان لە گوێسوانەکە نەکەوێ •

گوڵە هەرچەندێ بلێی کەیفخۆش بوو ، بەڵام هەتا بڵێی چڵکن بوو • شەرواڵێکی درێژی سووری لە پێ بوو ، کەوایێکی گوڵدار و چاکەتێکی سووری لەبەر بوو • ئەم جلانە هەموو لە قوماشی لۆکەی هەرزان دروستکرابوون • بەڵام دەسماڵێکی زیوینی دابوو بەسەر شانیا • ئەم دەسماڵە لەگەڵ جلە هەرزانەکەی بیرای بیرای ریكنەدەکەوت و لەشی

هەمیشە نەشۆراو بوو • پرچی لە خەنە گرتبوو • رەنگێکی سووری رەشتاڵەی هەبوو • گوڵە لەبەر کەمی جل و کات و هێز نەیدەتوانی منداڵەکانی بە پاکی راگرێ • کوڕەکەی کە تەمەنی ساڵ و نیوێك بوو هەروا بەسەر زەوییا بە کراسە کورتەکەیەوە گاگۆڵکەی دەکرد • ئەم کراسەی هەموو دەمێ چڵکن و تەڕ بوو ، چونکە لەسەر زەوی تەڕ گاگۆڵکەی دەکرد و هەندێ جار خۆشی پیس‌دەکرد • نیوەڕۆوان لەناو لانکە زلەکەی ژووری کێلەر (واتا مەخزەن) دەنووست و دایکی دەیتوانی پارچەکانی لە یەك جیاکاتەوە و تەنیا بێشکە بچووکەکە ببات‌ە سەربان • لەوێ منداڵەکەی لەسەر گونیەییێکی زۆر چڵکن دەنواند • لەو رۆژانە کە گەنم دەدورایەوە ، پووشە گەنمی پاکی بە دەس دەکەوت ، ئەمانەی لەناو لانکەکە باش رادەخست و منداڵە ساواکەی دەخستە سەر • لەوێ حەزرەتی عیسام هاتەوە بیر چۆن بە ساوایی لە ئاخوڕ لەسەر پووش و کا دەنووست • کە من لەوێ بووم منداڵەکە دەیتوانی هەڵسێتە سەر لاقە گێرەکانی • هەندێ‌جار زۆر بەسەیرەوە پێڵاوی گەورەی لە پێ دەکرد و بەرامبەر دایکی رادەوەستا ــ کە دانیشتبوو ــ و خەریکی مژینی مەمکی دەبوو •

من هیچ منداڵێکی وا مێشاویم نەدیبوو ، بەڵام وا دیار بوو زیانیان لێ نەدەدا • لەسەر زەویە گلەکە خەریکی گاگۆڵکە بوو • جارێکیان گەیشتە گوێسوانە و لەوێوە بەسەر سەریا بۆ سەر پێپیلکە چیمەنتۆکان کەوتە خوارەوە • من برینەکەی سەریم پاك کردەوە و باش پێچام • بەڵام گوڵە وازی لێ نەدەهێنا • هەر سەعات نە سەعاتێ برین‌پێچەکەی دەکردەوە تاکو بزانێ زامەکە چۆنە •

خێزانەکە هەتا بڵێی لەگەڵ منداڵەکانی کارەکەرەکە باش بوون • لەکوێ لە ئەورووپا خەڵك دەهێڵێ کارەکەر منداڵەکانی لەگەڵ خۆی

بهێنێ ؟ بەڵام هەندێ‌جار خەڵکیماڵەکە لەگەڵیـــان خراپ دەجـــوولاّن و منداڵەکانیش بەرگەی ئەوەیان دەگرت و نەدەگریان • دەیانتوانی چییـــان بوێ بیخۆن و هەندێ جلی کورت لەبەرکەن • جارجاریش دایکیان دەیپەرژا بۆ ماوەیێکی درێژ بیانشوا •

لەپاشا گوڵە رۆژێ دانی دەیەشا و لای روومەتی پەنمـابوو • لــە کوردستان زۆر جار دان بە زێڕ پڕدەکرێ و دادەپۆشرێ • کە دان ئێشـــا تۆ دەچیتە لای دانساز بۆئەوە کە دانەکە بە زێڕ پڕ کاتەوە یان هەڵی‌کێشێ • لێرە تیمارکردنێکی ناوەند نیە [1] • گوڵە نەیدەتوانی بە زێڕ دانی پڕکاتەوە• داوای حەبێکی کرد کە ئێشەکەی کەم‌کاتەوە • حەبەکەی وەرگرت و بـــۆ چەند سەعاتێ ئێشەکە نەما • بەڵام لەپاشان دووبارە ئێشەکە گەڕایەوە •

گوڵە لە قوڕنەی ژوورەکە زۆر بەکزیەوە هەڵترووشکابوو ، وەکـــو یەکێ هیوای کۆمەکی لە کەس نەکا بە بێ‌دەنگی ئازاری دانەکەی دەکێشا •

من کە تەرجومانەکەم لەگەڵ نەبوو نەمزانی چ‌باسە و بۆ کەس کۆمەکی گوڵە ناکا و چارەیێکی دانەکەی بۆ نادۆزنەوە !! لەپڕێکا برای شێخ پەیدابوو کە نەختێ ئینگلیزی دەزانی و توانی تێم‌بگەیێنێ بـــۆ وا کۆمەکی گوڵــە ناکرێ • قسەکە چەند ئاشکرا بوو ئەوەندەش دڵڕەقانە بوو • گوڵە بــە نانەزگی کاری دەکرد و پارەی بە دەس نەدەکەوت ، لەبەرئەوەش پـــارەی نەبوو • چوونە لای دانساز پـــارەی پێ دەویســـت ، گوڵـــەش پـــارەی شك‌نەدەبرد • لەبەرئەوە دەبێ لە جێی خۆی دانیشێ و بێ‌دەنگ بێ • گوڵە هەژارە ، ئەمەش هیچی لەگەڵا ناکرێ • من لە قسەکانی کابرا تێ‌گەیشتم هەژاری وەك عەیبێکی لەش ــ وەك پشت‌کۆمی ــ وایە • چۆن پشت‌کۆم

---

(١) ئەمە جاران وا بوو . ئێستا لە کوردستان پزیشـــکی ددان زۆرن کــە تیماری ددان دەکەن .

وەرگـــێڕ

هیچی لەگەڵا ناکرێ و دەبێ هەر بە پشتکۆمی بمێنێ ، هەژاریش دەبێ بە بەشی خۆی رازێ بێ و هیچی لەگەڵا ناکرێ [1] •

بۆ رۆژی دووەم بەڵێنم پێ درابوو کە بە قەمەرە بمبەن بۆ سەر ئیشەکانی دووکان • قسەی پێناوێ کە بڵێم گوڵەم لەگەڵ خۆم برد لەوێ دکتۆر لەپێشا دەرزییێکی پینسەلینی لێدا تاکو پەنمانەکەی دانی لاچێ • کە دەرزی لە ڕانی دا توند دەستم گرت • لەپاشان دانەکەی هەڵکێشا و رەحەت بوو • بەمە زۆر سوپاسی منی کرد ، منێ کە چاوەڕێی ئەو چەشنە سوپاسەم نەدەکرد • لەپاشان خۆی کۆکردەوە و لە شاخەکە هاتە خوارەوە تاکو لەوبەر بۆ ماڵی شێخ بچێت • لەوێ ئیشی زۆر ، کاری زۆر ، رەنجی زۆر زۆر چاوەڕێی دەکرد •

لەپاشا زانیم گوڵە هەردوو منداڵەکانی خستە سەر پشتی و رۆیشت بۆ دۆزینەوەی ئیش لە جێگاییێکی‌تری • کە هاوین هاتمەوە تۆپزاوە ، گوڵە لەوێ نەمابوو و فرمانی (واتا ئەرکی ، وەزیفەی) مەڕدۆشین ــ هەروەکو لەپێشدا گێڕامەوە ــ کەوتبوە ئەستوێ ئەجێی بەسەزمان •

شوانی کــورد

تەماشاکردنی شوان کە ئێواران لە شــاخە دوورەکانــەوە لــەگەڵ مێگەلەکەی دێتەوە دیمەنیکی قەشەنگە • گۆچانەکەی بەدەستەوە لەسەرخۆ بەفیزێکەوە دەڕوا ، فەرەجیەکەی بەسەر شــانیەوە لــەرەی دێ ، قۆڵــە کورتەکانی وەك چەکی فڕۆکە شکێن بەدەرەوەن • ئەم فەرەجیە ئەستوورە هەم ئاوی باران دانادا و هەمیش لە سەرما و گەرما دەیپارێزێ • هەنــدێ

(1) ئەی نابێ کەس کۆمەکی هەژار بکا ، ئەی لەو مــاڵە گەورەیــە ، لــە ماڵی شێخ کەسیوا نەبوو بگاتە فریای !! من بڕوام وایە براکەی شێخ نەیتوانیوە ڕووداوەکە باش روون‌کاتەوە .

وەرگــێڕ

ژن کارژۆلەکانیان لەگەڵ خۆیان بۆ جێگای بێرە بۆ مژینی مەمکی دایکیان هێنابوو • ئەم کارژۆلانە کە بە دەنگە ناسکەکەیان دەیانباڕاند ، دایکەکانیان لەوبەرەوە پێش ئەوە بگەنە جێ بە باڕەباڕ وەڵامیان دەدانەوە • ئەم ژنـانە یەکە یەکە بزنەکانیان دەناسی • بزن لەپشتەوە ــ بەپێچەوانەی مـانگا کە لەتەنشتەوە ــ دەدۆشرێ • هەر بزنێك شیری کەمی دەدا ، بەڵام ژمارەیان زۆر بوو • لەپاش دۆشین ژنان سەتڵە شیرەکان دەخەنە سەر دەسیان و هەتا شانیان بەرزی دەکەن و دەیبەنەماڵەوە •

لەم شاخانە تەنیا بزن دەدۆشرێ • مانگاکان ئێوارە دینەوە ناودێ • من لە سەربانەوە چاوم لێیان بوو ، هەموو بچووك و لاواز بوون • هـەر مانگایێ رێگای ماڵی خۆی دەدۆزیەوە و بەدەگمەن بزر دەبوون •

مانگاکانی کوردستان لە هی دێنمارك زۆر جیاوازن • لێرە مانـگا وەك مەڕ و بزن دەلەوەڕێن • بەڵێ لەوەڕی ناو شاخ بەکەڵـکی بزن دێ ، بەڵام مانگا تێری پێ ناخوا • مانگا لەم شاخانە تەنیا دڕکە شینە دەدۆزێتەوە ، لەبەرئەوە بەراوردی بکەین لەگەڵ مانگای دێنمارك شیری کەمە• بێتو مانگای دێنمارك وەك هی کوردستان رۆژ تا ئێوارە بەرێوە بێ ئایا چەندی شیر دەدا؟ لەپاش ئەوە ئەم رەشە وڵاخانەم دی تێ گەیشتم چۆن لە مەغوولستان گا و مانگای گەڕۆك هەن • لەپێشدا بڕوام بەوە نەدەکرد •

ماستکردن و مەشکە ژەنـین

هەموو شیرەکە ، شیری بزن و مانـگا پێـکەوە زوو بۆ کوڵانـدن دەخرێتە سەر ئاگر • کە ساردبوەوە و گەیشتە پلەی گەرمی لەش نەختـێ هەوێنی ماستی تێدەکرێ و لە جێگایێك لەپاش داپۆشین دادەندرێ ، شەو دەمەیێ و دەبێتە ماست •

لەپاشان ئەم ماستە دەکرێتە ناو مەشکە • ئەم مەشکەیە پێستی بزنـە

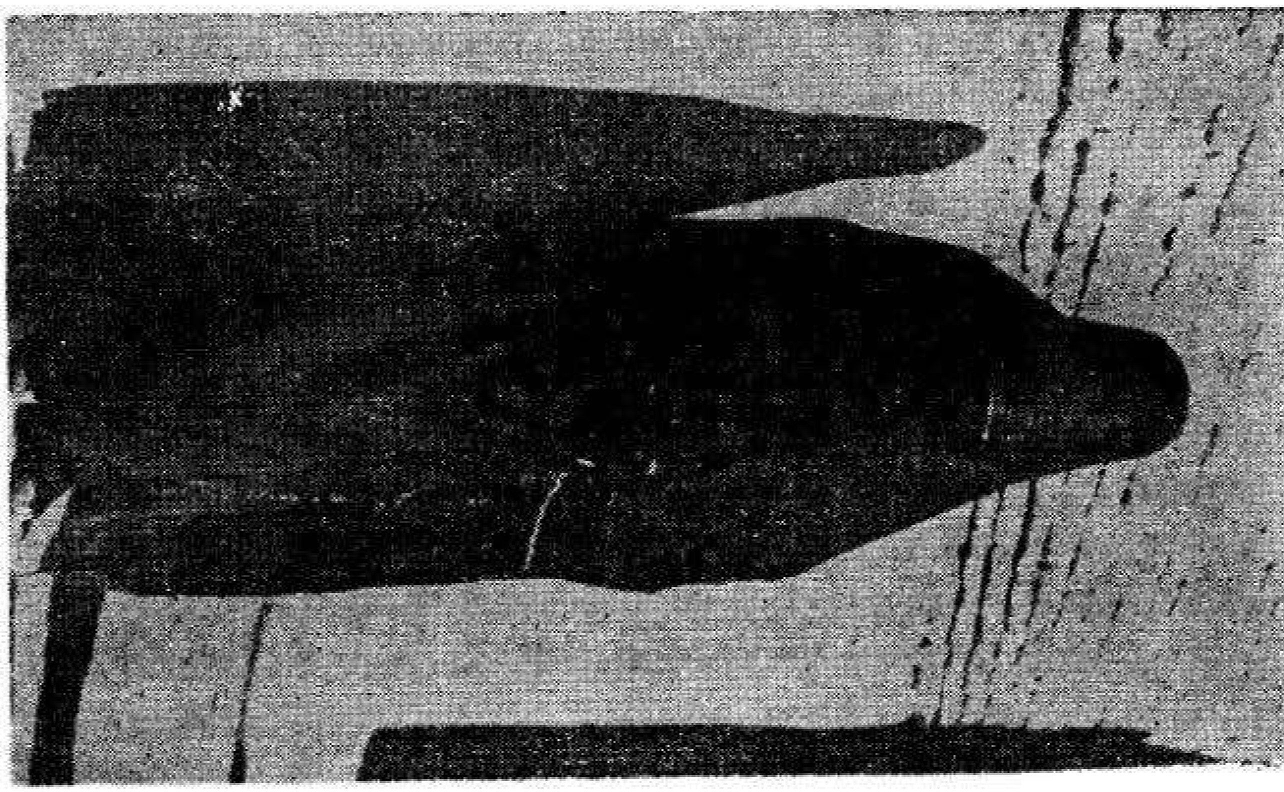

ژنە موسولمانێکی چارشێو بەسەر لە هەولێر

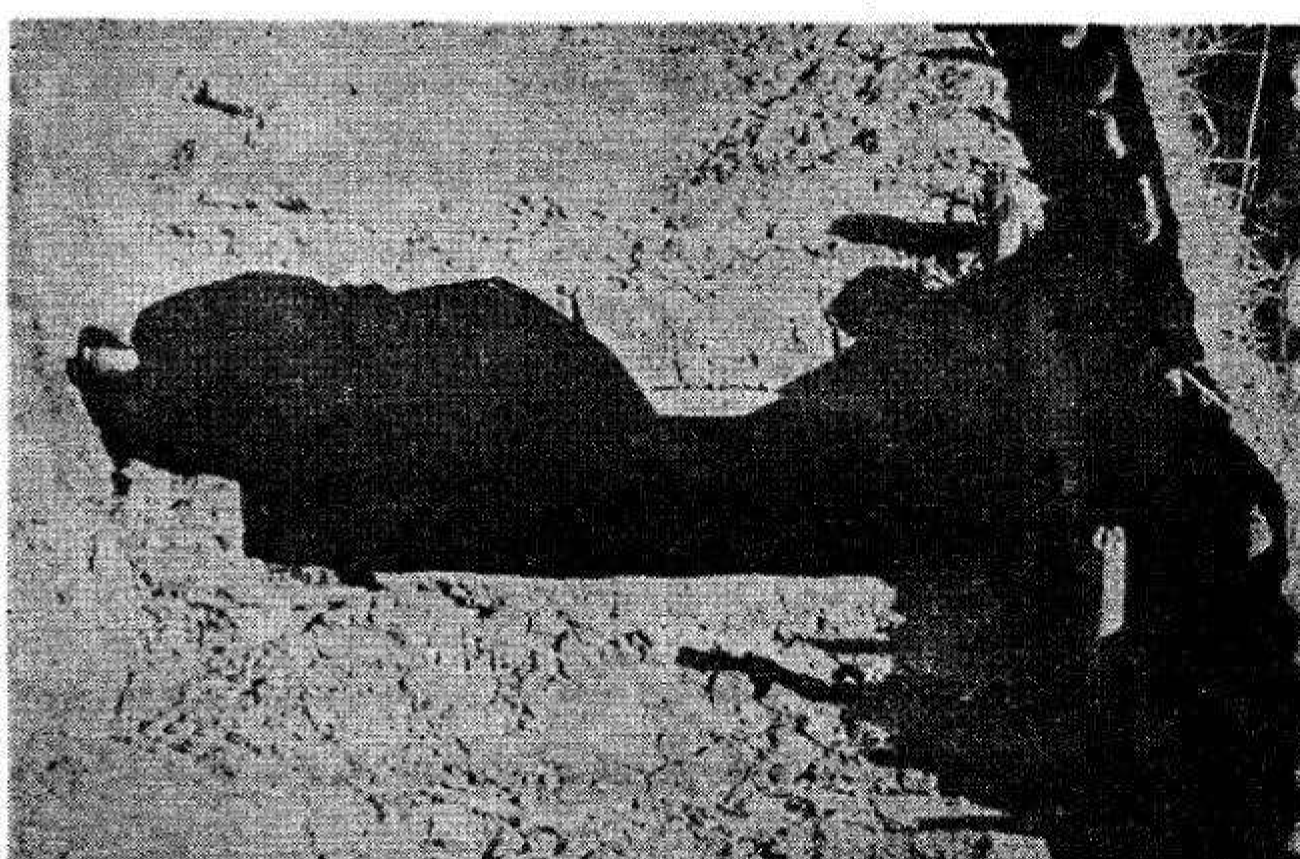

ژنێکی عابا بەسەر چارشێوێکی ڕەشی داوە بەسەریا ، لە دەرگایەکی بچووکی ناو دیوارێکی قوڕەوە ئەچێتە ژوورەوە لە ماڵەکەی بەرانبەر ماڵی خانەخوێکەم لە سلێمانی .

دایك و منـــاڵ ـ هەڵەبجە
مناڵ تا دوو ساڵ پڕنەکاتەوە لە شیر نابڕرێتەوە

به مازوو خۆشەکراوە و لە ژوورێك بۆ ماوەی دوو هەفتە بە دووکەڵ قانگ دراوە •

مەشکەکە هەموو لایێکی دەبەسترێ ، ماستەکەی تێدەکرێ و ئافرەتی ماڵ دەسدەکا بە ژەنینی • لەپاش چارەکە سەعـاتێ ئـاوی تێ دەکرێ و دووبارە دەژەندرێ • لەپاشان دەکرێتەوە و کەرەکەی (واتا نویشکەکەی) لێ دەردەهێنرێ • دۆیەکە کە دەمێنێ دەخورێتەوە ، بەڵام خەڵك زیاتر حەز لە ماستاو دەکەن : ماستاو بەتامتر و چەورترە • ئەم کەرەیە بۆتێکی سەیری بزنی لێ دێ و کوردەکان بۆ چێشتلێنان بەکاری دێنن ، سپیە و نەرمە بەڵام من حەزم لێ نەکرد •

ئەم کەرەیە لە کووپەیێکی شین کۆدەکرێ و خوێی بەسەرا دەکرێ • هەندێجار کوڕە حـەوت ساڵانـەکەی مـاڵ ـــ کە هیـوای دوارۆژی خێزانەکەیە ـــ کە برسی دەبێ و حەز لە شتێکی خۆش دەکا ، دەچێتە سەر کورسییێك و کووپـەکە دادەگرێ و نەختێ کەرەی نـەرم و شـلی لێ دەردەکا و دادەنیشێ و لەگەڵ نانی تیری دەیخوا •

نـانی تیری کردن

نانی تیری پـان و زۆر تەنکە • ئێسکی (واتا شکلی) وەك جعزە • خەڵکی لادێکان و زۆری شارستانیەکان خۆیان نانی خۆیان دەکەن • ئەو خیزانە کە لەگەڵیان لە لادێ دەژیام کە بریتی بوون لە دە کەس هەفتـەی دوو ـــ سێ جار نانیان دەکرد • کە ژنەکان دەسیـان بە هەویرشـێلان و نانکردن دەکرد بەسەیرەوە جلی خۆیان نەدەگۆڕی • هـەر بە بەرگەکە و سەرپێچە سورمەدارەکەی خۆیانەوە دادەنیشتن و دەستیان بە نـانکردن دەکرد • لێرە وادیارە بۆ کارکردن جلگۆڕین نیە •

نانەوا تەنیا فەقیانەکانی هەڵدەپێچا و بە قۆڵیەوە دەیبەست بوئەوە کە

له تەنوورەکەدا نەسووتێ • ژووری تەنوورەکە ئامێری جووتی لێبو و لەسەرەوە مەشکەی تازە بۆ قانگدان هەڵواسرابوو • هەویرەکە لەسەر زەوی دەشێلرا و دەکرا بە گوندك • ئەم گوندکانە دەخرانە سەر پارچەیێك پلاستیك بۆئەوە کە بکرێن بە نان • قوماشی پلاستیك و بەتەریی رادیۆ لە هەموو جێگایێك هەن و بوونەتە بەشێك لە ژیاری (واتا حەضارەتی ، کەلچەری) ئەم ولاتە •

دایك و کچ بەرامبەر یەك لەسەر لبادێك دادەنیشن • لە بەردەم هەریەکێکیان پنەیێکی دارینی نزم دانراوە ، هەر پنەیەك سێ قاچی هەیە • گوندکی هەویر دەخرێتە سەر پنەکە و بەهۆی تیرۆك هێواش هێواش پان دەکرێ هەتا ئێسکێکی (واتا شکلێکی) جغز وەردەگرێ • من وامزانی ئەمە ئیشێکی ئاسانە ، چونکە من لە دێنمارك هەویرم بۆ کێك دروست و پانم کردبوو • بەلام لێرە داخەکەم نەمتوانی هەویرەکە باش پانبکەمەوە • کچە سێ سالانەکەی گولە لە من باشتر هەویرەکەی پانکردەوە و تەنکی کرد • وادیارە ئەم ئافرەتانە لە منداڵیەوە لە تەمەنی سێ ، چوار سالانەوە فێری ئەم هونەرە دەبن ، لەپاشان وازی لێ ناهێنن و لەبیریان ناچێ •

لەپاشا ئەم هەویرە تەنکە دەخرێتە سەر مادە بۆئەوە کە بدرێ بە تەنووردا • مادە ــ وەك دەسکێش ــ جێدەستی هەیە و نان پێوەدەر کە لەوێ گولە بوو زوو دەستی دەخستە ناوی و هەلی دەگرت و نانەکەی دەدا بە تەنوورەکەیا • پاش نەختێ دەبرژا و دەردەهێنرا و دەخرایە ناو سەبەتەیێکی (قولینەیێکی) گەورەوە • ئەم نانە تیریە بە تازەیی خۆش و بەتامە و لەپێش خواردن دەبێ نەختێ بە ئاو تەڕ بکرێ •

لەکاتی نانخواردن ، نانی تیری بە قەدکراوی ــ وەك قاقەزی Serviette ی لای ئێمە ــ لەسەر سینی چێشت دادەندرێ • نەك تەنیا چێشت لەگەل نان دەخورێ ، بەلکو چێشتەکە بەهۆی نانەکە دەخورێ •

پارچەیێ نان وەك كەوچـك لوولدەدرێ و برنـج ، گۆشـت و كەبـابی تێدەخری و دەخورێ . كەباب وەك هەمبورگەری ئەورووپـایە بـەلأم درێژۆلـكەیە و لەسەر ئاگر دەبرژێنرێ .

نـانی دێنمـارك

لە لادێكە من چەند جارێ باسی چەند جۆری نانی دێنمـاركم بـۆ كردن . كە باسی نانی بۆری چاودارم كرد ، هەموو بەجـارێ گوتیـان ئەوە چۆن نانێكە ، ئەوە چۆن دەخورێ !! لە ولأتی ئینگلیزیش نانی بۆری چاودار [1] ناخۆن . لەپاشـا حەزمكرد سـەموونی گەنمی ئەورووپـایان پێشاندەم . لەسەر ئیشەكەی دووكان نانەوایێـك فێری دروسـتكردنی سەموونی گەورەی ئەورووپا بووبوو كە لە ئاردی گەنم دەیكردە جارێكیان سەموونێك لەمانەم هێنایە ناو ژنانی دێیەكە . لەپێشا كەوتنە سەری پارچە پارچەیان كرد ، ناوەخنە نەبرژاوەكەیان فڕێدا و توێكلەكەیـان خوارد . جاری دووەم لەگەڵ سەموونێكی ئەورووپایی پاكەتێ كەرەی دێنماركم بۆ ناردن كە ئەو دەمە لە عێراق دەفرۆشرا و ئێمە لە دێنمارك كەرەی تەلەفۆنی پێدەڵێین لەبەر وێنەیێك كە لەسەریەتی و لە تەلەفۆن دەچێ . كە هاتمەوە تەماشامكرد كەس دەسی نەداوە نە لە سەموونەكە و نە لە كەرەكە و كەس نەیزانیوە چۆن پێكەوە دەخورێن . من دەربەست بووم سەموونەكە پارچە پارچە بكەم ، بەلأم چەقۆی سەموونبڕم دەسنەكەوت . ئەمە سەیر نیە لـە ولأتێك هەر پیاوێك خەنجەرێكی كردوە بە بەر پشتوێنەكەیدا ، كەچی تۆ

(1) چاودار Rxe بە ئینگلیزی جۆرە دانەوێڵەیێـكی گەنـم ڕەنـگی درێژۆلكەیە كە لە رۆژاوای توركیە و لە ئەورووپا هاوینان شین دەبێ . دەكرێتە چێشت و نانی لێ دروستدەكرێ . نانەكەی نەرمە و وەك نانی گەنم زوو رەقنابێ . لەبەرئەوە ئەڵمانەكان تێكەڵی گەنمی دەكەن و نانی لێ دروستدەكەن ، نانەكەی هەم بەتامە و هەمیـش بـە نـەرمی دەمێنێ .

وەرگـێڕ

ناتوانی چەقۆیێکی درێژی سەموونبڕ بدۆزیەوە [1] • هەرچۆنێک بێ نانەکەم پارچە پارچەکرد و کەرەم پێوە کرد و پێم‌دان • لەبەر بەئەدەبی و دڵ نەشکاندنی من گوتیان خۆشە و بەتامە • بەڵام من بڕوا ناکەم پێیان خۆش بووبێ ، چونکە ئەم جۆرە کەرە و نانە لەگەڵ ئاو و هەوا ، جێگا و خۆراکەکانی‌تری ئەم ناوە نالوێ • لەو رۆژە بەدواوە ئیتر هەر نانی تیری کوردم بەتام و لەزەتەوە دەخوارد و ببڕای ببڕای بیری سەموونی ئەورووپام نەکردەوە •

---

(1) ئەم جۆرە چەقۆیانە کە دەمیان وەك مشارە لە عێراق تەنیا لە بەغدا بەدەس‌دەکەوێ . لە لادێکان و لە سولەیمانی چەقۆی سەموونبڕ نیە ، چونکە سەموونی گەورە نیە کە بە چەقۆی تایبەتی ببڕرێ . لەپاشا لە دێیەکە چەقۆیێکی گەورەی گۆشتبڕ هەر دەستدەکەوت کە سەموونەکە بە باشی ببڕێ .

وەرگێڕ

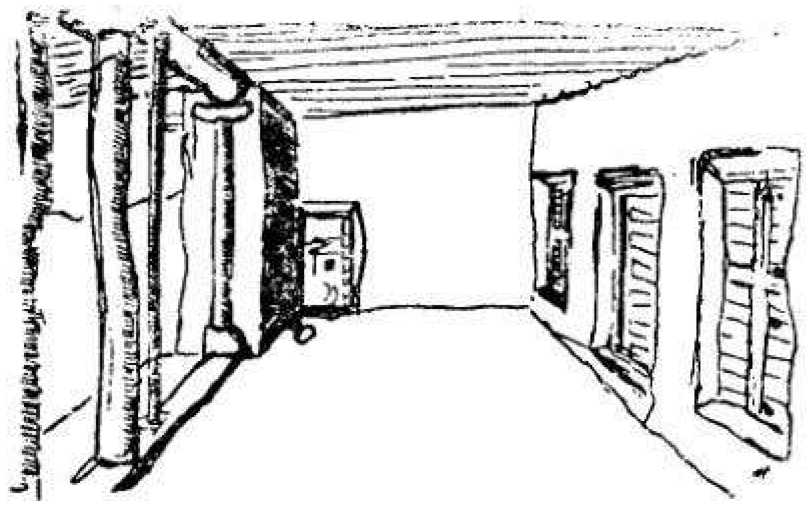

وێنـــەی دەسکردی پێشخانێك لــە تۆپزاوە

ـ ٥ ـ

ئەو منداڵــە کە مرد

لە ماڵەکەی ناوشارم لەو ژوورە کە پـاش نیوەڕۆوان ـ کە دنیـا ئەوەندە گەرم دەبوو تو نەتدەتوانی لە دەرەوە بی ـ دەنووستم ، بۆنێکی خراپ هاتە لووتم • لە سەرەتادا وامزانی ئەمە لە زەویەکەوە دێ • بـەڵام ئەو زەویە کە بە قوڕ سواغ درابوو ، هەموو ڕۆژێ بەهۆی گزگێکی کورتی گەڵای دار خورما دەماڵرا و ئاوڕشێن دەکرا • لەپاشا وامزانی ئەم بۆنە لـە دۆشەگەکەمەوە دێ کە بە لۆکە پڕکراوە و لەسەر حەسیرێـك ڕاخراوە و لەسەری دەنووم • بەڵام نەء ، ئەم بۆنە لەوێوە نەدەهات • خۆ بۆنەکە لـە دیوارەکانەوە نەدەهات کە بە قوڕ سواغدرابوون و چەند سنگێکی پێـوە بوو و جل و شتی لێ هەڵواسرابوو • خۆ ئەم بۆنە لەو سەنووقە ئاسنانەشەوە نەدەهات کە لەبن ژوورەکە کۆمەڵ کرابوون• خۆ بۆن لە کەتتۆرەکەشەوە نایێت کە هەمیشە داخرابوو • لەم کەتتۆرە جل گورمیلە کرابوو • جاران جلی لێ هەڵدەواسرا و ئێستا بە گورمیلەیی دادەنرێ ، ئەمـەش هەقمـان

بەسەریەوە نیە • لێرە جل لە هەموو شوێنی دەپارێزرێ : لەناو کەنتـــۆر ، لەناو سەنووقی ئاسن ، تەنانەت هەندێجار دەخرێنە سەر سنگەکانی نـــاو ژوور • ئینجا چاوم بە بنمیچەکە کەوت کە جوان بە گونیە داپـــۆشرابوو • دەمزانی لەژێر گونیەکان داری سپیدار هەیـــە کە ژوورەکەی پێ دارەڕا کراوە و لەسەر ئەمانەشەوە حەسیر و چینێکی ئەستوور قوڕ هەیە • بەڵام لەپاشا چاوم بە پیتەکانی D.D.T. کەوت • ئەم نیشانەیەم لە هەموو شوێنی دەبینی • وادیارە هەموو کوردستان ، دێهات و شارەکان بەم دەرمانە لە جڕ و جانەوەر پاك‌کراوە • وادیارە ئەم بۆنە ناخۆشـــە کە لە ژوورەوە دەهاتە لووتم بۆنی ئەو دەرمانە بوو •

لەم ژوورە کورسی و قەنەپە نەبوون و ئەو فەرشە کە زستانان رادەخرا لەبەر گەرمای هاوین هەڵگیرابوو و لە ژوورێکیتری تاقەت کرابوو • لـــەم ژوورە تەنیا حەسیرێك و دۆشەگێك هەبوون کە بۆ نووستنی پاش نیوەڕۆم ڕادەخران • هەندێجار نیوەڕۆوان سینیێکی گەورەی مسیان بۆ دەهێنام کە نانی نیوەڕۆی لەسەر بوو و لەسەر زەویە رووتەکە دادەندرا • لە شار و لادێ خۆراك برێتێ بوو لە قاپێکی گەورەی برنج و دوو قاپ شلە • ئـــەم شلانە سەوزە بوون کە لەگەڵ دۆشاوی تەماتە و گۆشت لێنرابون • بـــۆ قاپە شلەکان دوو کەوچك هێنرابوون ، بەڵام برنجەکە کەوچکی تایبـــەتی نەبوو • هەنـــدێ نانی تیریش بـــە تەڕکراو و قـــەت‌کراوی وەك قـــاقەزی دەســـەسڕی Serviette ی خۆمان لەسەر سینیـــەکە دانرابـــوو • چەتاڵێکی خۆم بۆ خواردنی برنج هەمیشە لەوێ بوو • چونکە من هێشتـــا نەمدەزانی بەهۆی پەنجەکانم نان بخۆم ، هەندێ لە برنجـــەکە دەڕژایـــە خوارەوە • بەڵام من وردە وردە فێری ئەوە بووم بەهۆی پەنجەکانمەوە بـــە پوختی چێشت بخۆم • بۆ وێنە لە قاوەڵتی بـــاش فـــێری ئەوە بووبـــووم پارچەیێك نانی تیری بخەمە ناو تاسە ماستەکە و نەختێ ماستی پێ هەڵگرم و

بیخۆم • لەپاش هەر نانخواردنێ چای زۆر گەرمیان بۆ دەهێنام • ئـەم چایە هەمیشە لەلایەن ژنە گەورەکەوە دەکرا ، کە پرچی ڕەش بوو و هەموو دەمێ بە چیچکانەوە دادەنیشت ، واتا ئەژنۆکانی بەرز دەکردەوە و لەسەر جمگەکانی ڕانی دادەنیشت و جێگایێکی زۆر کەمی لـە زەوی دەگرت • بەمجۆرە لەپشت سەماوەر ، یان دەوری گۆشت دادەنیشت کە بۆ چێشت ئامادەی دەکرد • هەر بەمجۆرەش دەیتوانی جل لە ئوتوو بدا یان لە حەوشە جل بشوا • زۆر جار دەمبینی لەسەر زەوی دانیشتوە و سەوزە پاكدەكات و یەكێ لە لاقەكانی درێژكردوە ــ وەكو لاقی ئەو نەبێ ــ وەك مەكینە بێشكی منداڵی رادەژەنی • ئەو منداڵە كە ڕایدەژەند هی خۆی نەبوو هی هەوێكەی بوو • ئەو ژنی گەورە بوو ، دایكی سێ منداڵی گەورە بوو كە لە یـانزە منداڵ مابوونەوە • ئەم ئافرەتە تەمەنی منداڵە بچووكەكەی نەدەزانی و خۆی ئیتر لەبەر گەورەیی تەمەنی منداڵبوونی بەسەر چووبوو • پرچە سپیەكەی بە خەنە و وسمە رەشدەكرد • من تەمەنی لە سەرەتای پەنجاكان دادەنێم[1] •

ئەو منداڵە بچووكترین منداڵی ژنە بچووكەكە بوو كە ئـافرەتێكی كەلەگەت و جوان و قۆڵ و قاچ ئەستوور بوو • لەپێـش مـارەكردنی ، مێردەكەی لە ژنە گەورەكەی پرسی ئایا ئەم ژنە جاهێڵە وەك خوشكی خۆی بە ئەندامێكی تازە لە ماڵەوە قەبـووڵ دەكا • هـەردوو ژنـەكە پێـكەوە ڕێكبوون ، ئیشوكاری ماڵەوەیان بە هاوكاری دابەشدەكرد و منـداڵی یەكتریان وەك هی خۆیان خۆش دەویست و بە نۆرە ئاگایان لێ دەبوو •

ئەو منداڵەی ناو بێشكەكە كوڕ بوو و تەمەنی نزیك شەش مانگ بوو و لە لەشساغی باش نەبوو • دایكی شیری نەبوو و ئەو تەنیا دایكێ نـەبوو كە لە كوردستان تووشی بم و بۆ منداڵـەكەی بەرمەمكی شـیری نەبێ •

---

(١) واتـا لە پەنجاوە هەتا پەنجا وسێ •

وەرگـێڕ

جارێکیان بۆنەی ئەمەم لە دکتۆرە ئەڵمانەکەی سولەیمانی پرسی • هۆی ئەم بێشیرییە زگپڕی یـەك لەدوای یەکە کە دایـك لێی نـاحەسێتەوە تا مەمکی شیرا بێ • سەرەڕای ئەم بۆنەیە کەمی و ناتـەواوی خۆراك و کەمی پرۆتین (واتا گۆشت و شتی وەك گۆشت) دەبنە هۆی وشككردنـی شیری دایك ، دایکێ کە چێشت لێ بنێ دەبێ بە بەرماوە رازی بێ •

ئەم منداڵە شیری ئاردی پێدەدرا کە لەگەڵ ئاو تێکەڵ دەکرا • مـن ئاگام لە پایەی پەیتی شیرەکە و پلەی گەرمی بوو • بەڵام وابزانم شووشە شیرەکە و مەمەکەی باش بە ئاوی گەرم پـاك نەدەکرایـەوە • لەپاشـان هەندێجار چای خەست و ئاوی نەکوڵاوی پێدەدرا و بەفری تێدەخرا • ئەم بەفراوانە ــ کە بڕوا ناکەم پاك بن ــ وابزانم لەگەڵ ورگی منداڵـەکە رێك نەدەکەوتن •

ئێمە دەربەست بووین منداڵەکە ببەینە سەر دکتۆر • دایکی منداڵەکەی لە باوەشی لەژێر عەباکەی دانابوو و هەندێ پەڕۆیشی خستبوە ژێـری • کە دکتۆر چاوی پێکەوت ، سەری راوەشـاند و گوتی « سـكچوونی سەوز » و دەرزی بۆ نووسی • ژنێکی برینپێـچ هەموو رۆژێ دەهـاتەماڵەوە و دەرزییێکی لە منداڵە بچووکەکە دەدا • ئەم برینپێچە یەکێ لـە ژنە خوێندەوارەکان بوو کە لە فێرگە (واتا مەکتەب) فێری پیشەی خزمەتی نەخۆش کرابوو • لێرە ئێستا بۆ ئافرەتان تەنیا دوو پیشە هەیە : خزمـەتی نەخۆشکردن و بوونە مامۆستا لە فێرگەی کچان [1] • زۆربەی ئەوانـەی خزمەتی نەخۆش دەکەن لە نەخۆشخانەکان هێشتا پیـاون و خەڵـك بـە چاوێکی نزم تەماشای ئەو ئافرەتانە دەکەن کە ئـەم پیشەیەیـان هەیـە •

---

(١) ئێستا ئافرەت لە عێراق لـە زۆر کاریتری وەك دایـرەکانی مـیری و شیرکەتەکان دادەمەزرێ •

وەرگـێر

لەبەرئەوە تەنیا کچانی هەژارەکان دەربەست دەبن بین بە برینپێچ [1] •

برینپێچەکە بە بەرگی سولەیمانی و بە پەچە و عەباوە دەهات • لەژێر عەباکە کراسێکی سووری لەبەر بوو •

منداڵەکە ڕۆژبەڕۆژ لاوازتر دەبوو • هەندێ لە ژنە دراوسێکان بە مەمك شیریان پێدەدا ، بەڵام سوودی نەبوو •

دایکە بەسەزمانەکە منداڵەکەی لەسەر ڕانەکانی دادەنا و بە بێدەنگی و ناهومێدی دەینواڕیە منداڵەکەی و دوور • خوشکەکانی هەندێ جار هەڵیاندەگرت و دەیانگەڕاند یان لەسەر لاقە لاوازەکانی ڕایاندەگرت • چونکە ڕاگرتنی منداڵی نەخۆشی وایان لە ناوجێگا بە باشتر دەزانی •

لەئەنجامدا منداڵەکە مرد • بەیانییێك هەڵسام و تەماشامکرد بە ڕووتی لەسەر زەویە بەردەلانیەکە درێژ کراوە و بە عەباکەی دایکی داپۆشراوە • یەکێ بۆ کڕینی کفن بۆ بازاڕ نێررابوو و مەلایێکی پیر بۆ شۆرینی هات • ئەم مەلایە بە یاریەی برای ژنەکە لە گەرماو منداڵەکەی بە سابوون و ئاوی گەرم شۆری • منداڵەکە کوڕ بوو ، لەبەرئەوە دەبوایێ پیاو بیشوا ، بهاتایە کچ بوایێ ئەودەمە ژن دەیشۆری • بە هەردوکیان کفنیان کرد • خاڵەکەی هەڵی گرت و بۆ گۆڕستانی برد •

دایکەکە لەسەر بەردەکانی حەوشە بە عاجزی و کلۆلی دانیشتبوو • ئەو دایکە پانزە منداڵی بووبوو ، لەمانە ئەوا حەوتی مردن • لاقێکی خستبوە ژێری و ئەژنۆکەیتری بەرزکردبوو و قۆڵی پێوەگرتبوو و سەری بە مەلوولی بۆ کۆشی چەماندبوو • ئەوەندەی پێنەچوو ژنانی دراوسێ بە هاژەوە هاتن و حەوشەکەیان پڕکرد • پرسە (واتا تەعزیە) سێ ڕۆژ دەوامی

---

(۱) ئێستا ئەم بیرە چەوتە نەماوە . زۆر کچی نە هەژاریش دەبنە برینپێچ .
وەرگێڕ

کرد و بۆ هەفتەیێك گەرماوەکە دەبوو دابخرێ • بەڵام خێزانەکە یارمەتی منیان دا لە گەرماوەکە ئاوی سارد بەخۆما بکەم • لەپاش ڕۆیشتنی پیاوان دەرگاکەیان بۆ کردمەوە و ڕێیان پیشاندام • من حەزم نەکرد لەبەر دڵی ئەوان نەچمە ناو گەرماوەکە و خۆم بە ئاوی سارد نەشۆم •

لەپاش چەند ڕۆژێ لە ماڵەکەی بەرامبەرمان کچێکی بچووك هەر بەهۆی سكچوون وەك کوڕەکەی خۆمان مرد • ژنانی ئەو ماڵە بۆ ئاوبردن هورووژمیان هێنایە ماڵەکەمان ، چونکە لای ئێمە ئاوی پاکی بۆڕی هەبوو، ئەوان ئاوی جۆگەیان هەبوو کە لە چەند ماڵ تێپەڕ دەبوو و زۆر پاك نەبوو •

کە یەکەمینجار لە لادێوە هاتمە سولەیمانی ویستم بچمە لای پارێزگاری شار تاکو تەرجومانێکم بۆ بدۆزێتەوە • من لەو کۆڵانە تەسکە نزیك ئەو ماڵە بێپەنجەرانە ئەوەندەی نەمابوو بزر ببم • لەپاشا پارێزگار تەرجومانێکی بۆ دۆزیمەوە کە ماڵەکەی لەو کۆڵانە تەسکە بوو •

ماڵەکەی بەرامبەر خانوویێکی گەورەی کۆن بوو و حەوشێکی گەورەی هەبوو • لە حەوشەکە چەند چەرپایەیێك بۆ نووستن دانرابوون • لەو ماڵە گەورە کۆنە چەند خێزانێك پێکەوە دەژیان و لە حەوشە ڕاستنەکراوەکە مریشك دەگەڕان • خانوەکەی خۆمانیش جاران هەموو قوڕ بوو ، بەڵام نیوەی بە خشتی سوور تازەکراوە و تەنیا نیوەی هێشتا دیواری خشتی کاڵی هەیە •

من لەگەڵ ژنانی ماڵمان ــ کە هەموو بە پەچە و عەبا خۆیان داپۆشیبووــ چووینە ماڵی ئەم دراوسێیە کە منداڵیان مردبوو • لێرە عەیبە بۆ ژنێك بە بێپەچە و عەبا لە ماڵێکەوە بچێ بۆ ماڵێکیتری • بیستم پیاوی ماڵەکەمان حەزی نەدەکرد کچە سێزدە ساڵانەکەی ئیتر بە بێپەچە و عەبا بگەڕێ و دەیگوت ئەو کچی عازەبە و شوورەییە بە بێپەچە و عەبا بگەڕێ •

من لەچاو ژنانی سولەیمانی جلی زۆر سووکم لەبەرکردبوو ، لاق و قۆڵەکانم رووت بوون • جلی ئافرەتی کورد لەوانەیە جوان و تازە بێ ، لــە سیلك ، تافتە ، قەدیفە یان سورمە دروستکرابێ • لەوانەشە کۆن بــێ و شەو و رۆژ بە بێ گۆڕین لەبەربکرێ •

چووینە ماڵەکەی بەرامبەر و لەوێ لە پشتخانێك سێ ئافرەت داپیرە ، دایك و پوور پێکەوە پشتیان لە دیوار کردبوو و دانیشتبوون و بە هاوار و فغانەوە دەگریان • منداڵە مردووەکە لە بەردەمیان داپۆشرابوو • دایــکەکە لەگەڵ گریانەکەی دەیدا بە رانیا و دەیگوت : منداڵەکە پێش چەند رۆژێ چەند جوان و قەڵەو بوو • هەندێ‌جار ئاوازی گریانــەکەی وەك گۆرانی بەرز و نزم دەبوو •

ئافرەتێکی کامڵ و قسە لەسەرخۆ لەپڕێکا هاتە ژوورەوە و بە قسەی باش و خۆش دڵی ئافرەتەکانی دایەوە • قوماشی کفنی هێنابوو ، لەتەنیشت منداڵەکە دانیشت و کفنەکەی بە باشی و پسپۆڕی نەختێ لە مردووەکە درێژتر بــڕی • ئینجا مردووەکەیان بردە گەرماو و لەوێ بە سابوون و ئاوی گەرم سێ جار شۆرییان و خستیانە ناو کفنە سپیەکەوە •

باوك لە دەرگای حەوشەکەوە هاتە ژوورەوە ، منداڵە کفن‌کراوەکەی دوو جار هەڵگرت و داینایەوە • جاری سێیەم لەسەر قۆڵەکانی هەڵی‌گرت و بردیە مزگەوت و لەوێوە دەبێ بیبا بۆ گۆڕستان •

لەودەمە کە منداڵەکەیان دەشۆری لە حەوشەکە بۆ گرتنی کەڵەشێرێ کەوتنە قەڵەمباز و راکردن بۆ ئەوە کە سەری بڕن و سەرەکەی لەگەڵ تەرمی منداڵەکە بنێژن • لەوماڵە لە ماوەی دوو هەفتەدا دووکەس ئەمری خوایــان کرد • ئەم قوربانیە بۆ لابردن و دوورخستنی کارەساتی‌تری بوو • وابزانم

ئەمە یەکێ لە رەوشتەکانی کوردە کە لەپێش ئیسلامەوە هێشتا لەناو خەڵك ماوە •

دواشت لەم رووداوە دیم لەشی کەڵەشێرە بێسەرەکە بوو کە بەدەست ژنێکەوە هەڵدەبەزی و لاقە فرتەی دەکرد وەکو هێشتا زیندوو بێ دەجوولایەوە • ئەمە بەپێچەوانەی ئەو تەرمە بوو کە بە سپی پێچرابوو و پیاوەکە لەسەر قۆڵی هەڵی گرتبوو •

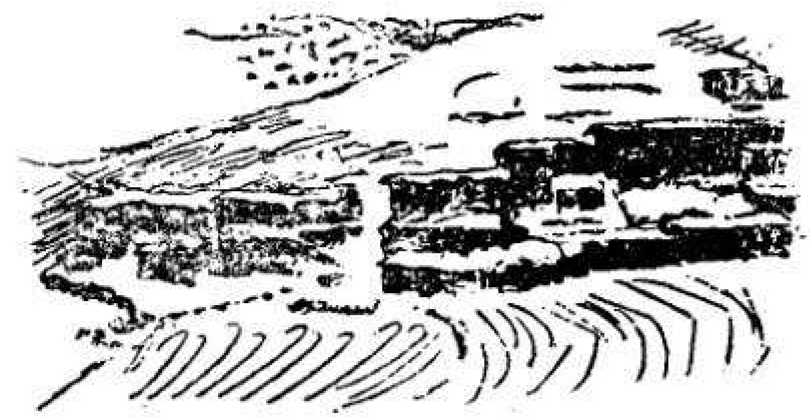

- ٦ -

مار و دووپشك

من وێنەی فوتوگرافی رەنگاورەنگی هەندێ دووپشکی گەورەم دی کە لە سەفەری گردی شەمشارە گیرابوو . ئەم دووپشکانە سوور بوون و کلکە ژەهراویەکەیان بە بەرزکراوی دیار بوو . لەو گەشتە مار و کەمتیاریشیان دیبوو .

لە ماڵی دێیەکەم ئەم جۆرە جانەوەرانەم هێشتا نەدیبوو . تەنیا ئێوارەیێکیان لە ئوتێلەکەی دووکان لەسەر سەرینە پاکەکەم دووپشکێکم دی ، هەر ئەنگوستێك درێژ دەبوو سپی و مەیلەو سوور بوو . لە رۆبیانی (١) دەکرد کە کلکەکەی سەرپشتی خوار کردبێ . من توانیم دووپشکەکە بخەمە ناو قاپێك و فڕێیدەمە ناو حەوزی توالێت و ئاوی بەسەرا بکەم. کاربەدەستەکانی ئوتێل رۆژی دووەم هەموو خانوەکە گەران و

---

(١) رۆبیان جۆرە زیندەوەرێکی زەریایە کە توێکڵەکەی لێدەکرێتەوە و دەخورێ . لە بەصرە زۆرە .

متیلی نوێنەکانیان هەمــوو گۆڕی • لەگەڵ ئەوەشــدا هەمــوو دەرگا و پەنجەرەکان گیرابوون و تێلبەند کرابوون ، ئەو دووپشکە نازانم چــۆن گەیشتبوە سەر نوێنەکەی من !!

ئەمە یەکەم و دوا دووپشك بوو کە چاوم پێکەوت ، بێتو هیتــری هەبێ من نەمبینی • بەڵام لەبابەت مارەوە بەسەرهاتم زیاترە • جارێکیــان مارێك دۆزرایەوە کە لە بنمیچی ژوورەکەی لادێیم بوو • ئەمە لە سەرەتای مانەوەم بوو لە ماڵی شێخ لە پێش هاتنی تەرجومانەکەم • قسەی پێنــاوێ بڵێم من نەمدەزانی لە بنمیچی ژورەکەم مار هەیە • من لەسەر چوارپایەیێکی ئاسن دەنووستم کە بەتایبەتی بۆ من تەرخانکرابوو • هەموو ئێوارەیێ کــە خەبەرم دەدا دەمەوێ بچم بۆ خەوتن هەردوو ژنە گەورەکانی ماڵەکە دایك و کچ ، هەردوو کچە بچووکەکان لەگەڵ کارەکەرەکە بە فانۆسێکەوە منیــان بۆ ژوورەکەم رەوانە دەکرد •

هەندێجار پیاوێکیش لەگەڵیان دەهات ، مامەی منداڵەکان تاکو دڵنیا بێ پەنجەرە بەرزەکان ناجوولێن و ناکرێنەوە • کە دەستی لە پەنجەرەکان دا و قایمی کردن پێی گوتم Kissme واتا «مــاچمکە» ، مەبــەستیشی ئەوەبوو بــڵێ Excuseme واتا «لێمببوورە» • پیاوەکانی کورد بە ئینگلیزیش قسە بکەن ئەدەبی خۆیان هەر دەپارێزن با بە ئینگلیزییێــکی شکاویش بێ • ئەم کۆمەڵە خەڵکە هەتا ژوورەکەم لەگەڵ مــن دەهــاتن ، جارێکیان کوڕێکشیان لەگەڵ هات کە دارتاش بوو لەو رۆژانــە لــەوێ کاریدەکرد • ئەمانە بۆ رەحەتی من بیریان لــە هەموو شــتێك دەکردەوە تەنانەت بۆ دەسشۆرینی بەیانی لەناو دۆلکە ئاویشیان بۆ دەهێنام • لەپاش ئــەوە دەرگای ژوورەکەم و دەرگای حەوشــەکەیان بــاش دادەخست و دەرۆیشتن •

من هیچ جارێ لە ژوورەکەم ترسم نەبوو ، تەناتــەت پێش هــاتنی

تەرجومانەکەم کە دوو هەفتەی خایاند • جارێکیان دەمانچەیێکیان پێشاندام کە هی ماڵەکە بوو ، بەمەدا زانیم لێرە دەمانچە بەخۆرایی و هەر بۆ گاڵتــە بەکارناهێنرێ •

هیچ مێوانێکی نەویستراو نەهاتە لام ، جارێکیان نەبێ ، پاش نیوەڕۆ بوو و من بۆ نووستن درێژ بووبووم و پەنجەرەکان کە دەگەنــە خوارەوە لەپشت پەردەکان کرابوونەوە • لەپڕێکا دەستێك پەیدابوو و پاکەتێ پانی خستە بەینی شیشەکانی پەنجەرەکەوە • من دەستم لێدا و زانیم کتێبن و خراونەتە ناو بەرگی قوماشەوە • مەلاییێــك لەوێوە تێپــەڕ بووبوو بــۆ حەسانەوە لە پشتخانەکە لایدابوو • وادیاربوو کتێبەکان هی ئەو بوون • من لەپاشان لەپاش ئەوە لەگەڵ سەرۆکی ماڵەکە نانی خوارد لەکاتی ڕۆیشتنی چاوم پێ کەوت •

بەیانییێکی زوو سەعات پێنج هەڵسام و چوومە پشتخانەکە بۆئەوە کە لەپێش هەڵسانی هەمووکەس و هەڵهاتنی ڕۆژ تەماشای دیمــەنی دێیــەکە بکەم • لە بەردەم ماڵەکان ئاگر کرابوەوە و ژنان بۆ ئاوهێنان دەچوون • لەپڕێکا یەکێ دەیویست بە زۆر دەرگای پشتخانەکە بکاتەوە • من توانیم لەجێی خۆی ڕایگرم • بۆ من زۆر زوو بوو بۆ خێزانەکە هاوار بکەم ــ کە هێشتا لە ماڵەوە بوون و لەوانە بوو نووستبن ــ تاکو بێنە فریــام • وادیارە ئەو کەسە دەیویست بێتە پشتخانەکە و لەوێ چاوەڕێی هەڵســانی خەڵکی ماڵەکە بکا • ئەمەش شتێکی خــراپ نەبوو • بەڵام نەیــدەزانی لەودەمە من لەوێ مێوانم •

هەموو ئێوارەیێ کە منیــان دەهێنــایە ژوورەکەم لــەوێ لەســەر چوارپایەکەم پاڵدەکەوتمو بە چرای Storch ی دەستم تەماشــای بنمیچەکەم دەکرد • سەربــانە قوڕەکە زۆر ئەســتوور و پتــەو بوو و نەیدەهێشت تینی گەرمای هاوین بگاتە ژوورەوە • بەهاران لە سەربانەکان

گیا دەڕوا ، لەپاشا وردە وردە زەرد و وشك دەبوو • لەم سەربانانە بانگردانی دار هەبوو کە پاش باران بۆ پەستانی قوڕی سەربان بەکار دەهێنرا • ئەم سەربانانە تەنیا بەرگەی ئاویان نەدەگرت •

بەهاران هەندێ ڕۆژ یەك دوو جار باران بە لێزمە و لەنگیزە دەباری و ژوورەکەم دلۆپەی دەکرد و قوڕاو بێجگە لە تاقەکان هەموو شتێکی تەڕ دەکرد • لە دیوارەکانی ژوورەکەم دوو ـ سێ تاق هەبوون و من هەموو شتێکی خۆم ، بەتایبەتی کامیرە و دەفتەرەکانم لەو تاقانە تاقەت دەکرد •

سەربانەکان هەرچەند بلّێی ناڕێك بوون و تەماشاکردنی سەیر بوو ، چونکە دارڕێژەکان بە ناڕێکی دانرابوون و خرابوونە سەر کۆڵەکەی ناڕێکی گێڕ •

بنمیچی ژوورەکەم کونی زۆر بوو ، لەوانەبوو ماریش لەو کونانەدا بژین ، بەڵام من هیچم نەدی •

بەیانییێك لەگەڵ کابانی ماڵەکە بە ئیشارەت باسی مارەکردنم دەکرد کە لە دێنمارك هەندێ جار لە کەنیسە دەکرێ ، بەڵام لێرە لەناو موسوڵمانەکان مارەکردن پەیوەندی لەگەڵ مزگەوت نیە • ڕاستت دەوێ من حەزمدەکرد لەپێش هاتنی تەرجومانەکەم نەختێ لەگەڵ کابانەکە بدوێم • ئەم قسەکردنە لە دەسکە گوڵێکەوە پەیدابوو لە شاخ کۆمکردبووەوە •

بەتەنیا گەڕان لەناو دارستانەکەی پشت دێ

ئەمە یەکەم و دواجار بوو بەتەنیا لە دێیەکەوە بڕۆم بۆ ناو دارستانەکەی پشتەوە و لەوێ نەختێ بگەڕێم • لە ڕێگا بە ڕێکەوت کەپرێکم دی کە هەندێ ژنی تێدا دانیشتبوون • ئەمانە دەسیان بۆ هەڵتەکاندم تاکو بچمە لایان • منیش چووم بەڵام بە دەس درێژکردن بۆ پارچە جلەکانم پەستیان کردم • من قسەکانیان تێنەگەیشتم و زوو بەجێمهێشتن و بۆ ناو شاخ

کەوتمە ڕێ • لەپاش ماوەیێك ئیتر حەزم کرد بگەڕێمەوە • لە گەڕانەوەم تەماشام‌کرد ئافرەتەکانی کەپرەکە هاتوونەتـە دەرەوە و بانـگم دەکەن • من گوێم نەدانێ و لەسەر ڕۆیشتن دەوامم کرد • ئینجا لەلایەن کۆمەڵێ کچی بچووکەوە دەورەدرام • من بە نیشانە تێم گەیاندن کە کوردی نـازانم و ڕۆیشتم • لەپڕێکا یەکێکیان بەردێکی تێ گرتم • من بە تیژی کەوتمەڕێ تاکو بێ‌ڕاکردن لێیان دوورکەومەوە • پاش ماوەیێك لەتەنشت دوو کوڕەوە دەرۆیشتم کە بە داس گیایان دەدووری • یەکێکیان بە داسەکەیەوە لێـم نزیك بوەوە و بە داسەکەی خەریك بوو بمترسێنێ • من تەنیا بووم و لـە ماڵی شێخ دوور بووم و کوردیم نەدەزانی ، لەبەرئەوە زۆر ترسام • بـەڵام ڕام‌نەکرد • بە پەنجەم نیشانەی ماڵی شێخم کرد و گوتم «ماڵی شێخ ، ماڵی شێخ» بەمە وازیان لێ هێنام و بە سەلامەتی گەیشتمە ماڵەوە • من لە تەمەنی خۆم ئەوەندەی ئەو ڕۆژە نەترسابووم • ئێستـاش کە ئەمـە دەنووسـم لەترسانا دەلەرزێم •

مـــار

من گوڵەکانم پیشانی کابانی ماڵەکە دا و بەم‌بۆنەیەوە باسی مارەکردنی دێنمارکم بۆ کرد لەگەڵ دەسکەگوڵ کە لە کەنیسە دەکرێ • لەپڕێکا کچی ماڵەکە بە پەلەپەل هات و بەسەیرەوە باسی شتێکی دەکرد • ئێمە دەربەست بووین لەگەڵی بچینە پشتخانەکە • لەوێ هەندێ خەڵك دەورەی شێخیان دابوو ، کە خاکەنازێکی بە دەستەوە بوو و لەوێ زیندەوەرێکی درێژ لەسەر زەوی کەوتبوو کە یاردەیێ درێژ دەبوو • ئەمە مار بوو و ئەمە وشەیێکی تازەی کوردی بوو کە فێری بووم •

مارەکە خرایە چاڵێك و خەڵکەکە بڵاوەیان‌کرد • کە من زیاتر پرسیم زانیم کونی مارەکە لەوانەیە لە بن‌میچ بێ ، هاتوەتە خوارەوە بەڵکو بـۆ

ئاوخواردنەوە . لە دێنمارك مار کەمە و ئەمە یەکەمین جار بوو من ماری کێوی ببینم . شێخ بانگ دەکرێ و بە خاکەناز دەیکوژێ .

من ویستم بپرسم ئایا مارەکە ژەهردار بوو یان نا . بەڵام لەبەر کەمزانینی کوردیم نەمتوانی ئەمە بپرسم . ژنەکانیش پێم پێدەکەنین . لە دێنمارك ماری درێژی ناو گژوگیا هەیە کە ژەهردار نیە ، بەڵام ماری بچووك هەیە کە ژەهردارە .

وا دیار بوو ژنەکان تێنەگەیشتن من چی دەپرسم . وایاندەزانی من دەپرسم ئایا ئەم مارە کە بە مرۆڤیەوە دا دەمێنێ یان دەمرێ ؟ لەبەر ئەوە پێم پێدەکەنین . بەڵام زانیان من نەترساوم و شتەکانم کۆنەکردەوە لەماڵەکە برۆم . ئەوان حەزیان دەکرد لەگەڵیان بمێنم ، من بۆ ئەوان شتێکی تازە بووم و ژیانیانی لە وەرسبوونی رۆژاو رۆژ دووردەخستەوە .

رۆژی جیابوونەوەم لە ماڵەکەی تۆپزاوە :

کە رۆژی جیابوونەوەم لە ماڵەکە هات بۆ دوعاخوازی چوومە لای ئافرەتەکان . ئەوان ملوانکەیێکی مێخەك و کووژەکەیێکی شینیان کردە ملم تاکو لێرەوە هەتا دێنمارك لە ملم بێ و کە بۆنی مێخەکەکە هاتە لووتم تۆپزاوەم بکەوێتە بیر . ئەم ملوانکەیەیان زۆر بە رێزگرتنەوە کردە ملم و زۆرم پێ ناخۆش بوو لەو دوو ئافرەتە چاکە جیابوومەوە کە دۆستایەتییەکی زۆر گەرمیان بەرامبەرم نواند .

لەپاش گەیشتنی تەرجومانەکەم بیستم یەکێ لە سەرخەرمان مار پێوەی داوە . رەنجبەرەکەیان بە سواری بارگیر بردیە دووکان ، لەوێوە بە قەمەرە بردیە نەخۆشخانەی سولەیمانی . تەرجومانەکەم پێی گوتم ئەمە هەمان چەشن مارە کە لە ژوورەکەم دۆزرایەوە و ژەهردارە .

دوورینەوە و کوتـانی گەنم و جۆ

لێرە پیاو و ژن بەهۆی داسێکی کورتەوە گەنم و جۆ دەدوورنەوە • هەندێ حەلقە دەخەنە دەستی چەپیان تاکو قەدی گوڵەکان بە باشی بگرن و بە داس کە بە دەستی راستەوەیە ئەو بنجە گەنمە دەبڕن • لەپاشان ئـەم بنجانە لە جێگایێك کۆدەکەنەوە و بەهۆی مرۆڤ یان زیندەوەر دەیبەن بـۆ جێگای خەرمان بۆ کوتان • لەوێ بەهۆی گێرەی وڵاغ یان جەنجـەرەوە دەکوترێن واتا دەنکە دانەویڵەکان لە پووشەکەی دەردەهێنرێن ، لەپاشان بەهۆی داری شەن خەرمانەکە شەن دەکرێ تاکو دەنکە گەنم یان جۆیەکان لە کاکە جیابکرێنەوە • ئەم گەنمە بەم جۆرە دەکوترێ پاك نیە و ئـاردەکەی بۆرە ، ژنان دەبێ بیشۆنەوە •

لەو ئاواییە کە دەژیام ئاردی بازاریـان بۆ نـان کردن نـەدەکڕی • دەیانگوت ئەو ئاردە بەکەڵکی نان نایێ • لەبەرئـەوە گەنمیـان دەکڕی • جارێکیان سێ بار گەنمیان بۆ هات کە بەسـەر سێ وڵاغەوە بوو کە لـە دێیێکی نزیك کڕرابو و سێ کەس وڵاغەکانیان لێ دەخوڕی • وڵاغەکانیان هێنایە حەوشە و لەوێوە وەك مرۆڤ چوونە ژووری گەنجینە و لەوێ بارەکان داگیران • هەر بارێ بریتی بوو لە دوو جەواڵ کە لە موو دروست کرابوون و پێکەوە دوورابوون • گەنمەکە رۆکرایە سەر زەوییە راستـە پـاکەکەی گەنجینەکە و تەپوتۆزی لێ هەڵسا • دوو قەنەپە خرانـە لای خوارەوەی بۆ پاراستن ، تاکو کەس نەچێتە ناوی و مریشك نەیخوا • گەنمەکە جێیێکی زۆری گرت و ژنان چەند رۆژێ خەریکی شۆرینی بوون هەروەکو لێـرە دەیگێرمەوە : یەکەم جار گەنمەکە لەسەر حەوزی ئاو بە بۆڕی ئاوی دەکەنە سەر و دەیشۆنەوە ، لەپاشان دەیبەنـە سەر بـان و لەسـەر بـەڕە بـۆ وشك بوونەوە ڕایدەخەن • ئینجا بۆ ئەوە کە تۆزەکەی نەمێنێ بە تەنـەکە لە سەربانەوە بۆ خوارەوە رۆی دەکەن • لەپاشان ژنێکی یەکچاویان هێنایە

لای گەنمەکە تاکو لە سەرەندی بدا • بەم جۆرە گەنمەکە لە پووش و بەرد پاككرا و تەنیا دانەوێلە زەردە جوانەکە مایەوە •

مار پێوەدان و ڕووداوی‌تری

جارێکیان ڕەنجبەرێك کە بە داس درەوی دەکرد مار پێوەی دا ، ئەو مارەکە وا دیارە لەناو پەلە گەنمەکە خۆی مات کردبوو • کابرایان ــ وەکوو لە ڕووداوەکەی پێشوو باس‌کرا ــ بە پشتی بارگیر بۆ دووکان برد و لەوێوە گەیاندیانە نەخۆشخانەی سولەیمانی •

لەپاشا کوڕێکم دی مار پێوەی دابوو • ئێمە بە پاسێکی بچووك لە هەڵەبجەوە دەچووین بۆ تەوێلە • من لەگەڵ هاوڕێکەم لەپێشەوە لەتەنشت لێخوڕەکە (واتا ئاژۆرەکە) دانیشتبووین ، چونکە پێشەوە لەپشتەوە ڕەحەتتر بوو • پشتەوە زۆر تەسك بوو تۆ دەبوایێ کۆڵەکەی پاسەکە بە دەست بگری بۆئەوە کە هەڵنەتەکێ و ماندوو نەبی • هەندێ‌کەس لە تەنشتی دەرەوە ڕاوەستابوون و هەندێکی‌تریش لە سەربانی پاسەکە دانیشتبوون • هێشتا دەشتە پانەکە تەواو نەبووبوو پاسەکە ڕاوەستا • لەسەر زەوی شتێ درێژ بووبوو وامزانی کوڕێکە یان گوێرەکەیێکە لەبەر گەرما پەکی کەوتوە • بەڵام زەلام دەرچوو لەسەر زەوی لەژێر تینی هەتاوە گەرمەکە بێ‌دەنگ پاڵ‌کەوتبوو • سەری ڕووت بوو خوێنی لێ دەهات • چەندکەسێ لە پاسەکە بازیان دایە دەرەوە و هەڵیان‌گرت • لەباتی ئەوە بە پاڵ‌کەوتووی هەڵی‌گرن ، ویستیان لەسەر پێ ڕایگرن • بەمە ماندوو و ناڕەحەتیان کرد •

جارێکی‌تریش ئەم جۆرە کۆمەکی‌یەی نەخۆشێکم دی ، کە لەباتی ئەوە نەخۆشەکە بە پاڵ‌کەوتووی هەڵگرن ، لەسەر پێ ڕایان‌گرت • جارێکی‌تری کچێکی بچووك لەناو قەمەرەیێکی کراوەی زۆر پڕەوە کەوتبوە

خوارەوە • ئەو دەمە جەژنەی قوربان بوو • منداڵان جلی جوان لەبەردەکەن و لە کەس و کاریان خەرجی وەردەگرن و لە بەیانی زووەوە هەتا ئێوارە بەناو بازاڕ و کۆڵانەکانا دەگەڕێن • دە ـ دوانزە منداڵ بەجارێ سواری قەمەرەیێکی بچووك دەبن و بە ناوشارا ـ وەك لە جێگای یاریکردنی ئەورووپا بن ـ هاتوچۆ دەکەن • یەکێ لە کچە بچووکەکان کە لەپشتەوە لەسەر کوشنەکە بەپێوە راوەستابوو کەوتە خوارەوە • من چاوم لێ بوو چۆن سێوێ دەکەوێتە خوارەوە ، وا کچەکە کەوت • زوو هەڵیانگرت و لەسەر پێ ڕایانوەستاند و هەڵیانتەکاند تاکو بێتەوە هۆشی خۆی • کە هاتەوە هۆشی خۆی خستیانەوە ناو قەمەرەکە •

پیاوەکەی سەر ڕێگای تەوێڵەش ـ وەکو ئەم کچە ـ ویستیان بە پێوە رایگرن • لەپاشا خستیانە ناو قەمەرەکە و لەباتی ئەوە راستەوخۆ بیبەن بۆ نەخۆشخانە بردیان بۆ دایرەی پۆلیس • کاربەدەستەکە نووستبوو• هەڵسا و خۆیکۆکردەوە و ئەمریدا بیبەن بۆ شوێنی رووداوەکە کە پیاوەکەی لێ دۆزرابووەوە •

لە گەڕانەوە لە ماڵی خانەخوێی شەوی پێشوومان دابەزین ، تاکو نەختێ ئاو بخۆینەوە و فێنکمان بێتەوە • خانوەکە لە قەراغ شار بوو ، بەڵام دڵمان بەوانە دەسووتا کە لەبەر هەتاو دەبێ چاوەڕێ بکەن هەتا نەخۆشەکە دەخرێتە نەخۆشخانە • تەرجومانەکەم زیاتر غەمی برا سێنزە ساڵەکەی بوو کە لەناو پیاوەکان لەبەر تینی گەرما دەسووتا • لەپاشان نەخۆشەکە لە نەخۆشخانە قەبووڵ کرا • وادیاربو لە سەربانی پاسێکیتری ـ بە بێزانینی رێبوارەکان ـ کەوتبوە خوارەوە • ئێمە بەمجۆرە فرمانی خۆمان جێبەجێ کرد • مایەوە برینپێچەکە تەماشای نەخۆشەکە بکا و لەگەڵ پزیشك (واتا دکتۆر) پێکەوە تیماری بکەن •

ئێمە دووبارە بەرەو شاخ کەوتینەوە رێ • کە گەیشتینە شاخەکان

ئیتر تینی گەرما شکا و لەژێر سێبەری دارەکان ئـاوی سـاردی پـاکی کانیەکان بەخورە خور دەرژایە خوارەوە • لەوێ لە چایخانەیێکی بچووك بۆ شکاندنی تونیەتیمان بە چای شیرینی سەنگین لاماندا • چایخانـەکە لەتەنیشت کانی و لەژێر سێبەری چەند دارێکی گەورە بوو • لەوێ بـۆ رێبوارێ کە لە گەرمیانی خوارەوە هاتبێ هەموو شتێك هەبوو دنیـای لێ بکاتە بەهەشت •

لەنـاو رێبوارەکان کچ و کورێك هەبوون : یەکێکیان ژنێکی تـازە مارەکراو بوو کە تەمەنی هەر دوانزە سـاڵ دەبوو • ئەم کچـە خەڵـکی هەرێمێکە دار تووی زۆرە (١) • لەوێ کچان و کوڕان بەهاران دەچنـە نـاو باغەکان بۆ کۆکردنی توو کە وشكدەکرێ و دەپەسترێتە نـاو پێستە یان دەکرێتە ناو کیسە و دەفرۆشرێ • لەکاتی توو کۆکردن باوك و دایـك ناتوانن کچەکانیان لەژێر چاوەدێری خۆیان بهێڵن ، لەبەرئـەوە زوو بـە بچووکی بە شوویان دەدەن •

کچە بچکۆلەکە برا دە ساڵانەکەی ــ کە مار پێوەی دابوو ــ لەگەڵ خۆی هێنابوو تاکو بۆ نەخۆشخانە بیبا • قـۆڵی تەواو بە هەنـدێ پەرۆ داپۆشرابوو •

لەپاشان لەگەڵ چەند ژنێ لە نەخۆشخانەکە لە هەڵبجەوە چووینـە لای • لەوێش وەك لە سولەیمانی ژنان پەچەیـان دەپـۆشی و ژنـەکانی هاوڕێم بۆڵەبوڵیان دەکرد کە من خێرا دەڕۆم • من وەك ئەوان کراسـی درێژم لەبەرنەکردبوو و لەباتی سۆل پێلاوم لە پێ بوو • لەبەرئەوە لەوان سەربەستتر بووم و خێراتر دەرۆیشتم • وابزانم ئافرەتە هاورێکانم لەبـەر

---

(١) وابزانم مەبەستی هەورامانە .

وەرگـێڕ

قورسی جلەکانیان و درێژی کراسەکانیان نەبوو کە باش بەڕێوە نەدەڕۆیشتن ، بەڵکو لەبەرئەوە بوو کە ئێمە لە ناوەڕاستی شار بووین و دەبێ ئافرەتی پەچەدار بە سستی بڕوا و خۆی گران رابگرێ و لەسەرخۆ پێش کەوێ .

کوڕە بچکۆلەکە خرابوە سەر چوارپایەیێکی ئاسن لە ژوورێکی گەورەی ناخۆش و شەربەیێك ئاو لەسەر مێزێ خرابوە تەنشتی . لەوێ توانیان تیماری قۆلە ژەهراویەکەی بکەن ، کە لەپاش ٢٤ سەعات لە شاخەوە گەیشتبوە ئەوێ . قۆلی هێشتا پەنمابو و ژنان گوتیان رەش و شین داگیرسابوو . بەم جۆرە کوڕەکە لە مردن رزگار بو و کەوتە ژێر چاوەدێری پیاوێکی برین‌پێچ . من لە دلم نەدەهات تەماشای قۆلەکەی بکەم ، چونکە لەورۆژانە چەند رووداوێکی مار پێوەدانم دیبوو .

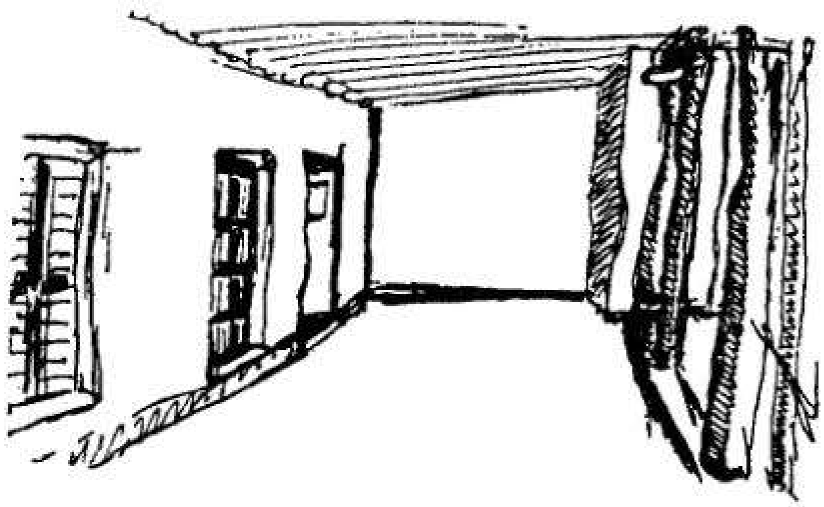

وێنەیێکی دەسکردی پێشخانێ لە تۆپزاوە

- ٧ -

داپیرە تۆدەتەوێ ببیتە کاوبۆی

چوون بو سەرگەڵوو

ئەرێ ئەمەیە نالی ئەسپەکە کە دۆزیمەوە ! بەڵێ ئەمەیە • ئینجا دەهێڵی من بەسەرهاتی خۆم لە کاتی هاوین لە کوردستان بگێڕمەوە •

ئەم نالەم لە دەربەندەکە دۆزیەوە و ئەمە نالی هێسترە ، پێیان گوتم ئەم دۆزینەوەیە دەبێتە هۆی بەختی باش • کە دۆزیمەوە دڵنیا بووم بەختم باش دەبێ و لەباتی ئەوە بە سواری هێستر لە رێگا تەسکەکەی چەرمەبانی پشت پیرەمەگروون تێپەڕم ، ئەو رێگا تەسکە بە پێ دەبڕم •

بەیانییێکی زوو بوو و هاوڕێکانی کوردم و خۆم کاتێکی زۆرمان هەبوو • ئێمە لە دێی سەرگەڵوو دەگەڕاینەوە کە کەوتوەتە ناو

شاخەکان • تەنیا ڕێگاییێك ئەم دێیەی بە دنیای دەرەوە دەبەست ئــەویش ئەم ڕێگا تەسکەیە • ڕێبەرەکانمان ئەوەندە ئەقلیان هەبوو تێمان بگەیێنن لە هێسترەکان دابەزین و بە پێ ڕێگای خۆمان بە باشی بدۆزینەوە •

ڕێگاکە زۆر تەسك بوو ، لە بزنە ڕێییێك نەختێ پانتر بوو و پڕ بوو لە بەردی لەق • وا باشتر بوو تەماشای شیوە قوولەکەی خوارەوە نەکەی کە هەزار بە هەزار بوو • وا باشتر بوو بە پێ بڕۆی و تەنیا تەماشای بەری پێی خــۆت بکەی • بەڵێ سواربوونی هێستر لەپێشــدا ناخۆشــترە و گرانترە ، بەڵام لەپاشدا فێری دەبی • لەگەڵ ئەوەشدا هێستر ڕێــگای خۆی باش دەدۆزێتەوە و قاچی پشتەوەی لە شوێن پێی پێشەوەی دادەنێ، بەڵام کەسێ قاچی لەسەر بەردی لەق دانا ، لەوانەیە بخزێتە خوارەوە و بۆ تۆ وا باشترە تەماشای خوارەوە نەکەی •

ئێستا فێری ئەوە بووم سواری هێستر بم ، بەڵام هەستی ئەوەم دەکرد لە هەندێ شوێنی تەسك دەبێ بە پێ بڕوم • من لەپاشان پیاوێکم دی ــ کە کاربەدەستی میری بوو ــ بە هێستر و ئەسپ و ئۆتۆمۆبیل لە وڵاتەکە گەڕابوو • لە هەمان جێگا لە دەربەندەکە ــ کە من زانیم ڕێگاکە لە ڕێی هێستر تەسکترە و دابەزیم و بە پێ ڕۆیشتم ، ئەو دانەبەزی و ئەسپــەکەی خزایە خوارەوە • دارێك لە قەد شاخەکە خواو ڕاستان ڕزگاری کــرد • لەپاشا دەربەست بوو نرخی ئەسپەکە بیژێرێ •

ســەرگەڵوو

لە تۆپزاوەی خۆم زۆر جار باسی ســەرگەڵوو دەکرا کە لەپشــت شاخەکانە • کە ڕۆژی هاوین کێوەکانی دەسووتاند ، لەپێشا ڕەنگێــکی زەرد ، لەپاشا سپی و بۆری پێ دەدا ، لەژێر تینی هــاوینی بێڕەحــم کە چەمەکان یەك لەدوای یەك وشکیان دەکرد ، باسی سەرگەڵوو خۆشتر و

جوانتر دەبوو • چەمێکی گەورە بەناو دێیەکەیا هاژەی دەهات و هیچ وشك نەدەبوو • سەرگەڵوو باغاتی هەیــە پڕ لە داری ســەوز کە تــۆ دەتوانی ماوەیێکی درێژ بەناویا بڕۆی و تەواو نەبێ • لەپاشا سەرگەڵوو بە سێبەر بوو • شاخە بەرزەکان دەورەی دۆڵەکەیان دابوو • لەبەرئەوە ڕۆژ لەسەر لووتکە بەرزەکان درەنگ هەڵدەهات و پاش نیوەڕۆ زوو لەپشت شاخــە بەرزەکان ئاوا دەبوو • تۆپزاوە ــ بەپێچەوانەی ئەمە ــ دەکەوتە پــاڵی جەنووبی ریزە شاخێك و بەیانی تا ئێوارە هەتاوی گەرم دەیسووتاند •

لە سەرگەڵوو سێبەر ، فێنکی و ئاوی سارد هەبوو کە بەناو دۆڵەکەدا خوڕەی دەهات • ئەم شتانە سەرگەڵوویان وەك بەهــەشت لێ دەکرد و مرۆڤیان لە خۆشی و کامەرانی نزیكدەکردەوە •

لەپاشا کابانی ماڵەکەی تۆپزاوەم لە ســەرگەڵوو لــە دایك بــوە و شێخەکانی سەرگەڵوو و تۆپزاوە بران و گەورەترین و دەوڵەمەندتریــن ماڵ لە سەرگەڵوو بۆ ئێمە کراوەتەوە • لەبەرئەوە دەبێ ئێمە بۆ ئــەوێ بــڕۆین • تەرجومانەکەم و من داوای ئیزنمان کرد کە کچە حەڤدە ساڵەکەی شێخیش لەگەڵمان بێت تاکو ماڵی منداڵیی دایکی ببینێ • بەڵام باوکی ئیزنی نەدا • بەمچەشنە کچانی جاهێڵ وا بەتوندی لەماڵی موسوڵمانان دەپارێزرێن• ئێمەی دوو ئافرەت کە نزیکەی مانگێ بوو لە تۆپزاوە لە مــاڵی شــێخ دەژیاین بەس نەبووین بۆئەوە بە سەلامەتی لەگەڵ خۆمانا بیبەین • سەرەڕای ئەمە ئێمە برای سێزە ساڵانی تەرجومانەکەمــان لــەگەڵا بوو • شــێخ نەیهێشت کچەکەی لەگەڵمان بۆ سەرگەڵوو بچێت و ئێمە هیچمان پێ نەکرا• بڕیاری باوك لەم بابەتەوە هیچی لەگەڵا ناکرێ •

لەپێشا ویستمان هەر لە تۆپزاوەوە بە سواری بڕۆین ، بەڵام ئێمــە کە فێری سواری نەبووبووین ، نەمانوێرا هەشت سەعات لەسەر پشــتی

هێستر بە ڕێگاوە بین • لەبەرئەوە ئۆتۆمۆبیلێکمان هەتا شەدەڵە بەکرێ گرت• سەفەرەکەمان سەعات و نیوێکی خایاند و نرخەکەی گران کەوتە سەرمان ، چونکە ڕێگاکە هەر بە ناو ڕێگا بوو • ئۆتۆمۆبیلەکە لەپێشدا بە ڕێگاییێکی خراپدا هاتە خوارەوە هەتا چەمێکی وشـك و لەوێـوە سـەرکەوت و بە ڕێگاییێکی زۆر بەردەڵانیا ئێمەی بە سەلامەتی گەیاندە خانوویێکی ناوباغ • لەوێ ئێمەی بەجێهێشت و بەڵـێنی پێداین کە دوو ڕۆژیتری بێتـە دوامان و بمانباتەوە بۆ تـۆپزاوە •

لەناو باغەکە لەسەر فەرش و دۆشەگ لەژێر سێبەری داری سەوز و نزیك حەوزێ دانیشتین • دێیە گەرمەکەم نزیك دوو هەزار پێ لەسەر ڕووی زەریایە • ئێرە زۆر بەرزتر بوو • لەپاشان ئاو فرەتر و دار مێوەیێکی زۆر هەبوون و دنیـا سەوز بوو •

ژنانی ماڵەکە ئاو و چای و میوەیان بۆ هێناین • لەسەر حەوزەکە ژنێك بە چیچکانەوە دانیشتبوو مریشکێکی ئامادە دەکرد • جارێکیتری من بـە چاوێکی خۆشی و باشی تەماشای ژنەکەم دەکرد چۆن بە ئاسانی و پـاك و تەمیزی دانیشتبوو مریشکەکەی دەشوریەوە و پارچە پارچەی دەکرد، دیسان دەیشۆریەوە و دەیخستە ناو دەفرێك • ژنەکە بە کراسە درێژەکەیەوە ، نە لە گۆشتەکە پێس بوو و نەش لە شۆرینەکە تەڕ بوو • لە بن دیوارێ لە تەنشت حەوزەکە کابراییێکی درێژی لاواز دانیشتبوو مێزەری بەسەرەوە بوو کەوای لەبەردا بوو ، وەك کوردەکان شەرواڵی لە پێ نەبوو • تەمەنی حەفتا سـاڵ دەبوو • چاوەکانی لەژێر مێزەرەکەیەوە بە بێمەبـەست بزەیـان دەهـات و تەماشای دەکرد • لەپاشان بە تەرجومانەکەمی گوت نۆزدە ژنـی مـارە کردوە • کە گوێم لەمە بوو کوتوپڕ بیرم گۆڕی و لە دڵی خۆما گوتم وادیارە بەخۆڕایی و بە بێئامانج (واتا هەدەف) تەماشا ناکا • ژنەکانی دەبێ ئێستا مردبن یان لەگەڵ خشڵ و هەموو شتەکانیان بۆ مـاڵی باوکیان نـێررابن •

لەودەمە تەنیا یەك ژنی هەبوو ، بەڵام وادیارە ماڵە گەورەکەی پڕە لە منداڵ و نەوە • منداڵێك لەوێ بوو لەناو لانکە کە تەمەنی هەفتەیێك بوو • بەرگی سووریان لەبەر کردبوو و قوماشێکی رەشیان بەسەر لانکەکەیا دابوو تاکو لە تیشکی رۆژ بیپارێزن • دایکەکەی لاواز دیار بوو و شیری زۆری نەبوو، لەگەڵ ئەوەشدا لە ئیش و کاری ماڵ بەشداری دەکرد •

ئێمە درەنگمان لێ هاتبوو و سەعات پاش پێنجی ئێوارە بوو • گوتیان سەفەر بەسەر شاخەکەدا بۆ ئەودیو هیچ نەبێ دوو سەعـات دەخـایێنێ • لەودەمە کە چاوەڕێی سواربوون بووین من چوومە ناو دارەکان و لەوێ تەنوورەکەم گۆڕی و پانتۆڵێکی شینی کەتانم لە پێ کرد ، ئەو پانتۆڵە کە لەگەڵ خۆم هێنابووم •

کاشکی، ئەمەم نەکردایێ !! چونکە بوە هۆی بەرپاکردنی هەڵـلا و قسە و رەخنەی بێ‌دەنگ • ئەمە سەیر نیە • لێرە ئافرەتان شەروالی درێژی رەنگاورەنگ لە پێ دەکەن کە دەگاتە قولەپێیان ، کە لەژێر کراسەکانیانەوە دیارە و کە دادەنیشن دەردەکەوێ و دیاربوونی لایان ناشیرین نیە • بـەڵام من ئافرەتێك بووم لەناو ژنانی ئێرە دەژیـام ، دەبوایێ وەکو ئەوان خۆم بپۆشم و هەرچۆنێ بێ نەدەبوو پانتۆڵ لە پێ کەم کە پارچە جلێکی پیاوانە بوو• تەرجومانەکەم شەروالی درێژ ، کراسی درێژ و سوخمەی لەبەر کردبو و پێڵاوێکی لە پێ بوو کە بەرز نەبوو • هەمووکەسێ ئەم جلەی بۆ گەڕان لـە کوردستان بە بەرگێکی باش دادەنا • لەپاش قەدەرێ وڵاغەکان گەیشتن تەنیا هینەکەی من هێستر بوو ئەودوایی گوێدرێژ بوون • راستیتان پـێ بڵێم بێتو لە منیان بپرسیایێ من گوێدرێژم بۆ سواربوون هەڵدەبژارد ، چونکە لەزەویەوە نزیکتر و خەتەری کەمترە • داخەکەم بۆ من هێسترێکی وایان هەڵبژاردبوو کە وەك ئەسپەکەی باوکی کەلەگەت بوو •

دو رێبەرمان لەگەڵ بوون : یەکێکیان بە پەتێك سەری هێسترەکەمی

ڕادەکێشا و ئەوی‌تری چاوی لە کەرەکان بوو • هێسترەکەی مـن زینی نەبوو ، بەڵکو کورتانێکی پانی زبر کە بە شـلی بەژێر زگی هێسترەکەوە بەسترابوو •

من لە رابوردووی دوور فێری سواری بووبووم ، بەڵام بۆ ماوەیێکی کورت سوار بووم و سواری ئەسپی بە زین و لغاو بووم •

هەروەکو گوتم لە منیان پرسیایێ بۆ سواربوون گوێدرێـژم بـە باشتر دەزانی • بەڵام ئەوان هەر بۆ راگرتنی قـەدر و رێـز و دڵی مـن هێستریان بۆ هێنابووم • پێیان شوورەیی بوو من سـواری کەر بـم • هەرچۆنێ بێ سوار بووین • من کامێرەکەم پێ بوو و بە سواری نەدەکرایەوە، چاویلکەیێکی هەتاویشم پێ بوو بۆ هێمن‌کردنی تینی هەتـاو و خستمـە سەرچاوم • تەرجومانەکەم بە جلە جوانەکانیەوە سواری کەرەکە بوو و عەباکەشی خستبوە بەردەمی ، بۆئەوە کە لەوێ دابەزی لەبەری‌کات •

لە سەرەتادا بە رێگایێکی بەردەلانیا رۆیشتین و لە هەندێ شیـوی وشك تێپەڕین کە زستانان و بەهاران ئاوی پێدا دەڕوا •

ئێمە لە دەربەندێکەوە تێپەڕدەبووین کە وردە وردە بەرز دەبوو • پیرەمەگروون و شاخەکانی دراوسێی کەوتبوونە پشتمانەوە ، لەپێشمـان ئەو ریزە چیایە هەبوو کە دەبێ بەسەر دەربەندەکەیا بڕۆین • رۆژی پـاش نیوەڕۆ تیشکە درێژەکانی بە نەرمی بۆ دەربەندەکە فرێدەدا • دیمەنـەکە زۆر جوان و قەشەنگ بوو ، رۆژ لە رۆژئاوامـان وردە وردە بۆ سـەر شاخەکان نزم دەبووەوە •

لەپاشان سەرکەوتن دەستی پێ کرد • هێسترەکەم بەرەو دەربەندەکە لە ئاسۆ بەسەر پشتە تەسکەکەی شاخەکە بۆپێشەوە ملی دەنا • ئەودەمـە قسەکانی نەوەکەم لە دێنمارك هاتە بیرم • ئەم نەوەیەم بیستبووی من بـۆ

لێکۆڵینەوەیێکی ئێثنۆلوجی Ethnology (واتا خەڵك‌ناسی) بـۆ کوردستان دەچم • بە ئەقڵە پێنج ساڵانەکەی دەیویست تێ‌بگا من دەمەوێ لەوێ چی‌بکەم • وادیاربوو روژێ لە رۆژان ئامانجەکەمی دۆزیەوە و بـە دەنگە شیرینـە گڕەکەی گوتی : « داپـیرە ، ئەوە تـۆ دەتـەوێ ببیتـە کاوبۆی [1] » •

چەند حەزم دەکرد منی لەسەر ئەم هێسترە ببینایێ چـۆن بەسـەر قەدی شاخەکە دەڕوا • بەڵام من لەپڕێکا نەوە پرچ زێڕینەکەم لەبیرچوەوە چونکە هێسترەکەم بەرەو ئاسـۆ نەدەڕۆیی ، لەژێرم هەندێ‌جـار خوار دەبوەوە و هەستم‌دەکرد کورتانەکەی ژێرم زۆر توند و قایم نیە • رێگاکە وەك بزنەرێ تەسك بووبوو و بۆ راست و چەپ پێچی دەکرد • لە هەندێ جێگا رێگاکە زۆر تەسك دەبوو : لە لای راست قەدی شاخ ئەدەما و لەلای چەپ شاخەکە بە ستوونی (واتا عەموودی) وەك تاشە بەردێـك بۆنـاو شیوێکی هەزار بە هەزار دەهاتە خوارەوە • من بەترسەوە تەماشای ئـەو پەتەم دەکرد کە بە دەسـت رێبەرەکەوە بوو کە بە کلاشـە نەرمەکەیـەوە لەسەرخۆ و بە دڵنیایی پێش‌دەکەوت • بێتو پێ‌ی هێسترەکەم لەسەر بەردە لەقەکان بخلیسکێ ئەو پەتە چارەم ناکا • من بە دەستی چەپم لای پێشەوەی کورتانەکە و بە دەستی راستم لای پشتەوەیم توند گرت و لابەلا لەسەر هێسترەکە بە ناخۆشی خۆم رادەگرت • لەپڕێکا گوێم لە دەنگی دڵسۆزانە و غەمخۆرانەی تەرجومانەکەم بوو کە هاواری کرد : «مادام هێنی ئاگات لە خۆت بێ» بەڵام لەبەر پێچاوپیچی شاخەکە من چاوم لێ نەبوو • لەئەنجامدا

---

(١) کاوبـۆی Cowboy گاوانی سواری ئەمەریکایە کە لە سـەدەی نۆزدەمین ناوێکی سەیری پەیداکرد و ئێستا ، بەتایبەتی لە سینەمـا و کتێبی منداڵ و هەرزەکاران ، بوەتـە نیشـانە بـۆ مـرۆڤی چـالاك و خۆپێشاندەر .

وەرگـێڕ

گەیشتینە تەوقەسەری دەربەندەکە و لەوێوە چاومان لە شیوە قوولەکەی ئەودیو بوو • ڕێبەرەکانمان لەدوورەوە لە قوولایی خوارەوە سەرگەلوویان پیشاندایین • ئێوارە درەنگ بوو ، نەختێکیش تاریك بوو ، لەبەرئەوە نەمانتوانی گوندەکە دیاری بکەین و لەو جێگا ناخۆشە و لەژێر زەبری مەترسی دەربەندەکە غەمی ئەوەمان نەبوو ئاستی گوندەکە ببینین •

ئینجا دابەزینی سەربەرەوخوار دەستیپێکرد • ئەمە لە سەرکەوتن هەزار جار خراپتر بوو • کە هێسترەکە بەرەوژوور ملی دەنا ئاسانبوو بۆ تۆ خۆت بە کورتانەکەوە بگری • بەلام لە ڕێگا پێچاوپێچەکەی سەربەرەوخوار کورتانەکە بۆپێشەوە دەخلیسکا و لەوانەبوو تۆ بەسەر ملی هێسترەکەدا بخزێی و بکەویە خوارەوە ، لەبەرئەوە هەزار جار ناخۆشتر بوو •

ڕێبەرەکانمان پێیانگوتووین ڕێگاکە دوو سەعات دەخایێنێ ، بەلام چوار سەعاتی پێچوو • تاریکی هەمووولاییێکی لە زوەکەوە داپۆشیبوو • لە نزیك دێ کەوتینە ناو مێگەلەکان • مەڕ و بزن لە هەمووولاییێکەوە دەورەیاندایین و لەناو زەریاییێکی گەرمی ڕەش و بۆر بەرەو سەرگەلوو ملماندەنا •

ڕێگاکان وەك جۆگەی ڕەش بەناو ماڵەکانا پێچیان دەخوارد ، ئەو ماڵانە کە یەك لەدوای یەك بە چەند چین لەپاڵ شاخەکە دروستکرابوون • گوندەکە باغی زۆر بوو و خوڕەی ئاو بە دەنگێکی شیرین و خۆش دەگەیشتە گوێمان • لەپاشان لە دەرگاییێکی داری گەورەوە تێپەڕین و گەیشتینە حەوشەی تەختنەکراوی لێژی ماڵی شێخ ، ئەو ماڵە کە دوو شەوی هاتوو تێدا دەمێنین •

گەیشتن بە سەرگەلوو

کە دابەزیم ناو لاقم لەبەر سواریە ناخۆشەکە دەیێشا ، کە دەڕۆیشتم

ئەژنۆم و لەبەر گرتنی کورتانەکە هەردوو باڵـەکانم دەیێشـان • غـەمی گەڕانەوە بەو ڕێگا ناخۆشەدا هەستی رابواردن و مانەوەمی لە سەرگەڵوو ناخۆش کرد • من بیری ئەوەم نەدەکردەوە لە گەڕانەوە دەتوانین بە کۆمەکی ڕێبەری باشتر و وڵاغی زیندار بە چەشنێکی خۆشـتر سـەفەر دەکەین • ئەوەشم نەدەزانی پێش گەیشتن بە دەربەندەکە دەبێ لە وڵاغ دابەزین و بە پێ بڕۆین • ڕێبەرەکانمان ــ لەبەر درەنگی ــ پێیان نەوتین لە دەربەندەکە دەبێ دابەزین • ئەم ڕێبەرانە لە سەرەتادا وایان بە باشتر دەزانی سەفەرەکە بخەینە بەیانی • چونکە نە سوار و نە کاروان ــ نەك تووشی ڕووداوێـکی خراپ بن ــ بە تاریکی بەسەر ئەو دەربەندە دوورە ناخۆشەدا تێپەڕ نـابن کە جێگای وەستانی نیە • ئێمە لە کاتی هاتنمان کە درەنگ بوو تووشـی کەس نەبووین • بەڵام لە گەڕانەوەمان ــ کە بەرەو بەیان بوو ــ تووشی چەند کەسێ بووین کە لەگەڵ هێسـتری بارکراودا بـەرەو شـەدەڵە دەڕۆیشتن • یەکێ لە بووکەکانی شێخ ــ کە لە ماڵی بووین ــ ساڵی پێشوو زۆر بە ناخۆشی لەو دەربەندەوە تێپەڕ بووبـوو • ئافرەتـەکە منـداڵی لەبارچووبوو ، لە سەرگەڵوش نەخۆشخانە نەبوو ، تەنیـا پسپۆڕێـکی لەش ساغی هەبوو کە تەماشای نەخوشی سـەرپێیی دەکرد و دەرمـانی پێدەدان • ئافرەتەکە زۆر نەخۆش دەبێ • بە پشتی هێستر لەو دەربەندەوە تێپەڕ دەکرێ و لەپاش هەشت سەعاتی‌تریش دەگەیێنرێتە سـەر ڕێـگای ئۆتۆمۆبیل ، لەوێوە بە قەمەرە دەبرێتە شاری کەرکوك و لەوێ چوار مانگ لەلایەن پزیشکەوە تیمار دەکرێ • لەپـاش چاكبوونەوەی دەگەڕێتەوە و بەسەر هەمان دەربەندا بە پشتی وڵاغ دێتەوە سەرگەڵوو • کە تەماشامان دەکرد هێشتا سیس و لاواز دیار بوو • لە بەردەممان لەسەر سینییێکی مسی گەورە جغارەی تێدەکرد • لێرە زۆربەی لادێییەکان لە شـار قـاقەزە جغەرە دەکڕن و لەلای خۆیان بە تووتنی وردی وشك پڕی دەکەن • تووتنی

ئەم جغەرانە وەك جغەرەی پـاكەت كە بە مەكینـە دروسـت دەكرێ زۆر نەپەستراوە ، لەبەرئەوە كە كێشرا زووتر تەواو دەبێ • كە تەماشای رەنگی زەرد و دەستە سپیەكانی ئـافرەتەكەم كرد مووچڕكم پیـا دەهـات لـەوە كە مرۆڤ لێرە نەخۆش‌كەوێ و بە پشتی ولاغ هەشت سەعات ، لەپاشـان بە ئۆتۆمۆبیل چوار سەعات بەرێـوەبێ بۆئـەوە كە بگاتـە نزیـكترین نەخۆشخانە •

ماڵەكەی شێخ زۆر گەورە بوو ، بەهۆی پێپلكەیێكی زۆر بـەرز و ناخۆش تۆ دەگەیشتیە پێشخان كە لەپشتیەوە چەند ژووری هەبوون • لـە هەندێ ژوورەكان بۆ چێشت‌لێنـان ئـاگردان هەبـوو كە لـە خشـت دروست‌كرابو • یەكێ لە ژوورەكان بە بەڕە و فەرش داپۆشرابوو ، چەنـد تاقێكی هەبوو و لە ناوەڕاستی لە دیوارێكەوە بۆ دیوارەكەی بەرامبەری بۆ جل و شت هەڵخستن پەتێك قایم كرابوو • لە پێشخانەوە بە پێپلـكە تۆ دەگەیتە سەربانێكی تەخت كە بۆ نووستنی هاوین دەستی‌دەدا • لـە تەنشت خانوەكە و لەپشت دیوارێكەوە بۆ چێشت‌لێنانی دەرەوە ئـاگردان هەبوو • ئەو ئێوارەیە كە گەیشتین مەنجەڵێكی مسی گەورە خرابوە سەر ئاگردانەكە و برنجی تێدا لێ‌دەنرا • ئافرەتێـك لەتەنشتیـەوە چیچـكەی كردبوو و بە كەوچك خەریكی تێك‌دانی برنجەكە بوو • لەپاش پێ‌گەیشتن ئەم پلاوە بە قاپی پان بۆ مێوانەكان و كۆمەڵانی‌تری مـاڵ دەبرا • هەمـوو جارێ چێشت‌لێنەرەكە بە دەستی كۆمەڵە برنجەكەی ناو قاپەكەی جـوان رێك دەخست • ئێمە لەسەر دۆشەگ دانیشتین : من بە جلە نـاراستەكەم و تەرجومانەكەم بە عەبا رەشەكەیەوە كە بەخۆیەوە پێچابووی • ئەو لە رێـگا لەپێش گەیشتنمان عەباكەی كردەوە و لەبەری‌كرد •

بەدینی كوردەكان

كەیبانوە جوانەكەی ماڵ زۆر بەدین بوو • لە مەلا بانگدانەوە هەتـا

رۆژئاوا بەرۆژوو بوو • ئەو لەبەر رەمـەزان رۆژووی نەگرتبوو ، ئـەو رۆژوە کە لەسەر هەموو کەسێ فەرزە ، بەڵکو بۆ خۆی رۆژووی دەگرت تاکو مەرامێکی بێتەجێ • مەرامەکەشی ئەوەبوو یەکێ لە خزمـەکانی بـۆ حەج بچێ • بەڵێ لەپاش ئەوە باش نانتخوارد ، دەتوانی هەتا ئێوارە جغەرە نەکێشێ • بەڵام ئاو یان شلەمەنی وەك چای و ماستاو نەخواردنەوە وابزانم زۆر گرانە • تۆ لەم گەرمای هاوینە کە پلەی گەرمی هەندێجار دەگاتـە ۱۲۰ (ی فەهرەنهایت ، نزیك پەنجای سەدی) زۆر سەخت و ناخۆشە بەرگەی تونیەتی بگری • تۆ لەم ئاو و هەوا گەرم و وشکە زۆر پێویستت بە شلەمەنی هەیە • بەغـدا کە لە خوار سەرگەڵـوو و سولەیمانیەوەیە زۆر گـەرم و وشکە • بەڵام بەهۆی خواردنەوەوە توانیم لەوێ بەرگەی گەرما بگرم •

دینی ئیسلام کارێکی زۆر گەورەی کردوە لەسەر ژیانی موسڵمانان • لەپێش ئەوە بچم بۆ کوردستان نەمدەزانی دینی ئیسلام هەتا چپایەیێـك کاری (تینی) لەسەر ژیانی موسوڵمانان کردوە و چۆن ئەم موسوڵمانانـە هەموو رۆژێ پێنج جار نوێژ دەکەن ، رەمەزان رۆژوو دەگرن ، زەکـات دەدەن و پێیان کرا بۆ حەج دەچن •

لەم ماڵە دایك و کچ رۆژی پێنج جار بەرماڵەکەیان رادەخەن ، سەریان دەپێچنەوە ، پێیان لەژێر کراسەکەیان دەشارنەوە و بە بێدەنگی و لەسەرخۆ نوێژی خۆیان دەکەن • لە دەمی نوێژکردن ئاگایـان لـە دنیـا دەبڕێ • کوڕەکەی لەبەر چرای قوتیلە نەوتـەکە تەراش دەبوو ، رادیۆ بە هێواشی گۆرانی دەچڕی ، چای دەخورایەوە و دەنگی کەوچـکی چـای لەنـاو ئیستیکانەکە دەهات ، بەڵام نوێژکەر لەسەر نوێژەکەی خۆی دەوامی دەکرد و لەناو گوتنی ئایەت و دوعاکانی نوێژ نوقوم بوو بوو •

جارێکیان کە کەیانو بەرماڵەکەی داخست و دەستیکردە نوێژکردن ، لەپشتیەوە دوو منداڵی حەوت و هەشت ساڵان لەسەر چەقۆ بۆ پاككردنی

خەیار لێیان بوە شەڕ • لەتەنشتیانەوە سەماوەرێکی پڕ ئاگر و ئاوی گەرم هەبوو• من ترسام لەوە کە منداڵەکان بکەونە سەر سەماوەرەکە و کارەساتێ بەرپابکەن • بەڵام ئافرەتەکە لەسەر نوێژەکەی دەوامی کرد هەتا سـەلامی دایەوە • ئینجا لە منداڵەکانی بەتوندی خوڕی و شەرەکەیانی ڕاگرت •

لە تۆپزاوەش جارێکیان شێخ لە ماڵ بوو هەندێ پیـاو و ژن لـە ماڵەکەی چاییان دەخواردەوە و پێکەوە قسەیان دەکرد • لێرە لە لادێ ژنان دەتوانــن لەگەڵ پیاوان قسە بکەن • لەپڕێکا سەرۆکی ماڵ ، شیخ هەڵسا و پێلاوەکانی داکەند ، چوە ژوورەوە بەرمــاڵەکەی هێنـا و رایخسـت و دەستیکردە نوێژکردن • لەپاش نوێژەکەی هاتەوە سەر کورسیەکەی و بـە چوار مەشقی دانیشـت ، مشـکیەکەی لەسـەرکردەوە و جغارەیێـکی داگیرساند و دەستیکردە چای خواردنەوە و قسەکردن •

وەك بوودا لەسەر کورسی و قەنەپە دانیشتن

ئەو ئێوارەیە کە گەیشتینە سەرگەلوو زۆری کورسی و قەنەپـەکان لە ژوورەکان دەرکرابوون و خرابوونە دەرەوە • لە سەربان تەختێکی زلی نارێك هەبوو بۆ نووستن دانرابوو • بەڵام پێش نووستن هەندێ پیاو بـە چوار مەشقی لەسەری دانیشتبوون ، واتا لاقیان خستبوە ژێر خۆیـان • پیاوەکان زۆر جار بەمچەشنە لەسەر کورسی و قەنەپەکان دادەنیشن و بەمە سەردوشەگەکانیان بەپێی رووتیان پیس و لەکەدار دەکەن • من بە سەیرەوە تەماشای ئەم کوردانەم دەکرد کە چۆن بە چوارمەشقی لەسـەر قەنەپـە و کورسیەکان دادەنیشن ، واتا وەك بووداکان (١) لاقیاندەخەنە ژێر خۆیان ، نەك وەك ئێمە کە لاقمان بۆ خوارەوە شۆردەکەدەینەوە •

---

(١) لە وێنە بەردینەکانی بوودا لە باشووری رۆژهەڵاتی ئاسیا و (لە تایلەند ، ڤیەتنام ، بۆرمە و سیلۆن) پەیکەری بوودا بە چوارمەشقی لە بـەرد داتاشراوە •

وەرگـێڕ

ئەو سەربانە لە سەرگەڵوو کە دەبوایێ بنوین ، بە دار و گەڵاو حەسیر بۆ جیاکردنەوەی ماڵەکان پەرژین کرابوو • هەندێجار ماڵەکانی ئەودیو بۆ لای ئێمە دەهاتن یان بەسەر ئێمەدا بۆ پشت پەرژینی خۆیان دەڕۆیشتن • منداڵان لە سەربانەکە لەلایێکەوە بۆ لایێکیتری رایاندەکرد و دەگەڕان • کە خەویان دەهات لەسەر دۆشەگێ دەنووستن ، یان رایاندەکردە باوەشی دایکیان و لەوێ خەویان لێ دەکەوت • دۆشەگەکان لەسەر بەڕە لە تەنیشت پەرژینەکە راخرابوون • ئەندامەکانی خێزانەکە لەسەر دۆشەگەکان دانیشتبوون و خەریکی دەمەتەقێ بوون •

دوو شەو لەوێماینەوە • بە رۆژ بۆ ناودێ و باغەکان بۆ گەڕان دەچووین • ئاوی چەمەکە خوڕەی دەهات و وەکو بۆیان گێراینەوە سارد و خۆش بوو • بۆ ماوەیێکی درێژ بەناو باغەکانا رۆیشتین کە کێڵرابوون ، پاككرابوون و دار و سەوزەی لێ روابوو • تۆ تووشی هەستێکی دڵکێش و دڵکراوە دەبووی کە لەپاش تۆپزاوەی وشك و بۆر و بێدەنگ لێرە خۆت لەناو دارستان ، باغ و سەوزایی دەدی و گوێت لە خوڕەی ئاو دەبوو •

بەڵام لە لایێکیترەوە من حەزم لە سەرگەڵوو نەدەکرد کە شاخی بەرز دەورەی دابوو و دیمەنەکەی دڵئارا و دڵکێش نەبوو ، بەڵکو نەختێ تەنگ بوو •

بەگوێما چپاندیان کە سەرگەڵوو لە دەمی خۆی ناوچەی حەقەکان بوە • بەڵام ئەو حەقانە کێن ؟ خەڵکی دەرەوە کەمیان لێ دەزانن • خەڵکەکە بە ترس و ریزەوە باسیاندەکرد • بێتو کۆمەڵێکی پڕنهێنی بیانەوێ بۆ خۆیان ناوچەیێك پەیداکەن ، لە سەرگەڵوو باشتریان بۆ نادۆزرێتەوە • لەپاشا بۆیان گێرامەوە لەناو شاخەکان ئەشکەوتێ هەیە ساڵی ١٩٢٠ شێخ مەحموودی سولەیمانی پەنای پێ برد •

بەڵێ سەرگەڵوو بۆ من جێگایێکی سەیر ، کێوی و دڵگیر بوو • بەڵام کە گەڕاینەوە تۆپزاوەی وشك و بۆر من نەمدەتوانی لە دڵی خۆمـا وابلێم • بۆ ئەو خێزانە کە لەگەڵیا ژیام سەرگەڵوو بەهەشت بوو •

گەڕانەوە لـە سەرگەڵوو

من جارێکیتری سواری وڵاغ بووم ، ئەمجارە سواری ئەسپێـکی جوان بووم : لاقەکانی جوان ، کلکی درێژ و کەللەی زۆر جـوان بوو • مووروی شین بۆ چاوەزار کرابوە ملی و زینێکی جـوانی نەخشکراوی هەبوو • من ئەو دەمە تێ گەیشتم بۆچی زینی پایسکیلەکان نەخش کراون • تومەز خاوەنەکانیان لاسایی زینی ئەسپ دەکەنەوە • زۆری هەرزەکارەکان لە سولەیمانی پایسکیلیان هەیە و تەنانـەت بۆ سینەمـاش دەیانهـێنن و لەپێشەوە لای شاتۆکە رایان دەگرن •

من پاڵەوان نیم سواری ئەسپ بم ، لەبەرئەوە لغاوەکەم دایـە دەس ڕێبەرێك کە ئەسپەکەی رادەکێشا • من حەزم دەکرد بەسەر شاخەکانا بـە سواری بڕۆم و لە سەرەوە چاوم لە دیمەنی جوانی وڵاتەکە بێ • بەڵام زانیم ئەمەم پێ ناکرێ و ئەسپەکە لەوانەیە دەس بکاتە چوار ناڵە و من تووشـی ناخۆشییێك بکا و بمداتە زەویا • من بۆ ئێرە بۆ گەڕان نەهاتبووم ، بەڵکو بۆ تۆژینەوەیێکی (واتا لێکۆڵینەوەیێکی) زانیاری هاتبووم • لەبـەر ئەوە وام بە باشتر زانی لغـاوەکە بەدەس خۆمـەوە نـەگرم و بیدەمـە دەس ڕێبەرەکەم • تەرجومانەکەمیش سوار بوو و لغاوی بەدەسەوە بوو • بەڵام جارێك ئەسپەکەی لەناو ئاوێ راوەسـتا و نەیویسـت بڕوا • ئـافرەتەکە دەربەست بوو هاوار بکا تاکو بۆپێشەوە لێی بخوڕن •

ئەم ئەسپانە بەسەر شاخەکانا ئێمەیان دەبرد بۆ گوندێ ، ئەوەنـدە سەوز و ئاودار و خۆش بوو من دەمویست دوارۆژی ژیانمی تێدا رابوێرم•

من که له دنیادا سەفەر دەکەم هەندێجار بڕیاری وا گرنـــگ و ســـەیر و خەتەرناك دەدەم • بەڵام ئەمجارە بڕیارەکەم بە ڕاستی بوو •

ئێمە بە ئۆتۆمۆبیل گەیشتینە ڕێگای پێنجوین و لەوێوە بە سواری ئەسپ بە ماوەی دوو سەعات گەیشتینە گوندی (ســـەرکان) • شـــێخی سەرکان ئەسپەکانی بۆ سەر ڕێگا ناردبوو • ئەو تەنیا ئەو دوو ئەســـپەی نەبوو ، بەڵکو نزیکەی بیست ئەسپی هەبوو ، جـــارێکیان بـــە بەستراوەیی لەپشت دارەکان لەناو کێڵـــگەکەی چاوم پێ‌کەوتن • لەپاشان شێخ بێجگە لە سەگی بۆر و سپی دڕی شوان ، تانجیشی هەبوو ، زستانان بۆ ڕاوی بەراز و ورچ دەچوو •

دێی « سەرکان »ی لای پێنجوین

سەرکان تەواو دەکەوێتە نـــاو شـــاخەکان و لە هیـــچ لایێـــکەوە بە ئۆتۆمۆبیل پێ‌ی‌نـــاگەی • زستانـــان کە بەفر بـــاری تەنـــانەت ڕێـــگای پێنجوینیش بۆ چەند مانگێ دەگیرێ •

لەم دێیە تەلەفۆن و تەلگرافیش نیە کە بە دنیای دەرەوە ببیەستێ • لەبەرئەوە ئەم دێیەم بە «مەڵبەندی پەناگرتن» دانا و بە خەیـــاڵ بە خـــۆم دەگوت : «بێتو ڕۆژێ ئاژاوە ئەورووپای گرت و لەوێ دنیا ناخۆش بوو ، من دەتوانم بێمە کوردستان و پەنا بەرمە دێی سەرکان تـــاکو لەوێ بـــە ئاسوودیی بژیم • بەڵێ من هیچ نەبێ دەتوانم بە خەیاڵ بڕۆم یان بە خەیاڵ دڵی خۆم خۆش‌کەم » •

خانەخوێکەمان لە ســـەرکان پێ‌ی‌گوتم بێتو بمـــەوێ لـــەوێ بژیم خانوویێکیشم بۆ دروست دەکەن • ژنانی ماڵەکە زوو بوونە دۆستم • ئەو شەوە نزیکەی پەنجا کەس لەو ماڵە نووستبوون • خۆیان سێ کەس بوون ، بەڵام بۆ پێوانی پەڵە زەویەکانی دێیەکە و دیارکردنی سنووری زەویـــەکان

چەند ئەندازیار و کاربەدەستیش ئەودەمە لەوێ بوون • یەکێ لە ئەندازیارەکان بە قەمەرەکەی خۆی من و تەرجومانەکەمی هەتا رێگا هەبوو برد ، لەوێ بۆ سواری ئەسپ بەجێیهێشتین کە بمانگەیێنێتە ماڵی خۆمان •

دێی سەرکان باغ و دار و ئاوی هەیە ، ئەم سێ شتە لە کوردستان پێکەوە دەبنە هۆی جوانی دیمەن • لەپاشا دێیەکە بەرزە ، لە ناوەڕاستی هاوین ئێواران و شەوانی فێنك و خۆشە • بێجگە لەمە لە بەردەمی دێیەکە شاخی بەرز نیە کە ماوەی تەماشاکردن تەسك کا ، بەڵکو چاو هەتا بتوانێ بڕ دەکا و ئاسۆ دوورە • لەبەرئەوە تۆ لەوێ هەستی دڵگیری و دڵتەنگی ناکەی •

ئەسپەکانمان لە مەیدانی ناوەڕاستی خانوەکانی شێخ لە سەرکان راوەستاند • لەپاش دابەزین کوتوپڕ ماستاو و ئاوی ساردیان بۆ هێنایین• ماستاو لە کاتی گەرما خۆشترین و باشترین خواردنەوەیە • کۆمەڵی خەڵك هاتنە پیریمانەوە : کەیبانووی ماڵ لەگەڵ کوڕەکانی و بووکەکانی و ژمارەیێك منداڵان • لەپاشان من ژمارەی ئەندامە سەرەکیەکانم زانی • لە ماڵەکە دە پیاو هەبوون : شێخی گەورە سەرۆکی ماڵ ، سێ کوڕی ژندار ، دوو کوڕەزا ، سێ کەسی بەردەس لەگەڵ مەلایێکی حافز کە رێبەری دینی خێزانەکە بوو • لەم خێزانە حەوت ئافرەت هەبوون : کەیبانوو ، سێ بووك و سێ کارەکەر • بێجگە لەمانە ژمارەیێکی زۆر منداڵ هەبوون لە تەمەنی جیاواز کە نەمتوانی بە وردی بیانژمێرم و پەیوەندییان بزانم •

ئێمەیان بردە خانووی مێوانان کە لەسەرەوە بە بەرد دروستکرابوو و نپ و نوێ بوو • لەوێ چووینە ژووری مێوان • سەرکان لە سولەیمانی بەرزترە کە ٢٥٠٠ پێ لەسەر رووی زەریا (واتا بەحر) بەرزە • لەبەرئەوە

سەرکان فێنك بوو و ژووری مێوان تەواو بە فەرش داپۆشرابوو • مـن وەك ئەوانی‌تری پێش ئەوە بچمە ژوورەوە پێلاوەکانم داکەند •

جاهێلترین کوڕی خێزان کە ژنی هێنابوو هاتە ژوورەوە و لەتەنیشت کورسیەکەی من لەسەر فەرشەکە دانیشت • من لەلایێکەوە حەزم نەدەکرد پێلاوەکانم داکەنم و لەسەر کورسی ئاسن دانیشم • لە لایێکی‌ترەوە جوان و ڕاست نەبوو بە پێلاوەوە لەسەر فەرش دانیشی و ئیتر کورسیت بۆ چیە ؟ کوڕە جاهێلەکە تەماشای جلە شینەکەمی کرد و پرسی : لەگەڵ ئەو هەموو کووتاڵە (واتا قوماشە) جوان و نایابە کە لە بازار هەن بۆچی وا بـەرگی هەرزانم پۆشیوە !! ••• وەڵامی ئەم پرسیارەم پێ نەدرا • بەڵام کە تەماشای ئافرەتەکانی‌تریم کرد کە خۆیان باش بە ئاوریشم پۆشـیبوو و بە خشـڵ ڕازاندبوەوە ، من خۆم وەك چۆلەکەیێکی عاجز و غەمگین دەهاتە بەرچاو •

یەکێ لە بووکەکان دەستی‌کردە ئامادەکردنی سەماوەر و چای • زێڕ و پارە و زنجیری زیڕی پێچەکەی لەژێر تیشکی ڕووناکی پەنجەرە نزمـەکە دەدرەوشایەوە •

شێخی گەورە بە جوبە سەوزەکەی و مێزەرەکەیەوە بۆ بەخێرهاتـن کردنمان هاتە لامان • تەرجومانەکەم وەك برووسکە دەستی دایە سەرپۆشێکی یەکێ لە ژنەکان و دایە سەرخۆیا و ملی خۆی پێ پێچایەوە • شێخە پیرەکە بۆ ئەو نامەحرەم بوو • نابێ ژن هەرچۆنێ بێ سەرو ملی خۆی بە پیاوێکی نامەحرەم (نەك وەك باوك و برا و کوڕ) پێشاندا •

زۆر جار ژنانی کوردستانم دەبینی لەپێش پیاوێکی نامەحرەم سەری خۆیان دادەپۆشن • لە ماڵی تەرجومانەکەم لە سولەیمانی لەکاتێکا پیـاوی نامەحرەم هەبوو ، لەپێش ئەوە چای یان ئاویان بداتێ سەرو ملی بـاش دادەپۆشی • کە ئێوارە نوێنەکانی لە سەربان ڕادەخست دیسانەوە سەر و

ملی دادەپۆشی ، چونکە لە سەربانەکانی‌تری لەوانەیە پیاوی نـامەحرەم هەبن • لەپاشا ژنان کە لە سەربان دەنوون ببڕای ببڕای بە سەر ڕووتـی نانوون • سەرپۆشەکەیان پێیە ، بەوە سەریان دادەپۆشن و دەنوون •

لەم دێیە جوانەی خەیاڵم جارێـکیان چـاوم لە ڕووداوی سـەیری ئافرەتەکان بوو کە چۆن لەبەر هاتنی پیاوێکی نامەحرەم رایانکرد و خۆیان شاردەوە • من لە ژووری میوان دانیشتبووم و لەگەڵ حـەوت ئـافرەتی ماڵەکە قسەم دەکرد • یەکێ لە دایکە جاهێـلەکان منداڵـە بچـووکەکەی پێشانمان دەدا کە بەرگی سووری لەبەر و کڵاوی ئاوریشمی لەسەر کردبوو• پارچە زێڕێك وەك وێنەی داسوولکە خرابوە سەر ناوچاوانی • لەپڕێـکا ئەو پیاوە سەرسپیە چارە سووکە لە پەنجەرەکەوە تێپـەڕ بوو کە منی بـۆ سەرکان هێنابوو • هاتبوو تاکو بمانبا بۆ لای ئەندازیارەکانی‌تری کە لەگەڵ فەلاحەکان خەریکی دیارکردنی سنووری زەویەکان بوون • کە سـەری کابرا لە دەرگاکە پەیدابوو ، لەپێش ئەوە بێتە ژوورەوە ئافرەتەکان هەموو بە جارێ کوتووپڕ هەڵسان ، رایانکرد بۆ ژوورێـکی‌تری • یـەکێ لـە خزمەکانی خۆیـان دەرگای ژووری گەنجینـەی بۆ کردنـەوە ، زوو بـە هەناسەبرکێ بۆ ئەوێ رایانکرد و لەناو گۆزە و شتی‌تری گەنجینە لەسەر زەویە رووتەکە بۆی دانیشتن• ئەمە هەموو لەبەر ئەوە نەك پیاوێکی نەناسراو ــ با سەرسپیش بێ ــ چـاوی پێیان بکەوێ • سەماوەر ، قۆری چای و ئیستیکانەکانیان لەگەڵ من و تەرجومانـەکەم لەژووری مێـوان بەتەنیـا بەجێ‌هێشت • ئەوان لەوێ ، پێش ئەوە نانی نیوەڕۆ بخورێ ، لەگەڵـم خەریکی چای‌کردن و دەمەتەقێ بوون •

جارێکی‌تریش رووداوێکی‌وا سەیر رووی‌دا • پاش نیوەڕۆ خـانمی کەیبانوو پێی‌گوتم پێکەوە بچینە ناو باغەکانی نزیکی ماڵ • من زیـاتر حەزم دەکرد لە ماڵەوە بمێنم تاکو چاوم لە پێك‌هێنـانی فرمـانی (واتـا

وەزیفەکانی) ژنەکان بێ ، ئەو ژنانە کە نانی ئێوارەیان ئامادە دەکرد ، یەکێکیان بە هەموو بەرگە جوانەکانیەوە و بە خشڵەکەیەوە لە بەردەم مەنجەڵیکی مسی گەورە چیچکەی کردبوو خەریکی لێنانی پلاو بوو . یەکێتری خەریکی چێشتی تەماتە بوو ، ئافرەتی سێیەم لەگەڵ کارەکەرێك خەریکی پاكکردنی مریشك بوون ، بۆئەوە کە لەپاشان لەسەر ئاگر ببرژێنرێن . دووکەڵ هەموولایێکی گرتبوو . بەڵام ئافرەتەکان باکیان بە دووکەڵ نەبوو و خەریکی جێبەجێ کردنی ئەرکی خۆیان بوون . دایکە گەورە ، خانمی کەیبانوو ، تەنیا خەریکی سەرپەرشتیکردنی شیوەکان بوو .

خانمی کەیبانوو لە لای ئاگردانەکەوە چاوی لە ریزێ سوار بوو کە دەهاتنەوە . ئەمانە زۆریان مێوانەکان بوون بۆ رابواردن بە سواری ئەسپ بۆ راوەماسی چووبوون و هەندێ پیاوی نەناسراویشیان لەگەڵ بوون . ئەمانە هەموو پێکەوە لەتەنشت باغەکەوە بۆ ماڵەوە دەهاتن . کەیبانوو حەزی نەکرد پێکەوە بۆ باغەکە بچین نەك لەوێ ئەو پیاوە نەناسراوانە چاویان پێمان بکەوێ . چاویان بە کێ بکەوێ ؟ بە دوو داپیرە یەکێکی ئەو و یەکێکی من .

بەڵام من ئیزنم خواست لەگەڵ یەکێ لە ئافرەتە جاهێلەکان کە بووکی داپیرە بوو پێکەوە بۆ گەڕان بچین . لەپاشان هەردوکمان پێکەوە رۆیشتین، باغەکە ـــ بۆئەوە کە ئاژاڵ نەچێتە ناوی ـــ پەرژین کرابوو . هەردوکمان بەسەر پەیژەکانا بازمان دا و چووینە ناو باغەکە . لەوێ هەنجیر ، تەماتە و سەوزەمان کۆکردەوە و هاتینەوە .

نووستن و خواردن لە سەربان

ئێوارە دەبوایێ لەگەڵ ئافرەتەکان بچینە سەربان تاکو لەوێ نان بخۆین و بنوین . بەسەر پێپلکەیێکی نارێکی تاریکا دەربەست بووین

بۆ سەربان سەرکەوین • لە سەربان بەڕە ، فەرش و دۆشەك ڕاخرابوون • هەموو ژنەکان لەگەڵ چەند کەسێکی بەردەس لەوێ بوون • لەپاش نانخواردن لەژێر تیشکی فانۆسی نەوت ، کاڵەك و شووتی پاك و قاژ کران • بەشێکی بۆ ئێمە تەرخانکرا ، بەشێکیش نێررایە خوارەوە بۆ پیاوەکان کە لەژێر دارێك لەسەر بەڕە و فەرش دانیشتبوون تاکو لەوێ شیو بخۆن و بنوون •

لەپڕێکا مەلا حافزەکە پەیدابوو • ژوورەکەی نزیك پێپلکەکان بوو • ژوورەکەی داخست و هاتە سەرێ • نەمزانی لەکوێ شیوی (واتا نانی ئێوارەی) خواردبوو • بەڵام لە سەربان هەندێ مێوەی بەدەس کەوت و خواردی •

دنیا وردە وردە سارد بوو • لە چڵەی هاوینا سەرمای وا زۆر خۆش بوو • ژنەکان هەموو کورتەکیان لەبەرکردبوو کە بە لۆکە پڕکرابوو • من چاکەتێکی خوریم پێ بوو ، لە زوەکەوە بوو هەڵم گرتبوو ، خوا و ڕاستان ئەوشەوە بەکارهات و لەبەرم کرد • لەوێ لەو سەربانە بەرزە لەژێر ئاسمانی جوانی پڕ هەستێرەی پرشنگدارا شەوێکی خۆشمان رابوارد •

ئێمە ژنان هەموو جلی گەرممان لەبەرکردبوو • بەڵام لە سەربانەکە دوو منداڵیش هەبوون : یەکێکی تەمەنی شەش هەفتە ، ئەویتری سێ مانگ بوو • ئەم منداڵە ساوایانەیان بە لانکەکانیانەوە هێنابوە سەربان • لەژێریان کیسەی خۆڵەمیش و لەگەڵیا قامیشێك هەبوو کە دەخرایە ناوەراستی لاقەکانیان • مەبەست لە کیسەی خۆڵەمێش ئەوەیە منداڵ جێگاکەی تەڕنەکا و مەبەست لەو قامیشە ئەوەیە تەڕایی منداڵەکە بچێتە ناوی و بڕژێتە ناو شووشەیێك کە لە خوارەوە دانراوە (۱) • بەمە دایك

(۱) لای داوێنی بنی بێشکەوە کونێك هەیە گۆزەلەیەکی دەمپانی لەسەر دادەنرێ تەڕایی منداڵەکەی تێدەچێ • گۆزەلەکە لەبەرئەوە کە

ئافرەتێکی کڵاو پڕ لە خشڵی زێڕ قاچەکانی لەناو ئاوی کانی ژناندا ئەشوا . سەرکان .

هەندێ لە کوڕان و بووکانی ماڵ لەگەڵ ئەسپە نایابەکەمدا ــ سەرکان

دەتوانێ منداڵەکەی لە خۆ تەڕکردن بپارێزێ • بۆ ئەوە کە لەکاتی نووستنا نەجووڵێ منداڵەکە باش بە لانکەکەوە دەبەسترێ • تەنیا سەری و قاچە بچووکەکانی بە سەربەستی دەمێنن •

ئەو شەوە دایکەکان منداڵەکانیان هەتا درەنگ لە باوەشیان گرت ،

دەمەکەی لە کونی ناو بێشکەکە گەورەترە ، ناکەوێتە خوارەوە . قامیشەکەش کە پێی‌دەوترێ قەلەم و تەڕایی منداڵەکەی پیا دەچێتە ناو گۆزەلەکە ، بۆ کوڕ وەك سەبیل وایە، کونێکی خڕ لە سەرەکەیدا هەیە و بۆ کچ قامیشێکە کونێکی درێژکەلەی لە سەرەکەیەوە تیایە ، ئەو سەرەی بە شوێنی میزکردنی منداڵەکەوە توند دەکرێ و بەمجۆرە کەمجار وادەبێ تەڕایی بەر ئەو پەڕۆیانە بکەوێ کە لە ڕانی منداڵەکە پێچراون یا لەژێریدان .

وەرگێر

لەپاشا خستیاننە ناو لانکەکانیان ، چاویان بەستنەوە و پارچەیێ قوماشی جوانیان دا بەسەر لانکەکانیانا و دەسیانکردە راژەندنیان هەتا خەویان لێ کەوت •

بەیانی پێش هەڵاتنی رۆژ هەموو هەڵسابوون و ئاگر کرابووەوە بۆئەوە کە خۆیان گەرم کەنەوە •

کارەکەرە گەورەکە لەسەر سینی قاوەڵتی بۆ هێناین کە بریتی بوو لە ماست ، هێلکە و رۆن کە هێلکەکان لەنـاو رۆن مەلەیان دەکرد و نـانی تیری کە شەو کرابوو • ژنان بە هەموو جلی رۆژیـانەوە ــ کە بۆ شـەو نایگۆڕن ــ هەڵسان • تەنیا دوو منداڵە ساواکە هێشتا لەناو لانکەکانیـان لەبەر ئێشی سووتانەکەی دەمرێ •

کارەکەرە گەورەکە زانیم پێشی چەند ساڵێك لە مێردەکەی لەبـەر هەر بۆنەیێك بووبێ جیابووبووەوە • دوو منداڵی هەبوو یەکێکی سـاوا و کچێکی هەشت ساڵان • هەردوو منداڵەکانی لەگەڵ خۆی هێنابوو • منداڵە ساواکەی پاش چەند مانگ مردبوو • کچەکەی لە ماڵەوە بەردەستی دەکرد• جارێکیان پیی دەڵێن مەنجەڵی ئاو بخاتە سەر ئاگر • تەنووری گەرم لەسەر رێگای دەبێ ، بەمە نازانێ و دەکەوێتە ناو تەنوورەکەوە • پاش ماوەیێـك لەبەر ئێشی سووتانەکانی دەمرێ •

لە دێیەکە نە دکتۆر هەبوو و نە نەخۆشخانە • تەنیا کاربەدەسـتێکی لەشساغی هەبوو کە دەیتوانی بە سەرپێیی دەرمانبدا • نەخۆش دەبێ بە پشتی وڵاغ هاوینان بۆ یـەکێ لە شـارەکان ببرێ • زستانـان بـەفر رێدەگرێ • یەکێ لە دایکە جاهێڵەکان لەپاش لەدایكبوونی منداڵـەکەی تووشی نەخۆشی سنگ دەبێ • دەربەست دەبێ ساوا لاواز و نەخۆشەکەی

لەوێ بەجێ‌بهێڵی و خۆی بگەیێنێتــە نەخۆشخــانە • کە دێتــەوە دەزانێ منداڵەکەی مردوە • ژمارەی مردنی منداڵان لێرە یەکجار زۆرە [1] •

حــەوزی ژنــان

لەپاشان من بە پێ‌پلکە ناخۆشەکانا لە سەربان هاتمە خوارەوە تــاکو بۆ سەر حەوزی ژنان بچم ، ئەو حەوزە کە بە دیوارێکی نزم دەورە دراوە • بەڵێ کە دنیا خۆش بێ بۆ دەس و دەم و چاو شۆرین یان دەسنوێژ هەڵگرتن بۆ ئەو حەوزە دەچن • زستانان کە بەفر دەبارێ و دنیا سارد دەبێ بە گۆزە و مەسینە بۆ ماڵەوە ئاویان بۆ دەهێنرێ • ئەم ئاو هێنانەش یەکێ لە ئەرکەکانی کارەکەرەکانــە •

بەیانی زوو بوو چوومە سەر حەوزەکە و هیوام وابوو کەســی لــێ نەبێ • ئاوی کانی بە بۆریێکی ئــاسن دەرژایە نــاو حەوزەکە • لەســەر بۆریەکە بۆ نوێژکردنی ژنان تاتەبەردی پاك هەبوو • لەلایێکەوە پــەڕی مریشــك فڕێ‌درابوو • وا دیــاربوو رۆژی پێشــوو لەوێ مریشــکیان پاك‌کردبوو • لەوێ من پاك دەست و دەم و چاوم شۆری و هاتمەوە •

لەپاشان سواری ئەسپە جوانەکەم بووم کە ملوانکەی شینی لە مــلا بوو • بەسواری ولاغ بەسەر شاخە زەردە نزمەکەدا تێپەڕین و گەیشتینــە چایخانەکەی رێگا • لەوێ خواوڕاستان لەندرۆڤەرەکە چاوەڕێی دەکردین•

لە دێی سەرکان هەموو شتێ پەیدا دەبێ

لە چایخانەکە ئافرەتێکی هەیاسەداریش چاوەڕێی دەکرد تــاکو بــۆ حەلەبجە بچێ • بە هەیاسەکەیا پارەیێکی زۆر دوورابو • ترێی پێ بــوو

---

(1) ئێستا لەپاش زۆربوونی دەرمان و دکتۆر و نەخۆشخانە ، ژمارەی مردنی منداڵان لە عێراق زۆر کەم بوە .

وەرگــێڕ

دەیخوارد و هەندێکی پێداین • ئێمە لەپێشان بەخۆشیەوە دەسمانکردە ترێخواردن هەتا پێی گوتین کە نەخۆشەو تای لێ دێ و بۆ نەخۆشخانە دەچێ • ئیتر نەك ئێمەش تووشی نەخۆشی بین وازمان لە ترێخواردن هێنا•

من بەمجۆرە لە سەردانی سەرکان گەڕامەوە • لەو دێیە خەڵك دەتوانن هەموو شتێ پەیداکەن بۆ ئەوە کە بە کامەرانی بژین • ئەو دێیە ئەوەندە بەپیت و بەرەکەتە هەموو شتێ پێشکەش دەکا : ئاژاڵ (مەڕ و بزن و ڕەشە وڵاغ)ی هەیە بۆ گۆشت و ڕۆن و فرۆ و دۆ و کەشك و تۆراغ و ماست • لە باغەکان داری بەردار هەیە مێوەی لێ کۆدەکەنەوە • لەو باغانە دەتوانن سەوزە و لە زەویەکانیان توتن و دانەوێڵە بڕوێنن • لە چەمەکە ماسی هەیە دەتوانن بیگرن و لەناو شاخەکان کێوی هەن دەتوانن راوی کەن • خەڵکی دێیەکە تەنیا پێویستیان بە شەکر ، چایی ، خوێ و قوماش دەمێنێ بۆ جل • دەتوانن ئەمانە بە پشتی وڵاغ ساڵی چەند جارێ بۆ خۆیان بهێنن • ئیتر هەقم نیە بڵێم من لەم دێیە هەتا هەتایی دەتوانم بژیم ؟

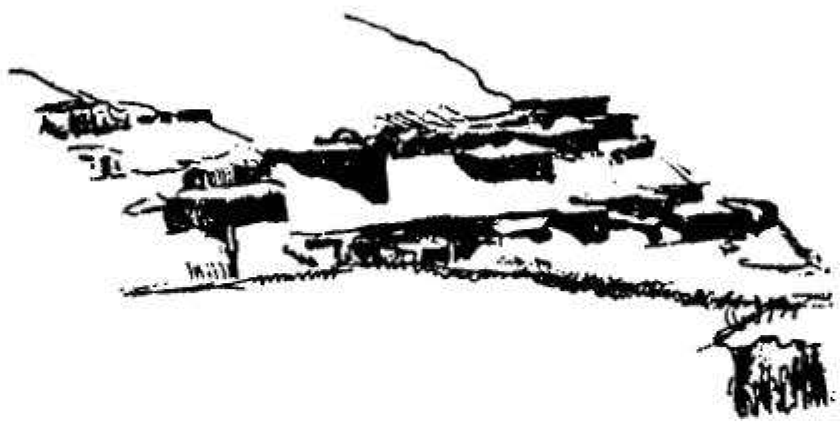

- ٨ -

سوالـكەر و فالـگر

لە هەندێ جێگاکانی کوردستان خەڵکم دەدی دوعـا ، کووژەکە و مووروویان لەبەر چاوەزار لە خۆ داوە • ژنان دوعـا سێ سووچەکانیـان دەخستە ناو ملوانکەکانیان ، یان لەگەڵ پـارە و زێڕی سەرکڵاوەکانیـان دەیاندووری • ئەو دوعایانەیان بەهۆی فلکەتە لەسـەر بەرگی منـداڵان قایمدەکرد • هەندێ جار ئەم دوعایانەم بەدووراوی لە کیسە جوانەکانا دەدی کە بە دیوارا کرابوون بۆئەوە کە بۆ ماڵ و دانیشتوەکانی چـاکە بێـنێ • جارێکیان لە دێیەکەم دوو سەیدم دی بۆ خەڵك دوعایان دەنووسی ، بـە سێ سووچ دەیانئووشتاندەوە و بە ژنانیان دەدا •

زۆر رێبوار بۆ ئەوە کە شتێکیان پێبدرێ سەریان لە ماڵی شێخ دەدا• ماڵ بۆ کردنەوە و قەبووڵکردنی ئەم چەشنە رێبوارانە نەریتێـکی (واتـا دەستوورێکی) کۆنی کوردانە • شێخی خاوەنموڵـك کە بـە پایەبـەرز

دادەندرێ [1] بەرامبەر خەڵکەکە گیانی لێ پرسینەوە و فرمانی (واتا واجباتی) هەیە • سەرۆکی ماڵ کە شێخە لە بنەماڵەیێکی بەرزە و لەبەرئەوە دەبێ ئاگای لە دەسکورتەکانی دێیەکە بێ • حکوومەت بیستم لە سولەیمانی بۆ هەژار و سەقەت و لێکەوتەکان پەناگای دامەزراندوە ، بەڵام لە دێیەکان شتی وا نیە • هەندێ کەسی هەژار و سەقەتی واش هەبوون بەناو دێیەکانا دەگەڕان و شت لە خەڵك وەرگرتنیان بە باشتر دەزانی لەوە بچنە سولەیمانی و لەوێ لە پەناگا سەربەستی خۆیان بزر کەن •

جارێك دوو کەس هاتنە ماڵی شێخ : یەکێکیان پیر بوو ، ریشێکی سپی دوولایی هەبوو • ئەویتری جاهێڵ بوو • هەریەکە بو کۆکردنەوەی شت کە خەڵك خێریان پێ بکا کوولەکەیێکی پێبوو • یەکێکیان کوێر بوو • هەریەکە هەندێ ئارد و رۆنیان پێ درا • لەپاشان کە رۆیشتن بۆ گوندێکیتری لە ڕێگا چاوم لێیان بوو ، کوڕە جاهێڵەکە کە دەستی خستبوە سەر شانی پیرە چاوساغەکەو وەك وێنە دەسکردەکەی Breughel بە رێگاوە دەڕۆیشتن •

جارێکیتری دوو ژن هاتن و لە بەردەرگای حەوشەکە لە سێبەر بەکیسەکانیانەوە بۆی دانیشتن بۆئەوە کە خێرەومەندێك شتێکیان بداتێ • یەکێ هات هەندێ ئاوو ماستاوی پێدان • یەکێکیتری هەندێ ئاردو شەکری پێدان کە زوو خستیانە ناو کیسەکانیانەوە • هەندێ پارچە جلی کۆنەشیان پێ درا • کارەکەرو منداڵەکان لەپاشان خواردەمەنیان بۆ هێنان • یەکێ لە ژنەکان چاوی کەمبین و خراپ بوو ، ئەویتری شەل بوو • من بڕوام بە چاوم نەکرد کە تەماشام کرد ئەم ژنە شەلە کیسەکانی بەست بە

---

(1) لەپاش دابەشکردنی زەوی بەسەر فەلاحەکانا ، ئیتر شێخەکان پایەی جارانیان نەما ، وەکو فەلاحەکانیان لێ هات .

وەرگێڕ

دارشەقەکانیەوە و بۆ دێیەکەی تری کەوتە رێ • لە ئەورووپا کە دێیەکان لە یەکەوە نزیکن لەوانەیە سوالکەرێ لە دێیێکەوە بۆ دێیێکی‌تری بچێ • بەلام لە کوردستان چۆن ! لێرە دانیشتوەکان بلاون ، دێیەکان لە یەك دوورن و رێگا و بان ناخۆشە • نازانم چۆن لێرە ژنێکی شەل بە سوال دەژی •

من چوومە ژوورەکەی خۆم و هەندێ پارەم هێنا و دامە ژنە سوالکەرەکان • ئەوان بە دڵ سوپاسیان‌کردم • بەلام ئەوەی شایانی باسە ژنانی مالەکە ئەمەیان زۆر پێ خۆش‌بوو و سوپاسیان کردم • ئەودەمە هێشتا تەرجومانەکەم نەهاتبوو • بەلام باش تێ‌گەیشتم بێتو من ئەو نەختە پارەیەم بە ژنە هەژارەکان نەدایێ ، ئەوە دەبوە لەکەیێك لە ناوی مالەکە ، ئەو مالە کە بە چاکەکەر و خیرەوەمەند بەناوبانگ بوو • من کە مێوانی مالەکە بووم لەبابەت ئەم ناوە باشەوە ئەرکدار و لێ‌پرسراو بووم •

رۆژێکی‌تری دوو سوالکەری زۆر ئێسك قورس هاتنە مال • ئەمانە دوو پیاو بوون • لە سەرەتادا ویستیان زوو نەختێ ئارد و شەکریان بدەنێ و بەرێیان‌بخەن • بەلام ئەوان هاتنە ناو حەوشەکە و لە هەیوانی پێشخانەکە نزیك بوونەوە • وادیاربوو نەیاندەویست بەئاسانی برۆن • ئەوکاتە لە مالەوە تەنیا ژنان هەبوون • دەسیان‌کردە مامەلەکردنی شتێك کە من هیچی لێ تێ‌نەگەیشتم• پیاوە بچووکەکە دەستی‌دەدا بە هەگبە سەوزەکەی‌دا و پیاوەکەی‌تری باسی شتەکانی ناو هەگبەکەی دەکرد • لەئەنجامدا هەردو ژنەکان دایك و کچ رازی بوون و پیاوەکان هاتن لەسەر قەنەپە دانیشتن و ژنەکان بەرامبەریان راوەستان و لەدوورەوە تەماشای منیان دەکرد و پێ‌دەکەنین • من زانیم شتی سەیر رودەدا ، بەلام چیە تێ‌نەگەیشتم •

یەکێ لە پیاوەکان درێژ بوو کەواو عەبای لەبەربوو شتێکی سەوز کرابو بە جامانەکەیا ، وادیار بوو سەید بوو • ئەویتری بچووکتر بوو کەواو

قاپووتێکی ئەستووری کۆنی لەبەر کردبوو ، قاپووتێکی‌وا بۆ زستانی بەفر و باران دەستی دەدا و ئەودەمەش مانگی حوزەیران و زۆر گەرم بوو • ئەمیش سەوزی بەسەرەوە بوو و لەژێر قاپووتەکەی کیسەیێکی سەوز و کیسەی‌تری هەبوون • لەکیسە سەوزە چلکنەکەی کتێبێکی دەرهێنا • بۆ من کتێب موهیم نەبوو • چونکە من لەبابەت ژنانەوە لێ‌کۆلینەوەم دەکرد و کەسیان لەودەمە لە تۆپزاوە خوێندەوار نەبوون • من لەپێشدا وامزانی کتێبەکە قورئانی پیرۆزە • بەلام لەپاشان پێیان‌گوتم کتێبی فالە و کابرا فالگر بو • کەیبانووی مالەکە دەستی نایە سەر کتێبەکە • وادیاربوو فالگرەکە باش دەیزانی فالەکەی کاردەکاتە ژنەکان و وا دیار بوو بەرامبەر فال‌گرتنەکەی داوای پاداشتی دەکرد • ئەو کتێبەکەی کردەوەو بەدەنگ بەرزی و بە شێوەیێکی گۆرانی دەستی‌کردە خوێندن • ژنەکان لەلایێکەوە بە بێزاریەوە تەماشایان دەکرد و لە لایێکی‌ترەوە بەریزەوە گوێیان لێ دەگرت تاکو بزانن لە کتێبەکە چی تازەو نەزانراو هەیە • کچەکە بە پاداشتی ئەم فال‌گرتنە میقدارێکی باش شەکرو ئاردی بۆ هێنان کە زوو رۆیان‌کردە کیسەکانیانەوە • وادیاربوو درێژەکەیان بەمە رازی نەبوو داوای شتی‌تری دەکرد •

لەپاشان لە گیرفانی هەندێ قاقەزی دەرهێنا و بە قەلەمێکی سوور هەندێ شتی لەسەر نووسی و کردیە سێ سووچ و دای بە کەیبانوەکە • بە پاداشتی ئەمە هەندێ‌تری ئاردیان پێ درا • کە رۆیشتن دایکەکە دوعاکەی بردو خستیە ناو سەنووقێکی بچووکەوە • من حەزم دەکرد بزانم چیە ، بەلام حەزم نەکرد لە خۆمەوە بە فزوولی بۆ تەماشاکردنی بچم • لەدواییدا دایکەکە بانگی کردم بۆئەوەکە تەماشای بکەم • کە چوومە نزیك سەنووقەکەی پێی‌گوتم دوعاکە هێشتا لە بەرگ نەگیراوە و نابێ بیکەمەوە و بە چاویلکەکانم تەماشای بکەم • چونکە بێتو ئەمە بکەم دوعاکە بەتال

دەبێ و ئیتر کارناکا • بەمجۆرە داخەکەم نەمتوانی بزانم لەناو دوعاکە چی هەیـە •

لەپاش ڕۆیشتنی ئەو دوو چارە قورسە کچی گەورەی ماڵەکە خەریکی پاكکردنی هەردو ژوورەکانی مێوان بوو کە من لە یەکێکیـان دەژیـام • لەپڕێکا دوو سوالکەر پەیدابوون : یەکێکیان دەستێکی تەنەکەی پێ بوو کە دەسکەکەی بە ئاوریشمی سەوز داپۆشرابو • کچەکە دەستە تەنەکەکەی وەرگرت و نایە ناوچاوانیەوە و دایەوە و بە دانی هەندێ شەکر و ئـارد بەرێیخستن • لەپاش ئەوە ئیتر زۆر سوالکەر دەهاتن • جارێکیان چوار بە جارێ هاتن کە مێزەری سەوزیان بەسەرەوە بوو و خەڵك خێریـان پێ دەکردن •

لە سولەیمانیش تووشی هەندێ سوالکەر بووم کە نەدەگەڕان ، بەڵکو لەقوژبنێ لە بەردەم مزگەوت دادەنیشتن • ئەو مزگەوتە کە نزیك ماڵمـان بوو دوو دەرگای هەبوو • لە بەردەم دەرگا بچووکەکەی ژنێکی پەچە و عەبادارم دەدی ، دانیشتوە سواڵ دەکا • لەولایەوە منداڵێکی سەقەت و ناتەواو هەبوو خرابوە ناو عارەبانەی منداڵان و سـواڵی پێ دەکرا • لـە سولەیمانی بیستم حکوومەت بۆ پیر و سەقەت و هـەژاران پەناگایێـکی دامەزراندوە و لەوێ تەماشا و خزمەتیان دەکەن • بەڵام سوالکەرەکان لەوە زیاتر حەزدەکەن سواڵ بکەن و سەربەستی خۆیان بپارێزن •

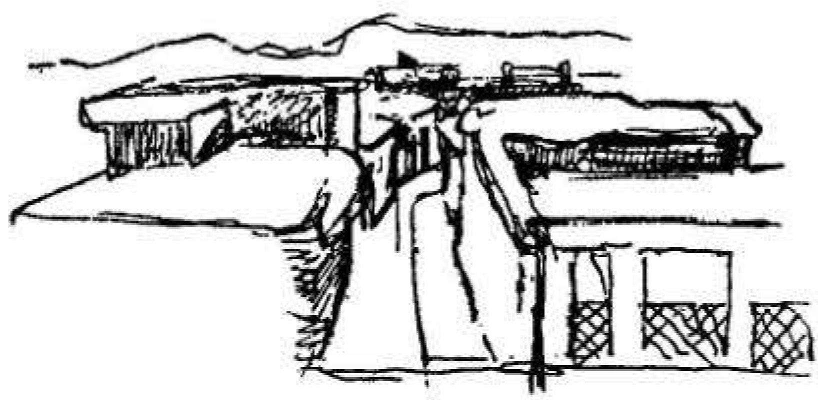

- ٩ -

ئاگری نەکوژاوەی باباگوڕگوڕ

کە یەکێ بە ئۆتۆمۆبیل شەوان لە کەرکووکەوە تێپەڕی بۆ ئەوە کە بەرەوخوار بۆ بەغدا یان بەرەوژوور بۆ هەولێر بڕوا لەلای بیری نەوتەکان چاوی بە ئاگرێکی گەش و بەرز دەکەوێ کە لای رۆژئاوا ڕووناك دەکاتەوە. ئەم ئاگرە یەکێ لە نیشانەکانی شاری کەرکووکە و بە شەو باش دیارە و سەرنجی مرۆڤ تەواو رادەکێشێ، بەڵام بە رۆژ ئەوەندە باش دیار نیە. ئەمە غازی نەوتە هەروا دەسووتێ. وڵاتی عێراق لە نەوت زۆر دەوڵەمەندە، لەبەرئەوە باجی زۆر کەمە. من بیستم کوڕێکی جاهێل کە دەیەوێ ژن بێنێ و بۆ دوارۆژی ماڵ پێکەوە بنێ پشتی تەنیا بە مووچەی دوارۆژیەوە دەبەستێ. هەرچی پارەی هەیە، هەندێجار بە ئیسرافەوە، بۆ کڕینی ناوماڵ و رازاندنەوەی بووکەکەی خەرجی دەکا. ئەمانە بیر لە دوارۆژ ناکەنەوە کە لەوانەیە پێویستیان بە پارە بێ بۆ پارازتنی لەشساغی، منداڵ

پەیدابوون یان باجی حکوومەت • ئەم کەم باجیە جێگای چارەسەرکردنی کارەساتی ژیان لە کۆمەڵ واتا تەئمینی ئیجتیماعی دەگرێتەوە •

دەسکەوتی زۆری نەوت بوەتە هۆی زۆری پارە و ئۆتۆمۆبیل • بەڵێ کەم‌کەس دەتوانن ئۆتۆمۆبیل بکڕن ، بەڵام ئۆتۆمۆبیلی گەورە و لوکس و جوان زۆرن و هەندێ کەس هەموو ساڵی مودێلی ئۆتۆمۆبیلەکەیان دەگۆڕن • لەبەرئەوە قەمەرەیێکی (دێسۆتۆ)ی ئەمریکی لەوانەیە دەساودەس بگاتە دەس خاوەن تەکسی ، کە پێش چەند رۆژێ هیی وەزیرێك بوە •

چوون بۆ هەولێر و مووسڵ

من یەکێ لەم قەمەرە لۆکسانەم بە پارەیێکی کەم بە کرێ گرت تاکو لەگەڵ تەرجومانەکەم و براکەی بۆ کەرکوك ، هەولێر ، رەواندز و مووسڵ بچین بۆئەوە کە ئەو ناوانەش ببینم ، کە بەرگی تایبەتی وایان هەیە ــ بەتایبەتی بەرگی پیاوان ــ لە هیی سولەیمانی ناچێ •

بۆئەوە کە لە گەرمای رۆژ رزگار بین بە شەو دەکەوتینە رێ • لە کەرکووکەوە گەیشتینە هەولێر و لەوێوە بۆ مووسڵ دەچووین • لەسەر رێگا پێش نیوەشەو چاومان بە قەمەرەیێك کەوت کە لەناو چاڵێك سەربەرەوخوار کەوتبوو • من ویستم قەمەرەکە راگرین و راوەستین تاکو بتوانین دەسی کۆمەکی بۆ رێبوارەکان درێژ کەین • من ئەمەم بە فرمانی (واتا وەزیفەی) خۆمان دەزانی بەڵام تەرجومانەکەم عەباکەی بە خۆیەوە پێچا و بە توندی گوتی : « ئێمە ئافرەتین ، ناتوانین لێرە لەم نیوەشەوە راوەستین ، با پیاوێکشمان لەگەڵا بێ » •

ژنانی موسوڵمان نازدارن

لەناو موسوڵمانان ژنان بەقیمەتن ، نازدارن ، بە چاوێکی بەرز

تەماشایان دەکرێ و دەپارێزرێن • ژنان پایەیێکی بە ئیمتیازیان هەیە ، ئەو پایەیە کە ئێمە ژنانی سەربەخۆ و سەربەستکراوی رۆژئاوا لە زووەکەوە لەبیرمان چوەتەوە و نایزانین • ئێمە لەگەڵ پیاوەکان و لەپاڵ پیاوەکان یەکسانیمان بە دەس کەوتوە • بەڵێ ئەم یەکسانیە زۆر لای چاکی هەیە : زۆر مافمان بە دەس کەوتوە • بەلام لە لایێکیترەوە زەرەر و زیانمان لێکەوتوە • بۆ وێنە پیاوەکان نازمان ناکێشن و دەربەست (واتا مەجبوور) نین بمانپارێزن • چونکە لە دلی خۆیانا دەلێن ژنانیش وەك ئێمەن ، با خۆیان خۆ بپارێزن ، بێتو نەیانتوانی با بچن داوای دەستی یاریدە لە حوکوومەت بکەن • ئەی ئێمە پیاوان کە تووشی خراپەیێك بووین هاوار ناکەینە لای حوکوومەت ، با ژنانیش وابکەن •

کە تەرجومانەکەم لە سولەیمانی یان لە بەغدا لە بازاڕ شتی دەکڕی ، خۆی شتەکانی هەڵنەدەگرت بەڵکو دەیدا بە حەماڵێ بۆی هەڵگرێ • منیش کە جانتاکەم قورس دەبوو دەمدایە حەماڵ • ئەم جۆرە حەماڵە بچووکانە لەناو بازاڕدا زۆرن •

لەگەڵ تەرجومانەکەما من لە ڕۆژهەلات گۆڕام ، بووم بە شتێکی هەڵبژێرراو کە دەبوایێ هەمیشە دڵم رابگیرێ و لەسەرم بکرێتەوە • زۆر سەیر و خۆش بوو بۆ من هەندێجار بەتەنیا بگەڕێم • کوردەکان ئەوەندە بە رێز و حورمەت و باشی موعامەلەیان لەگەڵ دەکردم ، وابزانم کە بگەڕێمەوە رۆژئاوا تووشی سەرسامی دەبم •

بەلام ژیانی ئافرەتانی موسوڵمان بە زۆر نەریتی (واتا رەوشتی) کۆمەلایەتیەوە وەك پەرژین دەورە دراوە و سنووری بۆ دانراوە • لەبەرئەوە هەندێجار تەرجومانەکەم دەکەوتە ناخۆشیەوە • لە بازاڕ بۆ وێنە نەیدەتوانی بادەیێ شەربەت یان فنجانێ چای بخواتەوە ، لەگەڵ ئەوەشدا توونی بوو ، چونکە ئافرەتێکی پەچەدار نەدەبوو ئەوە بکا • لە بەغدا نەیدەتوانی

لەپێشەوەی چایخانەیێکی بچووکی هەرزان دانیشێ ، لەو جێگایانە کـە تەنیا پیاوان دادەنیشتن • دەبوایێ پێکەوە بچین بۆ سەرەوە بۆ ئەو جێگا تایبەتیانە کە بۆ ژنان تەرخان کراوە و لەسەری نووسراوە (خاص للعائلات) واتا بەتایبەتی بۆ ئافرەتانە • کە بۆ جێـگایێ دەچووین و قەمەرەکە لـە بەردەم چایخانەیێکی بچووك ڕادەوەستا نەدەبوو ئەو لەپێشەوە لەسـەر تەختە ڕەقەکان و لەژێر کەپر و سابـات دانیشێ • دەبوایێ کورسی ببردایێ بۆپشتەوە و لەوێ پێکەوە دانیشین • بێتو چایخانەکە باغی بوایێ وەك لـە قەرە هەنجیر دەبوایێ بچینە جێگا تایبەتیەکەی ئافرەتان •

جارێکیان لەگەڵ چەند ژنێکی پەچە و عەبادار لە هەڵەبجەوە بە قەمەرە بۆ زیارەتی گۆڕی پیاوێکی چاك ــ کە دوور نەبوو ــ چووین • خـاوەن قەمەرەکە بۆ جێگایێکی‌تری دەچو و دەیویست زوو بچین و بگەڕێینـەوە • کە گەیشتینە گۆڕستانەکە ، تەماشام کرد گۆڕەکان تووشی بواردن (واتا اهمال) بووبوون • هەندێکیان بەردەکانیان کەوتبوو • پێش‌ئەوە بچینـە ناو گۆڕستانەکە ژنەکان بزربوون • من لەپشت دیوارێکی نزم گوێـم لـە شڵپە شڵپی ئاو بوو • وا دیار بوو دەسنوێژیان هەڵدەگرت • لەپاشـان پێیان گوتم بێ‌دەسنوێژ نابێ بچنە ناو گۆڕستانەوە • گۆڕی پیاوە چاکەکە لە ژوورێکی بچووکی تایبەتی بو و سەری بە سەرپۆشێکی سەوزی جوان داپۆشرابوو • لەدەرەوە دارێ هەبوو کە پارچە پەڕۆی رەنگاورەنگی پێوە هەڵواسرابوو • ئەمە ئەو ژنانە هەڵیانواسیبوو کە مەرامیان هـاتبوەجێ ، تەواو وەك ژنە مەسیحیەکانی کلێسەی کاثۆلیك کە شـت بـە دیوارەکانا هەڵدەواسن ، یان ناو دەنووسن بۆ ئەوە کە مەرامیان بێتەجێ • ژنێـك بەردێکی بچووکی پـانی هەڵـگرت و ویسـتی بینووسێنێ بـە دیواری ژوورەکەوە و بە منی گوت بێتو بەردەکە بە دیوارەکەوە بنووسێ، مەرامەکەی دێتەجێ• منیش خێرا بەردێکی پانم دۆزیـەوە و ویسـتم بـە دیوارەکەوە

ئافرەتێکی لاو لەسەر بانێــکی قوڕیــن بە دانیشتنــەوە لەســەر
سینییەکی مس جگەرە تێئەکا ـ سەرگەڵوو

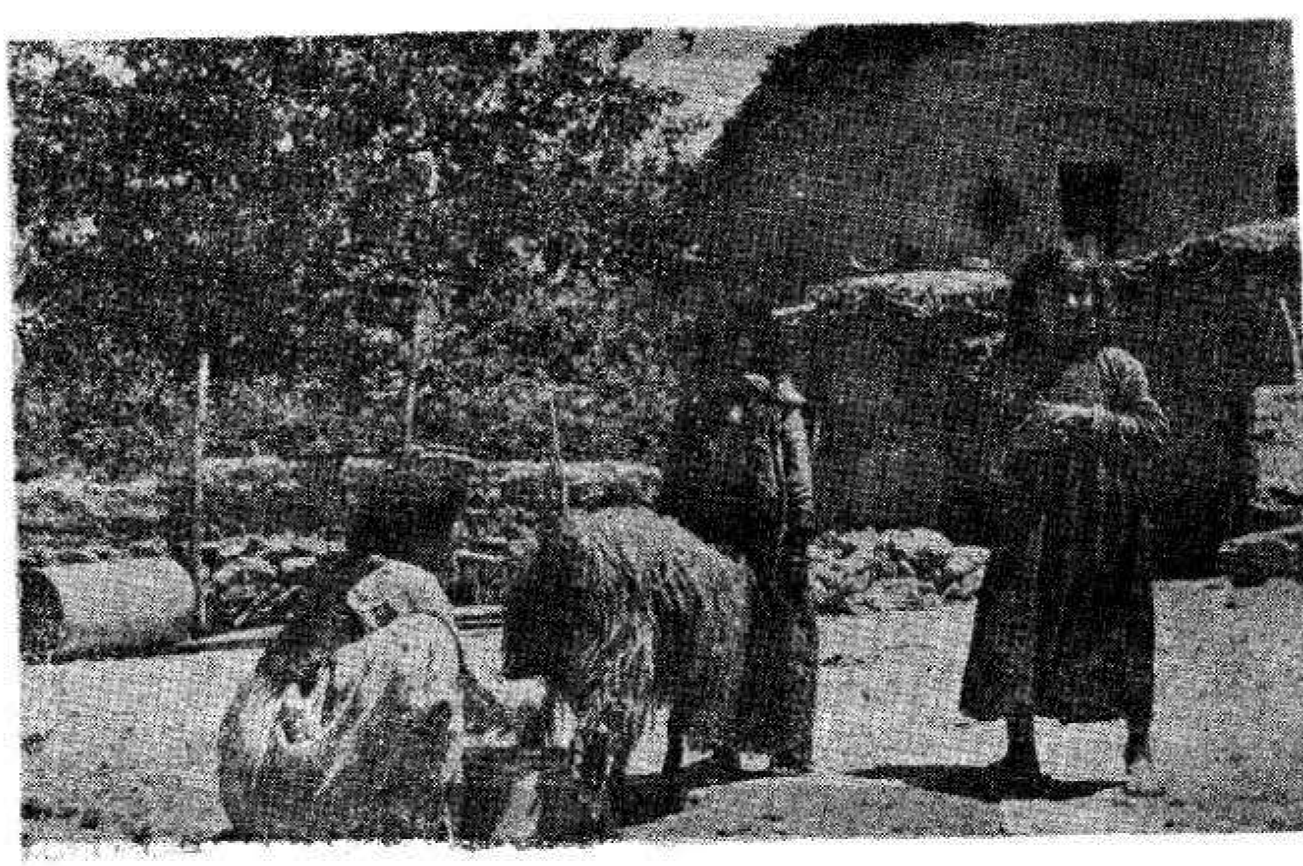

بزن دۆشین بە شیوەی کۆنی کوردی لە دواوە

رایگرم و بە پەستۆی دەستم پێوە بینووسینم و قایمی کەم • بەڵام بەردەکەم داخەکەم قایم نەبوو • وادیاربوو بەردەکە زۆر گەورە بوو رانەوەستا یان مەرامەکەم نەدەهاتەجێ •

چوون بۆ دیمەنی تەوێڵە

ئەم ڕەوشتی دەسنوێژ هەڵگرتنەم لە دێی گەورەی تەوێڵەش دی نزیك یان لەسەر سنووری ئێران • لە تەوێڵە پیاو و ژن لەپێش زیارەتی گۆڕی پیاوێکی چاك دەسنوێژیان وەردەگرت • لە تەوێڵە لە ماڵێکی باش دابەزین • لەوی ژوورەکانی خوارەوە بە فەرشی نایاب داپۆشرابوون و لەبەر فێنکی هەوا خەڵك شەوان نەدەچوونە سەربان بەڵکو لەژوورەوە دەنووستن • لەم ماڵە لە نهۆمی یەکەم ژووریك بۆ دەسنوێژ وەرگرتن ، خۆشۆرین و توالێت تەرخان کرابوو • ژوورەکە زۆر جوان بوو ، وا دیار بوو هەر بۆ سەیر و خۆپێشاندان دروستکرابوو • چونکە خەڵکی ماڵەکە: مێردەکە ، هەر سێ ژنەکانی و خوشکە گەورەکەی هەموو وا دیار بوو ئەو ژوورە بەکارناهێنن و دەچن بۆ جێگای شۆرینی هەموانی لەناو بازاڕ •

لەم ماڵە هەر سێ ژنەکان وەك خوشك لەگەڵ یەك دەژیان ، لە ئیش و کاری ماڵ یاریدەی یەکتریان دەدا و چاویان لە منداڵی یەکتری بوو• خانوەکە گەورە بوو و لە ناوەڕاستی حەوشێك هەبوو کە باغی گوڵ ، حەوزی ئاو و کانیێکی ساردی تێدابوو• لایێکی ماڵەکە بە دیوارێکی نزم دەورە درابوو ، ئەو دیوارە کە ماڵەکەی لە بازاڕ و چەم جیا دەکردەوە • لە نزیك ماڵەکە مەیدانی گەورەی دێیەکە هەبوو • لەم مەیدانە ئەو پاسە رادەوەستا کە رۆژی جارێ دەکەوتەرێ بۆ هەڵەبجە و لەوێ بازاڕ و دووکانیش هەبوو • لە خوارەوەی بازاڕەکەی تەوێڵە لەژێر زەوی جێگای شۆرینی ژنان هەبوو کە زۆر گەورە بوو و بۆ خۆشۆرین ، خوری پاكکردن و جلشۆرین و شتی تری چەند حەوزێکی تیابوو • کە لە

ئافرەتێ خەریکی ئیش‌کردنە لە ژووری خانوویەکی لە قوڕ
دروست‌کراودا کە تەنوورێکی تیایە . سلێمانی

مەیدانەکەوە بە پێپلکەکانا بۆ ئەم ژوورانە چوومە خوارەوە کە تاریك بوو و تەنیا لای چەمەکە کرابوەوە ژنێکی هەرزەکار لەترسانا لە قوژبنێك خـۆی شاردەوە • من شەبقەییێکی ئەستوورم بەسەرەوەبوو و کراسێکی درێـژم لەبەر بوو • ژنەکە وای‌زانی من پیاوم و بە ناخێری گیانم هاتوومەتە ئـەو جێگایە نە بەتایبەتی بۆ ژنان تەرخان‌کراوە • ژنەکە هەقی بوو ، لە تەوێلە ژنی وەك منی نەدیبوو •

ژنانی ئەم دێیە ، بەڵکو ئەم شارە بچووکە هەموو دەمێ چاکەتێـکی درێژی قەدیفە یان سورمەیان لەسەر جلەکانیانەوە لەبەردەکرد • ئەمە بـۆ خۆداپۆشین لەبەر سەرما نیە ، ئێرەش وەکو جێگاکانی‌تری کوردستان بـە رۆژ زۆر گەرمە • بەڵام ئێواران و شەوان فێنکە • لەبەرئەوە بۆ نووستن ناچنە سەربان بەڵکو لەناو ژوورە پرفەرشەکانیـان دەنون • ئەم ژنـانە بەشی خوارەوەی چاکەتە درێژەکانیان دەنووشتێننەوە و لەسەر پشتیـان رای‌دەگرن • دەیانگوت ژن نابێ پشتی خۆی بە بێ چاکەت پێشـاندا • ئەمەی کرد عەیب و شوورەییە •

ئافرەتانی ئەم ماڵە ، کە باشترین ژنانی شارەکە بوون ، هەموو کاتـی خۆیان لە ماڵەوە رادەبوارد و نەدەچوونە گەڕان • ئێمـەی مێوانـەکان گەڕانێکی کورتمان کرد بۆ ناو شاخەکان بۆ ئەوە کە لە دڵی خۆمانا بڵێین ئێرانمان دی ، چونکە شاخەکانی عێراق لێرە تێکەڵ شـاخەکانی ئـێرانی ئەوبەری سنوور دەبن و لە یەك جیاناکرێنەوە • ئافرەتەکانی ماڵەکە گوتیان ئەمە پانزە ساڵە نەچوونەتە قەد ئەو شاخانە •

یەکێ لە کچەکانی ماڵەکە ئێمەی برد بۆ دیتنی مزگەوتەکانی ئـەم دێ گەورەیە و چووینە ناو یەکێ لەو مزگەوتانە کە لەسەر چەمەکە بوو و بۆیان گێڕاینەوە کە ئەم مزگەوتە بە ئەمری خوا ئەوەندە بەرز بوەتەوە • لەپاشان شکڵی مزگەوتەکە و کەمەرەکانی (واتا قەوسەکانی) سەر دەرگا و پەنجەرەکان

کاری (واتا تەئثیری) چەشنی خانووی ئێرانی پیشاندەدا • لەپێش ئــەوە پێڵاوەکانمان داکەنین و بۆ ژوری مزگەوت بچین ، ئافرەتەکان چوونە سەر حەوز و دەسنوێژیان وەرگرت • گۆڕەکان لەسەر زەوی دروستکرابوون و هەر یەکە بەردێکی لای سەرەوەی هەبوو • لەپاشان لەسەر هەر گۆڕێــك محەجەرەیەکی نزمی ئاسنین هەبوو • کچی ماڵەکەمان بە خۆشی و نــەرمی محەجەرەکەی ماچکرد • پێش ئەوە بچینە ناو مزگەوتەکە ــ وەکوو لەپێشدا گێڕامەوە ــ پێڵاوەکانمان داکەند • لێرە نابێ بە پێڵاوەوە بچیە ناو مزگەوت یان ژوور کە فەرشی لێ راخرابێ • چونکە بەڕە و فەرش و مافوور بۆئەوە رادەخرێ لەسەری دانیشی ، نان بخۆی و بنوی • لەبەرئەوە نابێ بە پێڵاو کە لە دەرەوە لە پێی دەکەی پیس و قوڕاوی بکەی •

بەڵام لەم ساڵانەی دوایی لەباتی ســۆل ، کەوش و کڵاش ، پێــڵاوی ئەورووپایی (واتا قۆندرە) زۆر بوو و ئەمە بوە هۆی ناخۆشی و ماندوویەتی• چونکە تۆ دەتوانی سۆلەکەت و پیــاو دەتوانێ کەوش یان کڵاشــەکەی بەئاسانی و بە بێ دەسلێدان لەبــەر دەرگای ژوور داکەنی • بــەڵام بــۆ قۆندرە وانیە • تۆ دەبێ بچەمێیتەوە و قەیتانەکەی بکەیتەوە بۆ ئەوە کە لــە پێت دەرچێ • بیستم لە تەوێــڵە کڵاشی زۆر جوان و بــاش دەکرێ ، کە ژێرەکەی لە پەڕۆ دروست و بە چەرم قایم دەکرێ و سەرەکەی دەچنرێ • کڵاش بۆ رۆیشتن زۆر خۆشە ، کە بەســەر بەردەڵانێــکی لێــژا بڕۆی ژێرکڵاشەکە بەردەکان دەگرێ ، لەبەرئەوە پێتناخزێ • لەپاشا تۆ دەتوانی پێش ئەوە بچیتە ناو ژووریکی پڕفەرشەوە بەئاسانی لەپێتی داکەنی • ئێستا لە دیوەخانە تازەکان خەڵك پێڵاوەکانیان داناکەنن و ئەمە داخەکەم لەبابەت دەستووری لەشساغی و پارازتنی فەرشەوە دەبێتە گۆڕانێــکی خراپ •

چوون بۆ کەرکووك

کە لە سەفەری رەواندز گەڕاینەوە ، لە کەرکووك تێپــەڕین و لەوێ

توانیمان بە یاریدەی ئەندازیارێ ــ کە لەســەر کاری بەســتێنی دووکان ناسیم ــ ناوچەی بیرە نەوتەکان ببینم • ئەم ئەندازیارە بە قەمەرەکەی ئێمەی بەناو شیرکەتەکەدا گەڕاند و ئەو شتانەی پیشاندایین کە دەتوانین ببینین • لە جێگایێ چاومان بە نەوتی ڕەش و سەوزی خــاو کەوت کە لە زەویەکەوە دەردەچوو • لە جێگایێکیتری زەویەکە دەسووتا • وادیــارە لەوێ غــاز دەردەچێ و ئاگری تێبەربوە و هەروا دەسووتێ• لە جێگایێکیتری چاومان بە یەکەمین بیر کەوت کە نەوتی لێ دەرهێــنرا و نەوتــەکەی تــەواو بوو گیراوە • ڕۆژی دەرهێنانی نەوت و تەواوبوونی لە ســەردەمی بــیرەکە نووسرابو •

لەپاشان گەیشتینە یانەی فەرمانبەران کە تازەترین حەوزی مەلەکردنی لێ دروستکرابوو • کاشیەکانی وەك ڕەنگی شەختە شینکار بوو و هەستی فێنکی بە ئێمە دەدا لە ئاو و هەوایەکدا ئەوەندە گەرم بوو جلەکانمان بە ناو قەمەرەکەوە دەنووسا •

چاوپێکەوتنی ئەم حەوزە جوانە کە لەسەر پلانی کەلیفۆرنیە نــەك دێنمارك دروستکرابوو نیشتمانی خۆمی هێنامە بیر و نەختێ دڵی کزاندم و عاجزی کردم • حەوزەکە زۆر جوان بوو و هێڵ و قوڕنەکانی زۆر ڕاســت بوون • بەڵێ لەپاش ئەوە کە ماوەیێك لەناو کوردەکان بە خۆشی ژیــام و تێکەڵی ئافرەتانێ بووم کە دڵی منیان رادەگرت ، هەرچۆنێ بێ من بــیری نیشتمانی خۆمم کردەوە ، ئەو نیشتمانە کە چاك بێ خراپ بێ نیشتمانمە ، وڵاتی کەس و کارم و با و باپــیرمە ، لەوێ هاتوومە دنیا ، لەوێ ژیاوم و لەوێش دەمەوێ بنێژرێم •

ئەندازیارەکە ئێمەی لەگەڵ دوو پیاویتر بۆ نانی نیوەڕۆ بانگکرد • من حەزم دەکرد بچم و لەوێ بیرەی دێنمارکی بخۆمەوە • بەڵام من چــۆن دەمتوانی تەرجومانەکەم بۆ ئەم دانیشتنە بانگ کەم و لەگەڵ دوو پیــاوی

نامەحرەما بێپەچــە دانیشێ • لەبەر ئەوە من سوپاسی ئەندازیارەکەم کرد و نەچووم •

لەپاشا بیرم‌کردەوە لە تاخمی چەقۆ و کەوچك و چەتاڵ و قــاپ کە لە نانخواردنێکی سادە لای ئێمــە بەکاردەهێــنرێ • ئێمــە ئــەم چەشــنە نانخواردنەمان لە ئەورووپا لە زەمانی لویسی چواردەمــین فــێربووین و بەمجۆرە ئێستا بە ئەزیەت و ناخۆشی برسیەتی خۆمان ژێردەکەین • چــاك بوو لەگەڵ تەرجومانەکەم بۆ نانخواردنەکە نەچووین ، چونــکە وابزانــم تەرجومانەکەم بەکارهێنانی ئەو جۆرە تاخمی خواردنەی باش نەدەزانی •

ئێمە ئەو شەوە دەبوایێ لە ماڵی پیاوێك مێوان بین کە دوو ژنی هەبوو و بۆ هەر یەکە خانوویێکی بچووکی تەرخان کردبوو • خانوەکان پشتیان لــە یەك بوو و لە دەرەوە دەتتوانی لە خانوێکەوە بۆ ئەویــتری بچی • هــەر خانوییێك بریتی بوو لە دوو ژوور و پێشخــان و حەوشەیێــکی کراوە • ژوورەکان لەسەر شەقام بوون ، لەبەرئەوە پەنجەرەکانی بەرزبوون ، تــاکو لەدەرەوە خەڵك چاویان بە ناو ژوورەکان نەکەوێ • لە پێشخانەکەوە تــۆ دەچووی بۆ حەوشــەکە کە بە بــەرد داپۆشرابوو گەرمــاو و جێــگای چێشت‌لێنانی تێدابوو • لە لایێکی حەوشەکە دار مێوێــك هەبوو کە بــە گەڵاکەی نیوەی داپۆشیبوو • بە پێپلکەیێ تۆ دەچوویتە سەربانێکی تەخت کە بە دیوار شوورەی کرابوو ، ئەمە بەپێچەوانەی زۆری سەربانەکــانی سولەیمانی بوو کە بێ‌شوورەن • یەکێ لە ژوورەکانی هەر خانوییێك بــۆ مێوان تەرخان کرابو و کورسی و قەنەپــە و مێــزی لێ بوو • ژووری دووەم هی‌نووستن بوو • لەوکاتە کە هاوین بوو بەڕە و دۆشەکەکان لەسەر زەوی راخرابوون و چوارپایەیێ بۆ نووستنی شەو لە حەوشە دانرابوو • لەتەنیشت دیوارێکەوە مەکینەیێکی دووڕینی سنگەر هەبوو کە بۆ چاوەزار کووژەکەیێکی پێوە کرابو • لەتەنیشت مەکینەکە چەند سەنووقی ئــاسنی

رەنگاورەنگ هەبوون کە جل و بەرگی ژنانەی کوردەواری تێدابوو • بەڵام لەودەمە ئافرەتەکان کراسی سپی درێژیان لەبەرکردبوو • ئەم بابەتە کراسانە ژنە تورکمانەکانی کەرکوك لەبەری دەکەن • کراسەکان ناشیرین بڕابوون و بە نارێکی دوورابون • یەکێ لە ژنەکان قامکی (واتا پەنجەی گەورەی) پێی دەێشا • کە ئێمە لەوێ بووین ژنێکی لادێیی دەس و ناوچەوان کوتراو خەریکی قاچی ئافرەتەکە بوو ، رۆنی لێدەدا و دەیبەست•

ئێوارە هەردوکمان پێکەوە لەگەڵ هەردوو ژنەکان شیو (واتا نانی ئێوارە)مان خوارد و بێژمارە چایمان خواردەوە • ئێوارە ئێمە و نەخۆشەکە لەژێر دار مێوەکە لەسەر دۆشەك خەریکی دەمەتەقێ بووین • نەخۆشەکە لە ژوورەکەی وەڕس بووبوو و بە حەوشەکەی دڵی دەکرایەوە • مێردەکەیان ئەوەندە پیاوێکی باش بوو هەردوو ژنەکانی بۆ حەج ناردبوو : یەکێکیان بە پاس و ئەویتری بە فڕۆکە بۆ حیجاز چووبوون • من پرسیم بۆچی هەردوکیان پێکەوە نەچوون ؟ ئەمە پرسیارێکی بێ جێ و گەوجانە بوو • ئەم جۆرە سەفەرە چەند مانگێکی پێدەچێ • موسوڵمانێك پارەیێکی زۆر خەرج ناکا بۆهێنانی دوو ژن بۆ ئەوە کە خۆی نزیکەی سێ مانگ بەتەنیا بژی •

لەپاش حەجکردن ئەم ئافرەتانە بوونە حاجی • بەپێی نەریتی (واتا دەستووری) ئێرە ئافرەتی حاجێ نابێ قۆڵی بە ڕووتی دەرخا و دەبێ سەری بە سەرپۆشێکی سپی داپۆشێ • ئەو ئێوارەیە هەردوکیان لەژێر سەرپۆشەکەیان روویان بە خۆشی و رەزامەندی و کامەرانی دەدرەوشایەوە• من نەمزانی کامیان گەورەتر بوو •

مێردەکە ئێوارە درەنگ لە ئیش گەڕایەوە • کاسبیەکەی فرۆشتنی پایسکیل و پارچەی ئۆتۆمۆبیل بوو ، کراس و پانتۆڵی ئەرووپایی لەبەربوو •

وادیاربوو ئەو لە دەرەوە نانی خواردبوو ، ئێمە پێکەوە شیوێـــکی باش و بەتامیان خواردبوو لەگەڵ ماستاوی سارد و مێوە • بـــەلاَم ئـــەو لەگەڵ ئێمە چای خواردەوە • ئێمە ژنان لەسەر دۆشـــەك دانیشتبووین ، پیاوەکە لە دوورەوە لەسەر کورسییێکی بچووکی بێقـــۆڵ بەرامبەرمـــان دانیشتبوو •

بەڵێ پیاوەکە بەرامبەرمان دانیشتبوو ، بەلاَم وای پێشـــاندەدا کە ئەندامی ماڵەکە نەبێ و لە ماڵەکەی بێبەش بێ • ئەو دوو مـــاڵی هەبوو ، هەریەکێ بۆ یەکێ لە ژنەکانی ، بـــەلاَم ژووری تایبـــەتی خـــۆی نەبوو کە شتەکانی خۆی تێخا • رۆژی دووەم کە چووینە ماڵی ژنی دووەم ، تەماشامان کرد ئەویش تەواو وەك ماڵی یەکەمە • ژووری مێوان بـــاش بە قاقـــەزی رەنگاورەنگ رازابوەوە • لەلایێك چەند بووکە شووشەی ئەورووپـــایی هەبوون لەگەڵ خانوو و شتومەکیان • وادیاربوو ئافرەتەکە ــ کە منداڵی نەبوو ــ زۆر حەزی دەکرد منداڵی ببێ و خەوی بە منداڵ بوونەوە دەدی • لەبەرئەوە ژوورەکەی بە بووکە شووشـــە رازانـــدبوەوە و بەوە نـــەختێ تەسکینی دەهـــات •

من وردە وردە تێگەیشتم مێردەکە لە هەردوو ماڵەکە دەژیا : رۆژێ لەگەڵ ژنی یەکەم و رۆژێکیتری لەگەڵ ژنی دووەم • ئێوارە چوە مـــاڵی یەکەم و جلی شەوی لەبەرکرد و هاتە لای ژنی دووەم کە نەخـــۆش بوو • لەپاشا شەو لەگەڵیان باسی پێویستی رۆژی دووەمی کرد • ئـــەو نـــەك ژنەکانی لە بازار خۆراك و پێویستی رۆژبەرۆژی دەکڕی • لە سولەیمانیش لە ماڵی تەرجومانەکەم ــ کە باوکی دوو ژن و حـــەوت کچی هەبـــوو کە پێنجیان گەورە بوون ــ ئەو باوکە پێویستی هەمە رۆژەی دەکری • بەیانیان دەچوە بازاڕ و لەگەڵ کوڕێکا دەهاتەوە کە گۆشت و سەوزە و مێوەی لەناو زەمیلەیێ هەڵدەگرت •

مێردەکە بە کراسێکی درێژ و پێلاوێکی ناوماڵەوە هات لەسەر دۆشەك لە تەنیشت ژنە نەخۆشەکەی دانیشت • ژنەکە نرکە نرکی بوو لەبەر خۆیەوە دەیگوت : « وەی نەنە ، وەی نەنە » واتا « ئای دایە ، ئای دایە » • مێردەکە شتێکی بەدەستەوە بوو لەسەر دۆشەکەکە داینا • کە تەماشام کرد زانیم سبیلی تووتن کێشان نیە ، بەڵکو دەمانچەیە •

پاش ماوەیێ مێردەکە هەڵسا و چوە دەرەوە بۆ ئەوە کە لە دەرگاکەی تری بچێتە ماڵی دووەم • ئافرەتە بەسەزمانە نەخۆشەکە شەو هەتا بەیانی هەر نرکە نرکی بوو و لەبەرخۆیەوە «وەی نەنە ، وەی نەنە»ی دەگوت • لەگەڵ ئەوەشدا من رازی نەبووم و قەبووڵم نەکرد چوارپایەیێکی ئاسنیان بۆ من تەرخانکرد و من لەسەری هەتا بەیانی بە خۆشی نووستم •

شەوی پێشوو لە هەولێر لە ئوتێل بە خراپی نووستین • ئوتێلەکە چەند ژووری هەبوو و لە دەرەوەی حەوشەکە چوارپایەکانیان لێدانابوو • لەم ئوتێلە بێجگە لە ئێمە ئافرەتی دیکە نەبوون و حەوشەکە بۆ پیاوان تەرخان کرابو • لەبەرئەوە دەربەستبووین لەناو یەکێ لە ژوورەکان لەگەڵ تەرجومانەکەم و برا بچووکەکەی بنوین • لەگەڵ ئەوەشدا ژوورەکە پانکەی هەبوو ، ئەوەندە گەرم بوو زۆر بە ناخۆشی توانیمان نەختێ بخەوین •

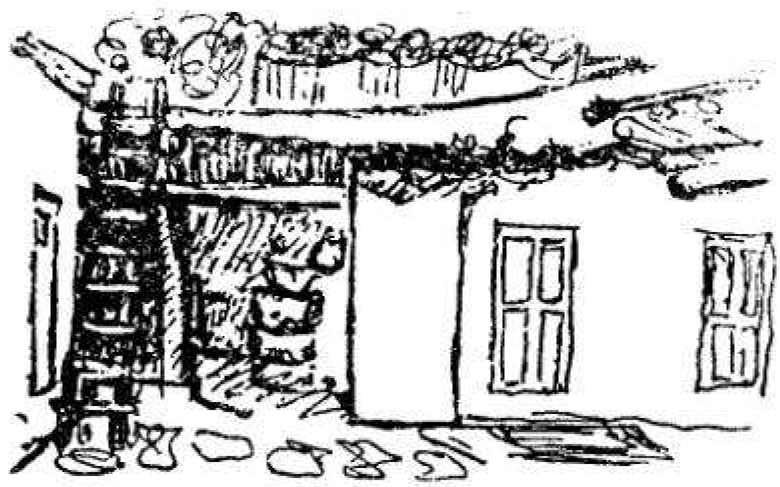

- ١٠ -

گونـدی بێ ئـاو

لەسەر زۆری سەربانەکانی سولەیمانی لەقلەق هەن • ئەم باڵندانـە بە کوردی لەقلەقیان پێدەوترێ لەبەرئەوە کە بە دەنووکیان دەنگێ دەردەکەن کە لە دەنگی وشەی لەقلەق دەکا • ئەم باڵندانە ــ کە هەندێ جار بە بـاڵە پانەکانیانەوە بە نزمی دەفڕن ــ دەبنە بەشێ لە دیمەنی ئەم شارە و دەور و پشتی ، هەروەکو داری گوڵەبەڕۆژە جوانەکان کە باغ و حەوشەکـانی دەڕازێننەوە • من بیرم لەوە دەکردەوە کە ئەم باڵندانە بە خواردنی بـۆق و گیائلەبەری بچووکی ئاو دەژین و دەبێ بچن بۆ ناو ئاوێکی نزیك بۆئەوە کە خۆراکەکەیان بدۆزنەوە •

سەرچنـــار

نزیك سولەیمانی سەرچنار هەیـە کە ئاوێـکی زۆری لێ دەڕژێ و

سەرچاوەی ئاوی شاری سولەیمانیە و لە نزیکی کارخانەییەکی گەورەی چیمەنتۆ دروستکراوە .

لە سەرچنار کە چەند سەرچاوەی سارد یەکدەگرن و دەرژێن دار و درەختێکی زۆر رواون ، حەوز و دەور و پشتەکەی رێکخراوە و خانوو و گازینۆ ئامادە کراوە و بوەتە سەیرانگا . خێزانەکان لە سولەیمانی و شارانیترەوە دەتوانن بە قەمەرە و پاس بۆ ئەوێ بچن و رۆژێ هەتا ئێوارە لەژێر سێبەری دارەکان و لەتەنشت ئاوە ساردەکە رابوێرن و بە هەستی شنەی بای فێنك و خورەی ئاوی سارد دڵیان بکرێتەوە . لە خانوە هاوینیەکان نە کورسیم دی و نە مێز . چونکە لێرە خەڵك کە هاتن لەسەر بەرە لەسەر زەوی دادەنیشن . خێزانەکان قەمەرەکانیان هەتا دەمی بە گەورە و بچوك پڕ دەکەن و هەمووشتێ ــ کە بۆ ئامادەکردنی چای و خواردنی نیوەرۆ پێویست بێ ــ لەگەڵ خۆیان دێنن . ئەم خێزانانە چێشتی لینراو بەدەگمەن لەگەڵ خویان دەهێنن . لەبەرئەوە ئەمانە سەماوەر ، خەڵووز ، قاپ و ئامان بۆ چێشت لینان و گوشت و برنج و نان و شەکر و چای لەگەڵ خویان دێنن (١) .

ئەم سەیرانە خۆشەی کورد لە سەیرانی ئێمەی ئەورووپایی دەکا کە لەناو باغە تایبەتیەکان (پارکەکان) دەیکەین ، ئەو باغانە کە بۆ سەیرانکەر تەرخان کراون و بۆ دانیشتن مێز و تەختی لەناو بڵاو کراوە .

ئەم جۆرە سەیرانگایە بە شتێکی خۆش دادەندرێ . لەبەر ئەوە لەپاش مردنی کەسوکارێ ، لە کاتی پرسە نابێ تۆ بۆ ئەوێ بچی .

---

(١) نووسەر ئەوەی نەزانیوە ئافرەتی کورد وا حەز دەکا لە جێگای سەیران چای بکا ، چێشت لێنێ ، تەنانەت هەندێ جار ــ بێتو لادێیی بێ ــ نان بکا .

وەرگێر

ئاو و داری سەوز لە وڵاتێکی وشك دەبێتە هۆی دیمەنێکی زۆر جوان . ئاو بەتەنیا ژیانە (١) . ئاخ (واتا خۆڵ) لێرە لە زۆر شوێن بە بڕشتە و بە پیت و بەرەکەتە . بەڵام زۆری ئەو شوێنانە ئاویان نیە . هەندێ جار لە شوێنێ ئاوێك وشك دەبێ ، یان ئاوی چەمێك وردە وردە کەم دەبێتەوە . ئەمە دەبێتە هۆی ژیانی تاڵ ، کولەمەرگی و ماڵوێرانی بۆ ئەوکەسانە لەوێ دەژین .

میرزا رۆستەم

من جارێ چەند رۆژێ لە دێی میرزا رۆستەم رامبوارد کە لەسەر زێی بچووك بوو ، لەو جێگایە کە قایغ خەڵکی لەلایێکەوە بۆ لایێکی تری زێ دەپەڕاندەوە (٢) . لە بەردەمی دەشتایی و لە پشتی شاخ هەبوو . ئاوەکە لەوێ لەبەر گەرمای هاوین ئەوەندە کەم بووبووەوە زیخ و چەو لە هەردو قەراغ بە وشکی کەوتبوە دەرەوە . بەیانییێك هاتمە خوارەوە بۆسەر ئاوەکە . پێم رووت کرد و لە ئاوێکی بچووکی تەنکم دا ، لەپاشان ئیتر کەوتمە سەر زیخ و چەو . من مەبەستم لەو سەفەرە ئەوە بوو بزانم ئافرەتێکی میرزا رۆستەم بۆ هێنانی ئاو بە تەنەکە چەند هەنگاو دەهاوێ . ئەودەمە دوارۆژەکانی حوزەیران بوو . ئافرەتێك دەبوایێ بۆ هێنانی ئاو سێ‌سەد هەنگاو بڕوا تاکو بگاتە سەر ئاوەکە و سێ سەد هەنگاویش دانێ بۆئەوە کە تەنەکە ئاوەکە لەسەر شانی بۆ ماڵەکەی بهێنێتەوە . ئەو ماڵە کە لێی دەژیام نزیك‌قەراغی زێ بو . من چەند جارێ چاوم لە ئافرەتەکان

---

(١) کوردەکان لە ئاو وشەی «ئاوەدانی»یان دروست‌کردوە و لە گەرمیان بە گوند ، دێ دەڵێن «ئاوایی» .

وەرگێڕ

(٢) ئێستا ئەم دێیە نەماوە . جێگاکەی نوقوم بوە لەژێر بنەوانی دووکان .
وەرگێڕ

بوو کە بۆ ئاو دەچوون• کە دەگەیشتنە سەر ئاوەکە پێڵاوەکانیان دادەکەند و تەنەکەکەیان دەبردە ئەوبەر و پڕیان دەکرد و دەیانهێنایەوە ئەمبەر • ئینجا پێڵاوەکانیان لە پێ دەکردەوە و سەردەکەوتن بۆ ناودێ و دەچوونە ماڵەکەیان • هەندێکیان ماڵیان دوور بوو ، لەوپەڕی دێیەکە بوو • لەبەرئەوە بە بارە قورسەکەیانەوە دەربەست بوون ماوەیێك پتر (واتا زیاتر) بڕۆن • ئینجا چۆن تەنەکەیێ ئاو بەشی خێزانێك دەکا بۆ خواردنەوە، چێشت لێنان و شۆرین • کچێ شۆرینی چی؟ بەخوا لەوڕۆژە گەرمانەی دوای حوزەیران زۆر کەم دەیانتوانی دەس و دەموچاوی خۆیان بشۆن •

باغەکانی سەر زێ بە چەرخ ئاودەدرا ، قاترێکی چاو بەستراو چەرخەکەی دەسووڕاند و ئاوەکە دەرژایە ناو جۆگاییەکی بچووکەوە • بەڵام ئاوی ماڵ بە شانی ئافرەتان دەهێنرا • کە گەرما بەرز دەبووەوە ، ئەم ئاوە کەمی دەکرد •

لەوماڵە کە دەژیام لە دێی تۆپزاوە ــ واتا لە ماڵی شێخ ــ بەجۆرێکی باشتر ئاویان بۆ سەرەوە دەهێنا • لەوێ بە گوێدرێژ ئاویان دەهێنا کە ٦ ــ ٧ بەرمیلی بەتاڵیان لێ بار دەکرد • بەرمیلە پڕکراوەکانیان لەسەرەوە ڕۆدەکردە ناو تانکیێکی گەورە کە لە خوارەوە بەلووعەی هەبوو • من دەمتوانی لە بەلووعەکە بە ڕەحەتی دەس و دەم و چاوم بشۆم • جارێك ئەسپێ کە بە دان کەوتبوو بۆ چاوەدێری لای تانکیەکە بەسترابووەوە • کە چووم دەستم بشۆم ، کلکی هەڵگرت و لێی دام و ئەوەندەی نەمابوو بمخاتە خوارەوە بۆ سەر زەوی •

لە میرزا ڕۆستەم یەکەم جار بوو بە نوێنێکی تازە دەنووستم • لە تۆپزاوە نوێنی تایبەتی خۆم هەبوو لە ژووری خۆم • بەڵام لێرە یەکەمجار بوو لەگەڵ ئەندامەکانیتری خێزانێك لەسەر نوێنێکی تایبەتی دەخەوتم • نوێنەکەم لە حەوشە بوو • لەبەرئەوە بیرم لەوە دەکردەوە چۆن ئێوارە

جلەکانی ڕۆژم بگۆرم و جلی شــەو لەبەرکەم • بەڵام ئێوارە بە تاریــکی هەرچۆنێ بوو توانیم جلەکانم بگۆڕم • کە بەیانی لە خەو هەڵسام دەور و پشتم هەموو هەڵسابوون • ئیتر چۆن دەمتوانی لەناو ئەو خەڵکە جلەکەم بگۆرم !! ئیتر بۆ جارێکیتری وەك ژنە لادێییەکان بە باشترم زانی هەر بــە جلەکەی ڕۆژمەوە بنووم تاکو بەیانی دەربەست نەبم بیگۆڕم •

بەڵێ لە میرزا ڕۆستەم ژنان ڕۆژی چەند جارێ ئاویان بۆ ماڵ دەهێنا ، بەڵام خوا و ڕاستان ڕێگاکەیان ڕاست بوو ، بەرزی و هەورازی نەبوو • بەڵام لە دێیێکیتری ناوچیاکان کە ناوی (بەڵخە)یە ڕێگای ئاوەکە ناخۆشە و هەورازێکی خراپ دەکەوێتە سەر ڕێگا • یەکێ لە ماڵەکان لەم دێیە کــە سەرمان لێ دا ماڵی مەلا بوو • مەلاژن بە گەرمی گلەیی لە ئیشی ئاوهێنان دەکرد و دەیگوت : «بەخوا ئیتر من بەرگەی ئەوە ناگرم ڕۆژی سێ چوار کوندەئاو لە خوارەوە بۆ ماڵەوە سەرخەم • لە سەرەوە ڕێگاکە هەورازە و هێنانی کوندەئاوێك هیچ نەبێ نیو سەعاتی پێدەوێ » •

لە سولەیمانی پیاوێك هاتە ماڵی خانەخوێکەم کە خەڵکی بەڵخە بوو• وادیارە خێزانی خانەخوێکەم پەیوەندییان لەگەڵ زۆر کەس لە سولەیمانی و دەرەوەی هەبوو • پیاوەکە لەگەڵ ئەوەشدا هێشتا گەنج بوو ، ماندوو و پەرپووت دیاربوو • ڕانك و چۆخەکەی ــ کە لە مووی بزن تەنرابــوو ــ کۆن و چڵکن بو • دوو کەری پێ بوو بە تووی وشکی ناو پێستە بــاری کردبوون • دەیویست لە بەڵخەوە بچێ بۆ گەرمیانی کەرکووك و لەوێ توە وشکەکەی بە دانەوێڵە بگۆڕێتەوە • لەسەر ڕێگا لە سولەیمانی پشووی دەدا • سەفەرەکەی دوو هەفتەی دەخایاند و ناخۆش بوو • لەڕێگا بە کوێ بگەیشتایێ لەوێ ڕادەکشاو دەنووست •

چوون بــۆ بەڵخە

پاش ماوەیێك ئێمە بۆ سەردان چووینە بەڵخە و لە ماڵی ئەو پیــاوە

دابەزین کە ژنێکی هەرزەکاری هەبوو • لەوێ لە سەربان لەسەر بەڕە و دۆشەك دانیشتین • لەپاشان خەبەرمان بۆ هات کە دەتوانین بۆ ماڵێکی‌تری بچین کە ژوورێکی پرفەرشیان هەیە • ماڵێك ژووری پڕفەرشی هەبێ مەعنای وایە ئەحواڵیان باشە و دەسیان دەڕوا • بەڵێ لە ژووری پرفەرش دانیشتن و رابواردن خۆشترە • بەڵام ئێمە چۆن خانەخوێیە باشەکەمان بەجێ‌دەهێڵین• قسەی پێ ناوێ ئێمە لەوێ ماینەوە •

بۆ بەخێرهاتن کردنی ئێمە پیاوە ناودارەکانی دێیەکە ئێوارە هاتنە لامان • ئەوەندەی پێ‌نەچوو سەربانەکە بە بۆرە پیاو پڕ بوو کە دەورەی ئێمەیان دا و جغارەیان دەکێشا و چاییان دەخواردەوە • رۆژی دووەم ژنان هاتن • ژمارەی ئەمان لە هیی پیاوەکان کەمتر نەبوو •

من یەکەم ژنی ئەورووپایی بووم لەو دێیە • ژنەکان بەسەیرەوە تەماشای پرچیان دەکردم کە بەسەر ملما شۆڕ بووبووەوە • لەپاشا لەم دێیە چاوم بە چەند منداڵی قژزەرد و چاوشین کەوت ، بەڵام رەنگیان وەك رەنگی منداڵانی ئەورووپای باکوور (واتا شیماڵ) زۆر سپی نەبوو •

ئێمە دوو شەو لە بەلخە ماینەوە • خانەخوێکەمان باشترین دۆشەکی لە سەربان لەسەر بەڕە بۆ راخستین • تەرجومانەکەم و من هەریەکە لەسەر دۆشەکێ نووستین • بەڵام هەردو دۆشەکەکە لەتەنیشت یەکەوە لەسەر یەك بەڕە راخرابوون • پاش نیوەڕۆ بەڕەو دوشەکەکان بە ولاغ بارکران و برانە ناو باغ و لەژێر دارتوەکان راخران • ئەم خێزانە چاکە کە دەسیان باش نەدەڕۆیی ئەوەندەی پێیان کرا خزمەتیان کردین و ئامادەبوون ئەوەی هەیانبوو لە بەردەممان داینێن • کە جیابووینەوە ملوانکەیێکی مووروی سپیم هەبوو کردمە ملی ئافرەتەکە • ئەو ملوانکە هەرزانەم لە بازاڕی سولەیمانی کریبوو ، داخەکەم لەوە زیاترم پێ‌نەبو • چەندی حەزم دەکرد

شتێك لەوە باشتر و نایابترم هەبوایێ تاکو بەرامبەر مێوانداریە باشەکەیان پێشکەشم بکردایێ • بەلاّم داخەکەم هیچیتری ئەوتۆم پێ نەبوو •

باغەکانی بەلّخە

باغی دارتوەکان فێنك و خۆش بوو • سەرزەوی و ژێردارەکان تەخت و پاك کرابوون و بە بەرد لووس و جوان کرابوو بۆئەوە کە دەنکە توەکان کە کەوتنە سەری بە پاکی و پوختەیی بمێنن • توە سپی و زەردەکان دەکەوتنە خوارەوە ، ژنان کۆیان دەکردەوە و دەیانبردە جێگاییێکی تایبەتی بۆ وشك‌کردن • ئەم جێگایەش بە قوڕ تەخت و بە بەرد لووس‌کرابوو • ئەو سەربانەش کە شەوان لەسەری دەنووستین بە هەمان جۆر تەخت‌کرابوو• قوڕەسوورەکە بە چینێ قوڕی سپی سواغ درابوو و لەپاشان بە بەرد باش لووس و جوان کرابوو • نەدەبوو ئاو برشێتە سەر ئەم سەربانە پوختەیە بۆئەوە کە تێك‌نەچێ • بێتو نەختێ چای یان ئاو برژایەتە سەری زوو بەهۆی بەردێك ــ کە هەمیشە ئامادە بوو ــ لووس دەکرایەوە• لەپاشان هەموو سەربانێ سالّی جارێك دەبوایێ قوڕەکەی تازە و تەخت و لووس بکرێ •

لەخوار سەکۆی دارتوەکان سەرچاوەییێك هەبوو • لەپاش ئەوە گەیشتینە ناو باغەکان لەوکانیە ــ بە بێ داواکردنی ئێمە ــ تاسێ ئاویان بۆ هێنایین • لێرە لەناو مالّەکانی کورد کە گەیشتیە جێ کوتوپڕ ئاو ، دۆ یان ماستاوت پێشکەش دەکرێ • ئەمە تەنیا لەبەر گیانی مێوانداری و چاوتێری نیە ، بەلّکو لەبەر گەرمی و وشکی هاوینی ولاّتەکەشە • لەبەرئەوە تۆ زۆر توونیت دەبێ و شکاندنی توونیەتی دەبێتە خزمەتێکی گرنگ و گەورە •

نان‌کردن لەنــاو بــاغ

ژنەکەی خانەخوی « ئافرەتی مالّەکەم » لەگەلّ مندالّە سێ سالاّنەکەی

کە خستبوویە سەر پشتی کیسەیێك ئارد و هەندێ خوێی‌هێنابوو لەناو کیسەیێکی بچووك بۆئەوە کە لەناو باغەکە لەژێر دارتوەکان نانی ساجی بکا • لەوێ لە باغەکە هەموو تفاقی نان‌کردن هەبوو •

لەپێش هەموو شتێکا چوە سەر کانی بۆ خۆ شۆرین • چونکە لە ماڵەکەی لەناو دێ ئەوەندە ئاو نەبوو خۆ بشوا • لەپاشان سەرپۆشە سپیەکەی لەسەر کلاوەکەی قایم‌کرد • لێرە ژنان فێس لەسەر خۆیان نانێن تەنیا کلاو لەسەر دەکەن کە هەندێ پارەی زیو و مووروی پێوە دووراوە • لەپاشا فەقیانەکانی کردەوە و نوێژی کرد • لەپاش نوێژ کردن کوندەیێك ئاوی هێنا و هاتە لای کوانووی ئاگرەکە لەژێر دار توێك • کوندەکەی لەلاییەکەوە بە دەم بەستراوی و ساجەکەی لە بان کوانوەکە لەسەر سێ کوچکە دانا و هەندێ چیلکە و گەڵای هێنا و لەناو کوانوەکەدا ئاگری کردەوە • ئینجا ئاردەکەی بێژا و لەناو تەشتێکی مسی سپی‌کراو هەویری شێلا • لەپاشان گوندکی هەویر دروست‌کراو خرایە سەر پنەیێکی نزمی بچووك ، پان کرایەوە و خرایە سەر مادە و لەپاشان سەر ساجەکە کە لەسەر ئاگرەکە گەرم بووبوو • بەم‌جۆرە دەس‌کرا بە برژاندنی نانی ساجی • هەویرەکە لەناو تەشتەکە وردە وردە کەم‌بوەوە • سەبەتەی نانەکەش وردە وردە بە نانی ساجیی تەنکی جوان بەرزبوەوە • ئافرەتەکە هەمیشە لەژێر دارتوەکە بە چوار مەشقی دانیشتبوو ، تەنیا پەنجەکانی و دەسەکانی دەجووڵایەوە و ئیشەکەی زۆر بە ڕێکوپێکی ، زیرەکی و وەستایی جێ‌بەجێ دەکرد •

ڕۆژی دووەم چووینە سەر تاقگەکەی خوار ئاوایی • لەوێوە ئاوی خواردنەوەی پاك بۆ ئاوایی دەبرا • ئاوەکە کە لەقەد شاخەکە بە گژوگیا داپۆشرابوو بڵقی دەدا و دەڕژایە خوارەوە • لە تەنیشتیەوە حەوزی خۆ

شتنی ژنان هەبوو • لەپاش ئەوە کە پیاوێك و چەند کوڕێ کە لەوێ بوون دوورخرانەوە ، چووینە سەر ئاوەکە • لەوێ ژنەکەی خـانەخوێ دەست و قاچی و هەندێ لە جلەکانی شۆری • نەختێ لەولاوە چەند ژنێ کوندەکانیان بە ئاو پردەکرد و دەیانخستنە سەر پشتیان • پـارچە بەرماڵێکیان دەبەستە سەرشانیان و کوندە قورسەکانیان بە دانیشتنەوە دەخستە سەر پشتیـان • ئینجا هەڵدەستان و دەسیان دەکرد بە هەورازەکەدا سەرکەون • ڕێگاکە دوور بوو و بۆئەوەی لە تاقگە جوانەکەوە بگەنە ناو دێ نیو سەعاتی دەخایاند •

دێی بەڵخە دەکەوتە پاڵ شاخێکی لێژ • لە خواریەوە کانییێکی گەرم هەبوو کە خانوێکی قوڕینی چڵکنی لەســەر دروستکرابو • بەڵام ئاوی ئەم کانیە بۆ خواردنەوە و چێشت لێنان بەکەڵك نەدەهات • لەوێ ژنـان دەیانتوانی تەنیا ئامانەکانیان و جل بشۆن و دەسنوێژ هەڵگرن •

لێرە ژنان لە تەختکردنی سەربان کۆمەکی پیاوان دەکەن • کە پـاش نیوەڕۆ شوان مێگەلی هێنایەوە ژنان بۆ دۆشینی بزنەکان دەچن و شیرەکە دەکەنە ناو مەشکەوە •

بەڵام وادیارە لێرە بیریان لەوە نەکردوەتەوە لەباتی ئەوە ژنان بەکوندە ئاو بێنن و ساڵ دوانزەی مانگ تووشی ئەو دەردەسەریە بن ، بـە ولاغ و بەرمیل ــ وەك لە دێی تۆپزاوە ــ ئاو بێنن • ئەم ئیشە کە ژنـان دەیکەن زۆر گران و ناخۆشە و ژیانێکی کولەمەرگیە •

لەم دێیە ژنان دەبێ زۆر ڕەنج بدەن و زۆر ماندوو بن • چونکە ئاو و هەوای دێیەکە فێنکە ، ژنان پاش نیوەڕۆوان نانون • هەر لە بەیانی زووەوە دەبێ ڕەنجبدەن و خەریکی ئیش بن هەتا ئێوارەی درەنگ • ســەرەرای ئیشی ماڵ دەبێ ژنان لە باغەکان خەریکی کۆکردنەوە و وشککردنی تووش بن •

لەناو باغەکان کە کچەکان لە مندالّیەوە ئیش دەکەن ، لە تەمەنێـــکی زۆر بچووك بە دوانزە سالآن بەشوویان دەدەن • هەندێ کچی بچـــووکی کلآو لەسەرم دی کە پارچەی زیویان پێوە کرابو و وا دیار بوو شوویـــان کردبوو •

کچێکی‌تری ئەم دێیەم لە گوندێکی‌تری دی کە لە تەمـــەنی دوانزە سالّی بەشوویان دابوو • بۆیان گێڕامەوە کچەکە ئەوەندە بچووك دەبـــێ ناتوانێ خۆی بە بووکی لەسەر ئەسپ رابگرێ • لەبەرئەوە یەکێ سواری ئەسپەکە دەکەن تاکو بیگرێ و نەکەوێ • ئەو کچە بەسەزمانە بەختی رەش دەبێ • چوار مندالّی دەبێ ، دوانیان دەمرن ، دوانەکەی تریش کچ دەبن • لەگەلّ ئەوەشدا جوان و شیرین و ژیکەلە و ئێسك سووك بوو دەیتوانی ئیشی مالّ ئازایانە جێبەجێ بکا ، مێردەکەی هەڕەشەی لێ دەکرد کە ژنی بەسەر دێنێ • بۆ ؟ بۆئەوە کە کوڕی ببێ • بەلآم ئەم کچە بڕیاڕی دابـــوو بەم کردەوەیەی مێردەکەی نـــابێ رازی بێ و دەبێ ژیـــانی هەوێـــکەی و مێردەکەی تالّ کا • بەلآم ئەم جۆرە بڕیارانە لێرە ئەنجامی خراپ دەبـــێ ، چونکە مێردەکە لەوانەیە ژنە کۆنەکەی بنێرێتەوە مالّی باوکی یان تەلآقیدا •

ئێمە لەم گوندە بێئاوە دوو شەو ماینەوە • شەو دەمـــانتوانی بـــە رەحەتی لەسەر بانە تەختە جوانەکە بخەوین ، بەلآم گۆزە ، مەسینە یـــان دۆلکەی ئاویان نەبوو کە دەستی پێ بشۆی • نابێ ئێمە لەمە گلەیی بکەین، چونکە دێیەکە ئاوی کەم بوو •

لەم دێیە سەربانەکان بەیەکەوە نووساون و بۆئەوە کە سەگ یـــان زیندەوەری چوارپێی‌تری بۆ سەربان نەیێن پەرژینێکی دڕکیان دادەنـــا لە بەینی سەربانەکان • جارێکیان بە شەو لە سەربانەکەی تەنیشتمـــان لـــە

ولاّغ باریان دادەگرت و دەنگەدەنگ پەیدابوو • لەپـاش ئەوە هەرکەسێ لەژێر لێفەکەی هەتا بەیانی کپ بوو •

بەیانی درەنگ بە پێ بۆ سەرشەقامی ئۆتۆمۆبیل کەوتینەرێ • لەوێ لە چایخانەیێکی خۆش لەژێر سێبەری دار چاوەڕێی پاسمـان کرد کـە بمانگەیێنێتە سولەیمانی •

- ١١ -

نەخوێنــدەواری

هەستێکی زۆر ناخۆشم پێدەدا کە دەزانم ئەو ژنانە کە نـاسیمن و لەگەڵیان ژیام ناتوانن قاقەزم بۆ بنووسن • لـە دێنمـارك لە ماڵــەوە زۆر حەزمدەکرد بۆ دۆستەکانی کوردستانم قاقەز بنووسم ، بەتایبەتی بۆ ئـەو ئافرەتانە کە لە ماڵیان ماوەییێکی درێژ ژیام •

من ناتوانم بۆ ئەو ئافرەتانە قاقەز بنووسم کە دەزانم نەخوێندەوارن و ناتوانن قاقەزەکانم بخوێننەوە • تەنیا پارچە قاقەزێ کە نـاوی منی لەسەر بێ ئەوان سەری لێ دەرناکەن و هیچی لێ تێناگەن • لە کوردستان فێرگەی (واتا مەکتەبی) کچان زۆر نییە • لە سولەیمانی یەکێك هەیە • تەرجومانەکەم کە لە کۆلێژی بەرزی مامۆستایان دەرچوە و مامۆستاییێکی باشی ئینگلیزیە و لە فێرگەیێك دەرس بە کچان دەدا ، خوشکەکانیشی چوونەتە فێرگە، بەڵام ئەمانە جیاوازن •

له زۆری گوندەکان فێرگەی سەرەتاییش بۆ کوڕان نیـــە • له زۆر ئاوایی کە سەرم لیٚدا فێرگە نەبوو • وا بڕیار دراوە لە زۆر جێگا فـێرگە دامەزرێ • بەڵام کەمی مامۆستایان ئەم پرۆژەیە دوادەخا • ئەو ژنانە کـە نـاسیمن هەموو ئێستا گەورەن و بە منداڵی کەس بیری لەوە نەکردوەتەوە فێری خوێندەوارییان بکا (۱) •

ژیاری (واتا حەضارەتی ، کەلچەری) کوردەکان لە بنەڕەتـدا لە هیی ئێمەی ئەورووپا جیاواز نیە • ئەوان موسوڵمـانن و دینی ئیسلام داوای خوێندەواری دەکا و پەسەندی دەکا بۆئەوە کە قورئـانی پیرۆز بخوێنن و تێیبگەن و ئاگایان لە دینەکەیان بێ • زۆربەی کوردەکان لە دێهات وەك فەلاحەکانی ئێمەی جاران دەژین و لە تێکنۆلۆجی دوورن • جل و بەرگیان بەتایبەتی لە دێهات بەدەگمەن دەگۆڕن ، دایك چی لەبەرکرد ، کچەکەشی ئەو جۆرە بەرگە دەپۆشێ • بەڵام هەر هەرێمێ جل و بەرگی تایبەتی خۆی هەیە • لە شاران مۆدە هەیە و هەندێ لە ئافرەتان جلی خۆیان بەپێی مۆدە دەگـۆڕن (۲) •

---

(۱) ئێستا لە کوردستانی عێراق لە زۆربەی گونـدە گەورەکان فـێرگەی سەرەتایی هەن . لە هەندێ شوێن لە گوندێـکی نـاوەند فێرگەیێـکی سەرەتایی هەیە کە منداڵی گوندەکانی دەوروپشتی بۆ ئەوێ دەچـن . لەپاشان لە زۆری ناوچەی ناحیەکان فێرگەی ناوەندی (متوسطة) و لـە قەزاکان فێرگەی ئامادەیی (اعدادیە) هەن . فێرگەی کچانیش ئێستا لـە شاران زۆرن و لە ناحیە و قەزاکانیش هەن . لـە هەنـدێ لادێ لـە فێرگەی سەرەتایی کوڕ و کچ پێکەوە دەخوێنن . کچ و ژنی خوێندەوار ئێستا لە کوردستان زۆرن و لە زۆر جێگای کوردستان ئێستا فێرگەی تایبەتی کراوەتەوە بۆ قەڵاچۆکردنی نەخوێندەواری و لەوێ خوێندن و حیساب فێری پیاو و ژن دەکرێ .

وەرگـێڕ

(۲) مۆدە پەیوەندی لەگەڵ بازرگانی دنیا هەیە . زۆری ئـەم مۆدانـە لـە نیویۆرك یان پاریس پەیدا دەبێ . مەبەستیان لەم مۆدانە ئەوەیە هەموو

کوردەکان قژ و چاویان وەك خەڵکی باشووری (واتا جەنووبی) ئەورووپا رەشە ، هەندێکیان قژیان زەرد و چاویان کاڵە یان شینە • زمانەکەشیان وەك زمانی ئێمە زمانێکی هیندی ـ ئەورووپاییە •

لەبەرئەوە من لە هەموو جێگایێ زوو دەبوومە دۆستی ئافرەتان و بە خۆشیەوە منیان لە ماڵی خۆیان قەبووڵ دەکرد • هەر لەبەرئەوەیە من ئێستا هەست بە ناخۆشی دەکەم کە ناتوانم قاقەزیان بۆ بنووسم • من حەزم دەکرد قاقەزیان بۆ بنووسم و سوپاسیان بکەم بۆئەوە کە بە شکاندنی دەستووریان لە هاتوچۆ کردنی ماڵیان چاوپۆشییان لێ دەکردم و لێمدەبووردن • لەپاشا من حەزم دەکرد داوای لێبووردنیان لێ بکەم کە بە ناشیرینی دادەنیشتم لەوکاتە کە ژنەکانیتری وەك گوڵی قەنەفڵ لەسەر زەوی دادەنیشتن و دەلەرینەوە • لەپاشان چەندێ حەزم دەکرد داوای لێبووردنیان لێ بکەم لەوە کە لەسەر نەریتی (واتا دەستووری) ئەورووپاییەکان من ڕاست داوای خواستەکەم دەکرد و حەزم دەکرد زوو خواستەکەم بێتەجێ • من ئێستا دەڵێم ئەو چەشنە رەوشتەی من جوان نەبوو ، گەوجانە و بێئەدەبانە ، رەق، پریمیتیڤ Primitive و ناشیرین بوو •

بێتو لە بازاڕ بۆ کڕین یان بۆ دیدەنی کەسێ بچوومایێ دەبوایێ لەسەر نەریتی ئەو شوێنە بجوولێمەوە • لێرە پەیوەندی ناو خەڵك وەك لای ئێمە لە ئەورووپا راستەوخۆ نیە بەڵکو پێچاوپێچە ، ئاڵۆزە و گرێدراوە وەك کێ دەبێ لەگەڵ کێ قسە بکا و بۆ دیدەنی کێ بچێ ••• ئەمانە هەموو

ساڵی مودەیێکی تازە پەیدا بێ ، تاکو ژنان ـ بۆ وێنە ـ کراسی تازە دروستکەن و کراسە کۆنەکانیان ئیتر لەبەر نەکەن ، بەهۆی ئەمە بازرگانەکان دەتوانن زۆرتر کوتاڵ بفرۆشن . لەپاریسەوە مۆدەکە دەگاتە بێرووت ، لەوێوە بە رێگای بەغدادا دەگاتە سولەیمانی و هەولێر و دهۆك .

وەرگێر

دەوەستێتە سەر نەریتی با و باپیران و وەچەکانی (واتا اجیالی) پێشوو • لێرە تۆ دەبێ هەمیشە بیر لە ڕابوردوو بکەی و بەپێی نەریتی رابوردوو ــ وەك لە ئەورووپا لە سەدەی هەژدەمین لەکاتی Rococe [1] نەك ئێستا ئەم ڕۆژە ــ بەڕێوەبچی •

ناوبانگی چاوتێری و پیاوەتی دەرکردن لێرە چەند پشتێکی دەوێ • پەیوەندی خێزانەکان بەهۆی ژن و ژنخوازی زۆر بەوردی دادەمەزرێ • لای ئێمە تەنیا لەناو خێزانی پاشاکان و قراڵەکان بۆ دامەزراندنی پێوەندی خزمایەتی ئەم جۆرە وردبینیە هەیە • ناوبانگی مرۆڤ شتێکی زۆر ناسکە و دەبێ پیاو ئاگای لێ بێ • لێرە مرۆڤ دەبێ لەپێش ناسینی کەسێ ئاگای لە پەیوەندی ئەوکەسە بێ لەگەڵ خێزانەکانی‌تری و بزانێ خزمەکانی کێن • لەئەورووپا خەڵك مرۆڤ دەناسن و بەس و بیر لە کەس‌وکاری ناکەنەوە و هەقیان بە کەس‌وکار و یاریانەوە نیە •

داواکردنی کچ بۆ مـارەکردن

لە سولەیمانی لە داواکردنی چەند کچێ حازر بووم • کوڕێکی جاهێڵ هەبوو کە لە تەمەنا بچووك نەبوو و ئەوەنـدە پـارەشی کۆکردبووەوە کە بەشی تفاقی ژنێك بکا و ئامادە بوو پێنج‌سەد دینار بۆ ئەم ژن هێنانە دانێ •

---

(۱) Rococe زاراوەیێکە لە چواریەکی یەکەمی سەدەی هەژدەمین لـە فرانسە پەیدابوو و پەیوەندی لەگەڵ Baroque هەیە . ئەمیش جۆرە هونەرێکە لە سەدەی حەڤدەمین لە ئەورووپـا پەیدابـوو و لـە تەرزی دروست‌کردنی خانووی گەورە و قەسر دەردەکەوێ .
چاپی ۱۹٤۷ی ئینسیکلۆبیدیای بەریتانیایی Encyclopaedia Britanica
وشـەی Rococe بەپێی فەرهەنگی ئۆکسفۆرد Oxford ی ئینگلیزی کە گرنگترین فەرهەنگی ئەم زمانەیە Rococe واتای شـت و نەریتی کۆن دەگرێتەوە .

وەرگێڕ

لەبەرئەوە رۆژێ لە ئافرەتەکانی ماڵەکەی پرسی ئایا خێزانێکی باش دەناسن کچێکیوای هەبێ لە تەمەندا بۆ مارە کردن بگونجێ • من لەوکاتە لەو ماڵە بوم و چاوم لێ بوو کوڕەکە بە پسەپس خواستە ناسکەکەی بە ئافرەتـانی ماڵەکە دەگەیاند • لەم حاڵە کوڕەکە دەربەست نەبوو (واتا مەجبوور نەبوو) ماڵی باوکی بەجێبهێڵێ چونکە ماڵەکە گەورە بوو و ژووری زۆر بوو و بووکێکی جاهێڵ جێگای تێدا دەبوەوە • لەو ماڵە هەموو رۆژێ بۆ ١٥ــ١٦ کەس چێشت لێدەنرا • یەکێ زیاتر بوایە ئەمە مەسرەفی ماڵەکەی تێك نەدەدا • ژنانی ماڵەکە بەڵکو پێیان خوش بوو کچێکی هەرزەکار بێتــە ناویان کــە دەبێتە هۆی پەیدابوونی دوو دەستی زیادە کە لە ئیشوکاری ماڵ کومەکییان دەکا •

خوشکە گەورەکەی کوڕەکە لەگەڵ ژنە بچووکەکەی باوکی ، واتــا بــاوەژنەکەی ، بەڵینیان دا لەمبابەتەوە شتێکی بۆ دەکەن • دایکی خــۆی کە ژنی گەورەی باوکی بوو وا دیار بو پێی نەدەکرا ئەم جۆرە کارە ناسکە جێبەجێ بکا • خوشکە گەورەکەی چاوی لە هاورێیێکی یەکێ لە خوشکە بچووکەکانی بوو کە دەیگوت هەم چالاك و هەمیش بەئەدەبە • ئەمە مەعنای ئەوەبوو کچەکە رووخۆشە و لەوانەیە باش لەگەڵیان بگونجێ • کوڕەکــە جارێك کچەکەی دیبوو کە هاتبوە ماڵیان • کچەکەش جارێك چاوی بــە کوڕەکە دەکەوێ و دەڵێن ئەوە برای کچە هاورێکەیەتی • بەڵام کەسیــان لەگەڵ ئەویتری قسەی نەکردبوو •

بەڵام خوشکە گەورەکە و باوەژنەکە بەتەنیا نەیاندەتوانی بۆ داخوازی بچن • من نەمدەتوانی لەگەڵیــان بچم بۆئەوە کە ناوبــانگیان بەرزکەم و لەسەریان بکەمەوە • بەڵام لەگەڵیان چووم بۆئەوە کە لەم جۆرە دەستوورانە (نەریتانە) ئامادە بم و بزانم کوردەکان چۆن لە داخوازی گفتوگۆ دەکەن و چۆن ژن دێنن • لەبەرئەوە ئافرەتێکی ناسیاویان پەیداکرد کە مێردەکــەی

زۆر دەوڵەمەند بوو • ئافرەتەکە سەر و ملی باش بە زێڕ رازانـدبوەوە و تکایان لێ کرد کە بۆ داخوازی لەگەڵیان بێ بۆئـەوە کە کوڵەکەیێـکی ئابووری و کۆمەلایەتی بخاتە بەر داخوازیەکەیان • ئەویش قەبووڵی کرد•

بەمچەشنە سێ ئافرەتی ڕەش‌پۆش لەگەڵ من کەوتنەڕێ بەناو کۆلانـە ناخۆشە قیرتاو نەکراوەکانا و ملمان نا بۆ ماڵی بووکی دوارۆژ • لـەوێ لەپێشدا لەگەڵ دایکی کچەکە قسەمانکرد • من لە دوو دانیشتندا حازربووم• لەبەینی یەکەم و دووەم دانیشتن ماڵی کچەکە خەریکی ئەوە بوون دەربارەی کوڕەکە لە دەم خەڵك و بەهۆی خەڵکەوە ئاگاداری کۆبکەنەوە ، تـاکو بزانن چۆن کوڕێکە و خووڕەوشتی باشە یان خراپ و خەریکی چیە • ئەم کردەوەیەی ماڵی کچ شتێکی زۆر رەوایە و لەجێی خۆیەتی •

لە دانیشتنی دووەم ماڵی کچ ئەنجامی لێکۆڵینەوەکەیـان بە مـاڵی کوڕەکە گەیاند • لەناو کوردەکان ژنهێنان نە لە ئاسمان دەکرێ (واتا نـە شتێکی پیرۆزە) [١] و نەش لە بەینی دوو دڵداری خۆشەویستی سەرزەوی• دڵداری و حەزلێکردن زۆر جار پەیوەندی نیە لەگەڵ ژن هێنان • ئەمـە کارێکی خێرە کە لەبـەینی هەردوو خێزانـی گەنجـەکان دەبەسـترێ و مەبەستیان ئەوەیە ئەوەندەی پێیاندەکرێ ئەندامێکی تازەی چاك بهێننـە ناو خێزانەکەیان • لەبەرئەوە هەردوولا لێکۆڵینەوەیێکی باش دەکەن بۆئەوە کە دڵنیا بن لەوە ئەم ئەندامە تازەیە هیچ کەم و کووڕیێکی نیە •

دایکی کچەکە گوتی بیستوومانە کوڕەکە زۆر جار بۆ چایخانە دەچێ و لەوێ قومار یاری دەکا • بەلام خوشکی کوڕەکە و بـاوەژن و ئـافرەتە دەوڵەمەندەکە هەرسێکیان ئەم قسانەیان بەدرۆخستـەوە • لەپـاش ئەمە لەبەینی هەردولا لەلایەن کوڕەکەوە گفتوگۆیێکی زۆر کرا و زۆر جـار

---

(١) ژنهێنان لەناو موسوڵمانان بە کارێکی زۆر بەرز دادەندرێ .

وەرگێڕ

سەرگەرم دەبوون و بە دەنگ‌بەرزی قسە دەکرا • لەدواییـــدا خەســـووی دوارۆژ دڵنیا کرا کە زاواکەی دوارۆژی هیچ کەم و کوڕی‌یێـــکی نیـــە • ئەمیش بەڵێنی دا قسەکە بە مێردەکەی بگەیێنێ • ژنهێنان یان کچ بەشوودان لەناو موسوڵمانان لەدەست ژنانـــە • کە کارە خێرەکە تەواو بوو ئینجـــا خەبەر بە پیاو دەدرێ • ئەم جۆرە کردەوەیە هەندێجار لەناو ئێمەش لـــە ئەورووپا روودەدا •

لەپاش ئەمە ئێمە باسی مارەییمان کرد ، بەتایبەتی مارەیی پێشەکی کە بۆ خشڵ و رازاندنەوەی بووکەکە تەرخان دەکرێ •

من لە دانیشتنی یەکەم چاوم بە بووکەکە نەکەوت • ئەویـــش لـــەم دانیشتنە خۆی دەرنەخست • لەپێشدا من وامزانی ئەو کچە هەرزەکارە کە هاتوچۆی ژوورەکەی دەکرد بووکەکەیە • بەڵام بە هەڵە چووبووم • ئەو کچە ئامۆزای بوو و لەو ماڵە دەژیا و هەندێ جار لەبابەت داخوازیەکەوە قسەیێکی دەکرد • ئیتر تەنیا باسی مارەیی یەکە دەکرا • بووکی دوارۆژ نـــە ئاگای لە زاوا بو و نەش لە توانای بوو بۆ کڕینی خشڵ و بەرگ بۆئەوە کە لەبەری کا و بۆ پێکەوەنانی تفاقی ناوماڵ بۆ ئەو هێلانەیە کە دوارۆژ تێدا دەژیـــن •

لەپاشا خەسووی دوارۆژ لەبابەت ئێسك و دەموچاو و قەد و بـــاڵای زاواوە پرسیاری کرد • ئەمـــەش شتێـــکی ئاســـان نەبو و دایـــکی کوڕە نەیدەتوانی وا بە باشی وەسفی کوڕەکە بکا هەروەکو لەوێ خۆی دەرخا و پێشاندا • سەیر ئەوەبو وێنەی کوڕەکەیان پێ‌نەبو و ژنان لەم بابەتـــەوە فێری ئەوە نەبوون وێنە پێشان دەن • لە سولەیمانی وێنەگر زۆرن • لەپاش شایی‌یێك کە من حازری بووم بووکەکە بەرگی ئەورووپایی سپی پۆشی و زاوا چاکەت و پانتۆڵی هاوینەی لەبەرکرد و پێکەوە وەکو ئەورووپاییەکان لە لای وێنەگر وێنەی خۆیان گرت •

لەپاشا خەسووی دوارۆژ گوتی ئەو بە قەمەرە بە بەردەم دووکـانی باوکی کوڕەکەدا تێپەڕ دەبێ بەهیوای ئەوە ـ بە بێئەوە کوڕە فەرقی پـێ بکا ـ چاوی پێ بکەوێ • لەپاشـا بەڵێنیدا لەمبابەتـەوە قسـە لـەگەڵ مێردەکەی بکا • ئەمە یەکەمجار بوو مێرد هاتە ناو کایەوە • بێتو ئەویش لەمبابەتەوە هەمان بیریهەبێ ئەودەمە ناوی خوای لێ دێنن و کاری خێرەکە تەواو دەکەن • بەڵام داخەکەم من سەفەرم کرد و لە سولەیمانی نەمـام و لە گفتوگۆکانیتری حازر نەبووم • بەڵام لەپاشـا بیستم بڕیاردرا پشوو بە داخوازیەکە بدرێ و لە کاری ناسکیوا پەلە نەکرێ • لەئەنجـامدا وا بـڕیاردرا شاییێکی گەورە بکرێ • ماڵی خەسوو داوا لە دراوسێکەیان بکەن ئیزنیان بدا حەوشە گەورەکەیان بۆ شایی واتا هەڵپەرکێ و دهۆڵ و زوڕنا بەکاربهێنرێ •

هەڵپەڕکێی کوردەواری و هەڵپەڕکێی رۆژئاوایی

من جارێکیتریش گێڕامەوە لێرە پیاوان بەتەنیـا بـە بێئافرەتـان هەڵدەپەڕن • لێرە ئەو ئافرەتانە کە لەگەڵیان دەژیام چەند جار بەخۆشیەوە باسی هەڵپەرکێی ئەوروپاییان لێ پرسیم • بەڵێ هەڵپەڕکێی ئەورووپـا لەگەڵ موسیقای کورد و عەرەب ڕێك ناکەوێ ، بەڵام زۆری ئافرەتـەکان لە سینەما چاویان بە هەڵپەرکێی ئەوروپایی یان ئەمەریکایی کەوتوە کـە ژن و پیاو بە جووتە دەیکەن • زۆر شتی تازە لێرە لە ئەمەریکاوە نزیـکە نەك ئەورووپا • ئۆتۆمۆبیلەکان ئەمەریکایین و ئەو فیلمانە کە لێرە لە هەردو سینەماکان پیشاندەدرێن زۆربەیان ئەمەریکـین • یەکێ لەم سینەمایانـە داپۆشراوە و زستانیە ، لەبەرئەوە لە کاتی پشووی فیلم قرەقری خەڵـك بەجارێ بەرز دەبێ ، موسیقاش وا بە بەرزی لێ دەدرێ کە هەردوك بەجارێ گوێ کەڕ دەکەن • سینەماکەیتری هاوینیە و کراوەیە • ئەمە شتێکی نایابە لە وڵاتێ ئاو و هەواکەی گەرم و وشك بێ •

جارێکیان له بەغدا فیلمێکی ئینگلیزیم دی که باسی دلداری بەناوبانگی رۆمیۆ و جوولیێتی دەکرد • ئەمه وابزانم دووره له بیر و خوو و رەوشتی ئافرەتانی کورد [1] •

نەریتی (واتا دەستووری) شووکردن لەپاش دڵداری شتێکی زۆر دووره له بیر و باوەڕی ئافرەتانی ئێره • لەمبابەتەوه من زۆر لەمان دوورم• بەڵام له لایێکیترەوه ، له رەوشتیتری ، من خۆم زۆر به نزیکیان دەزانم •

دیسان نەخوێندەواری

من واقم وڕدەمێنێ لەوه که چۆن ژنه نەخوێندەوارەکان بیر له خوێندن ناکەنەوه ، لەگەڵ ئەوەشدا به کتێب و قاقەزی نووسراو دەورەدران [2] •

زۆری ئەو ژنانه من ناسیمن زیرەك و ژیرن ، بەڵام بەدەگمەن ئەم ژیریەیان بۆ بیری نووسراو بەکارهێناوه • تەنانەت لەو ماڵانه که ژنی خوێندەواری لێیه ، ئەم ژنانه فێری ئەوه نەبوون ، شت بخوێننەوه ، واتا بۆ کاترابواردن لەباتی دەمەتەقێ کتێب ، گۆڤار یان رۆژنامه بخوێننەوه • پیاوان لێره لەسەر کار ، له دووکان رۆژنامه دەخوێننەوه ، بەڵام نایهێننه ماڵەوه • له ماڵان لێره کتێب نیه ، هەشبێ چەند کتێبێکی فێرگەن (واتا مەکتەبن) که لەسەر کەنتۆر دانراون و لەناو تۆزا نوقوم بوون •

---

(١) ئەمه راست نیه . ژنانی کورد باسی دڵداری دەزانن و لەم بابەتەوه زۆر چیرۆك دەگێڕنەوه . جاران له دێهات کوڕ و کچ حەزیان له یەك دەکرد و بۆ شووکردن رێكدەکەوتن . ئێستا لەبەینی خوێندەواره شارستانیەکانیش ئەمه هەندێ جار روودەدا .

وەرگێڕ

(٢) ئەمه راست نیه . لەو ماڵانه که خوێندەوار نیه کتێب و شتی نوسراویش نیه .

وەرگێڕ

تەرجومانەکەم کە لە سولەیمانیەوە هاتە تۆپزاوە بۆ لای من تەنیا فەرهەنگێکی (ئینگلیزی ــ عەرەبی)ی پێبوو کە لە کتێبخانەی سولەیمانی خواستبووی ، بۆئەوە کە لە کاتی پێویست وشەکان بدوزێتەوە • بەڵام ئێمە پێویستمان بەم فەرهەنگە نەبوو ، چونکە هەردوکمان هەندێجار باش ، هەندێجار خراپ ئینگلیزیمان قسە دەکرد •

لە یەکەم گەڕانی ناو دێیەکە ــ لەمماڵەوە بۆ ئەو ماڵ ــ تەرجومانەکەم فەرهەنگەکەی بەدەستەوە بوو تاکو لەکاتی پێویست بەکاری بێنێ • بەڵام ئەو ئافرەتە لادێییانە کە لە خانوە قوڕینەکانیان دەژیان بە ترسەوە تەماشای ئەو کتێبە بەرگ سوورەیان دەکرد ، لێی مۆڕ دەبوونەوە و دەسڵەمینەوە • وابزانم لەباتی کتێبەکە دەمانچەی بەدەستەوە بووایێ ئەوەندە واقیان وڕ نەدەما و دانەدەچڵەکین •

بە مێوانی چوون بۆ دووکان

جارێکیان کە لە تۆپزاوە بووم بە قاقەزی بانگکراین (واتا داوەت کراین) • قاقەزەکە بە عەرەبی نووسرابوو • خێزانی ئەندازیارێکی عێراقی لەسەر بەستێنی دووکان خێزانەکەی خانەخوێی منیان بانگدەکرد (واتا داوەت دەکرد) بۆ خوارەوە بۆئەوە کە لەوێ رۆژێ بەمێوانی رابوێرین •

کە قاقەزەکە گەیشت هیچ پیاوێ لە ماڵ نەبوو • تەرجومانەکەم قاقەزەکەی بۆ ژنەکان خوێندەوە کە بە بیرکردنەوە تەماشایان دەکرد و بڕیارڕیان دا کە داوەتەکە قەبوول دەکەن بەومەرجە (واتا بەو شەرتە) مێوانەکانیشیان (واتا تەرجومانەکەم و خۆم) بانگ بکرێن • لە وەڵامدا ئەم مەرجە پەسەندکرا • ئێمە دەبوایێ بە قەمەرەی ماميان رۆژی یەکشەمەی هاتوو سەعات دە بگەینە ماڵەکە •

سەعات یانزە و نیو دایك و کچ هێشتا بڕیارڕیان نەدابوو چی لەبەرکەن،

خەریکی جل گۆڕین و خۆپۆشتەکردن بوون • ئێمە تەرجومانەکەم و خـۆم بارمان سووك بوو• هەریەکە دوو سـێ پارچـە چـلی پێ بو و مـاوەی هەلبژاردنمان نەبوو • لەئەنجامدا دایکەکە کە گەنم ڕەنگ بوو کراسێکی ئالی لەبەرکرد لەگەڵ شەرواڵێکی سورمەی سەوز کە زۆر لێی دەهات• کچەکەشی کە حەڤدە ساڵان بوو شتی سووری لەبەرکرد کە زۆر پێوە جـوان بـوو • ئەجەی زڕکچی بەسەزمانی بچووك دەبوایێ لەماڵەوە بمێنێ بۆ ئەوە کە مەڕ بدۆشێ و ئیشی ناوماڵی ناخۆشیتری بکا • من زۆر دلگـیر بووم ئـەم Cinderella [1] بەسەزمـانە وا بەکزی و دامـاوی تەماشـای جل گوڕینی ئافرەتەکانیتری بکا • بەڵام دڵی زڕ دایك نەرم بوو و ئیزنی دا لەگەڵیان بێت • من ئەجەم بردە سەر حەوزەکەی پشتەوە ، سەریم شۆری و پرچم شانە کرد • ئەویش دەم و چاو و دەس و پێی شت (شۆری) • ئینجا وەك برووسکە جلە چلکنەکەی داکەند و لە سەنووقە ئاسنینە بچووکەکەی جلێکیتری دەرکرد و لەبەریکرد • جل و بەرگ نابێ بەمچەشنە بخرێتە ناو سەنووقەوە نەك تێك بچن • بەڵام ئەجەی بەسەزمان کە کەنتۆری نەبوو خۆ سەنووقێکی هەبوو جلەکانی لە مۆرانە بپارێزێ • لێرە جلی ناو سەنووق ئاردی تووتنی پیا دەکرێ بۆ ئەوە کە مۆرانە لێی نەدا •

ژنەکان و پیاوەکان بە بەرگی خوریسووکەوە و شەرواڵی پـانەوە لە ژووری مێوان لەسەر قەنەپە و کورسی دانیشتن • ئەم جۆرە دانیشتنە بۆ پیاوەکان ڕێكدەکەوت ، بەڵام لەگەڵ جل و بەرگی ژنان ڕێكناکەوێ •

---

(۱) Cinderella ناوی کچێکی بچووکە لە چیرۆکەکانی ئەورووپا باسی دەکرێ . گوایا سندێرێللە زڕکچ بوە و باوەژنـەکەی خراپ لەگەڵیـا جوولاوەتەوە . لەپاشا دایکی پەریەکان ، کە گوایا خوا بوە ، هاتوەتـە فریای ، لەدەس باوەژنەکەی رزگاری کردوە و گەیاندویەتە خۆشی و کامـەرانی .

وەرگـێڕ

خەسووی ماڵەکە بە جل و بەرگی رەش ، سەرپۆشێکی ڕەش و ڕۆبێکی ڕەشەوە هاتە ژوورەوە • ئەویش لەگەڵ ئەم ژوورە ئەورووپاییەدا ڕێك نەدەکەوت • تەنیا ئافرەتی ماڵ کە ژنی ئەندازیارەکە بوو لەگەڵ کچەکەی کە جل و بەرگی ئەورووپایی هاوینەیان لەبەربوو لەگەڵ ژوورەکە ڕێك دەکەوتن • من بۆ گەیاندنی پەیامێك بە دەم چووم بۆ مێوانخانەی ئینگلیزی British Reshouse • ژوورەوەی ئەم خانوە ــ لەبەر پانکەی بن‌میچ و مەکینەیێکی زەلامی هەوا سارد کەر ــ فێنك بوو • بەڵام هەوای دەرەوە زۆر گەرم بوو • من ئەو سەد یاردەیە بە قەمەرە چووم ، چونکە لەبەر گەرما نەمدەتوانی لەدەرەوە بە پێ بڕۆم • ئەم هاتوچۆیەم هەر نیو سەعاتی خایاند • کە هاتمەوە دانیشتنی مێوانەکان گۆڕرابوو • تەنیا خاوەن ماڵ و پیاوەکان لە ژووری مێوانی کورسی و قەنەپەدار دانیشتبوون • ژنان چووبوونە ژووری نووستن ، لەوێ لەسەر دۆشەك بە رەحەتی پاڵیان لێدابوەوە و خەریکی دەمەتەقێ ، پێکەنین و جغارە کێشان بوون • بەم‌چەشنە دنیای پیاوان لە هی ژنان جیابوەوە و وادیاربوو هەردولا لەم بارە تازەیە زۆر دڵخۆش بوون •

لەدواییدا دەمی نان‌خواردن هات ، سفرەیێکی پلاستیك لەسەر زەوی راخرا کە چێشتی پلاو ، مریشکی کوڵاو ، مریشکی سوورەوەکراو ، چێشتی سەوزە و شتی‌تری لەسەر داندرا • خواردنەوە بریتی بوو لە ماستاوی سارد • چەقۆ و چەتاڵ و قاپی بەتالیش لەوێ دانرابوون ، بەڵام زۆری ژنەکان بەدەس نانیان دەخوارد • لەپاشا ژووری نان‌خواردنیان پێشان‌داین کە پیاوەکان نانیان لێ خواردبوو • لەوێ چاومان بە مێوە و شیرینی کەوت • لەدوای نان‌خواردن لەژووری حەمام ژنان دەستی خۆیان شۆری • لەوێ خەسووی ماڵەکە دەسنوێژیشی هەڵگرت • لەژووری حەمام هەم بانیۆ هەبوو ، هەمیش دەسشۆری ئەورووپایی • بەڵام بۆ هەندێ ژنی

لادێیی بەکارهێنانی دەسشۆرەکە ناخۆش بوو • یەکێکیان نەیزانی چۆن بەلووعەی ئاوەکە بکاتەوە و بیگرێتەوە و داوای یارمەتی کرد • ئەوان فێری حەوزی ئاو بوون کە بە بێبەلووعە راستەوخۆ دەست و پێیانی لێ بشۆن •

ئێمە گەراینەوە ژووری نووستن بۆ خەوی پاش نیوەڕۆ • خاوەنماڵ دەستێ جلی ئاورێشمی ئەورووپایی بۆ نووستن بۆ هێنام • ئەمە شتێکی زۆر سەیر و سەمەرە بوو • لێرە خەڵك شەوان بە بێجل‌گۆڕین دەنوون ، من جلێکی نووستنم پێدرا کە پاش نیوەڕۆ پێی بخەوم !! ئەمە تەنیا ماوەیێکە لای ئێمە لە ئەورووپا کە بە بێجل‌گۆڕین واتا بە بەرگی رۆژەوە دەنوین •

خەسوو ئازا هەڵسا بەرماڵەکەی راخست و نوێژەکەی کرد • لەپاشا بەرماڵەکەی دایە ژنەکانی‌تری بۆ نوێژ کردن • ئێمە هەموو بە بێدەنگی لەسەر دۆشەکەکان دانیشتبووین و لەپاش راگرتنی مەکینەی هەوا فێنك‌کەر ئیتر ژوورەکە کپ بوو •

من بە دەنگی چای‌پەز و ئیستیکان خەبەرم بووەوە و هەڵسام سەماوەر دانرابوو و ئیستیکان و ژێرپیاڵە و کەوچکی بچووك لە سەنووقی تایبەتی خۆی دەرهێنرابوون و لەسەر دەستووری کوردەواری دەس‌کرابوو بە ئامادەکردنی چای ئێوارە • بەڵام چای تێکردن لە ژوورێ کە زەویەکەی بە تەختە دار داپۆشرابێ جوان نەبوو ، چونکە ئیستیکانەکان تەختەکانیان لەکەدار دەکرد • دەبوایێ ئەم شتانەیان لەسەر سفرەیێك دابنایێ • بەلێ لادێییەکان زۆر جار لەسەر زەوی ئیستیکانەکان دادەنێن ، بەڵام زەویەکانیان بە چیمەنتۆ ، بە قوڕی لووس‌کراو یان بە بەرد داپۆشراون • لەو دێیانە ژووری بە تەختە داپۆشراو نیە •

لەم خانوە ژووری تایبەتیش هەبوو بۆ چێشت‌لێنان • لەوێ سەنووقی ساردکەر ، مەکینەی ئەلەتریکی چێشت لێنان و حەوزی ئاسنی قاپ‌شۆرین

هەبوو • ئەم حەوزە ئاسنینە بۆ قاپشۆرین بەکار نەدەهێنرا • لەباتی ئەوە قاپ و مەنجەڵ لەسەر زەوی ــ لەسەر رەوشتی جاران ــ بەهۆی دۆلکە و تەشت دەشۆرا • لەم خانوە ئەورووپاییە شەوان خەڵك لە سەربان نەدەنووستن ، ئەمەش لەگەڵ هەوای گەرمی وڵاتەکە نەدەگونجا • بەڵام ئەو ئەورووپاییانە کە لەسەر بەستێنی دووکان دەژیان لە ژوورەوە دەنووستن •

ئێوارە هەموو پێکەوە چووین بۆ دیتنی بەستێنی دووکان • لەوێ یەکەمجار و دواجار بە پێ بەسەر پردە تەسکە هەڵواسراوەکەدا تێپەڕیم کە لەپێش تەواوبوونی بەستێنەکە بۆهاتوچۆ دامەزرابوو و لەپاشان لابرا • بە ئۆتۆمۆبیل تێپەڕبوون بەسەر ئەو پردە تەسکەدا ترسناك بوو• لێخوڕ دەبوایێ لەسەرخۆ ئۆتۆمۆبیلەکەی لێخوری و باش ئاگای لە خۆی بێ ، نەك لە قەراغەکەی بخلیسکێ و بکەوێتە خوارەوە ناو شیوی ئاوەکە • بۆ منیان گێڕایەوە جارێ قەمەرەیێك خلیسکا و لە قەراغی پردەکە گیربوو و توانیان رێبوارەکان لە قەمەرەکە دەرهێنن و لە کەوتنەخوارەوە ڕزگاریان بکەن •

لەسەر ئەم پردەوە بە ئۆتۆمۆبیل تێپەڕین ئاسان بوو ، چونکە تۆ چاوت لە شیو و ئاوەکەی خوارەوە نەبوو • بەڵام بە پێ تێپەڕبوون ناخۆش بوو ، چونکە تۆ هەستی ئەوەت دەکرد لەبەینی عاسمان و ئاوەکەی خوارەوەی • من بۆئەوە کە سەرم سووڕنەخوا دەسم گرت بە باڵی ئافرەتێ کە لە تەنیشتم بوو • ئەجەی هاوڕێی بچووکم بەتەنیا بەسەر پردەکەیا لەپێشا ئازایانە تێپەڕی • لەناوەڕاستدا پێڵاوەکانی داکەند تاکو بە پێی پەتی بەئاساتر بەسەر تەختەکانا بڕوا • لەپاشا سەری گێژ بوو و دانیشت و بە دەس و پێ دەستیکردە گاگۆلکێ • ئیتر ئێمە گەیشتینە سەری و هەڵمانگرت و گەیاندمانە ئەوبەر •

من ببڕای ببڕای ناتوانم بۆ هاوڕێکانم لەم وڵاتە دوورە قاقەز بنووسم• بەڵام ئەوان دەتوانن قاقەزم بۆ بنووسن : دەچنـــە لای قاقەزنووســـەکانی بەردەم سەرا ، لەوێ چیـیـــان ویست بۆیـــان دەنووســـن • یـــەکێ لـــەو قاقەزنووسانە تەنانەت بە مەکینە شت دەنووسێ و دەتوانێ قاقەزی ڕێك و جوان بە مەکینەی دەس بنووسێ •

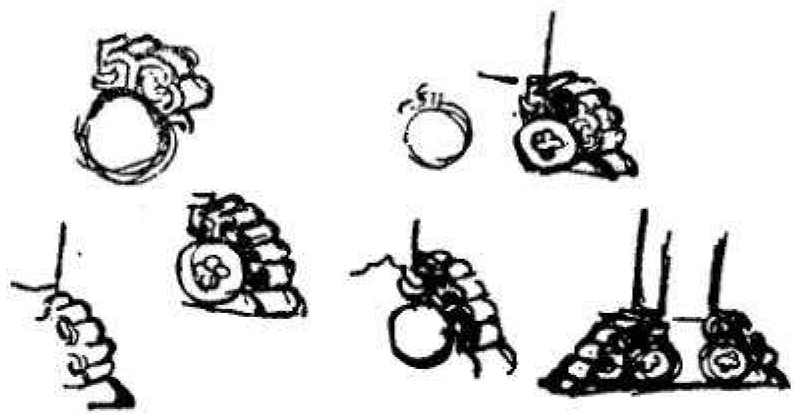

- ١٢ -

ژنانی موسوڵمان

پەچەو عەبا

ئەمە گرنگترین بەشی ئەم کتێبەیە کە باسی پایەی ژنانی موسوڵمان دەکا بەپێی دەستووری ئیسلام ، ئەو نیزامە کە لە ئەورووپا لەناو ئێمە نیزامی (حەرەم)ی پێ دەبێژرێ • من چەند جارێ لەمەوپێش نەختێ باسی ژیانی ئافرەتانی ئەم ناوەم کرد ، بەڵام ئێستا وا بە باش دەزانم نەختێ باسی پایەی ژن بکەم لەناو کۆمەڵانی موسوڵمان •

کە یەکێ لە گەرووی بۆسفۆرەوە تێپەڕ بوو ، تەنیا لە ئەورووپاوە ناچێتە ئاسیا ، بەڵکو لە دنیای مەسیحیەوە دەچێتە دنیای ئیسلام (١) • ئیسلام لە ناوەڕاستی سەدەی نۆزدەمین دەگەیشتە بەڵقان • ئێستاش لە

(١) ئەمە تەواو نیە . لە تراکیای یۆنانستان ، لە بولغارستان و لە هەرێمی بۆسنە و قەرەداغ لە یۆغۆسلاڤیاش موسوڵمان دەژین ، ئەمە بێجگە لە بەشی ئەورووپای تورکیە کە زۆربەیان موسوڵمانن .

وەرگێڕ

هەرێمەکانی بۆسنەو قەرەداغی یۆگۆسلاڤیاو لە ئیستانبووڵ لە رۆژئاوای گەرووی بۆسفۆڕ لە ئەوروویا کۆمەڵانی موسوڵمان دەژین •

لە وڵات و هەرێمەکانی ئیسلام جیاوازی سەرەکی لەبەینی هەژار و دەوڵەمەند نیە ، بەڵکو لەبەینی ژنان و پیاوانە • کۆمەڵ دەبێتە دوو بەشەوە : ژنان و پیاوان • پیاوان لە دەرەوەی ماڵ دەژین ، ژنان لەناو ماڵان لە حەوشە دەژین [1] • لەوحەوشانەوە ژنان دەتوانن لە پەنجەرە داپۆشراوەکانەوە دەرەوە ببینن ، بەڵام خەڵك لە دەرەوە ناتوانن ناوماڵ ببینن [2] •

ئەم دابەشکردنەی کۆمەڵ بە چینی پیاوان و چینی ژنان گوایا لە دینی ئیسلامەوە هاتوە • ئەمەش راست نیە • چونکە لە زەمانی پێغەمبەر (دروودی خوای لێ بێ ــ وەرگێڕ) ژنانی عەرەب سەربەست بوو و خێزانی پێغەمبەر (خەدیجە) بە سەربەستی بازرگانی دەکرد و حەزرەتی موحەممەد هاتوچۆی شامی بۆ کرد و لەپاشان خواستی •

پەچە و عەبا چۆن داهات

لەپاشا کە حوکمی ئیسلام بڵاوبوەوە و گەیشتە سووریە ، کە ژیار (واتا حضارة Culture)ی هێلێنی تێدا پەرەی سەندبوو ، لەو ژیارە کە ژنان لە پیاوان جیاکرابوونەوە، موسوڵمانەکان ئەم دەستوورەیان

---

(١) ئەم جیاوازیەی دنیای ژنان لە دنیای پیاوان ئێستا لە عێراق کەمبوەتەوە. زۆر ژن ئێستا لە دەرەوەی ماڵ دەژین و دەتوانن بە سەربەستی ئیش بکەن و بۆ شتکڕین بۆ بازار بچن .

وەرگێڕ

(٢) لە وڵاتی موسوڵمانان نابێ پیاوان لە پەنجەرەکان نزیك بنەوە و تەماشای ناوماڵی خەڵك بکەن . ئەمە نەك تەنیا لەناو موسوڵمانان ، بەڵکو لە هەموو دنیای پێشکەوتوو ناشیرینە .

وەرگێڕ

لێ وەرگرتن [١] • ژیاری هێلێنی بەشێکە لە هی یۆنان کە لە رۆژهەڵات بڵاوبووبوەوە • لە یۆنانستانی کۆن تەنانەت لە سەردەمی سۆقرات ژنـان ژیانێکی جیاوازیان هەبوو لە هی پیاوان و دەبوایێ ژنان لە ماڵەوە بژین •

لە قورئانی پیرۆز خوا ئەمر دەکا کە دەبێ ژنە موسوڵمانەکان بـاش خۆیان داپۆشن و دەبێ خشڵی خۆیان تەنیا پیشـان مـێرد و کەس وکاری مەحرەمی خۆیان بدەن [٢] • زۆر جار خەڵك ئەم ئایەتە بە بەڵگە دادەنێـن کە ژن دەبێ بە پەچە و عەبا خۆی داپۆشێ • بەمجۆرە دەستووری پۆشینی ژنانی ئیسلام پەیدابوو • تورکە دەوڵەمەندەکان جاران خانوەکانیان دەکرد بە دوو بەشەوە : بەشی پیاوان کە ناویـان نا (سـەلاملك) واتـا بـەشی سەلامکردن لە پیاوان و بەشی ژنان کە ناویان نا (حەرەملك) واتا جێـگای ژنان کە نابێ پیاوی نامەحرەم بچێتە ناوی • ئەم وشەی حەرەملکە گەیشتە ئەورووپا و بوە Hareu حەرەم [واتا جێگای تایبەتی ژنان لەنـاو موسوڵمانان ــ وەرگێڕ] • عەبا و پەچە لە شاران لەبەردەکرێن ، بـەڵام لە گوندەکان و لەناو کۆچەرەکان عەبا و پەچە نیە ، لەوێ ژنان دەبێ بەرەڵڵا

(١) هەندێ مێژووناس دەڵێن دەستووری جیاکردنەوەی ژنان لە زەمـانی عەباسیەکان لە سەدەی هەشتەم و نۆیەم پەیدابو . یەکێ دەڵێ ئـەم دەستوورەیان لە ئیران لە عەجەمەکان وەرگـرت ، یەکێتریش دەڵـێ موسوڵمانەکان بۆ جیاکردنەوەی ژنی سەربەست لە کەنیزەکەکان پەچە و عەبایان لە عەجەمەکان وەرگرت. ئەودەمە ژنانی کەنیزەك ئەوەندە زۆر بوون ، ژنە سەربەستەکان دەربەست بوون خۆیان داپۆشن تاکو لەوان جیابکرێنەوە .

وەرگـێڕ

(٢) ئەمە دەقی ئایەتەکەیە لە سورەتی نوور ئایەتی ٣١ : « وقل للمؤمنـات يغضضن من ابصارهن و يحفظن فروجهن ولايبدين زينتهن الا ما ظهـر منها و ليضربن بخمرهن على جيوبهن ولا يبدين زينتهن الا لبعولتهن او آبائهن او ابناء بعولتهن ... الآية » .

وەرگـێڕ

بن و بە سەربەستی ئیش بکەن • ژن ناتوانێ بە عەبا و پەچەوە مەڕ بدۆشێ یان پووش و چیلکە بۆ سووتەمەنی کۆکاتەوە • بەڵام لەگەڵ ئەوەشدا چینی ژنان لە هی پیاوان جیاکراوەتەوە • ژنان پێکەوە و پیاوان پێکەوە دەژین (1) •

لابردنی پەچە و عەبا لە تورکیە و یۆگۆسلاڤیا و ئیران

لە سەدەی بیستەم پەچە و عەبا وردە وردە لاچوو • لە میسر لابراوە• مستەفا کەمال لە تورکیە ساڵی ١٩٢٥ پەچەی قەدەغە کرد و هاواری کردە ژنان : « هەی ژنان ! دەم و چاوی خۆتان پیشاندەن و تەماشای دنیا بکەن » • ساڵی ١٩٥١ حوکوومەتی یۆگۆسلاڤیا پەچەی بە توندی قەدەغە کرد و ژنانی پەچەدار گیران و خرانە بەندیخانەوە • بەڵام بۆ بگیرێن ؟ ژنان دەبێ دڵخۆش بن بەوە کە بێپەچە دەتوانن بە سەربەستی بگەڕێن ، ئیش بکەن ، بخوێنن ، خۆیان پێبگەیێنن و پێشکەون •

ساڵی ١٩٣٦ کە پەچە لە تاران لە ئێران قەدەغەکرا ژنان بەمە زۆر دڵگیر و عاجز بوون • ئەم دەستوورە تازەیە بە سێ هەفتە بە سێ پایە جێبەجێ کرا • لە هەفتەی یەکەم لە کۆڵانەکانی دەوروپشتی شار نەدەبوایێ ژنی پەچەدار بێتە دەرەوە • لە هەفتەی دووەم قەدەغە کردن گەیشتە شەقامە گەورەکان ، لە هەفتەی سێیەم ژنی پەچەدار نەیدەتوانی بچێتە ناو بازاڕەکانی ناوەڕاستی شار • ژنێکی دێنمارکی کە لەودەمە لە تاران دەژیا دەگێڕێتەوە کە کچە کارەکەرەکانی لە هەفتەی یەکەم نەیانویست بێپەچە لە کۆڵان و شەقامەکان خۆیان دەرخەن و بچنەوە ماڵی باوکیان کە لە دەوروپشتی شار

---

(1) بەڵام لە لادێ ماوەی تێکەڵبوونی پیاو و ژن زیاترە . ژن دەتوانێ لەناو کوردەکان مێوانی پیاو قەبووڵ کا .

وەرگێڕ

بوو • لەبەرئەوە داوای تەکسی‌یان کرد تاکو بیانگەیێنێتە ماڵ • بوچی ئەم ژنانە پێ‌یان خۆش نەبوو کە لە پەچە دادانەوە رزگار و سەربەست کران !!

ماف و گیانی لێ‌پرسینی ئـافرەتان

کە لەناو ژنە موسوڵمانەکانی کوردستان ژیام تێ‌گەیشتـم کێشـەی (واتا موشکیلەی ، مەسئەلەی) سەربەستی ژن لەتەنیا پەچە لابردن قووڵترە• نابێ ئێمە ئەمە بەراورد بکەین لەگەڵ مافی ئافرەتانی ئەورووپـا لە پەنجـا ساڵی رابوردوو بۆ چوونە زانکۆ (جامیعە) تاکو پێکەوە لەگەڵ کورەکان بخوێنن ، مافی دەنگ‌دان لە هەڵبژاردن (ئینتیخابات) و یەکسانی سیـاسی کە هەولیان بۆ دا و پێ‌ی گەیشتن (١) •

لەکاتی ژیانم لە عێراق نەمتوانی لەگەڵ کۆمەڵـەی ژنـانی عەرەبی خوێندەواری بەرز لە بەغدا پەیوەندی پەیدا کەم تاکو بزانم کێشەی مـاف

(١) لە ئەورووپا و ئەمەریکا هێشتا ژنان داوای زۆر مافی‌تری دەکەن ، لەگەڵ ئەوەشدا زۆریان ئەو مافانە ــ وەك مافی دەنگ‌دان ــ بەکارناهێنن کـە پێ‌یان‌دراوە . زۆری ژنانی رۆژئاوا یان ناچن بۆ دەنـگ‌دان یـان وەك مێردەکەیان یان باوك و برایان دەنگ‌دەدەن . ژنانی رۆژهەڵات وا وردە وردە دەگەنە زۆری مافەکانی پیاو . مافیش نابێ بـە یەکجـار کوتوپڕ بدرێ . چونکە لەگەڵ مافا گیانی لێ‌پرسین (واتا رۆحی مەسئوولیەت) هەیە . هەتا ژن خوێندەوار نەبێ و گیانی لێ‌پرسینەوەی نەبێ لەو مافە کە پێ‌ی‌دەدرێ کەڵك وەرناگرێ . لە ئەورووپا بۆ وێنە ژنی ئیشـکەر لەکاتی منداڵ بەخێوکردن هەتا ٦ ــ ٧ ساڵان واز لە ئیشـەکەی دێنـێ بۆئەوە کە بە باشی رۆڵەکەی بەخێو کا و پێ‌ی‌بگەیێنێ . لای زۆربـەی ژنانی رۆژهەڵات مووچەخۆری (واتا وەزیفە) لە منداڵ بەخێوکردن زۆر گرنگترە چونکە شتێکی تازەیـە . ژنـان منداڵەکەیـان لای کارەکـەر بەجێ‌دەهێڵن ، یان لەم ژنەوە دەیدەن بە ژنێکی‌تری . بەم‌جۆرە منداڵەکە تووشی نەخۆشی نەفسی و عەصەبی دەبـێ . کە گەورە بوو رقـن ، تووڕە ، شەڕانی یان ترسنۆك دەبێ . لە دڵا رقی لە دایـکی دەبـێ ، لەبەرئەوە رقی لە هەمووکەس دەبێ .

وەرگـێڕ

وەرگرتنیان چۆنە و چۆن دەیانەوێ خۆیان پێشخەن • ئەو ژنانە کە ناسیمن کورد بوون ، زۆربەیان کوردی لادێیی بوون کە لە دیهاتی ناوشاخەکانی باکووری عێراق دەژین • ئـەم گوندانـە دوورن ، زۆر جـار ڕێـگای ئۆتۆمۆبیلیان بو ناچێ و تۆ دەبێ بە پشتی ولاغ بە ڕێگای تووش و ناخۆشا بۆ ئەو گوندانە بچی • زستان کە بەفر باری هەندێ لەو گوندانە چەنـد ڕۆژێ ، بەڵکو چەند هەفتەیێ لە دنیا دادەبڕێن و بە تەنیا دەمێنن •

ئـافرەتان و شت خوێندنەوە :

بەڵێ لە کوردستان ، بەتایبەتی لەناو شاخە بەرزەکان ڕێـگای بـاش هێشتا کەمە • بەڵام کوردستان پێویستی بە جۆرە ڕێگاییێکی‌تری هەیـە : ڕێگای پێشکەوتن و پەرەسەندنی بیری نوێ ، زانیاری و خوێنـدەواری لەناو شار و گوندەکان • ئەمیش بەهۆی پەرەسـەندنی خوێنـدەواری و بڵاوکردنی شتی نووسراو دەبێ • لە دەرەوەی شاری سولەیمانی ئەو ژنانە کە تووشیان بووم کەسیان خوێندەوار نەبوون و زۆری ژنانی سولەیمانیش نەخوێندەوارن [1] • ئەو ژنە خوێندەوارانەش کە هەن و کە جاران چوونەتە فێرگە ئێستا بەدەگمەن شت دەخوێننەوە • بەڵێ قاقەز دەخوێننەوە ، بەڵام فێری ئەوە نەبوون ، لەباتی دەمەتەقێ ، تۆی گوڵە بەرۆژە قرتاندن و باسی ئەم و ئەو بە خراپە کردن ، شتی نووسراو واتا کتێب ، گۆڤار یان ڕۆژنامە بخوێننەوە •

لە دێهات ڕۆژنامە نیە • لە شاری سولەیمانیش هەبێ ژنان نایخوێننەوە•

---

(١) لە دە ساڵی ڕابوردوو خوێندەواری زۆر بڵاوبوەوە لە ناو و دەرەوەی شارەکان . ژنانی نەخوێندەوار کە تەمەنیان لە بیست ساڵ کەمتر بـێ لەناو شارەکان زۆر کەمن و بەهۆی کردنەوەی فێرگە (واتا مەکتەب) لـە ئاواییە گەورەکان کچە لادێییەکانیش وردە وردە فێری خوێندەواری دەبـن .

وەرگـێڕ

پیاوان لە چایخانە و دووکان دەیخوێننەوە ، بەلاّم بەدەگمەن بۆ ماڵەوە دەیهێنن ، ئەو ژنانە کە خوێندەوارن لە ماڵەوە لە باوك ، مێرد یان کوڕیان داوای رۆژنامە ناکەن • ژنان کە دەچنە بازاڕ بۆ بامیە و تەماتە کڕین ، رۆژنامەیێکش ناکڕن لەگەڵ خۆیان بیهێننە ماڵەوە • بەڵێ رادیۆ دەنگ‌وباس بلاّو دەکاتەوە ، بەلاّم ژنە نەخوێندەوارەکان گوێی لێ ناگرن • چونکە تێی ناگەن و ئاگایان لە دەنگ و باسی دنیا و بناغەکەیان نیە • ئەمانە تەنیا گوێ لە دەرسە دینیەکان دەگرن و حەزی لێ دەکەن •

چۆن ئافرەتە نەخوێندەوارەکان بەزەیی‌یان پێم دەهات ؟

سەیرتر شت بۆ من ئەوەبوو من بیرای بیرای تووشی ژنێکی کورد نەبووم حەسوودیم پێ بیا بەوە کە بە سەربەستی دەگەڕێم و بەرگی سووك و سادەم لەبەرە • بەپێچەوانەی ئەوە وا تێدەگەیشتن من بە جلە ئەورووپایی‌یە هاوینیە سادەکەمەوە پۆشتە نیم و وەك هەژار خۆم پۆشیوە و بەزەیی‌یان پێم دەهات • کە دەیاندی من بەتەنیا هاتووم و دەگەڕێم دڵیان پێم دەسووتا و لە دڵی خۆیانا دەیانگوت : «دە تەماشای ئەم ئافرەتە بەسەزمانە کە چەند بێ‌کەسە ، کەس رێزی لێ نەگرتوە لەگەڵیا بگەڕێ و کە تووشی شتێ بوو لەسەری بکاتەوە و بیپارێزێ • خۆ دنیا بێ گورگ و چەقەڵ نیە !! » لە یەکەم هەفتەی دانیشتنم لە دێی تۆپزاوەی لای دووکان ژنانی خانە خوێ‌کەم پێیان‌گوتم : « بێتو بتەوێ جلێکی کوردانەی باشت بۆ دەکەین وەك هی خۆمان کە لەبەری کەی و پێوە بگەڕێی • ئەو بەرگە کە لە ئاوریشم و سورمە دروستدەکرێ و ڕەنگا و رەنگە و دەبریقێتەوە و ئەوەندە درێژە دەگاتە سەرزەوی » • لە دڵی خۆیانا دەیانگوت : عەیب و شوورەیی نیە ئەم ئافرەتە باشە وا بە قول و لاق رووتی دەگەڕێ • لەپاشا پێیان‌گوتم : بێتو بمەوێ دوو — سێ کەس دەخەنە تەکم کە لەگەڵما بگەڕێن بۆئەوە کە شانازی پێوە بکەم و خەڵك بە ئافرەتێکی گرانم دانێن•

بەڵام من ئەمەم قەبووڵ نەکرد ، چونکە پێویستم پێ نەبو • من بەتەنیـاش بگەڕایەم خەڵك هەر ریزیان لێ دەگرتم و دڵنیا بووم کە تووشی شتێ بووم لەسەرم دەکەنەوە ، چونکە مێوانی شێخی تۆپزاوە بووم • لەپاشا ژنـێ لە هیچ لایێکی دنیا ناتوانێ بە سەلامەتتر لە ولاتانی ئیسلام بگەڕێ • تووشی هەرکەسێ بێ دەزانێ ئەم ئافرەتە خێزانی هەیە ، کەسوکاری هەیە کە ئامادەن هەمو دەمێ لەسەری بکەنەوە •

کە ژنانی تۆپزاوەی خانەخوێم دەچوون بۆسولەیمانی باشترین بەرگیان لەبەردەکرد و پەچە و عەبایان دەپۆشی و دەیانزانی کام جـۆرە بەرگ لـە شاری سولەیمانی نایابە • تەرجومانەکەم جاتتاییێکی بچووکی پێ بـوو بۆ هەموو گوندێکی دوور کە بە پشتی ولاغ دەچووین لەگەڵ خۆی دەیبرد بۆئەوە کە عەباکەی تیا بپارێزێ و گەیشتەجێ زوو لەبەری کا • کە لـە بەغدا پێکەوە بووین چەند جارێ پێم گوت : ئێمە لە بەغدا غەریبین و نەناسراوین لەبەرئەوە وا باشترە وەك من بێعەبا بگەڕێی • بێتو بلـووز و تەنـوورە لەبەرکەی خەڵك بە بیانی (واتا بێگانە)ت دەزانن • بەڵام ئەمـەی قەبووڵ نەکرد و دەیگوت : ئۆی ! بە پرچ و مـل رووتی لە بـازاڕ و شەقامەکانـا بگەڕێم ؟؟ ناکرێ و نابێ !

ژنـان دەچنە سینەما

ئێوارەیێ لە سولەیمانی لەگەڵ چەند ژنێك ویستمان بچینە سینەما • سینەماکە هاوینی و کراوە و لەژێر عاسمان بوو ، واتا بانی بەسەرەوە نەبوو • فیلمێکی فارسی تێدا پیشان دەدرا کە چیروکێکی هەزار و یەك شـەوی دەگێڕایەوە • لەبەرئەوە ژنان و پیاوان بۆ دیتنی دەچوون • بـەڵام ئێمـە ــ داخەکەم ــ بە بێدیتنی فیلمەکە گەڕاینەوە • دەزانـن بۆ ؟ چونکە لۆجی بەتالمان نەدۆزیەوە بۆئەوە کە بە جیاوازی تێدا دانیشین • ژنەکان هەمـوو خۆیان داپۆشیبوو و کەس نەیدەناسین ، بۆ منیش قەیدی نەدەکرد لەنـاو

پیاوان یان ژنان دانیشم • من هیچم پێ نەکرا و هیچم پێ نەگوترا • ژنەکان هەموو سەرزەنشت و لۆمەی برا گەورەکەیان کرد کە بۆچی لەوە پێشتر زوو لۆجێکی نەگرتبوو • لەبەرئەوە ئێمە هەموومان وەك مێگەلە مەڕ کەوتینەرێ و لە سینەماکە لۆش لۆش دەرچووین • برا کلۆلەکەشیان لە پشتمانەوە زۆر بە عـاجزی و مەلوولی دەڕۆیی و وا دیار بوو هەسـتی بە هەڵەکەی (واتـا خەتاکەی) خۆی کردبوو و دەیزانی لۆمەکەیان لە جێی خۆیەتی •

من وا رێك کەوت جارێکی‌تری بتوانم بۆ هەمان فیلم بچم • پاش چەند ڕۆژێ ئافرەتێکی ناسراوی شارەکە تەرجومانەکە و منی بانـگ کرد بـۆ سینەما • ئەمجارە توانیمان لۆجی بەتاڵ بدۆزینەوە و لە لۆج دانیشتـین • ژنەکان پەچە و عەبایان پۆشیبوو • کە فیلم دەسی پێ دەکرد پەچەکەیـان لادەدا ، کـە ڕادەوەستـا و چراکـان دادەگیرسـان خـێرا پەچەکەیـان دادەدایەوە ، نەدەبوو تێرینە تەماشاکەرەکان کە سینەماکەیـان پڕکردبوو ، قڕەقڕیان دەکرد و دەنگیان دەهات چاویان بە پەنجەرەیێکیان بکەوێ •

پایەی ژنە موسوڵمانەکان لە هی پیاوان نزمتر نیە

هەندێ کەس وا تێدەگەن پەچە و عەبا ئەوە پێشاندەدا کە پایەی ژنی موسوڵمان لە هی پیاوان نزمترە • من کە یەکەم ژنی پەچەدارم لە شـاری Mostar, Sarajevo لە یۆگۆسلاڤیا ساڵی ١٩٣٩ چاوپێ‌کەوت ، بـە هەموو گیانمەوە بەزەییم پیا هات و دڵم پێ سووتا • بەڵام کە لە لۆجەکەی سینەما لەگەڵ ژنە پەچە و عەبادارەکان دانیشتبـووم بیرای بیڕای هەستی ئەوەم نەدەکرد ئێمە لە پیاوان خوارترین ، بەڵکو هەستی ئەوەم دەکرد کە ئێمە چینێکی بەرز و هەڵبژاردەین • لەبەرئەوە نابێ خۆمان پیشانی خەڵـك بدەین • ئەمە زۆورە بچووکەکانی هەندێ کڵێسەم دەخاتەوە بیر لە هەنـدێ گوندەکانی ئەورووپا کە پەنجەرەکانی داپۆشراون و دیوارە دارینـەکەی

کون کونە • خێزانی کۆتەکان (واتا بەگزادە بەرزەکان) لەو چەشنە ژوورە بچووکانە ــ کە لە لۆجی سینەما دەچن ــ دادەنیشن بۆئــەوە کە خۆیــان پیشاندەن کە لە چینی خەڵك و بۆرە پیاو جیاواز و بەرزترن • من هەندێجار دەمویست ئافرەتە کوردەکان تێبگەیێنم حازربوونی ژن لەســەر مــێزی نانخواردن لەگەڵ پیاوان جوانی و خۆشی و ڕەونەق دەخــاتە نــاو ئەو کۆمەڵە و زۆر بوونی ئافرەتی جوان و رازاوە لە ئاهەنگی شانۆگەری (واتا تەمسیل) ئاهەنگەکە جوانتر ، خۆشتر و بەرەنگتر دەکا ، بەڵام ئافرەتەکان ئەم قسانە نەدەچوە مێشکیانەوە •

من هەندێجار تووشی گەنجێکی کورد دەبووم کە لە ئەورووپا یان ئەمەریکا خوێندوویە ، پێیدەگوتم دەیەوێ تەنیا یەك ژن بێنێ و خــۆی کچێك بۆ خۆی بدۆزێتەوە نەك بەهــۆی کەس و کاری و دەبێ پێــش مارەبڕین چاوی بە بووکەکەی بکەوێ • ئەوەی سەیر و سەمەرە بێ ئەوەیە بووك بەهۆی پەچەکەیەوە دەتوانێ ــ بەدزیەوە ــ زاوا ببینێ • گەنجێکی کورد کە نەچووبوە ئەورووپا جارێ لە من شتی سەیری پرسی و گوتی : راستە لە ئەورووپا کە کوڕێك لەسەر شەقام تووشی کچێك بوو دەتوانــێ داوای لێ بکا شووی پێ بکا ؟ ئەمانە هەندێ بیری خراپ و چەوتیان هەبوو لەلایەن سەربەستی ژنانی ئەورووپا و وایاندەزانی بێتو سەربەستی بە ژنانی کورد بدرێ ، ئەوانیش لە دواڕۆژدا وەك ئەورووپاییەکان لە ڕێ دەردەچن •

کە گەنجەکانی ئێرە چاویان بە هەندێ وێنەی ژنی نیمچە رووت یــان چیرۆکی ژنی خراپ لە سینەما دەکەوێ ، وادەزانن ئەمــە ژیــانی ئاســایی راستەقینەی ژنانی ئەورووپا پێشاندەدا • ئەمە لە لایێکەوە راست نیــە و لە لایێکیترەوە خەتای لای خراپی ژیانی کومەڵی ئێمەیە لە ئەورووپا ، لەو ئەورووپایە کە هەندێ ژن ئەو سەربەستیــە کە پێیــاندراوە بۆ خراپــە بەکاری دێنن •

ژنهێنــان له رۆژهەڵات

من له تۆیژاوەی لای دووکان کچی خانەخوێکەم زۆر خوش‌دەویست• جارێــك بەگاڵتەوە پێیان‌گوتم : خــانم بۆچی لەگەڵ خــۆت نــایبەی بۆ دێنمارك بۆ کوڕەکەت • خۆ هەردوکیان تەمەنیان له یەك نزیکه • ئەم گاڵتەیە دوو شتی جیاواز پیشان‌دەدا بۆ ئەوان و بۆ من • بۆ ئەوان ئــەوە پیشان‌دەدا دەیانەوێ لەگەڵ خێزانی من ــ کە لەوانەوە دووره و نایناسن ــ پەیوەندی پەیدا کەن • بۆ منیش مەبەستیان ئەوەبو دایك دەبێ بۆ کوڕەکەی ژنی دوارۆژ بدوزێتەوە • ئەمە بۆ ئەم ژنە لادێیــانە شــتێکی ســەیر و سەمەرە نەبوو • ئەی گەنجێك چۆن دەتوانێ بە جۆرێکی‌تری ژن بێنێ ؟ ئەو بەتەنیا ناتوانێ کچی خەڵك بناسێ • دەبێ ژنانی ماڵەکەی بیدۆزنەوە و بیناسن • ئەمە ئەوەشمان پیشان‌دەدا لێرە پەیوەندی کوڕ لەگەڵ دایك و خوشکەکانی زۆر لە هیی لای ئێمە بەهێزتر و پتەوترە • من جارێکیان چاوم بە گەنجێ کەوت دایــکە نەخۆشــەکەی بەکۆڵی خــۆی هەڵگرتبــوو و هەڵدەکشایە سەر گردێك بۆئەوە کە بیبــا بۆ نەخۆشخــانە بچووکەکەی دووکان • ئەم دیمەنە ئەوەندە پڕ لە خوشەویستیە ، ماوەیێکی درێژی دەوێ لەبیرم‌بچێتەوە •

نیزامی پــاتریارکی له کوردستان

خێزانەکان له کوردستان لەسەر نیزامی زنجــیرەی بــاوك و باپــیر Patriarcy دەڕۆن ، ئەو نیزامە کە لای باوك ، باپیر ، باپــیری گەورە ••• هتد دەگرێ ، لای دایك ناگرێ کچی کێ بێ ببێ • کە کــوڕ ژنی‌هێنا ــ ئەو ژنە کە دایکی بۆی دێنێ ــ لە مــاڵی باوکی دەمێنــێ (١) •

---

(١) ئەمە جاران وابوو ، ئێستا بەتایبەتی لە شاران و لەناو خوێندەوارەکان وا نیە . زۆربەی کوڕەکان لە شاران کە ژنیان هێنا لە مــاڵی بــاوکیان جیادەبنەوە و هێلانەیێك بۆ خۆیان دروست‌دەکەن . بێتــو کوڕەکــە

یەکبوونی کۆمەڵی (واتا ئیجتیماعی) باوك ــ دایك ــ منداڵ لێرە نیە • منداڵ و ساوا بچووکەکان هی دایکیانن ، بەڵام منداڵە گەورەکان دەچنە سەر باوکیان• کچێك جارێکیان گوتی : «زۆر خێزان داوایان کردووم»• ئەمە لەباتی ئەوە بڵێ « زۆر کەس داوایان کردووم » [1] • ئەم کچە شووی نەکردبوو ، مامۆستا بوو و بە مووچەکەی دەیتوانی خۆی بەخێو کا • من لێم پرسی : «ئایا هیچ جارێ بیری لەوە نەکردوەتەوە لە ماڵی باوکی دەرچێ؟» ئەو پرسیارەکە تێ نەگەیشت [2] و باسی ئەوەی بۆ کردم چۆن کۆمەکی باوکی دەکا لە شتی ناوماڵ ، کڕینی جل و پێڵاو بۆ خوشکەکانی ••• ئەو بیری لە خۆی نەدەکردەوە ، بەڵکو بیری لە هەموو خێزانەکەی باوکی دەکردەوە• خۆشی و کامەرانی خێزانەکەی باوکی لای ئەو گرنگتر و بەهێزتر بوو لە ژیانی خۆی •

خانووی نەدۆزیەوە بۆ ماوەیێکی کورت لە ماڵی باوکی دەمێنێ ، لەپاشا جیادەبێتەوە .

وەرگێڕ

(١) یەکێك لەو قسانە ژنانی سولەیمانی دەیڵێن و هاوکاری ژنان پێکەوە پیشاندەدا ئەمەیە : کە بپرسی بۆچی فلان کچ شووی نەکردوە و ماوەتەوە ؟ لە وەڵامدا دەڵێن «خۆ داواکەری هەبوو » .

وەرگێڕ

(٢) لە کوردستان کچێك شووی نەکردبێ لەگەڵ باوکی دەمێنێ . باوکی نەبوو لەگەڵ برایێکی یان مامی دەژی . ژن لێرە بەتەنیا وەك لە ئەورووپا ناتوانێ و نابێ بژی ، مەگەر پیرێژن بێ . ئەویش بێتو خانووی هەبێ دەبێ لەگەڵ ژنێکیتری یان خزمێکی بژی . خانووی نەبوو ئەوا لە ماڵێك ژووری بەکرێ دەگرێ و لەگەڵ ئەو خێزانە دەژی . بەڵێ لە رۆژئاوا ژنێك دەتوانێ بەتەنیا بژی و چیبیەوی بیکا ، بەڵام نەك لە کوردستان لە زوربەی وڵاتەکانی ئیسلام ئەمە مومکین نیە و ناشێ . لەو شارانە کە تێکەڵ روژئاوایی بوون وەك ئیستانبوول ، بێرووت ژنێك دەتوانێ بەتەنیا بە سەربەخۆیی بژی .

وەرگێڕ

ئایا ژنێك دەتوانێ بە تەنیـــا بژی

لە ئەورووپا جۆرە خێزانێ پەیدا بوە و بوەتە بەشێك لە ژیاریـــان و کۆمەڵ قەبوولی دەکا ئەویش دایکێکی بەتەنیایە (بێوەژن یـــان تەڵاقدراو) لەگەڵ منداڵەکانی • دایکێکی تەڵاقدراو لە وڵاتانی موسوڵمان زۆر جار دەگەڕێتەوە ماڵی باوکی • بەڵام لە وڵاتانی موسوڵمان دایکی مـــارە نەکراو لەگەڵ منداڵەکەی نیە • ئەم چەشنە دایکانە لە ئەورووپـــا ئێستا قەبـــووڵ دەکرێن ، بەڵام لەناو موسوڵمانان شتیوا نیە • لێرە کچ باش دەپارێزرێ و زوو بە شوو دەدرێ و کچێنی شتێکی زۆر گرنگ و ناسکە • کچێك پێش شووکردن کچێنی نەما لەوانەیە بکوژرێ •

لێرە ژنی تەڵاقدراو نیە لەگەڵ منداڵەکانی بەتەنیـــا بژی [1] • ژنـــی گەورەی شوونەکردو و پیاوی گەورەی بێژنیـــش زۆر کەمـــن • هـــەر پیاوێ ئەوەندە پارەی هەبێ مارەییەکە بدا دەبێ ژن بێنێ • بێتو پـــارەی نەبێ کەس و کاری دێنە کۆمەکی و ژنی بۆ دێنن • هەموو پیاوێ دەتوانێ هەتا چوار ژن بێنێ و تەڵاقیش ئاسانە ، لەبەرئەوە ژنان بەدەگمەن بێمێرد دەمێنن [2] •

---

(١) بێتو ئەم ژنی تەڵاقدراوە منداڵی گەورە ، یان پارە و موڵکی هەبێ لەوانەیە بەتەنیا لە خانوویێك بژی •

وەرگـــێڕ

(٢) لە یەك ژن زیاتر هێنان ئێستا زۆرگرانە ، دەبێ لای قازی مارە بکرێ . قازیش نەزانێ پیاوەکە شەرتەکانی دینی جێبەجێ کردوە یان لەوانەیـــە جێبەجێی بکا (واتا بتوانێ ماڵێکی جیاواز بۆ ژنی دووەم دامەزرێنێ و وەکو یەك تەماشای هەردوکیان بکا) ژنی دووەم مـــارە نـــاکا . ئێستـــا هەندێکەس بە دزیەوە لە لادێ ژنی دووەم دێنن . زۆر ژنهێنان ئێستا لە تورکیە و توونس بە یاسا (واتا قانوون) قەدەغەیە . لە عێراق و میسر شەرتی گرانی هەیە . لەپاشا تەڵاقیش ئێستا وەکو جاران ئاسان نیە . پیاو دەبێ لای قازی ژنەکەی تەڵاق دا .

وەرگـــێڕ

که باوك لەبەر هەر هۆیێ بێ ژنی دووەمی هێنا ، بۆ وێنە ژنی یەکەم مرد ، رۆیی یان جیابوەوە ، منداڵەکان هەموو پێکەوە دەژین • برا و زڕبرا، خوشك و زڕخوشك پێکەوە گەورە دەبن •

ئیش و کاری ناوماڵ

ئیشی ناوماڵ ـ لە هەردوو خێزانەکە کە لەگەڵیان ژیـام ، خـێزانی سولەیمانی و هی تۆپزاوەی لای دووکان ـ زۆر بوو و لەبـەر نـەبوونی ئامێر (واتە ئالەت) و مەکینە زۆر کات و دەستی پێ دەویست • ماڵ وەك کارخانەیێکی بچووك وابو • لەوێ هەموو ژنـان پێـکەوە ناوماڵیـان پـاكدەکردەوە ، شتیان دەشۆری ، چێشتیـان لێدەنـا ، نـانیان دەکرد ، مەشکەیان دەژەنی ، لە کانی ئاویان دەهێنا ، دروومان و پینە و پەڕۆیان دەکرد ••• و زۆر شتیتری • هەموو ئیش دەبوایێ بـە دەس بـکرێ • ئێمە لە ئەورووپا کە بۆ زۆر ئیش ئامێر بەکاردێنین ، لەبیرمان چوەتـەوە کە ئیشی ناوماڵ لەوانەیە هەم خۆش بێ و هەمیش حەز بە کردنی بـکەین • بەڵێ لە ئەورووپا ژنان حەز لە ئیشی کارخانە زیاتر دەکەن نەك لە ئیشـی ناوماڵ • زۆر جار ئەمە لەبەرئەوەیە ژن لە کارخانە بەتەنیا نامێنێ و لەگەڵ چەند کەسێ پێکەوە ئیش دەکا و هاودەم و هاوکار دەدۆزێتەوە • بەڵام لـە ئیشوکاری ناوماڵی کورد کە من دیتم و زانیم تۆ بیرای ببڕای وەڕس نابی و بەتەنیا نامێنی و هەستی تەنیایی ناکەی •

ژیـانی سادەی لادێییەکان

کوردەکان ـ بەتایبەتی لە لادێ ـ ژیانێکی زۆر سادەیـان هەیـە • رۆژی دوو جار نانی سەرەکی دەخۆن • ئەم نان و خواردەمەنیە لەناو قاپ دەخرێنە سەر سینی بو چەند کەسێ ، سینیەکە لەکوێ ویستیان لە بەردەم خۆیان لەسەر زەوی دایدەنێن • نوێنیشیان زۆر سادەیە و بریتیە لە دۆشەك و

لێفه و سەرین کە لەسەر بەڕە ، لباد یان فەرشێ لەسەر زەوی لە یەکێ لە ژوورەکان یان لە سەربان رادەخرێ • ئەمە دەبێتە هۆی ئەوە ژمارەیێکی زۆر مێوان قەبووڵ کەن و نان و نووستنیان بۆ جێبەجێ بکەن • لەبەرئەوە مێوانداری‌یێکی بێ‌سنوور باوە و مێوانداری بوەتە نەریتێکی زۆر بەرز و بەرێز • بێتو پایەی کوردەکان بەرزتر بێ و لەسەر چوارپایە یان تەخت بنوون ، کورسی و قەنەپەیان هەبێ ، لەسەر مێز نان بخۆن ، ئەودەمە مێوانداری خۆشی و تامەکەی جارانی نامێنێ و کز دەبێ •

مێوانداری و باسی خەڵك کردن

ئەم مێوانداری و کردنەوەی دەرگایە بۆ هەر خزمێ یان برادەرێ ، لەو ماڵە کە دەژیام بووبوە هۆی پتەوکردنی پەیوەندی خێزانەکە و ماڵەکە لەگەڵ خەڵك • لەبەرئەوە یەکێکی غەریبی وەکو من کە چاوی بە خانوێکی بێ‌پەنجەرە کەوت وادەزانێ خێزانی ئەو ماڵە ناتوانن پەیوەندی لەگەڵ خەڵك پەیداکەن و ئاگایان لە دنیا نیە • بەڵام راستیەکەی وا نیە ، لەودیوی هەر دیواری ماڵێك ژیانێکی کۆمەڵایەتی هەیە کە هەمە چەشنەیە و پڕ بە جووڵانەوە و بزووتن و گفتوگۆیە •

کەیبانووی ماڵ هەموو دەمێ خەریکی کاری خۆیەتی ، بەڵام هەر دەقیقەیێك لەوانەیە مێوانێك بێت و ئافرەتەکە ئیشەکەی راگرێ • ئەم مێوانانە لە بەیانی زووەوە دێن هەتا شەوێ درەنگ و بەدەگمەن ماڵ بێ‌مێوان دەمێنێ • لەبەرئەوە ژنانی ماڵ هەموو شتێ لەلایەن دراوسێکانەوە ، خزم و کەس و کار و خەڵکی‌ترەوە دەزانن و دەیانەوێ هەموو شتێ ــ هەرچەندی بچووك بێ ــ بیزانن • ئەمە دەبێتە هۆی دەمەتەقێ ، غەیبەت ، دووروویی و بە چاك و خراپ باسی خەڵك کردن • ئەم ژنانە لە کۆبوونەوەکانیان لەلایەن ژیان و ئەحواڵیان بڕیاری زۆر گرنگ دەدەن •

خێزانی کوردەواری

مێرد سەرۆکی خێزانەکەیەتی کە لەسەر بناغـەی زنجـیرەی بـاوان Patriarch دامەزراوە • ئەو بڕیاری زۆر شت دەدا وەك ئیزن دانی ئەندامێکی خێزان بۆ سەفەرکردن • لە ماڵەکەی سولەیمانیم جارێکیان کەیبانووی ماڵ لەگەڵ دوو کوڕ ، دوو زرکچ و منداڵێکی ساوا بۆ چەنـد رۆژێ چوون بۆ دێیێك کە بە ئۆتۆمۆبیل زۆر دوور نەبو • بەڵام ئافرەتەکە لەو جێگایەوە چوە جێگاییێکیتری و سەفەرەکەی بە ماوە و دووری درێژە پێدا • کە هاتەوە مێردەکەی لێی تووڕە بوو و بەتوندی لۆمەی کـرد • بەڵام کە کچە گەورەکەی ڤاوبژی کرد و لەسەر باوەژنەکەی کردەوە ، کابرا نەرم بوو و لە تووڕەیی‌یەکەی هاتەخوارەوە •

پیاوان لێرە زۆربەی کاتی حەسانەوەیان بە دانیشتن لە چایخانە ، بـە گەڕان لە شەقامەکان و لەناو باغی گشتی رادەبوێرن • لەوێ برادەرەکانی خۆیان دەدوزنەوە و قسەیان لەگەڵ دەکەن (١) • بەڵێ هەفتەیی رۆژێك باغی گشتی بۆ ژنان تەرخان کراوە ، بەڵام ئەمان ناچنە چایخانە • ئەرێ چایخانەیان بۆ چیە ؟ لە ماڵەوە لەگەڵ چەند ژنێ پێکەوە ڕادەبوێرن ، ئەوە لە چایخانـە باشترە • یان دەچنە مێوانی بۆ ماڵێکی ناسیاو و ئەو ماڵە دەکەنە چایخانە • من هەندێجار بیر لەوە دەکەمەوە بۆچی ژیاری ئەورووپا دەستی خزمـەت درێژناکا بۆ ژنانی کورد ، بەتایبەتی لەبابەت داو و دەرمان و تیمارکردنی پزیشکیەوە (واتا دکتوریەوە) بۆئەوە کە نەخـوشی کەم بێ و ژمـارەی مردنی ساوا بێتە خوارەوە (٢) •

---

(١) پیاوە زۆر دیندارەکان زۆر جار دەچنە مزگەوت ، لەوێ پێش یـان پاش نوێژ لەگەڵ برادەرەکانیان دەمەتەقێ دەکەن .

وەرگـێڕ

(٢) لە بیست ساڵی رابوردو ، داو و دەرمان و نەخۆشخانە لە کوردسـتـان زۆر بووە . ئێستا ــ لە دێهاتە دوورەکان نەبێ ــ بەدەگمەن منداڵی ساوا

بەڵام من لەوە زیاتر دەبێ باسی لای چاکی ژیانی ئافرەتـانی کـورد بکەم کە لەکاتی مانەوەم لەناویان تێی گەیشتم • ئەم لایە باشانە ژیـانی ئەم ئافرەتانەیان خۆش و جوان و ڕەنگا و ڕەنگ کردوە ، ئەو ئافرەتانە کە لـە ژینەوارێکی (واتا موحیطێکی) وا دەژین کە لـە هەموو شـتێکی تـازە و دڵخۆشکەرەوە بە هەموایی بێبەرە و بێبەشە • ئەمە لایـە چاکەکانیـان بەنرختر و نایابتر دەکا •

لەپاش گەڕانەوەم بۆ دێنمارك لە ئەندازیارێکی گەنجـەوە لەسـەر بەستێنی دووکان قاقەزێکم وەرگرت کە باسی ژیانی منی دەکرد لە تۆپزاوە• دەیگوت : «لەبیرتانە ئێواراتتان چەند بە خۆشی و بێقرە و برە ڕادەبوارد ؟ سەماوەر جۆشەی دەهات و گفتوگۆ بە هێمنی و خۆشی دەوامی دەکرد • مرۆڤ هەندێجار قوول بیردەکاتەوە و تەئەممول دەکا ••• ئێوە کۆمەکیتان کردم ئەم ژیانە تێبگەم و حەزی لێبکەم • مـن هەندێجـار بـیر لـەوە دەکەمەوە ، ئایا دەتوانم ئەم جۆرە ژیانە لە ماڵی خۆم دروستکەم » •

ئەمە قسەکانی ئەو ئەندازیارە گەنجە ئینگلیزەیە کە لەسەر بەستێنی دووکان ناسیم و تێمدەگەیاند چۆن لەلای ئەوان لەگەڵ بوونی نـادی و حەوزی جوانی مەلەکردن وەڕسدەبووم ، بەڵام لە دێیە تەنهاکەم لەناو ژنـە کوردەکان بیرای بیڕای عاجز و بێتاقەت نەدەبووم •

ئەم ئافرەتانە لـە کار و کردەوەیـان گوێیـان نەدەدایـە کـات و ماندویەتی • ئیشێك ــ بۆ وێنە ــ بە دە دەقیقە تەواو بکرێ ، ئەوان بـە

دەمرن . هەر خێزانێکی لادێی ئێستا لە ٦ هەتا ١٢ منداڵی هەیـە . کۆڵانەکانی نزیك پڕن لە منداڵی هەراش لەبەر نەبوون یـان بچـووکی حەوشەی ماڵان .

وەرگـێڕ

سەعاتێك تەواویان دەکرد و بە ماندوویەتییەکی زۆرتر ، لەسەرخۆ بە خۆشیەوە ئیشیان دەکرد • ئیش‌کردن لای ئەمان تەنیا فرمانێکی (واتا وەزیفەیێکی) پێویست نیە وەك لای ئێمە لە ئەورووپا ، بەڵکو هەم فرمانە ، هەم یاریە و هەمیش بە خۆشی رابواردنە • لەبەرئەوە لە ئیش‌کردن ببڕای ببڕای وەڕس ، عاجز ، بێتاقەت یان هیلاك نابن • کاتێکی زۆر و زەبەندەیان هەیە لەسەرخۆ بە خۆشی بەسەری‌دەبەن (١) •

ژنانی کورد توانای باشیان هەیە و زۆریان پسپۆڕن ــ بۆ وێنە ــ لە دوورین ، چنین و شتی‌تری • بەڵام توانایی بە گورج و گۆلیان (٢) نیە • ئیشەکانیان خۆشە و دڵی مرۆڤ دەکاتەوە ، ئەیانحەسێنێتەوە و رەحەتیان دەکا • کە لەناو کۆمەڵی ئەورووپایی سەر بەستێنی دووکانەوە دەچوومە تۆپزاوە هەستم بە رەحەتی و خۆشی دەکرد • لەوێ هەمووکەس لەسەرخۆ ئیش دەکا و درێژەی پێ‌دەدا • بەڵام لەناو ئەورووپاییەکان هەمووکەسێ بە توند و تیژی ئیش دەکەن ، خۆیان ماندوو دەکەن و بە ماوەیێکی کورت ئیشەکەیان تەواو دەکەن • بەڵام لەپاشا ماوەیێکی درێژی بەتاڵی بێ‌کارییان بۆ دەمێنێ کە نازانن چیی لێ بکەن و چۆن بەسەری ببەن •

ژنانی کورد کێشەی (واتا موشکیلەی) کات رابواردنیان نیە و وەك

---

(١) من جارێکیان لەناو جەباری نزیك ئاوی باسەرە لە رۆژهەڵاتی باشووری کەرکوك لە ئاوایی‌یێك بووم. ئێوارە گوێم لە گۆرانی بوو بە دەنگێکی نزمی ژنانی . کە پرسیم ئەوە چیە گوتیان ئەوە فلاّن ئافرەتە بە دەم دروست‌کردنی فەرشەوە بۆ خۆی گۆرانی دەچڕی .

وەرگێڕ

(٢) بەکوردی وشەیێك نیە بەرامبەر Efficiency ی ئینگلیزی مەبەست لە Efficiency ئەوەیە کارێك بە کەمترین ماندویەتی و کورترین کات و بە باشی بکرێ . من بە کوردی «توانایی بە گورج و گۆلی »م بۆ Efficient واتا توانای گورج و گۆڵ . دۆزیەوە .

وەرگێڕ

ئێمە بیر لەوە ناکەنەوە چۆن کاتی خۆیان بەسەر ببەن • ئەوان کاتی خۆیان بە خۆشی رادەبویرن ، هەر ئیشێك بە دەستیانەوە بێ درێژەی پێدەدەن • هەموو دەمێ مێشك و دەمارەکانیان ڕەحەتــە و حەساوەتــەوە • چونــکە فرمانەکانیان (واتا وەزیفەکانیان) بە خۆشی و لەسەرخۆ و بە بێ گرژبوونی دەمار و مێشك بەسەردەبەن ، ئەم گرژبوونە کە هەندێجار دەبێتە هــۆی نەخۆشی ئەعصاب و خوێن وەك پەستۆی خوێن (واتــا ضغـط) و دڵ • ساوا و منداڵەکانیش ئەم ژیانەیان پێخۆشە •

کە گەڕامەوە دێنمارك لێیانپرسیم : «ئەری خانم چۆن ئێوارانتــان بەسەردەبرد و دەکوشــت ؟ » لە وەڵامــدا دەمگوت : ئێمــە ئێوارانمــان نەدەکوشت ، بــە خــۆشی ڕاماندەبوارد ، دەمە تەقێمــان دەکرد ، بــۆ ماوەیێك بێدەنگ دەماین ، مێوەمان دەخوارد ، چایمــان دەخــواردەوە و جغارەمان دەکێشا • ئێمە هەستی ئەوەمان دەکرد ژیان خۆشە ، لەبەرئــەوە بەتام و لەزەت بەسەرمان دەبرد •

- ١٣ -

ماڵاوایی و دوعاخوازی

یەکەمین جار کە دەجلەم لە بەغدا دی عاسمان هەوراوی بوو • چەند دلۆپێکی گەرمی گەورەی باران دەهاتە خوارەوە • ئەمە یەکەم و دواباران بوو لەو چوار مانگە لە عێراق مامەوە چاوم پێ کەوت •

یەکەمجار کە لە بەغدا مامەوە لە ماڵی خێزانێکی دێنمارکی مێوان بووم ، ئەو ماڵە کە لە دەوروپشتی بەغدا و نزیک بەستێنەکەی (واتا سەددەکەی) تەنشت زێی دجلە بوو • هەموو ئێوارەیێ دەرگاوانێک دەرگای قەسرەکەی دادەخست •

جاری دووەم لە بەغدا لەگەڵ لیژنەی کۆنینەی دێنمارکی دووکان Danish Dokan Expedition لە یەکێ لە ئوتێلە گەورەکانی بەغدا مامەوە ، ئەو ئوتێلە کە باغێکی گەورە و پانی هەبوو و دەگەیشتە سەر قەراغی دەجلە • لە ژوورەکەم پانکە هەبوو لەگەڵ مەکینەی هەوا فینککەر • ئەم مەکینەیە هەوای فێنکی بۆ ژوورەکەم دەنارد ، بەڵام زۆر دەنگی لێوە دەهات نەیدەهێشت بنووم ، لەبەرئەوە ڕامگرت •

جاری سێیەم لە ئوتێلێک لە شەقامی ڕەشید دابەزیم • لەگەڵ تەرجومانەکەم و براکەی پێکەوە لە یەک ژوور بووین • لەم ئوتێلە ئەورووپایی تری نەبوو • هاوین بوو دنیا گەرم بوو خەڵک شەوان لە

سەربان دەنووستن • شەو برای تەرجومانەکەم چوە سەربان • ئێمە دوو ئافرەت لە ژوورەکە بەتەنیا ماینەوە • خێزانێکی هیندستانی لە ژوورەکەی تەنیشتمان بوو • شەوان دەرگایان دەکردەوە و هەندێکیان لە هەیوان لە بەردەم ژوورەکەیان دەنووستن •

لەورۆژە گەرمانە ئێواران دەچووینە سەر زێی دەجلە و لەوێ نانی ئێوارەمان دەخوارد • خۆشتر خۆراك کە تاقیمان کردەوە (مەسگووف) بوو کە بریتیە لە ماسی برژاو لەسەر دار و چیلکە لەگەڵ تەماتە و ئاڵەت و پیاز • چرای چێشتخانەکە کز بوو ، بەڵام شەوقی مانگەشەو پێماندەگەیشت و دنیای رووناك دەکردەوە •

لە بەغداوە جارێك چوومە بابل ، لەوێ چاوم بە کۆنینەکان کەوت وەك شێری بەردین و دەرگای عەشتار •

لەپاشا لە عێراقەوە بە فڕۆکە (طیارە) گەیشتمە ئیستامبوڵ ، لەوێ چوومە مۆزەخانەی (ئەیاسۆفیە) کە لەپێشدا لە زەمان بێزەنتیەکان کلێسە بوە ، لەپاشا تورکەکان کردیانە مزگەوت • ئەمە گومەزێکی گەورەی جوانی هەیە کە لە ژوورەوە بەناوی خەلیفەکان رازاوەتەوە • ئێستا ئەیاسۆفیە مۆزەخانەیە و بێجگە لە گەشتەوەر (سەییاح) کەسی تێ ناچێ •

لە ئیستامبوڵەوە چوومە ئەثینە Athens پایتەختی یۆنانستان•
لەوێ ئەکرۆپۆلیس Acropolis بەرد و مەرمەرە م دی •
ڕووتەکانی لەژێر عاسمانی شین سپی دەکردەوە • هەندێ لە مەرمەرەکان جوان رەنگ کرابوون • ئێوارە چوومە مۆسیقای کونسورت Orchestral Concert لە جێگایێك کە ڕۆمەکان دروستیان کردبو لە قەدی ئەکرۆپۆلیس • لەوێ گوێم لە مۆسیقای کلاسی گرت ، زۆر پێم خۆش بوو و باش حەسامەوە •

له ئه‌ثینه‌وه چوومه رۆما شاری کۆنی ئیتالیای ئیمڕۆ • له‌وێ چوومه Colosseum که جێگای یاری‌کردنی رۆمه‌کانی کۆن بوه [1] • ئه‌مه بریتیه له دوونهۆم • نهۆمی سه‌ره‌وه سه‌کۆی هه‌یه بۆ دانیشتنی ته‌ماشاکه‌ران • ئه‌م سه‌کۆیانه وه‌ك که‌وانه له‌لاییکه‌وه ده‌گاته لاییکی‌تری و روو له حه‌وشه خڕه گه‌وره‌که‌ی ناوه‌وه ده‌کا • نهۆمی ژێره‌وه بریتیه له ده‌رگا و ژوور بۆ حه‌پسه‌کان ، به‌تایبه‌تی بۆ عیسه‌ویه‌کان که ئه‌و ده‌مه خرابوونه به‌ندی‌خانه‌وه •

له‌پاشا چوومه مۆزه‌خانه‌ی Villa Giulia • له پشت ئه‌م مۆزه‌خانه‌یه پێ‌پێلکانه هه‌بوو بۆ حه‌وشێکی بچوك له‌ژێر زه‌وی • له حه‌وشه‌که حه‌وزێکی ئاو هه‌بوو ، له ناوه‌ڕاستی له نافوره‌یێکه‌وه ئاو به‌رز ده‌بوه‌وه و ده‌ڕژایه خواره‌وه • له هه‌ردولای حه‌وزه‌که گوڵی لۆتس Lotus ی سپی هه‌بوو به گه‌ڵای سه‌وزه‌وه •

له‌وێ له‌بیرم چوه‌وه که من هاتوومه‌ته‌وه ئه‌وروپا و له‌سه‌ر زه‌ویه مه‌ڕمه‌ڕه‌که له‌ته‌نیشت نافووره‌که — وه‌ك له تۆپزاوه بم — بۆی دانیشتم بۆ ئه‌وه که خۆشی و فێنکی ئاوه‌که به ڕه‌حه‌تی بچێژم • له‌وێ له کاتێکی بێ‌ده‌نگی له‌سه‌ر زه‌ویه مه‌ڕمه‌ڕه پاکه‌که گوێم له چۆڕه‌چۆڕی نافووره‌که بوو • به‌دانیشتن ئه‌ژنۆم به‌رزکردبوه‌وه و هه‌ردو ده‌سته‌کانم خستبوه سه‌ر ئه‌ژنۆکانم و قووڵ بیرم ده‌کرده‌وه له کوردستان و کچ و ژنه باشه‌کانی له‌وێوه ، له‌و دووره‌وه ماڵئاوایی و دوعاخوازیم لێ‌کردن •

---

(١) وه‌ك جێگای ته‌ماشاکه‌رانی توپێنه ، که له‌سه‌ر سه‌کۆکان . داده‌نیشن و ته‌ماشای یاریه‌که ده‌که‌ن .

پێڕست

پێشــەکی ٣

سەرەتــای نووسەر ٧

سالێکی بێهــاوین ١١

ئەوا بووکەکە هــات ١٨

بەرگ و پۆشەکی کورد ٥٢

منداڵێك و کارەکەرێــك ٧١

ئەو منــداڵە کە مرد ٩٤

مــار و دووپشك ١٠٢

داپیرە تۆ دەتەوێ ببیتە کاوبــۆی ١١٣

سواڵــکەر و فــالگر ١٣٨

ئاگری نەکوژاوەی بابا گوڕ گوڕ ١٤٣

گوندی بێئــاو ١٥٧

نەخوێنــدەواری ١٦٨

ژنــانی موسوڵمــان ١٨٣

مــاڵاوایی و دوعــاخوازی ٢٠٢

نرخی   فلسه

٤٠٠ دانه لەم کتێبە لەچاپدراوه

لە کتێبخانەی نیشتمانیی بەغدادا
ژمارە (١٣٧٥)ی ساڵی ١٩٨٠ی دراوەتێ

من مطبوعات المجمع العلمي العراقي
(الهيئة الكرديــة)

بنــات الكرد

تــأليف
هينى هارولد هنسن

ترجمة
الدكتور ناجي عباس احمد

من الانكليزيــة

مطبعة المجمع العلمي العراقي
بغــداد ــ ١٩٨٠

٢٠٨